

મહોદય દ્વારા વધારા સાથેની નવી આવૃત્તિ.

મહા શહેરની મુનિનિપાલ તથા એડેડ સ્કૂલોના
ગુજરાતી શાળા ધારણના

વાર્ષિક પરીક્ષાના પ્રશ્નો

(અંગ્રેજી તથા ગુજરાતી ભાષા સાથે)
(સને ૧૯૦૭ થી સને ૧૯૩૧ સુધી)

સંપાદક :

મુનીલાલ કુબેરદાસ શાહ
જેડમાસ્ટર, મુ. હાઈ સ્કૂલ, સાળા, મુમ્બઈ.
U. T.

પ્રકાશક :

જીવનલાલ એન્ડ સન્સ :
બુકબંડર્સ એન્ડ પબ્લીશર્સ
૧૨૮, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ.

કિંમત રૂ. ૦-૮-૦૦

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજરાતી કંપીરાણિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૬૦૩૧

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ વાર્ષિક પીરકાબી પક્ષી

વિષય ૪૪૪:૮૭૪૪:૩૩

બહોળા મુજરા વજારા સાથાની નવી અવિરતિ.

મુંબઈ શહેરના મુજરાનાં સાથાલ તથા એડેડ સ્કૂલોના
ચુજરાતી ચો. ૧ ધોરણના

વાર્ષિક પરીક્ષાના પ્રશ્નો

(અંગ્રેજી તથા મુજરાજીતના ખુલાસા સાથે)
(સને ૧૯૦૭ થી સને ૧૯૩૧ સુધી)

સંચોજક :

ચુનીલાલ કુબેરદાસ શાહ
હેડમાસ્ટર, મ્યુ. હાઈ હેરીસ્ટ્રી. શાળા, મુંબઈ-૨

પ્રકાશક :

ઈવનલાઈ અને સર્વિસઃ
જુકસલર્સ અને પબ્લીશર્સ
૧૨૮, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૧. ૨

કિંમત રૂ. ૦-૮-૦

ઇ. સ. ૧૯૩૧

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ પ્રકાશન
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-ટાંગે
૧૯૩૧
(સર્વ હક સંયોજકને સ્વાધીન)

છાપનાર :

શ્રી 'સૂર્યપ્રકાશ' પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ :

મેનેજર મૂળચંદભાઈ ત્રીકમલાલ

પાલકાર નાકા : અમદાવાદ.

પહેલી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના

આ પુસ્તકમાં અમારૂં પોતાનું કાંઈ પણ નથી. માત્ર એક વરસ જેટલી લાંબી મુદતની શોધખોળ ને સંગ્રહના પરિણામે શરૂઆતથી એટલે સને ૧૯૦૭ થી તે ચાલુ સાલ સુધીના બાવીશ વર્ષના સવાલપત્રોનો આ સંગ્રહ કરી શકાયો છે. આ સંગ્રહ કરવામાં મને ઘણા શિક્ષક ભાઈઓએ મદદ કરી છે. તેમાં ખાસ કરીને મી. મોહનલાલ ગંગારામ પંડ્યાએ તેને પૂર્ણ કરવામાં પૂરી મહેનત લીધી છે તેને માટે તે ભાઈનો હું ખરા દીક્ષી આભાર માનું છું. એ ઉપરાંત આ પુસ્તકના તાત્કાલિક પ્રકાશન માટે ઉત્સાહી બુકસેલર્સ જીવનલાલ એન્ડ સન્સ તરફથી પ્રોત્સાહન ન મળ્યું હોત તો કદાચ આ પુસ્તક આટલું જલદી છપાઈને બહાર પડી શકત નહિ.

મારા અનુભવ પ્રમાણે આવાં પુસ્તકો પરીક્ષાનું ધોરણ-પદ્ધતિ સમજવા માટે તથા પરીક્ષા વખતે થએલા અભ્યાસનું પુનરાવર્તન કરવા માટે ઘણાંજ મદદગાર નીવડે છે. એવી ભાગ્યે જ કોઈપણ સ્કૂલ હશે કે જ્યાં પરીક્ષાના છેલ્લા બે ત્રણ માસ પહેલાં આવા સવાલો પરીક્ષા રૂપે નહિ પૂછાતા હોય. દરેક શાળામાં એકાદ બે વરસના સવાલોનો સંગ્રહ તો હોય છે, પણ પહેલાંનાં વર્ષોના સવાલ મેળવવા માટે ઘણી મહેનત કરવા છતાં તે મળી શકતા નથી. આ કારણથી આ સંગ્રહ દરેક શાળાને ઉપયોગી નિવડશે, એવી આશા રાખવામાં આવે છે.

છંદ્રેશમાં તો આવા સંગ્રહો ઘણા બહાર પડે છે. તેમજ વર્ના-ક્યુલર ફાઈનલ પરીક્ષાના પણ સવાલોનો સંગ્રહ ગુજરાતી ભાષામાં બહાર પડેલો છે, અને તેનો ઉપયોગ પણ સારી રીતે થાય છે. આ પુસ્તકનો જો સારો ઉઠાવ થશે અને જરૂર જણાશે તો તેમાં આવેલા વિષયોનો ખુલાસો પણ બહાર પાડવામાં આવશે.

બીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના

આ પુસ્તકની પ્રથમાવૃત્તિ ઘણી ઉતાવળે પ્રગટ કરેલી હોવાથી તેમાં અંકગણિત તથા મુખ્યગણિતના જવાબો આપવામાં આવ્યા નહોતા. તેથી થોડોક વખત બાદ બે ફરમા જેટલું નવું મેટર તેમાંજ વધારવામાં આવ્યું. આ વધારામાં અંકગણિત તથા મુખ્યગણિતના જવાબો તથા પરીક્ષા આપનારને સૂચના ઉપરાંત પરીક્ષામાં પ્રશ્નોના જવાબ કેવી રીતે લખવા તેની પદ્ધતિ સમજવા માટે સને ૧૯૨૯ની સાલના પ્રશ્નોના જવાબ નમુના તરીકે સવિસ્તર લખી બતાવવામાં આવ્યા હતા. આ વધારો વિદ્યાર્થી વર્ગને ઘણો જ માર્ગદર્શક અને ઉપયોગી થઈ પડ્યો હતો. આમ હોવા છતાં કેટલાક શિક્ષક બંધુઓની ઇચ્છા એવી હતી કે અંકગણિત તથા મુખ્યગણિતના દાખલાઓનો ખુલાસો પણ બે સાથે છપાય તો આ પુસ્તક વધુ ઉપયોગી થઈ પડે. કેટલાક બંધુઓનો એવો પણ મત છે કે ગણિતનો ખુલાસો આપવો જોઈએ નહિ. ખુલાસાથી વિદ્યાર્થીઓને પોતાની બુદ્ધિનો વિકાસ કરવાની તક મળતી નથી, તથા તેઓ પરાશ્રયી થઈ જાય છે. જો કે આ વાત કેટલેક અંશે તદ્દન ખરી છે. છતાં ખાસ નવી પદ્ધતિથી વિદ્યાર્થીઓને નુકસાન ન થાય અને તેમને પોતાને દાખલા ગણવામાં માર્ગદર્શક થાય એવી રીતનો અંકગણિત તથા મુખ્યગણિતને ખુલાસો આ આવૃત્તિમાં આપવામાં આવ્યો છે. તે વિદ્યાર્થીવર્ગ તથા શિક્ષક બંધુઓને જરૂર પસંદ પડશે અને ઉપયોગી લાગશે.

આ પરીક્ષા ગઇ સાલથી મ્યુનિસિપાલિટી તથા ગ્રાન્ટ મેળવતી દરેક શાળાના વિદ્યાર્થીઓ માટે ફરજિયાત થઈ છે. ગ્રાંટ લેતી

શાળાઓના હેડમાસ્તર સાહેબો આજ સુધી પોતાની શાળાના વિદ્યાર્થીઓની યોગ્ય ધોરણની વાર્ષિક પરીક્ષા પોતાની જ શાળામાં લેતા હતા. તેથી તેવી શાળાઓને પરીક્ષાની પદ્ધતિ જાણવા માટે આ સંગ્રહ વધુ ઉપયોગી નીવડશે એવું અમારું માનવું છે. માટે એવી શાળાઓના હેડમાસ્તર સાહેબોને આ પુસ્તકનો ઘટતો ઉપયોગ કરી અમારા આ પ્રયત્નને ઉત્તેજન આપવા અમારી વિનંતિ છે.

વળી કન્યાશાળાઓ માટે પણ આ પરીક્ષા લગભગ ફરજિયાત જેવી જ છે. તેથી ભાષા તથા શ્રુતલેખનના પ્રશ્નપત્રો કે જે ખાસ તેમને માટે જુદા જ છાપવામાં આવે છે તે જેટલા મળ્યા તેટલા છાપવા કરવામાં આવ્યા છે. તેથી આ પુસ્તક કન્યાશાળાઓ માટે પણ એટલું જ ઉપયોગી થઇ પડશે એ કહેવાની જાગ્યે જ જરૂર હોય.

પરીક્ષાના ધોરણમાં વારંવાર ફેરફાર થતો હોવાથી દરેક આવૃત્તિ વખતે કાંઇને કાંઇ ખાસ ફેરફાર કરવાની જરૂર પડે છે. ગઈ સાલથી ઇતિહાસ તથા ભૂગોળની પરીક્ષા પોતાની શાળામાં જ હેડમાસ્તરે મોટેથી લેવાનું મે. પરીક્ષક કમિટિએ ઠરાવેલું હોવા છતાં તેના પ્રશ્નો પણ વિદ્યાર્થી તથા પરીક્ષકને માર્ગદર્શક થાય એવા હેતુથી આ આવૃત્તિમાં છાપવામાં આવ્યા છે. વળી પદાર્થપાઠની ન્યારે લેખીત પરીક્ષા લેવામાં આવતી હતી ત્યારે તેના પ્રશ્નો ભાષાના પેપરમાં ભેગા જ છાપવામાં આવતા હતા; પણ ન્યારથી પદાર્થપાઠની પરીક્ષા-મોટેથી લેવાનું ઠરાવ્યું ત્યારથી તેના પ્રશ્નો છાપવામાં આવતા નથી તે કારણથી આજ સુધીની પરીક્ષામાં ભાષાની સાથે છપાએલા પદાર્થ-પાઠના પ્રશ્નો ભાષામાંથી કમી કરી જુદા મથાળા નીચે છાપ્યા છે.

ચોથા ધોરણની પરીક્ષા વખતે દેશ ગએલા તથા સીક પડેલા વિદ્યાર્થીઓનું આખું વર્ષ નકામું ન જાય તેટલા માટે મે. પરીક્ષક કમિટિએ જુન માસમાં સપ્લીમેન્ટરી પરીક્ષા લેવાનું ઠરાવેલું છે, અને તે મુજબ દર સાલ લેવાય છે. તે પરીક્ષાના પ્રશ્નો પણ શરૂઆતથી તે ચાલુ સાલ સુધીના ખુલાસા સાથે દાખલ કરેલા છે. તે ઉપરાંત ચોથા ધોરણનો અભ્યાસક્રમ તથા દરેક વિષયોના માર્કની વિષયવાર યાદી આપવામાં આવી છે. જેથી શાળામાં લેવાતી ટેસ્ટ પરીક્ષ વખતે તે શિક્ષકોને ઉપયોગી થઈ પડશે.

છેવટમાં કોઈ પણ શિક્ષકબંધુને આ પુસ્તક સંબંધે કંઈ પણ સૂચના કરવા જેવું જણાય તો તે સંયોજકને લખી જણાવવાની મહેરબાની કરશે તો નવી આવૃત્તિ વખતે યોગ્ય જણાશે તો તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવશે.

પહેલી આવૃત્તિનાં ૧૦૦ પાનાં હતાં અને આ આવૃત્તિનાં ૨૧૪ થયાં છે એટલે કદ પહેલાના કરતાં બમણું થયું છે છતાં કિંમતમાં માત્ર બે આનાનો વધારો કર્યો છે. જે કદના વધારાના પ્રમાણમાં છેક નજીવો છે.

તા. ૧-૮-૧૯૩૧.

સંયોજક અને પ્રકાશક.

અનુક્રમણિકા

૫૪.

વિભાગ ૧ લો-સામાન્ય હુકીકત :—

૧ ગ્રોથા ધોરણનો અભ્યાસક્રમ	૧
૨ પરીક્ષાના વિષયવાર માર્ક્સની યાદી	૨
૩ પરીક્ષા આપનાર વિદ્યાર્થીઓને સૂચનાઓ	૩
૪ સંયોજક તરફની વિશેષ જરૂરની સૂચનાઓ	૪
૫ જવાબ કેમ લખવા તેનો નમુનો	

વિભાગ ૨ જો-લેખીત પરીક્ષા :—

૧ અંકગણિતના દાખલાની ક્રમવાર યાદી.	૨૧
૨ અંકગણિત.	૨૨
૩ અંકગણિત (સંપ્લીમેન્ટરી)	૪૦
૪ અંકગણિતના જવાબો (સંપ્લીમેન્ટરી સહિત)	૪૩
૫ મુખગણિત	૪૭
૬ મુખગણિત (સંપ્લીમેન્ટરી)	૬૧
૭ મુખગણિતના જવાબો (સંપ્લીમેન્ટરી સહિત)	૬૩
૮ ભાષા (છોકરાઓ માટે)	૬૬
૯ ભાષા (સંપ્લીમેન્ટરી-છોકરાઓ માટે)	૬૨
૧૦ શ્રુતલેખન (છોકરાઓ માટે)	૬૭
૧૧ ભાષા (છોકરીઓ માટે)	૧૦૪
૧૨ ભાષા છોકરીઓ માટે (સંપ્લીમેન્ટરી)	૧૦૫
૧૩ શ્રુતલેખન (છોકરીઓ માટે)	

વિભાગ ૩ નો-ભૌતિક પરીક્ષા :—

૧ ઇતિહાસ	૧૦૬
૨ ભૂગોળ	૧૦૯
૩ પદાર્થપાઠ	૧૨૧

વિભાગ ૪ થો-ખુલાસો :—

૧ અંકગણિતનો ખુલાસો	૧૨૪
૨ અંકગણિતનો ખુલાસો (સપ્લીમેન્ટરી)	૧૬૭
૩ મુખગણિતનો ખુલાસો	૧૭૩
૪ મુખગણિતનો ખુલાસો (સપ્લીમેન્ટરી)	૨૦૨

વિભાગ ૧ લો—સામાન્ય હકીકત.

૧. ચોથા ધોરણની વાર્ષિક પરીક્ષાનો અભ્યાસક્રમ

૧ લો વિષય—ગણિત.

અ. અંગ્રેજી રીત પ્રમાણે વિવિધ મુણાકાર, ભાગાકાર તથા ત્રિરાશી અને પંચરાશીના સહેલા દાખલા.

બ. મુખગણિત—કોષ્ટકોનો ઉપયોગ તથા ત્રિરાશીના સહેલા દાખલા.

૨ જો વિષય—ભાષા.

અ. ગુજરાતી ચોથી ચોપડીના પાઠ—૧૮, ૬૧ થી ૬૭, અને ૭૨ થી ૭૫ એ સિવાયના બધા પાઠો, ગદ્ય પદ્યના પાઠોની સમજૂતિ.

બ. વ્યાકરણ—નામ (પ્રકાર નહિ) સર્વનામ—ત્રણે પુરૂષ. વિશેષણ—એ પ્રકાર. વિભક્તિ—સામાન્ય જ્ઞાન. કૃદંત—વર્તમાન, ભૂત અને ભવિષ્ય. ક્રિયાપદ—ક્રિયાપદનો અર્થ, સાધારણ સમજ, ત્રણ કાળ, સકર્મક અકર્મકનો ભેદ, કર્તા તથા કર્મ.

અવ્યય—નામયોગી, ઉભયાન્વયી, કેવળપ્રયોગી અને ક્રિયાવિશેષણ. પદચ્છેદ—લઘુ વ્યાકરણ ભાગ ૨ મુજબ (ક. પ્રા. ત્રિ. કૃત)

ક. મૌખિક (ઑરલ)—

૧. ગુજરાતી પાઠનું વાચન

૨. કવિતા—મુખપાઠ ૧૫૦ લીટી

૩. અંગ્રેજી—કોઈ પણ પસંદ કરેલી ઇન્ફિનિટ રીડરનું વાચન તથા સમજણ.

૪. સામાન્ય જ્ઞાન અથવા પદાર્થપાઠ—વાચનમાળા ૪ થી ચોપડીના ત્રીજા ભાગના.

૩ જો વિષય—લેખનકામ—

અ. વાચનમળાના પાઠોમાંથી શ્રુતલેખન ૪ લીટી.

બ. અનુલેખન અથવા કૌપીબુક હોય તે બતાવવી.

૪ જો વિષય—ઇતિહાસ, ભૂગોળ—

અ. ઇતિહાસ—વલ્લભભાઈ પટેલકૃત ગુજરાતના ઇતિહાસની વાતો પૃષ્ઠ ૭ થી ૪૫.

બ. ભૂગોળ—મુંબાઈ ઇલાકાના વિશેષજ્ઞાન સાથે હિંદુસ્તાનનું સામાન્ય જ્ઞાન, નકશા સાથે.

સુચના—આ ચાર વિષયો પરીક્ષા માટે ફરજિયાત છે, ભાષા તથા ગણિતની લેખીત પરીક્ષા બશે. ઇતિહાસ ઓળખાવ્યને ભાષા ભાગ ૬ મૌખિક (ઓરલ) લેવાશે.

૨. ચોથા ધોરણની પરીક્ષાના માર્ક્સ.

માર્ક કુલ માર્ક.

વિષય ૧ લો	{ ભાષા (લેખીત).....૬૦ } { ભાષા (મૌખિક).....૪૦ }	૧૦૦
	(વાચન ૧૦ માર્ક, કવિતા ૧૦ માર્ક, પદાર્થપાઠ ૧૦ માર્ક, અંગ્રેજી વાચન ૧૦ માર્ક)	
વિષય ૨ જો	{ અંકગણિત (લેખીત).....૭૫ } { મુખગણિત (લેખીત).....૨૫ }	૧૦૦
વિષય ૩ જો	{ શ્રુતલેખન (લેખીત).....૩૦ } { કૌપી (અનુલેખન).....૨૦ }	૫૦
વિષય ૪ થો	{ ઇતિહાસ (મૌખિક).....૫૦ } { ભૂગોળ (મૌખિક).....૫૦ }	૧૦૦

સૂચના:- દરેક પેટા વિષયમાં પાંચ થવા માટે ઓછામાં ઓછા ચોથા ભાગના માર્ક જોઈએ, પણ એક દરે કુલ માર્ક ૧૦૦ માંથી ૩૪ જોઈએ. જેમકે અંગ્રજીનું ૭૫ માર્ક મેળવી ૧૯ માર્ક મેળવ્યા હોય તો બાકીના ૧૧ માર્ક મુખ્યગણિતમાંથી મળે તોજ ૩૪ માર્ક થઈ પાસ થવાય; પણ અંગ્રજીનું ચોથા ભાગના ૧૯ મળે અને મુખ્યગણિતમાં પણ ચોથા ભાગના ૭ મળે તો કુલ ૨૬ માર્ક થાય અને નાપાસ થવાય.

૩. પરીક્ષા આપનાર વિદ્યાર્થીઓને સૂચના:-

- ૧ પરીક્ષા વખતે સાથે પુસ્તકો કે નોટબુકો લાવશો નહિ.
- ૨ પ્રશ્નોના ઉત્તરો પેન્સીલથી અથવા શાહીથી લખવામાં આવશે તોપણ ચાલશે.
- ૩ પેપર ઉપર સેન્ટરનું, શાળાનું અને વિદ્યાર્થીનું નામ, નંબર, વિષય વિગેરે સર્વ માહિતી બીનચૂક લખો.
- ૪ પ્રશ્નપત્ર મેળ્યા પછી કોઈ સાથે વાતચીત કરો નહિ. શંકા પડે તો ઉભા થઈ તે જગ્યાએ રાખેલા શિક્ષકને પૂછો.
- ૫ એક કાગળમાં પ્રશ્નનો ઉત્તર ન લખાય તો તે પાનાને છેડે જમણી બાજુ કૌંસ કાઢી 'ઓગળ ચાલુ' એમ સ્પષ્ટ લખો.
- ૬ કાગળની એકજ બાજુ ઉત્તર લખવામાં આવે એ વધારે માફ છે.
- ૭ ઉત્તર ખોટો લખાયો હોય તે ઉપર મોટી ચોકડી દોરો. વધારે છેકા મારો નહિ. ઉત્તર લખવાની ચોપડી હોય તો તેનું પાન ફાડો નહિ.
- ૮ પેપરો તુરત આપી દેવાની ઉતાવળ કરો નહિ. વખત પૂરો થવાની સૂચનાનો ઘંટ વાગે કે ઓગળ બીજી લખવાનું અંધ કરી લખેલા ઉત્તરો ફરી વાંચો. છવટનો ઘંટ થતાંજ પેપર આપી દો.
- ૯ પુરવણી માટે બીજી ચોપડી કે છુટો કાગળ લીધો હોય તો

- તે પેપર સાથે જોડી દો. સર્વ કાગળો કે ચોપડી ઉપર સૂચના નંબર ૩ મુજબ સર્વ માહિતી લખવાનું યાદ રાખો.
- ૧૦ મોટેના હિસાબના પેપર ઉપર તે ઉપર આપેલી સૂચના પ્રમાણે પહેલાં સર્વ માહિતી લખો અને તે પછી હિસાબ કરવાની શરૂઆત કરો. રબરનો ઉપયોગ કરો નહિ.
- ૧૧ છાપેલા પ્રશ્નપત્રો પર તમારું પુરું નામ અને નંબર લખો; પરંતુ ઉદાહરણના ઉત્તરો કે બીજાં કાંઈ લખો નહિ.
- ૧૨ પેન્સીલ, કાગળ, રબર, કુટપટ્ટી વિગેરે જોઈતી વસ્તુઓ સાથે લાવો. પરીક્ષા વખતે બીજા પાસે માગો નહિ.
(પરીક્ષા કમિટી તરફથી)

૪. સંયોજક તરફની વિશેષ સૂચનાઓ.

- ૧ કેટલીક વખતે પ્રશ્નો વધારે છાપી તેમાંથી ફક્ત અમુકજ લખો એમ સૂચનાઓ આપેલી હોય છે, છતાં કેટલાક વિદ્યાર્થી બધા જ પ્રશ્નોના જવાબ લખે છે. આથી તેને વધારે માર્ક મળતા નથી; પરંતુ વિદ્યાર્થી સમજતો નથી એમ જાણી ઉલટા ઓછા માર્ક મળે છે. માટે જેટલા સવાલ લખવાના કહ્યા હોય તેટલા જ લખવા. બધા લખવાની ભૂલ કરવી નહિ. દાખલા તરીકે ચાર સવાલ છાપેલા હોય અને સૂચનામાં લખ્યું હોય કે ચાર-માંથી ગમે તે ત્રણના જવાબ લખવા, તો પછી એ ચાર સવાલોમાંથી આપણને જે ત્રણ સવાલો સારામાં સારા આવડતા હોય તેવા ત્રણ જ સવાલોના જવાબ લખવા, પણ ચારે ચાર સવાલના જવાબ લખવા નહિ.

- ૨ કેટલીક વખતે એકજ પ્રશ્નના બે ભાગ પાડીને પહેલો ભાગ અથવા બીજો ભાગ એ બેમાંથી એકનોજ જવાબ માગેલો હોય છે, છતાં વિદ્યાર્થીઓ બંને ભાગના જવાબ લખી નાખે છે. તેમ કરવાથી પણ વધુ માર્ક નહિ મળતાં આપણી સમજની ખામી સમજી ઓછા માર્ક મળે છે. માટે ત્યાં “આ અથવા આ” એમ લખ્યું હોય ત્યાં બેમાંથી એકજ સવાલ કે જે આપણને સારામાં સારો આવડતો હોય તેનો જ જવાબ લખવો.
- ૩ કેટલીક વખતે એકજ પ્રશ્નમાં ત્રણ, ચાર કે તેથી વધુ નામ લખી તેમાંથી ગમે તે એક, બે કે તેથી વધુની હકીકત માગેલી હોય છે, છતાં વિદ્યાર્થીઓ જેટલાં નામ લખેલાં હોય છે તેટલાં બધાંની હકીકત લખી નાખે છે. આથી વખત ઘણો જાય છે અને બીજા પ્રશ્નોના જવાબ લખવાના રહી જાય છે તથા વધારે માર્ક મળતા નથી, માટે જેટલાં લખવાનાં કહ્યાં હોય તેટલાંની જ હકીકત લખવી.
- ૪ કેટલીક વખતે એક કહેવત કે વાક્યનો સંબંધ બતાવી સમજાવવાનું આપ્યું હોય છે, તેને બદલે તે કહેવત કે વાક્ય જે પાઠમાં આપ્યું હોય છે તે આખો પાઠ વિદ્યાર્થી લખી નાખે છે. આથી પણ વખત વ્યર્થ જાય છે. માટે જેટલા જવાબ માગ્યો હોય તેટલો વિચાર કરીને ટુંકામાં લખવાથી સારા માર્ક મળે છે. વધારે લખવાથી વધારે માર્ક મળે છે એમ કદિ પણ ધારવું નહિ. જેટલું માગ્યું હોય તેટલું જ મુદ્દાસર લખવાથી પૂરેપૂરા માર્ક મળે છે.
- ૫ પ્રશ્નોના જવાબ સુંદર, મરોડદાર ને મોટા સાફ અક્ષરોથી લખવા જોઈએ. શબ્દો છૂટા પાડી લખવાની રીતથી અર્થનો અનર્થ થતો નથી, અને લખાણ સફાઈદાર દેખાય છે, માટે

હંમેશાં શબ્દો છૂટા પાડીને લખવું. પરંતુ એટલું યાદ રાખવું કે શબ્દો વચ્ચેનું અંતર નોંધતા પ્રમાણમાં જ રાખવું. વધારે અંતર રાખવાથી લખાણ બેડોળ દેખાય છે અને જાણે શબ્દો લખ્યા હોય એમ સમજાય છે. માટે આ બાબત ખાસ લક્ષમાં રાખવી.

૬ દરેક પ્રશ્નપત્રના જવાબ લખવાનો વખત ચોક્કસ આપેલો હોય છે, અને એટલાજ વખતમાં બધા પ્રશ્નોના જવાબ લખવાના હોય છે, માટે જેટલા પ્રશ્નો હોય તેના પ્રમાણમાં સમયના વિભાગ પાડી દરેક પ્રશ્નના ઉત્તર લખી લેવા નોંધએ. એમ નહિ કરવાથી ઘણી વખતે વખત પૂરો થઈ જાય છે, અને આવડતા હોય એવા પ્રશ્નોના જવાબો લખવાના રહી જાય છે, અથવા પાછળથી લખવામાં ઘણી ઉતાવળ કરવી પડે છે, માટે આ બાબત ખાસ કાળજી રાખવી નોંધએ.

૭ પ્રશ્નોના જવાબો પરીક્ષાના ઉત્તર લખવા માટે મળતી તૈયાર નોટોમાં જ લખવા સારા છે. કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ છૂટા કાગળોમાં જવાબ લખી બાંધી લે છે. પણ આ પદ્ધતિમાં કેટલીક વખતે ભૂલ થવાનો સંભવ રહે છે. કાગળો આડા અવળી બંધાઈ જાય છે કે એકાદ બે લખેલા કાગળો બાકી રહેલા કોરા કાગળો ભેગા લળી જાય છે. આવા સંજોગો ન અને માટે બાંધેલી નોટોનો જ ઉપયોગ કરવો જરૂરનો છે. નોટોના કાગળો જાડા અને આરપાર ન ફૂટે એવા પસંદ કરવા નોંધએ.

‘સચોજક’

પ. જવાબ કેમ લખવા તેનો નમૂનો. (સને ૧૯૨૯ ની સાલના પ્રશ્નોના જવાબ.)

૧ અંગગણિત.

પ્રશ્ન ૧ લાનો જવાબ:—

પ્રથમ એક વર્ષનો ખર્ચ ફાદવા માટે એક દિવસના ખર્ચને

$$\begin{array}{r} \text{રૂ. } ૨-૪-૬ \\ \times ૩૬૦ \\ \hline \end{array}$$

૮૨૧-૪-૦ એક વર્ષનો ખર્ચ
એક વર્ષમાં રૂ. ૧૦૦૬-૪-૦
બચાવે છે માટે તે ખર્ચમાં ઉમેર-
વાથી કુલ આવક થશે.

$$\begin{array}{r} ૮૨૧-૪-૦ \text{ ખર્ચ છે.} \\ + ૧૦૦૬-૪-૦, \text{ બચાવે છે.} \\ \hline \end{array}$$

૧૮૨૭-૮-૦ એક વર્ષની કુલ
આવક થઈ.

જવાબ:—

$$\text{રૂ. } ૧૮૨૭-૮-૦$$

૩૬૦ વડે ગુણવા.

$૩૬૦ \times ૬ = ૨૧૬૦$ પાંચથઈ તેના
આના કરવા માટે $૨૧૬૦ \div ૧૨$
 $= ૧૮૦$ આના આવ્યા.

$૩૬૦ \times ૪ = ૧૪૪૦$ આના થયા
તેમાં ઉપરના ૧૮૦ આના ઉમેર્યા
એટલે $૧૪૪૦ \div ૧૮૦ = ૧૬૨૦$
આના થયા તેના રૂપિયા કરવા
માટે $૧૬૨૦ \div ૧૬ = ૧૦૧$ રૂપિયા
આવ્યા ને ૪ આના વધ્યા. તે
આનાના સ્થાનમાં મૂકયા. હવે
 $૩૬૦ \times ૨ = ૭૨૦$ રૂપિયા થયા
તેમાં ઉપરના ૧૦૧ રૂપિયા ઉમેર્યા.
 $૭૨૦ + ૧૦૧ = ૮૨૧$ રૂપિયા થયા

સૂચના:—જો ૩૬૫ દિવસનું વર્ષ ગણવું હોય તો ૩૬૦ ને બદલે
૩૬૫ વડે ગુણવા. તેનો જવાબ રૂ. ૧૮૩૮-૧૪-૬.

પ્રશ્ન ૨ નો જવાબ:—

રૂ. ૧૦૦૦ ની ૪૫૦ નોટ છે માટે $૧૦૦૦ \times ૪૫૦ = ૪૦૫૦૦$ રૂ. થયા.

રૂ. ૧૦૦ ની ૧૩૪૮ નોટ છે માટે $૧૦૦ \times ૧૩૪૮ = ૧૩૪૮૦૦$ રૂ. થયા.

૩૧. ૧૦ ની ૨૪૯ નોટ છે માટે $૧૦ \times ૨૪૯ = ૨૪૯૦૦$ રૂ. થયા અને
૩૧. ૬૯૮ રોકડા છે તે બધાનો સરવાળો કરવાથી કુલ રકમ આવશે.

૪૦૫૦૦૦

૧૩૪૮૦૦

૨૪૯૦

૬૯૮

જવાબ:—

૫૪૨૯૮૮ રૂપિયા કુલ રકમ.

૫૪૨૯૮૮ રૂ. કુલ રકમ.

પ્રશ્ન ૩ બનો જવાબ:—

પ્રથમ ૩૦ પેટ્રીમાં કેટલી સાકર છે તે કાઢવા માટે એક પેટ્રીની સાકરને ૩૦ એ ગુણ્યા.

મળુ શેર

૬ - ૨૮

$\times ૩૦$

૨૦૧ - ૦

૩૦ પેટ્રીની સાકર થઈ તેને
૪૦૨ ડબ્બામાં ભરવી છે માટે
તેને ૪૦૨ વડે ભાગ્યા.

૪૦૨) ૨૦૧ મળુ (૦

$\times ૪૦$

૪૦૨) ૮૦૪૦ શેર (૨૦

૮૦૪

૦૦૦૦

$૨૮ \times ૩૦ = ૮૪૦$ શેર થયા તેના મળુ
કરવા માટે ૪૦ વડે ભાગ્યા તો $૮૪૦ \div$
 $૪૦ = ૨૧$ મળુ આવ્યા, હવે ૬ મળુને
૩૦ વડે ગુણ્યા તો $૩૦ \times ૬ = ૧૮૦$
મળુ આવ્યા તેમાં ઉપરના ૨૧ મળુ
ઉમેર્યા. $૧૮૦ + ૨૧ = ૨૦૧$ મળુ થયા.

૨૦૧ ને ૪૨૦ એ ભાગતાં ભાગ
નહિ ચાલે માટે તેના ૪૦ એ ગુણી
શેર કર્યા તો ૮૦૪૦ શેર આવ્યા. તેને
૪૦૨ વડે ભાગ્યા જેથી ૨૦ શેર આવ્યા
એટલે દરેક ડબ્બામાં ૨૦ શેર ભરવી.

જવાબ:—૨૦ શેર સમાય.

પ્રશ્ન ૪ થાનો જવાબ:—

એક રૂપીએ છ પાઈ કર આપવો પડે છે એટલે જો રૂ. ૧ પગાર મળતો હોય તો તેમાંથી છ પાઈ કર જાય માટે રૂ. ૧ માંથી ૬ પાઈ બાદ કરી.

રૂ. ૧-૦-૦ પાઈ
૦-૦-૬ પાઈ કર ગયો.

રૂ. ૦-૧૫-૬ બાકી રહે.

રૂ. ૦-૧૫-૬ પાઈની પાઈ કરી
x ૧૨

૧૮૦ પાઈ
+ ૬ પાઈ

૧૮૬ પાઈ થઈ

જો રૂ. ૦-૧૫-૬ બાકી રહે તો
૧-૦-૦ પગાર મળે તો
રૂ. ૫૮૧-૪-૦ બાકી રહે તો
કેટલો પગાર મળતો હશે? (આવું
ત્રિરાશીનું સ્વરૂપ થયું.)

રૂ. ૫૮૧-૪-૦ ની પાઈ કરી
x ૧૬

૯૨૯૬ આના
+ ૪

૧૯૩૦૦ આના
x ૧૨

૧૧૬૦૦ પાઈ થઈ.

હવે ૧૮૬ પાઈ બાકી રહે તો ૧ રૂ. પગાર મળે તો ૧૧૬૦૦ પાઈ બાકી રહે તો પગાર કેટલો મળતો હશે?

પાઈ પાઈ

રૂ.

રૂ.

૧૮૬ : ૧૧૬૦૦ :: ૧ : ૧૧૬૦૦ ÷ ૧૮૬ = ૬૦૦

જવાબ:—રૂ. ૬૦૦ પગાર મળતો હશે.

પ્રશ્ન ૫ માનો જવાબ:—

૩૦ ગાય અથવા ૧૮ ભેંસ છે માટે ૩૦ ગાય = ૧૮ ભેંસ થઈ.
હિસાબમાં ૩૬ ભેંસ છે તેની પ્રથમ ગાય કરવા માટે ૧૮ ભેંસની ૩૦
ગાય તો ૩૬ ભેંસની કેટલી ગાય કે

$$\left. \begin{array}{l} \text{ભેંસ} \quad \text{ભેંસ} \\ ૧૮ : ૩૬ \end{array} \right\} :: ૩૦ \text{ ગાય} : \frac{૩૦ \times ૩૬}{૧૮} = ૬૦ \text{ ગાય થઈ.}$$

૩૬ ભેંસોએ બદલે હવે ૬૦ ગાય થઈ અને બીજી ૪૦ ગાય છે
તે બંને મળીને $૬૦ + ૪૦ = ૧૦૦$ ગાય થઈ.

હવે હિસાબનું સ્વરૂપ એવું થયું કે જો ૩૦ ગાયોને ૨૪ દહાડા
ચાલે તેટલું ધાસ ૧૦૦ ગાયોને કેટલા દિવસ ચાલે ?

$$\left. \begin{array}{l} \text{ગાય} \quad \text{દિ} \\ ૩૦ : ૨૪ \\ ૧૦૦ \quad (\text{જ}) \end{array} \right\} \left. \begin{array}{l} \text{ગાય} \quad \text{ગાય} \\ ૧૦૦ = ૩૦ \end{array} \right\} :: ૨૪ \frac{૨૪ \times ૩૦}{૧૦૦} = ૩૬ = ૭\frac{૩}{૪} \text{ દિ.}$$

જવાબ:— $૭\frac{૩}{૪}$ દિવસ ચાલે.

૨. મુખગણિત.

સૂચના—આ હિસાબ મોટેથી ગણવાના હોવાથી જવાબ સાથે
તેના જવાબ ફક્ત આપ્યા છે.

૩. અ ભાષા (છાકરાઓ માટે)

પ્રશ્ન ૧ માનો જવાબ:—

- (૧) મને કંઈપણ વેપાર કરાવશે અથવા નોકરી આપશે તો તે
વડે મારું તથા મારી માનું ગુજરાન સારી રીતે ચાલશે અને
તેથી આખી જીંદગી સુધી અમે આપનો ઉપકાર યાદ કરીશું.
- (૨) ઉપલક્ષ દૃષ્ટિએ નહિ જોતાં દુનિઆના દરેક બનાવ ઉપર
વારંવાર વિચાર કરી જોવાથી તે બનાવ કેવી રીતે બન્યો,

શ્રા માટે બન્યો, વગેરે બાબતો આપણને નવાઈ ઉપજાવે એવી હોય છે. દુનિયાની દરેક ઘટના આશ્ચર્ય ઉપજાવ્યા વિના રહેતી જ નથી.

- (૩) હું તો એકલદોકલ છું. એટલે કે મારે બૈરી કે છૈયાછોકરાં કંઈ પણ નથી, ફક્ત હું જાતે એકલો જ છું. પાછળ મારી શીકર કરે એવું કોઈ નથી, તેમ મારા ઉપર કોઈનો આધાર નથી.
- (૪) હે મનુષ્ય! જેમ ચુંકવામાં બહાર કાઢી નાખેલું ચુંક પાછું ફરી ગળી શકાતું નથી (ખાદ્ય શકાતું નથી) તેમ મેઘામાંથી બોલી જવાએલું કડવું વચન પાછું મોંમાં ફરી પેસી શકતું નથી; પણ જ્યારે તેનાથી નુકસાન થશે ત્યારે પરતાવો કરવો પડશે. માટે હે ભાઈ! જે વચન બોલો તે બરાબર વિચાર કરીને બોલો.
- (૫) તમારા દેશમાં (ખેતીવાડીને માટે) જ્યારે જોશ્યે અને જેટલો જોશ્યે વેટલો જ વરસાદ વરસે છે. વળી તમારો દેખાવ એવો છે કે તે તરફ જોવાથી જ તમારી ભક્તિ કરવા જેટલો ભાવ ઉત્પન્ન થાય છે.
- (૬) એ બધી બાબતોનો વિચાર કરીને તમે પ્રભુનું ભજન કરો, તો તે જરૂર તમને દુઃખને વખતે સહાય કરશે જ. અગાઉના વખતમાં તેનું જેણે જેણે ભજન કર્યું તેને તેને તેણે દુઃખમાં ઘણી જ મદદ કરી છે, માટે ભજન કરવાથી તમારું કામ પણ પાર પડશે.

પ્રશ્ન ૨. બબે જવાબ:—

- (૧) એક શેઠને નામું લખનાર મહેતાજી બેઠતો હતો, તેને માટે તેણે એક જણને પસંદ કરવા સારૂ પચીસ ઉમેદવારોને

બોલાવ્યા હતા. એ પચીસમાંથી જ્યારે પોતાને જવાનો વારો આવ્યો ત્યારે જ પોતે આગળ ગયો. તે પહેલાં બીજાઓને ધક્કા મારી આગળ આવવાનો વિચાર સરખો પણ તેણે કર્યો નહોતો. તેની આ વર્તણૂક ઉપરથી તેનો સ્વભાવ શાંત છે એવું મેં મનમાં માની લીધું—નક્કી કર્યું.

(૨) લુંટારો દરવેશની પાસે ગયો ત્યારે દરવેશે લુંટારાને ઉપદેશ આપ્યો કે ભાઈ, સારી દુનિયામાં—સ્વર્ગમાં જવા માટે તારી પાસે જે ત્રણ પ્રકારના બોજ છે તે દૂર કરી નાખ : (૧) તારી ટોળીના લુંટારાઓને કાઢી મૂક. (૨) તારા ગુલામોને છોડી મૂક. (૩) તારી પાસે લુંટવાથી ભેગી થએલી દોલત જેની હોય તેને પાછી આપી દે. આ ત્રણ બોજ દૂર કરી દે એટલે તારૂં કલ્યાણ થઈ જશે. આ ઉપરથી લુંટારાએ તે દરવેશનું કહેવું તદ્દન સાચું માનીને તેના કહેવા પ્રમાણે કર્યું, અને પોતાની આગળની ચાલચલણ છોડી દીધી.

(૩) એક ધરડી મજૂરણ થાકી પાકી સાંજે ઘેર આવી વગર સમજે બોલતી હતી કે બધાને માટે મારે એકલીને જ કામ કરવું પડે છે. તે ઉપરથી તેનો ઘાડોશી તેને સમજાવે છે કે દુનિયામાં દરેક માણસને માટે પરમેશ્વરે કંઈ ને કંઈ કામ નક્કી કરી રાખેલું હોય છે. એક નહિ તો બીજે રસ્તે પણ એકની મહેનત બીજાને ઉપયોગી થઈ પડે છે, માટે તું પરમેશ્વરને દોષ દેવાનો મૂકી દે. તું બીજા માટે કામ કરે છે તો બીજા તારા માટે પણ કામ કરે છે, એ વિચાર કરી જોવાથી તને સમજશે.

પ્રશ્ન ૩ જાનો જવાબ:—

દરેક—સંખ્યા વાચક વિશેષણ. વિશેષ્ય માણસ.

માણસ—જાતિવાચક નામ, નાન્યતરજાતિ, ૧ લી વિભક્તિનું એકવચન.

પોતાના—સ્વવાચક સર્વનામ, નરજાતિ, છટ્ટી વિન્નું એકવચન.

ભાગનું—જાતિવાચક નામ, નરજાતિ, છટ્ટી વિન્નું એકવચન.

કામ—ભાવવાચક નામ, નાન્યતરજાતિ, બીજી વિન્નું એકવચન.

કરીને—કૃદંત અવ્યય.

બીજાની—જાતિવાચક નામ, નરજાતિ, છટ્ટી વિન્નું એકવચન.

ઓછીવત્તી—ગુણવાચક વિશેષણ. વિશેષ્ય ગરજ.

ગરજ—ભાવવાચક નામ, નારીજાતિ, ૨ જી વિભક્તિનું એકવચન.

સારે છે—કર્તા માણસ, કર્મ ગરજ માટે સકર્મક ક્રિયાપદ. સાર ધાતુ,

વર્તમાનકાળ, ત્રીજો પુરુષ, એક વચન, સકર્મકકર્તારિ પ્રયોગ.

પ્રશ્ન ૪ થાનો જવાબ:—

૧. સફર=મુસાફરી, પ્રવાસ.

૨. મમતી=પોતાનીજ મરજી પ્રમાણે ચાલનાર.

૩. ભૂધર=પૃથ્વી ધારણ કરનાર (પરમેશ્વર).

૪. કાબેલ=હોશિયાર.

૫. રવાદારગી=છુપી દલાલી કાઢવી તે.

૬. દરવેશ=મુસલમાન ફકીર.

૭. ધલમ=જાદુ.

૮. દળદર ફિટાડવું=ગરીબાઈ મટાડવી. (તાલેવંત થવું).

૯. ફાંદામાં ફસાવું=ખોટી વાતને સાચી માની લેવી તે.

૧૦. નજર બાંધવી=બાળકના માથા ઉપર રાંધેલી ઉતારી એક કાંસાના વાડકામાં ધબધબતા અંગારા ભરી તેમાં તે નાખી વાડકાને કાંસાની થાળીમાં ઉઘા પાડી ઉપર છાણ પાણી એકઠું કરી રેડવું તે.

પ્રશ્ન ૫ માનો જવાબ:—

શબ્દ અર્થ

વાક્ય

ભાવ=હેત, પ્રેમ, તમારો મારા ઉપર ઘણો ભાવ છે.
ભાવ (માલનો)=કિંમત. સોનાનો હાલમાં શો ભાવ છે?
પ્રયોગ (ક્રિયાપદનો)=વપરાશ. આ ક્રિયાપદનો કયો પ્રયોગ છે?
પ્રયોગ=અમુક સાધનવડે કંઈ કરી બતાવવું તે, અંખતરો.
અમારા શિક્ષકે આજે સાબુનો પ્રયોગ કર્યો હતો.

કલંક=ડાઘ. પોતાના બાપની આખરે કલંક લગાડ્યું.
તાલ=મઝા. આજે રસોઈમાં સારો તાલ આવ્યો હતો.
તાલ=કેકા. આ ગાયનમાં ચાર તાલ આવે છે.
તાલ=લાગ. લોભીઆએ બાણ્યું કે આ ફીક તાલ આવ્યો છે.
તાલ=ભાવ પછી વપરાતો શબ્દ. તેણે ભાવ તાલ પૂછી ખાતરી કરી.
માન્ય રાખી=કબુલ રાખી. બધા માણસોએ તે વાત માન્ય રાખી.

પ્રશ્ન ૬ માનો જવાબ:—

અ. છોકરાંઓએ માઆપની સેવા કરવામાં નીચેની વાતો ધ્યાનમાં રાખવી—

૧. તેમણે ફરમાવેલાં સર્વે કામ આનંદ અને ઉત્સાહથી કરવાં.
૨. તેમનું દીલ દુઃખાય એવું એક પણ કામ કરવું નહિ.
૩. તેમની વૃદ્ધાવસ્થામાં તેમનું સારી રીતે પોષણ કરવું.
૪. તેમણે આપણા ઉપર કરેલા ઉપકારો હંમેશાં યાદ કરવા.
૫. તેમની એક પણ આજ્ઞાનો ભંગ કરવો નહિ.

- ચ. નોકસેએ શેઠની સેવા કરવામાં નીચેની વતો. ધ્યાનમાં રાખવી—
૧. શેઠે ફરમાવેલાં તમામ કામ આનંદ અને ઉત્સાહથી કરવાં.
  ૨. શેઠને કંઈપણ નુકસાન થતું હોય તો તે પોતાને જ થાય છે એમ સમજવું.
  ૩. પોતાના જીવનાં જોખમે પણ શેઠનો જીવ બચાવવો.
  ૪. હંમેશાં શેઠનું સહુ થાય એવી પ્રભુ પાસે પ્રાર્થના કરવી.
  ૫. જે પગાર મળતો હોય તેમાં સંતોષ માની ફરજ બરાબર બજાવવી.

૩. બે ભાષા (કન્યાઓ માટે).

પ્રશ્ન ૧ લાનો જવાબ:—

- (ક) બીજાને દુઃખી થતો જોઈને જેના મનમાં લાગણી થાય છે, દયાળુ થઈને બીજાને દાન આપી જાણે છે, જે દાન સારા પાત્રને (જેને ખરેખરી જરૂર હોય તેને) આપવામાં આવે છે તે જ ખરૂં દાન કહેવાય છે. જેને જરૂર ન હોય તેને દાન આપવાથી કંઈ પણ ફળ થતું નથી. પોતાને હાથે જે કંઈપણ સારાં અથવા ખોટાં કામ થશે તે જ તેના નામની સાથે કાયમ રહેશે.
- (ઘ) જોણે આપણને ખરા જરૂરના વખતે પૈસા આપીને આપણી આબરૂ જતી બચાવી હોય, તે જ માણસ જ્યારે ધન વગર દુઃખી થતો હોય તો પછી તેણે આપણને આપેલા પૈસા તેને ક્યારે પાછા આપી દેવા ? હે બેન ! આજને આજ. હમણાં જ જઈને આપવા.

(ગ) “આંદાં ખોળવા વિષે”ના પાઠમાં મરયમે મહેતાબના સુખની વાત ક્ષાતમાને કહી, ત્યારે ક્ષાતમાએ કહ્યું કે જો તે નસીબદાર હોય તો તેના એકનોએક લાઠ મરી ગયો ને સાસુ મરી ગઈ, એવું કેમ અને ? માટે તે સારાં પગલાંની નથી. તેના જવાબમાં મરીયમ ક્ષાતમાને સમજાવે છે કે જે કંઈ બનાવ અને છે તે પરમેશ્વરની મરજી પ્રમાણે અને છે. કાઠના આવવાથી (ધરમાં પગલાં મૂકવાથી) કંઈ સારું કે ખોટું થતું નથી, એ તો માત્ર મનના વહેમ છે. મનની એક જાતની ખોટી માન્યતા છે.

(ઘ) “દયા અને દાન” વિષેના પાઠમાં હરનારાયણ તથા પાર્વતી એ લાઠબેનને તેમના આપે આપેલા આઠ આનાનો ખર્ચ શામાં કર્યો, તેના જવાબ લેતી વખતે પાર્વતીએ પોતાના પૈસા દયાને લીધે લિખારણને આપી દીધા, ને હરનારાયણે રમકડાં લેવામાં ખર્ચ નાખ્યા. તે ઉપરથી તેમના આપ તેમને સમજાવે છે કે જો ઈશ્વરે જેને પૈસા આપ્યા હોય અને તે દયાળુ ન અને, તથા ગરીબ ગુરબાનું દુઃખ દૂર કરવા પોતાને આપેલા પૈસાનો ઉપયોગ ન કરે તો ઈશ્વર તેમના ઉપર નારાજ થાય છે, અને આપેલા પૈસા પાછા લઈ લે છે. એટલે કે પૈસાદાર ગરીબ બની જાય છે.

(ઙ) “વઢકારી પાડોશી”ના પાઠમાં સાધુ સમજી આઈને શિખામણ આપે છે તે વખતે તેમણે કહ્યું છે કે કોઈ પણ માણસથી અજાણથી યા જાણી જોઈને આપણું નુકસાન થયું હોય તો તેની સાથે લઢાઈ કરવાથી થએલા નુકસાનનો બદલો વળી જતો નથી, જે નુકસાન થયું તે તો થયું જ. લઢાઈ કરવાથી તે મટી જતું નથી.

પ્રશ્ન ૨ જનો જવાબ:—

આળસનો દુર્ગુણ માણસના શરીરમાં ધીમે ધીમે વધતો જાય છે અને માણસમાં આળસાઇ આવતી જાય છે. એક કામ કરવામાં જો સહેજ આળસ થઇ જાય છે તો પછી ધીમે ધીમે બીજાં કામો કરવામાં પણ આળસ આવે છે. એક બે કામમાં આળસ થતાં થતાં પછી બધાં કામોમાં આળસ થવા માંડે છે, એટલે જેમ બંધીવાન કેદીના હાથપગ બાંધેલા હોવાથી તે કંઈપણ કામ કરી શકતો નથી તેમ આળસના કબજામાં ફસાયા પછી માણસથી કોઈપણ કામ પાર પડતું નથી.

આળસમાંથી છૂટવા માટે જે કંઈ કામ કરવામાં આળસ આવતી હાય તે કામ કરવાનો વખત બદલી નાખવો. કામમાં રસ ઉત્પન્ન થાય એવી રીતે કામ કરવું. કોઈ ઉદ્યમી માણસોની સોબત કરવી, તે તે કામ કરતો હોય તેની સાથે કામ કરવા માંડવું. નિયમિત રીતે કામ કરવાની ટેવ પાડવી. મનમાં દૃઢતા રાખવી.

આળસના કબજામાં ન આવવા માટે શરૂઆતથી જ તેને આપણા શરીરમાં દાખલ થવા દેવી નહિ. આળસુ માણસની સોબત કરવી નહિ. કોઈ પણ કામમાં આળસ આવે તો તે કામ છોડી બીજું કામ કરવું, અને પછી પ્રથમનું કામ કરવું જેથી કંટાળો આવશે નહિ. એક ને એક કામ ઝાઝી વાર સુધી કરવું નહિ.

પ્રશ્ન ૩ જનો જવાબ:—

સાધુએ કહ્યું કે જે વઢકારે હોય તેના સામા થવાથી તે વઢ્યા સિવાય રહેતું નથી. પણ જો આપણે તેના સામે એક પણ શબ્દ બોલીએ નહિ, તો તે આપોઆપ બોલીને થાકી જાય છે, અને પછી વઢ્યા સિવાય ચાલ્યું જાય છે. જેઓ વઢવાનાં બહાનાં બોળતાં હોય તેને વઢવાનું કારણ જ ન આપવું, તથા તેનાથી દૂર રહેવું. કદાચ

આપણો વાંક થયો હોય તો તેની માશી માગી લેવી, અને સામાનો વાંક થયો હોય તો તેને ક્ષમા આપવી. કાઠની ભૂલ થઈ હોય તો તેને ધીમેથી સમજાવવું, અને ફરી ભૂલ ન થાય તે બદલ કાળજી રાખવા કહેવું, તથા થએલી ભૂલની માશી આપવી. વઢવાથી થએલું નુકસાન પાછું મળતું નથી, માટે કદિ પણ વઢવાની ટેવ રાખવી નહિ.

પ્રશ્ન ૪ થાનો જવાબ:—

શબ્દ અર્થ

વાક્ય

વગોણું=નિંદા, ક્રોધેતી.

વીજીએ ભાભીનું વગોણું કર્યું.

સંકટ=દુઃખ, આફત.

વનરાજને ઘાયું સંકટ વેડવું પડ્યું.

અનંત=જેનો છેડો નહિ તે. દરિયામાં અનંત જળ હોય છે.

વિરહ=વિયોગ. સીતાજીથી રામચંદ્રજીનો વિરહ સહન થયો નહિ.

છંદ=ખુરી ટેવ.

તેને જીગારનો છંદ લાગ્યો હતો.

છંદ=ધુધરીવાળું હાથનું ધરણું. ઐરાં હાથે છંદ પહેરે છે.

આય=શક્તિ, બળ.

માંદગીને લીધે મારામાં જરાયે આય નથી.

શેરડા પડ્યા=શરમાઈ ગઈ. ચોરી જાહેર થવાથી તેના મોઢે શેરડા પડ્યા.

વારસ=હકદાર.

આપના મરણ પછી દીકરો વારસ થાય છે.

ચાવળો=બહુબોલો.

આ છોકરો ચાવળો છે.

સર્વજ્ઞ=સઘળું જાણનાર.

પરમેશ્વર સર્વજ્ઞ છે.

પ્રશ્ન ૫ થાનો જવાબ:—

મનની—ભાવવાચક નામ, નાન્યતર જાતિ, છટ્ટી વિં નું એકવચન.

હૃદતાથી—ભાવવાચક નામ, નારી જાતિ, પાંચમી વિં નું એકવચન.

માણસ—જાતિવાચક નામ, નાન્યતર જાતિ, પહેલી વિં નું એકવચન.

જે—સંબંધી સર્વનામ.

ધારે—કર્તા માણસ, કર્મ જે, માટે સકર્મક ક્રિયાપદ, ધાર ધાતુ,
વર્તમાન કાળ, ત્રીજો પુરુષ, એકવચન.

તે—દર્શક સર્વનામ.

કરી શકે છે—કર્તા માણસ, કર્મ કામ (અધ્યાહાર), માટે સકર્મક
ક્રિયાપદ, કર ધાતુ, વર્તમાન કાળ, ત્રીજો પુરુષ એકવચન.

પ્રશ્ન છઠ્ઠાનો જવાબ:—

(૧) **સીતાનાં વીત્યાં**—આ કહેવત કોઇને બહુ જ દુઃખ પડે છે
ત્યારે વપરાય છે. સીતાજીને વનમાં ઘણું જ દુઃખ પડેલું તેથી
આ કહેવત ત્યારથી વપરાવા માંડી છે. કોઇપણ કામ કરતાં
ઘણી મુશ્કેલી પડે ત્યારે લોકો કહે છે કે બાધ, આ કામ કરતાં
“**મને તો સીતાનાં વીત્યાં.**”

(૨) “**ફરે તે ચરે અને બાંધ્યાં ભૂખે મરે**” આ કહેવતનો મૂળ
અર્થ એવો છે કે ઢોરને જો ઘેર બાંધી મૂકીએ તો તેને
ખાવાનું મળે નહિ, પણ જો જંગલમાં તેને છૂટું ફરવા દઇએ
તો ઘાસ વગેરે ચરી ખાય. પરંતુ તેનો વપરાશ મનુષ્યના
સંબંધમાં પણ થાય છે. જો માણસ મહેનત કરે તો કંઈપણ
પૈસા પ્રાપ્ત કરી શકે છે, પણ જો તે આળસુ થઇ પડી કે
બેસી રહે તો તેને કંઈપણ મળતું નથી. ફરવું એટલે મહેનત
કરવી અને ચરવું એટલે કંઈપણ મેળવવું.

(૩) “**દીવો બાળીને કાંત્યું અને પેટ બાળીને સાંચ્યું**”—આ
કહેવતનો અર્થ એવો છે કે જે કામમાં બે ચાર પૈસાની કમાઇ
થતી હોય તે કામ જો દીવો બાળીને રાત્રે કરવામાં આવે તો
ચાર પૈસાની કમાઇ થાય, ને ચાર પૈસાનું દીવેલ બળી જાય
એટલે કરેલી મહેનત વ્યર્થ જાય છે. મતલબ કે એવી રીતે

કરેલા કામથી કંઈપણ લાભ થતો નથી. “ પેટ બાળીને સાંચું ” એનો અર્થ એવો છે કે માણસ પોતે તંદુરસ્ત રહે તેવો ખોરાક ન ખાતાં હલકો ખોરાક ખાધને જો કંઈપણ રકમ બચાવે તો તે બચેલી રકમ શરીર તંદુરસ્ત ન હોય તો નકામા જોવી છે. રકમનો ઉપભોગ કરનારનું શરીર જો સાફ ન હોય તો પછી બચાવેલી રકમથી શો લાભ ?

- (૪) “ વાંકાચુંકા પણ ઘઉંના રોટલા ”—આ કહેવત પોતાની ચીજ યા બીજું કંઈ ખરાબ હોય છતાં તેને સાફ કહેવા માટે વપરાય છે. પોતાની ચીજમાં કંઈપણ ખામી હોય તે દૂર કરવા તેનો બીજો ગુણ આગળ કરી તેનાં વખાણ કરતી વખતે કહેવાય છે કે “ તેમાં શું, પણ તેનો ફલાણો ગુણ કેવો સરસ છે ! ” “ વાંકાચુંકા પણ ઘઉંના રોટલા ” છે.”
-

વિભાગ ૨ નો—લેખીત પરીક્ષા.

૧. અંકગણિતના દાખલાની ક્રમવાર યાદી.

૧. સંખ્યાલેખન તથા સંખ્યાવાચનના હિસાબો:—
૨૪, ૩૪, ૪૬, ૬૩, ૧૦૬.
૨. સરવાળા, બાદબાકી, ગુણાકાર, ભાગાકારના હિસાબો:—
૧૮, ૨૩, ૨૫, ૨૬, ૩૬, ૩૬, ૪૦, ૫૨, ૫૬, ૬૮, ૬૮,
૧૦૪, ૧૦૭, ૧૧૨, ૧૨૫, ૧૩૦.
૩. ચઢતી ઉતરતી ભાંજણીના હિસાબો:—
૧૨, ૧૬, ૧૬; ૨૬, ૩૧, ૩૫, ૪૧, ૧૦૮, ૧૧૧, ૧૨૬.
૪. વિવિધ સરવાળા, બાદબાકી, ગુણાકાર, ભાગાકારના હિસાબો:—
૧, ૫, ૧૧, ૧૭, ૨૦, ૩૦, ૪૭, ૪૮, ૬૦, ૭૮, ૭૬, ૮૦,
૬૦, ૬૬, ૧૦૬, ૧૧૬.
૫. લઘુતમ સાધારણ ભાજ્ય તથા દૃઢભાજકના હિસાબો:—
૬૩, ૧૧૪, ૧૧૬, ૧૨૨.
૬. ત્રિરાશીથી થતા હિસાબો:—
૨, ૪, ૬, ૮, ૯, ૧૩, ૧૪, ૨૧, ૨૭, ૨૮, ૩૨, ૩૭, ૩૮,
૪૨, ૪૩, ૪૪, ૪૫, ૪૬, ૫૦, ૫૧, ૫૩, ૫૫, ૫૭, ૫૮,
૫૬, ૬૧, ૬૨, ૬૪, ૬૫, ૬૬, ૭૦, ૭૧, ૭૪, ૭૬, ૮૧,
૮૨, ૮૪, ૮૬, ૮૮, ૯૫, ૯૭, ૧૦૦, ૧૦૩, ૧૦૫, ૧૧૦,
૧૨૧, ૧૨૩, ૧૨૭, ૧૨૮, ૧૩૭, ૧૩૮.

૭. બહુરાક્ષીથી થતા હિસાબો:—

૩, ૭, ૧૦, ૧૫, ૨૨, ૩૩, ૫૪, ૬૯, ૮૫, ૮૯, ૯૬, ૧૦૧,
૧૦૨, ૧૧૩, ૧૧૫, ૧૩૩.

૮. પરચુરણ હિસાબો:—

૬૭, ૭૨, ૭૩, ૭૩, ૭૫, ૮૩, ૮૭, ૯૧, ૯૨ ૯૪, ૧૧૭,
૧૧૮, ૧૨૦, ૧૨૪, ૧૨૯, ૧૩૧, ૧૩૨, ૧૩૪, ૧૩૫, ૧૩૬.

૨. અંકગણિત.

સને ૧૯૦૭

૧. ૨૨૮ ટન, ૧૮ હંદ્ર. ૩ ક્વા. ૧૩ પૌંડ, ૧૨ ઔસ તેને
૭૬ વડે ભાગો.

૨. એક માણસ દરરોજ ૬ કલાક ચાલે તો ૨૦ દિવસમાં એક
ગામમાં પહોંચી જાય છે, તો જો તે દરરોજના ૮ કલાક પ્રમાણે ચાલે
તો કેટલા દિવસમાં પહોંચશે ?

૩. એક ૯ માણસના કુટુંબનો ૮ મહિનામાં ૧૨૦ રૂ. ખર્ચ
થાય છે, અને તેજ પ્રમાણે બીજા એક કુટુંબનો ૧૬ મહિનાનો ખર્ચ
૬૪૦ રૂપિયા થાય છે, તો તે બીજા કુટુંબમાં કેટલાં મનુષ્યો હશે ?

૪. એક જાગીરદારની જમીનની આવક ૮૦૫૦૦ રૂપિયા છે.
તેમાંથી આવક ઉપર દર સેંકડે રૂ. ૧૧૧ પ્રમાણે સરકારને કરના
આપવા પડે છે તો તેની ચોકખી આવક કેટલી ?

સને ૧૯૦૮

૫. ૫ ફેબ્રુઆરી, ૨ ફેબ્રુઆરી, ૩ ઈચિને ૬૩ વડે ભાગો.

૬. એક કામ ૩૫ માણસો ૧૬ દિવસમાં પુર્ણ કરે છે તો તે કામ ને ૧૪ માણસો કરે તો કેટલા દિવસમાં પુર્ણ થશે?

૭. ૩૨ ઘોડાને ૬૬ બુશલ ચણા ૨૧ દિવસ ચાલે છે તો ૬૬ બુશલ ચણા ૭ ઘોડાને કેટલા દિવસ ચાલશે?

૮. દર પૌંડે ૭ પેન્સ પ્રમાણે આવક ઉપર કર ભર્યા પછી એક માણસની ચોક્ખી આવક ૬૯૯ પૌંડ થઈ તો તેની કુલ આવક કેટલી હશે ?

સને ૧૯૦૯

૯. ૩૫ ઘોડાને ૨૦ દિવસ ચાલે એટલું ઘાસ હતું પરંતુ રોગ ચાલવાથી તેમાંથી ૧૦ ઘોડા મરી ગયા તો બાકી રહેલા ઘોડાઓને તે ઘાસ કેટલા દિવસ ચાલશે?

૧૦. એક ઘરની ભીંત ૨૦ માણસો દરરોજ ૮ કલાક કામ કરીને ૧૨ દિવસમાં ચણે છે, તો દરરોજ ૧૦ કલાક કામ કરીને ૧૫ માણસો તે ભીંત કેટલા દિવસમાં ચણી રહેશે ?

૧૧. નીચેનો દાખલો કરો:—

૧૫ હંદ્રવેટ ૧૦ પૌંડ ૬ ઓંસ ÷ ૨૨

૧૨. ૧૭૫૦૪૬ ઈચિના મૂલ્ય કરો.

૧૩. ૨૪ માણસો ૩૫ મણ બોળે ઉંચકી શકે છે તો ૧૮ માણસો કેટલા મણ બોળે ઉંચકી શકશે ?

સને ૧૯૧૦

૧૪. એક કામ ૪ પુરૂષ અથવા ૭ છોકરાંઓ મળી ૧૮ દિવસમાં કરે છે, તો તે કામ ૧ પુરૂષ અને ૧૪ છોકરાં મળી કેટલા દિવસમાં કરશે ?

૧૫. ૩૦ ઘોડાઓને ૧૮ દિવસમાં ૨૧૦ મણુ ચણા જોઈએ છીએ તો ૪૨ ઘોડાઓને ૨૧ દિવસમાં કેટલા ચણા જોઈએ ?

૧૬. ૩૬૦૫૯૨ મિનિટનાં વર્ષ કરો.

(૧ વર્ષના દિવસ ૩૬૫ ગણવા)

૧૭. ૨૫ પૌંડ, ૪ પેન્સ, ૧ ફાર્દિંગને ૧૮ એ ભાગો.

૧૮. એક બાગમાં ૩૪૨ આંબાનાં ઝાડ છે, અને દરેક ઝાડ ઉપરથી દર વર્ષે ૨૦૨૦ કેરીઓ ઉતરે છે. પરંતુ ચાલુ સાલે ૩૨ આંબા ઉપર બીલકુલ કેરીઓ લાગી નહિ, અને બાકીના દરેક ઝાડ ઉપરથી ૧૫૦ કેરીઓ પવનથી ગરી પડી, તો ચાલુ સાલે બધી મળી કેટલી કેરી બાગના ધણીને મળી હશે ?

સને ૧૯૧૧

૧૯. ૪૨૦૦ કાઉનની ગીની કરો.

૨૦ ૩ ટન ૨ હંડ્રેટેડ ૪ પૌંડને ફૅડ વતી ભાગો.

૨૧ અ એક કામ ૧૦ દિવસમાં કરે છે, અને બ તેજ કામ ૧૫ દિવસમાં કરે છે. અ અને બ બંને સાથે મળીને કામ કરે તો તે કામ પૂરું કરવાને તેમને કેટલા દિવસ જોઈએ ?

૨૨. એક માણસ રોજ ૬ કલાક ચાલે તો ૫ દિવસમાં ૯૬ માઈલ ચાલી શકે છે. પણ જો તે રોજ ૫ કલાક ચાલે તો ૪૮૦ માઈલ ચાલવાને તેને કેટલા દિવસ જોઈએ ?

૨૩. એક ગૃહસ્થ અને તેના બે દીકરાની એક વર્ષની કમાણી ૩૬૬૦ રૂપીયા છે અને તેમનું વર્ષનું ખર્ચ ૧૫૯૦ રૂપીયા છે. કમાણીમાંથી ખર્ચ બાદ કર્યા પછીની બચત ત્રણે જણ સરખે ભાગે વહેંચી લે તો દરેકને ભાગે શું આવશે ?

સને ૧૯૧૨

૨૪. (ક) ૧૮ કરોડ, ૪૩૨ હજાર, ૬ એ સંખ્યાને આંકડામાં લખો.

(ખ) ૯૦૭૦૦૦૬૦૯ એ સંખ્યાને આંકડામાં લખો.

૨૫. ચાર ગામની એકંદર મહેસુલ ૨૦૦૧ રૂપીઆ છે. તેમાં પહેલા ગામની ૪૩૨ રૂપીઆ છે, અને બીજા અને ત્રીજા ગામની અનુક્રમે ૫૩૪ અને ૬૫૪ રૂપીઆ છે, તો ચોથા ગામની મહેસુલ કેટલા રૂપીઆ હશે?

૨૬. મારી પાસે ૪૫૦ સોવરીન છે. તેમાંથી રૂપીઆ, અઘેલી પાવલી અને બેઆનીના એક સરખી સંખ્યામાં કેટલા સિક્કા આવશે?

૨૭. એક ગામમાં ૨૨૪૦૦ માણસ છે, અને તેને ૩ મહીના ચાલે એટલોજ ખોરાક છે. હવે તેજ ખોરાક ૭ મહીના ચલાવવો હોય તો તેમાંથી કેટલાં માણસને બહાર મોકલી દેવાં જોઈએ?

૨૮. એક મોટરગાડીનાં પૈડાંનો પરિઘ ૫ વાર ૨ ફુટ ૯ ઇંચ છે અને તે એક સેકન્ડમાં ૩ ફેરા ફરે છે, તો તે ગાડી એક કલાકમાં કેટલા માઇલ જશે?

૨૯. બે ગાડીઓ મળીને એક કલાકમાં ૧૨૩૨૦ યાર્ડ ચાલે છે અને તેમાંની એક બીજી કરતાં ૧૭૬૦ વાર વધારે ચાલે છે, સારે દરેક ગાડી કલાકે કેટલું ચાલતી હશે?

૩૦. એક કન્યાશાળામાં ૩૧૭ કન્યાઓ ભણે છે. તે દરેકને અઢેક વાર કપડું ધનામમાં આપ્યું. જો એક વાર કપડાની કિંમત રૂ. ૧-૫-૪ હોય તો ધનામમાં આપેલાં કપડાંની કિંમત કેટલી હશે?

સને ૧૯૧૩

૩૧. એક વેપારી પાસે ૮ હ. ૨ ક્વા. ૮ પૌં. ચા છે; તે બારબાર પૌંડના ડબ્બામાં ભરે તો તે બધી ચા ભરી દેવાને તેને કેટલા ડબ્બા નોંધીએ ?

૩૨. એક કિલ્લામાં ૧૫૦૦ સિપાઇઓ માટે ૫૦ દિવસ ચાલે તેટલો ખોરાક છે. જો તેમાં ૫૦૦ સિપાઇ વધારે હોય તો તે ખોરાક તે બધા સિપાઇઓને કેટલા દિવસ ચાલત ?

૩૩ દરરોજ ૫ કલાક લખે તો ૩૫ દિવસમાં ૩૮૫૦૦ શબ્દની એક ચોપડી લખી શકાય છે. ૪૯૫૦૦ શબ્દની ચોપડી ૨૫ દિવસમાં લખવી હોય તો દરરોજ કેટલા કલાક લખવું નોંધીએ

સને ૧૯૧૪

૩૪. કેટલા દશક હોય તો દસ હજાર થાય ?

નીચેની સંખ્યા આંકડામાં માંડો.—

દોઢ લાખ, સવા બે હજાર, પોણાછસં.

૩૫. એક પીપમાં પાંચ મણુ તેલ છે, તેમાંથી નવટાંક નવટાંકની કેટલી બાટલીઓ ભરાશે ?

૩૬. ૯૩૪૫ને ૧૧એ ભાગતાં ૬ શેષ વધે છે. જો શેષ છને બદલે નવ રાખવી હોય તો ભાગ્યમાં શો ફેરફાર કરવો પડે ?

૩૭. એક ચોરસ કુટ દીવાલને રંગ દેવાને એક આનો ખર્ચ થાય છે, તો દસ ચોરસ કુટ અને બાર ચોરસ ઈંચ દીવાલને રંગવાનું કેટલું ખર્ચ થશે ?

૩૮. દરેક છોકરાને રૂ. ૨-૯-૧૧ પાછ પ્રમાણે આપતાં કુલ ખર્ચ ૨૪૬૪૭ પાછ થાય છે, તો છોકરાની સંખ્યા કેટલી ?

૩૯. એક શાળામાં ૫ વર્ગ છે. તેમાં પહેલાના કરતાં બીજા વર્ગમાં બમણાં છોકરાં છે. બીજાથી ત્રીજા વર્ગમાં છે. ત્રીજાથી દોઢા ચોથા વર્ગમાં છે, અને ચોથાથી અઢી બાળવર્ગમાં છે. જો બાળવર્ગમાં ૩૦ છોકરાં હોય તો આખી નિશાળમાં કેટલાં છોકરાં ?

સને ૧૯૧૫

(આ સાલના પ્રશ્નો છપાયા નહોતા.)

સને ૧૯૧૬

૪૦. દસ હજારમાં નાનામાં નાની કંઈ રકમ ઉમેરીએ તો તે આખી રકમને ૩૯૬ વડે શેષ વગર ભાગી શકાય ?

૪૧. એક વેપારીએ રૂ. ૩. ૧૨ આનાને બદલે બૂલથી રૂ. પૌંડ ૧૨ શિલીંગ આપી દીધા, તો તેણે કેટલું નાણું વધારે આપ્યું ?
(જવાબ રૂપિયા આનામાં લાવવો.)

૪૨. રૂ. ૨૫ પુરૂષ એક કામ ૨૦ દિવસમાં કરે છે, તો તે કામ કરવાને ૧૫ પુરૂષ અને ૧૦ સ્ત્રીઓને કેટલા વધારે દિવસ લાગશે ?
(દરેક સ્ત્રી પુરૂષના કરતાં અરધું કામ કરી શકે છે.)

૪૩. એક કુટુંબ રસ્તો કરવાનો ખર્ચ ૩ રૂ. ૫ આ. ૪ પાઈ થાય, તો દોઢ માઇલ રસ્તો કરવાનો ખર્ચ કેટલો થશે ?

૪૪. અ ગામથી બે સવાર બ ગામ જવાને નીકળે છે. પહેલો સવાર કલાકના ૧૮ માઇલ પ્રમાણે ચાલે છે, અને તે સવારે ૭ વાગે નીકળી બપોરે ત્રણ વાગે બ ગામ પહોંચે છે. બીજો સવાર બ ગામથી એક કલાક મોડો નીકળે છે, અને બ ગામે એક કલાક વહેલો પહોંચે છે, તો તે બીજો સવાર દર કલાકે કેટલા માઇલ ચાલ્યો હશે ?

૪૫. એક ઘેટાની કિંમત ૩ રૂપિયા પડે છે; તેવાં ૬૦ ઘેટાં અને ૧૨૦ રૂપિયા રોકડા આપીને ૧૦ ગાય વેચાતી લીધી, તો દરેક ગાયની કિંમત કેટલા રૂપિયા પડી ?

સને ૧૯૧૭

૪૬. (ક) નીચેની સંખ્યા આંકડામાં લખી બતાવો:—

આઠ કરોડ, સાતલાખ, પંદર હજાર, નવ.

(જ) નીચેની સંખ્યાઓ અક્ષરમાં લખી બતાવો:—

૨૫૨૦૦૩, ૮૦૩૦૧૬.

૪૭. ૧ આ. ૩ પાઈએ શેરના ભાવે ૬૦ શેર દૂધ લઈને તેમાં કેટલું પાણી મેળવીએ તો ૧ આનાનું શેર લેખે વેચતાં બેઠેલી કિંમત મળી રહે ?

૪૮. ૫૩ રૂ. ૧૨ આ. ૮ પાઈ આ રકમમાં ૮ રૂ. ૭ આ. ૬ પાઈ કેટલી વાર મેળવીએ તો ૨૦૬ રૂ. ૩ આના ૮ પાઈ થાય ?

૪૯. ૧૨ માણસોના એક કુટુંબને દર મહિને ૭૨ રૂ. ૮ આના ખર્ચ થાય છે. તે કુટુંબમાં બીજાં ૮ માણસો નવાં આવ્યાં તો દર મહિને શો ખર્ચ થશે ?

૫૦. ૨૫ ટુટ લાંબી અને ૭ યાર્ડ પહોળી જાળમની કિંમત ૩૫ રૂ. ૫૩ છે તો ૨૬ ટુટ લાંબી અને ૧૫ ટુટ પહોળી જાળમની શી કિંમત પડશે ?

સને ૧૯૧૮

૫૧. સાકરનો ભાવ એક મણ (મણ = ૨૮ પાઉન્ડ) ના રૂપિયા ૫ છે, તો ૩ હાંદ્રવેટ અને ૧૪ પાઉન્ડની કિંમત કેટલી પડશે ?

૫૨. એક ગૃહસ્થની વર્ષની આવક રૂપિયા ૬૧૨ છે. તેને ઘર-ભાડું દર માસે રૂપિયા ૧૨ આના ૮ આપવું પડે છે, અને તેનું દર માસનું બીજું ખર્ચ રૂ. ૨૭ છે, તો વર્ષ આખરે તેની પાસે બચત રકમ કેટલી રહે ?

૫૩. એક આગગાડી દર કલાકે ૩૫ માઈલ પ્રમાણે ચાલે છે, તો તે એક સેકન્ડમાં કેટલા ફૂટ ચાલતી હશે ?

૫૪. એક કંદ્રાકટરે એક કામ ૩૦ દિવસમાં પૂરું કરવાનું માથે લીધું, અને ૧૫ માણસો કામે લગાડ્યાં. ૨૪ દિવસમાં તો તે કામ અર્ધું જ થયેલું માલમ પડ્યું, તો તે મુદતસર પૂરું કરવા માટે તેને કેટલાં વધારે માણસ કામે લગાડવાં પડશે?

૫૫. એક કિલ્લામાં ૧૦૦ માણસને ૨૦ દિવસ ચાલે તેટલું અનાજ છે. જો તેમાં ૨૫ માણસ વધે તો તેટલું જ અનાજ તે બધાં માણસોને કેટલાં દિવસ ચાલે?

૫૬. એક માણસને દરરોજની મજુરીના આના ૫ મળે છે; રવિવારે માણસો મજુરીએ જતા નથી. તો ૩૦ માણસોની આવન અઠવાડીઆની મજુરી કેટલી થશે?

સને ૧૯૧૯

૫૭. જો ૧૨ માણસો અથવા ૧૮ છોકરાં એક કામ ૮ દિવસમાં પૂરું કરે તો ૧૦ માણસ અને ૯ છોકરાંને તે કામ કરવાને કેટલા દિવસ લાગશે?

૫૮. ૬ વાર લાંબી અને ૨ વાર પહોળી ચાદરની કીંમત રૂ. ૨ આના ૧૦ હોય, તો તેજ કીંમતની ૩ વાર લાંબી ચાદરની પહોળાઈ કેટલી?

૫૯. એક બળદગાડી કલાકના ૭ માઇલ પ્રમાણે ચાલે છે, તો તે ગાડી સવારના ૧૦-૩૦ થી તે સાંજના ૫-૩૦ સુધીમાં કેટલા માઇલ ચાલી?

૬૦. ૧૪૦ તોલા સોનામાંથી ત્રણ દાગીના બનાવવાના છે. પહેલો દાગીનો ૧૯ તોલા ૧ રતીનો થાય છે. બીજો દાગીનો ૧૩ તોલા ૨ રતીનો થાય છે, તો ત્રીજા દાગીનાનું વજન કેટલું?

૬૧. એક માણસ દર પાંડે ૭ પેન્સ કર આપે છે. તેની વાર્ષિક ચોખ્ખી આવક ૬૯૯ પૌંડ છે, તો તેની વાર્ષિક પેદાશ કેટલી ?

૬૨. એક માણસ પાસે ૧૦ ફરા, ૫ પાયલી, અને ૩ શેર અનાજ છે. તે દર માણસ દીઠ ૦૧ શેર; અને દર છોકરા દીઠ ૦૧ શેર દરરોજ અનાજ આપે છે, તો ૬ માણસ અને ૪ છોકરાને તે અનાજ કેટલા દિવસ ચાલશે ?

સને ૧૯૨૦

૬૩. નીચેની રકમો શબ્દમાં લખી બતાવો:—

૬૦૦૫૮૦૭, ૨૦૯૦૦૭, ૨૦૯૦૫.

૬૪. એક બગદી ગએલી ઘડિયાળનું લોકક એક મિનિટમાં ૬૫ વખત ઝોલા ખાય છે; તો ૩ દિવસ ૫ કલાક ૪૦ મિનિટમાં તેણે કેટલી વાર ઝોલા ખાધા હશે ?

૬૫. એક ગાયની કિમ્મત ૬૦ રૂપીઆ પડે છે. ચાર ગાયની કિમ્મતથી જો હું ૨૫ ઘેટાં વેચાતાં લઈ શકું, તો દરેક ઘેટાની કિમ્મત કેટલી ?

૬૬. ૨૫ પુરૂષ અથવા ૭૫ સ્ત્રી એક કામ ૧૨ દિવસમાં કરી શકે છે, તો ૧૨ પુરૂષ અને ૧૪ સ્ત્રીઓ તે કામ કેટલા વખતમાં કરી શકશે ?

૬૭. એક દિવાલ ૧૫ ફીટ ઊંચી છે. તે પર એક ગોકળગાય દરરોજ દિવસમાં ૨ ફીટ ૬ ઇંચ ચઢે છે, અને રાત્રે ૧ ફૂટ ૩ ઇંચ પાછી નીચે ઉતરે છે, તો તેને મથાળે પહોંચવાને કેટલા દિવસ લાગશે ?

સને ૧૯૨૧

૬૮. ભાગાકાર ૫૦૨, શેષ ૯૧, અને ભાજક ૧૨૪ છે તો ભાજ્ય શું હશે ?

૬૯. ૯ માણસો એક કામ ૧૨ દિવસમાં કરે તો તેથી બધાનું કામ ૯ દિવસમાં કરવાને માટે કેટલાં વધારે માણસ કામે લગાડવાં જોઈએ ?

૭૦. મુંબઈથી અમદાવાદની ટીકીટના રૂ. ૪-૧૩-૬ એસે છે, તો મારી પાસે રૂ. ૪૮૯-૩-૬ છે તેમાંથી કેટલી ટીકીટો આવશે ?

૭૧. રેલ્વે ગાડી એક કલાકનાં ૩૦ માઈલની ઝડપે ચાલે છે, તો તે એક સેકન્ડમાં કેટલા ફૂટ ચાલતી હશે ?

૭૨. એક માણસને જેટલા દિવસ સુધી હાજર રહે તેટલા દિવસના એક પૌંડ પ્રમાણે મળે છે, પણ જે દિવસે ગેરહાજર રહે તે દિવસે દોઢ પૌંડ દંડ આપવો પડે છે. પણ તે દરેક ત્રણ દિવસ હાજર રહી ચોથે દિવસે ગેરહાજર રહે છે. આ પ્રમાણે કામ કરતાં તેને પૌંડ ૬૭-૦-૦ મળ્યા, તો તે કુલ કેટલા દિવસ નોકરી માટે હાજર રહ્યો હશે ?

સને ૧૯૨૨

૭૩. એક ક્રીકેટ મેચમાં મગને અને છગને ૨૫૪ રન કર્યા, છગને અને જગને ૧૪૨ રન કર્યા, અને મગને અને જગને ૧૭૮ રન કર્યા; તો દરેકે કેટલા કેટલા રન કર્યા તે જણાવો.

૭૪. એક માણસે ૧૪૫ ડગલાં એક મિનિટમાં ચાલે છે. જો તેના દરેક પગલાની લંબાઈ ૨ ફૂટ હોય તો તેને ૧૬ માઈલ ચાલવાને કેટલા વખત લાગશે ?

૭૫. એક વેપારીએ રૂ. ૧૨૪૬ માં ૨૮ ઘોડા ખરીદ કર્યા. તે ઘોડામાંથી ૧૨ ઘોડા મરી ગયા, તો બાકીના ઘોડામાંથી દરેક ઘોડો કેટલી કિંમતે વેચે તો તેને રૂ. ૧૦૫ નફો થાય ?

૭૬. જો ૨૯૬ રમકડાંની કિંમત ૧ પૌંડ ૪ શિલિંગ ૮ પેન્સ પડે તો ૧૫૦ પૌં. ૫ શી. ૪ પેન્સમાં કેટલાં રમકડાં આવી શકે ?

૭૭. એક માણસની માસિક આવક રૂ. ૨૬૪ છે. ત્રણ મહિનાની આવક તે ચાર મહિનામાં ખર્ચે છે, તો ૧૨ વરસમાં તે કેટલા રૂપિયા બચાવશે ?

સને ૧૯૨૩

૭૮. એક માણસ પાસે ૪ ખાંડી ઘઉં છે. આમાંથી તે ૨૫ નોકરને દરેક દીઠ ૨ મણુ ૧૧ પાયલી અને ૧ શેર ઘઉં વહેંચી આપે છે, તો તેની પાસે કેટલા ઘઉં બાકી રહે છે ?

૭૯. હું રૂ. ૫૦ લઈને બજારમાં ગયો અને રૂ. ૧૫ પાયલીના ભાવે ૩ પાયલી ચોખા, રૂ. ૭ ની એક ડઝનના ભાવે ૪ કેરી અને ૯ આને વાર પ્રમાણે ૧૩ ફૂટ કપડું ખરીદ કર્યું અને ૭ આના મજૂરીના આપ્યા તો મારી પાસે બાકી શું રહ્યું ?

૮૦. એક મીલે રૂ. ૨૬,૮૭૨-૧૨ આનાનો નફો કર્યો, અને રૂ. ૨,૧૧૬-૮ આના મીલકતના સમારકામ પછવાડે ખર્ચાયા અને બાકીનો નફો ૩૦૦ ભાગીદારોમાં વહેંચી નાંખ્યો, તો દરેક ભાગીદારને ભાગે શું આવ્યું ?

૮૧. એક માણસ ૫૩ કલાકમાં ૩ માઇલ તરે છે તો તે ૧૧ મીનીટમાં કેટલા વાર તરશે ?

૮૨. એક ઘેરાયલા કિલ્લામાં ૪,૦૦૦ માણસોને ૪૨ દિવસ ચાલે એટલો ખોરાક છે; પણ ૧,૭૬૦ માણસો નાસી ગયાં ત્યારે બાકીનાં માણસોને તે ખોરાકનો જથ્થો કેટલા દિવસ ચાલશે ?

સને ૧૯૨૪

૮૩. એક ધર્મશાળામાં બધાં મળી ૩૪૦ મુસાફરો આરામ લેવાને ઉતર્યા. તેમાંથી પુરૂષ અને સ્ત્રીઓ મળી ૨૭૫ હતાં અને પુરૂષ અને છોકરાંઓ મળી ૨૩૫ હતાં. તો પુરૂષ, સ્ત્રીઓ અને છોકરાંઓ બધાં કેટલાં કેટલાં હતાં ?

૮૪. એક ગોળાકાર શરતના મેદાનનો ઘેરાવો ૧૩૭ $\frac{1}{2}$ વાર છે. તો એક ઘોડાને ૫ માઇલ જોટલું છોડું ચાલવાને તે રસ્તાપરથી કેટલી વખત દોડવું પડશે ?

૮૫. ૭ લેસો એક મહિનામાં ૧૫ મણુ અને ૩૦ શેર ખોળ ખાય છે તો ૩૩ ગાય અને ૧૪ લેસો ૩૦ મણુ ખોળ કેટલા દિવસમાં ખાશે ? (એક લેસ એક ગાય કરતાં ત્રણ ગણું ખાય છે.)

૮૬. એક મજૂરને એક વર્ષની મજૂરીના ૨૦૫ રૂ. ૫ આ. મળે છે. તે કામ પરથી ૧૦મી માર્ચથી ૩૭ જુન સુધી ગેરહાજર હતો તો તેની મજૂરીમાંથી કેટલા પૈસા કાપી લેવા ? (૧૦ મી માર્ચ અને ૩૭ જુનને તેની ગેરહાજરીના દિવસોમાં ગણી લેવા.)

૮૭. બે સરખી લંબાઈના કપડાના થાનની કીંમત અનુક્રમે ૧૯ રૂ. ૨ આ. અને ૨૫ રૂ. ૫ આ. છે. પહેલા થાનના કપડાની કીંમત ૮ $\frac{1}{2}$ આના વાર લેખે છે તો બીજા થાનના કપડાનો શો ભાવ હશે ?

૮૮. અઢી ફુટનું એક પગલું થાય તેવાં ૧૧૦ પગલાં એક માણસ એક મિનિટમાં ચાલે છે; તો તે માણસને ૧૫ માઇલ ચાલવાને કેટલો વખત લાગશે ?

૮૯. ૧૨૫ માણસ ૧૫ દિવસમાં ૫૭૫ રૂપીઆ કમાય, તો ૯૦ માણસનો ૨૭૬૦ રૂપીઆ કમાવાને કેટલા દિવસ જોઈએ ?

૯૦. ૨૫ પુરૂષ અને ૪૫ સ્ત્રીઓને રૂ. ૯૨-૧૩-૧૦ પાઈ વહેંચી આપવાના છે. જો દરેક સ્ત્રીને રૂ. ૧-૩-૬ પાઈ આપવામાં આવે, તો દરેક પુરૂષને શું મળી શકશે ?

૯૧. ખાંડ ૪ આને શેર મળે છે, અને કાશી ૧૧ આને શેર મળે છે; તો ૪૮૮ શેર કાશીની કિંમતમાં કેટલા શેર ખાંડ મળશે ?

સને ૧૯૨૫

૯૨. એક વેપારીએ ૪૨૦ રૂપીઆની કેટલીક ચાની પેટીઓ ખરીદ કરી, અને તે બધી જ પેટીઓ તેણે ૫૬૦ રૂપીઆમાં વેચી દીધી; તેમ કરતાં તેને દરેક પેટીએ બે રૂપીઆ વધારે મળ્યા. ત્યારે તેણે પેટીઓ કેટલી લીધી હશે ? અને દરેક પેટીની કિંમત તેને કેટલા રૂપીઆ આપવી પડી હશે ?

સને ૧૯૨૫

(ગવર્નમેંટ)

૯૩. ૬૫, ૧૦૪, ૩૦૬ આ ત્રણ સંખ્યાઓનો લઘુત્તમ સાધારણ વિભાજ્ય તથા દૃઢભાજક કાઢો.

૯૪. એક માણસની વાર્ષિક આવક ૨૧૦ રૂપીઆ છે. તે પોતાની ત્રણ મહિનાની આવક ચાર માસમાં ખર્ચી નાંખે છે, તો વર્ષ આખરે તેની પાસે કેટલા રૂપીઆ શીલક રહેશે ?

૯૫. અર્ધા પૌંડ રેશમમાંથી ૨૦૦ યાર્ડ લાંબો દોરો નીકળે છે. હવે જો પૃથ્વીનો પરિઘ ૨૫૦૦૦ માઈલનો ધારીએ તો તેની આબુ-બાબુ વીંટાળવા માટે કેટલા પૌંડ રેશમમાંથી દોરો કાઢવો પડે ?

૯૬. ૧૦ ભેંસો અથવા ૧૫ ગાયોને દર અઠવાડીએ ૪૦ શેર કપાસીઆ ખવડાવીએ તો એ પ્રમાણે ૩ ભેંસો તથા ૩ ગાયોને ૧૧૧ મહુ કપાસીયા કેટલા દિવસ ચાલશે ?

૯૭. એક કિલ્લામાં ૫૦૦૦ સિપાઈ છે, અને તેમને ૧૫ દિવસ ચાલે તેટલું અનાજ છે. જો તે કિલ્લામાંથી ૩૮૦ સિપાઈને બહારગામ મોકલવામાં આવે તો તે અનાજ બાકીના સિપાઈઓને કેટલા દિવસ ચાલશે ?

સને ૧૯૨૬

૯૮. શિક્ષકે છોકરાને પચાસ લાખ પાંચસો ત્રણ લખવા કહ્યું. છોકરાએ ૫૦૫૦૩ લખ્યા, તો તેણે કેટલા ઓછા લખ્યા ?

૯૯. ૭૫ કાચળા બાજરીથી ભરેલા છે; તેમાં ૩૮૬ મણુ ૭શેર ૧૦ રૂ. ભાર બાજરી ભરેલી છે, અને કાચળાઓ સહિત તેનું વજન ૩૯૫ મણુ ૩શેર ૨૦ રૂ. ભાર થાય છે, તો દરેક કાચળાનું વજન કેટલું હશે ?

૧૦૦. ૧ શિ. ૪ પેન્સ વિલાયત મોકલવા હોય તો એક રૂપીઆ બેઈએ, તો ૫૭૮૧ પાઉન્ડ મોકલવા હોય તો કેટલા રૂપીઆ બેઈએ ?

૧૦૧. દરરોજ અરધો કલાક કાંતે તો એક જાણુ અરધા રૂપીઆ-ભાર સુતર તૈયાર કરી શકે છે. તે પ્રમાણે ૩૨૮૭૬ જાણુ આઠ મહીના કાંતે તો બધું મળી કેટલું સુતર તૈયાર થાય ?

૧૦૨. રોજ ૫ કલાક કામ કરે તો એક કામ ૮ માણસ ૧૨ દિવસમાં પૂરું કરી શકે છે. તેજ કામ ૧૦૦ માણસ રોજ ૬ કલાક કામ કરે તો કેટલા દિવસમાં પૂરું કરી શકશે ?

સને ૧૯૨૬

(ગવર્નમેન્ટ)

૧૦૩. એક આગગાડીના એન્જીનના પૈડાનો ઘેરાંવા ૩ યાર્ડ ૨ ફુટ છે. તે ગાડી મુંબાઈથી પુના જવા માટે નીકળે છે. મુંબાઈથી પુના ૧૨૦ મૈલ દૂર છે, અને તે પૈકું દર સેન્કડે એક ફેરો ફેરે છે, તો તે ગાડીને પુના પહોંચતાં કેટલો વખત લાગશે ?

૧૦૪. ભાજક ભાગાકારથી બમણો છે, અને ભાગાકાર શેષથી ત્રણ ગણો છે. જો શેષ ૭૯ હોય તો ભાજ્ય કેટલા હશે ?

૧૦૫. અ અને જ બુદ્ધા બુદ્ધા એક કામ અનુક્રમે ૨૪ અને ૩૦ દિવસમાં પૂરું કરે છે. બંનેએ ભેગા મળી તે કામ ૪ દિવસ કર્યું. પછી અ માંદો પડ્યો, તો બાકી રહેલું કામ જ એકલો કેટલા દિવસમાં પૂરું કરશે ?

૧૦૬. એક વ્યાપારીએ ૧૧ લાખ ૧૧૧ હજાર ૧૧ સો રૂપીઆ વ્યાપાર કરવામાં રોકવાનું નક્કી કર્યું. પરંતુ ૧૧૧૧ લાખ ૧૧૧ હજાર ૧૧ સો રૂપીઆ તેમાં રોકાઈ ગયા, તો ધાર્યા કરતાં કેટલા વધારે અથવા ઓછા રૂપીઆ રોકાયા હશે ?

૧૦૭. દરેક ગુણીમાં (કોથળામાં) ૪ ફરા ૩ પાલી ૨ શેર અનાજ ભરેલું છે એવી ૧ ડઝન ગુણીની કીંમત રૂ. ૬૦૭-૮-૦ પડે છે. હવે જો તે બધું અનાજ ૪ (ચાર) આનાનું ૧ શેરના ભાવે વેચી નાખીએ તો તે વ્યાપારમાં શો નફો અથવા નુકસાન થશે ?

૧૦૮. ૧૧૧ ટન ૪ હંદ્રવેટ ૧ ક્વાર્ટર ૧ સ્ટોન ચહા પાંચ પાંચ પૌંડના ડબામાં ભરવી હોય તો કેટલા ડબા જોઈશે ?

સને ૧૯૨૭

૧૦૯. એક ગૃહસ્થને ત્યાં એક વર્ષમાં ૫૨૭ પૌં. ૧૧ શિ. ૪ પેન્સનો ખર્ચ થાય છે, તો ૬૩ વર્ષમાં તેનો ખર્ચ કેટલો થાય ?

૧૧૦. એક માણસ દરરોજ ૮ કલાક પ્રમાણે કામ કરે ત્યારે એક કામ ૧૫ દિવસમાં કરી શકે; તો તે જ કામ ૧૨ દિવસમાં પુરું કરવાને દરરોજ કેટલા કલાક કામ કરવું જોઈએ ?

૧૧૧. દરેક માણસને ૩ ક્વા. ૮ પા. અનાજ આપીએ તો ૪ ટન ૧૬ હં. ૩ ક્વા. ૨૦ પાઉન્ડ કેટલા માણસમાં વહેંચાય ?

૧૧૨. મેં કેરીની ચાર ટોપલી ખરીદ કરી. પહેલી ટોપલીમાં ૨૪૬ કેરીઓ છે, બીજીમાં ૩૧૯, ત્રીજીમાં બીજી કરતાં ૧૯ વધારે અને ચોથીમાં પહેલી અને બીજીમાં મળીને જેટલી હતી તેટલી છે; ત્યારે મેં કુલ કેટલી કેરી ખરીદ કરી હશે ?

૧૧૩. જો ૪૦ માણસ ૧૪ દિવસમાં ૭૦ રૂપિયા કમાય તો ૩૦ માણસ ૨૦ દિવસમાં શું કમાશે ?

સને ૧૯૨૭

(ગવર્નમેન્ટ)

૧૧૪. ૪૯૧ તથા ૫૪૮ ને મોટામાં મોટી કદ સંખ્યાએ ભાગો તો શેષ અનુક્રમે ૧ અને ૨ આવે ?

૧૧૫. ૧૨ માણસ અથવા ૧૮ છોકરાં કે કામ ૮ દિવસમાં કરે છે, તો ૧૦ માણસ અને નવ છોકરાં બાકીનું કામ કેટલા વખતમાં કરશે ?

૧૧૬. ૫ માણસ એક દહેરાની આબુબાબુ કરે છે. એક ફેરો પુરો કરવાને તેઓ અનુક્રમે ૬, ૮, ૯, ૧૨ અને ૧૫ મિનીટ લે છે. તો ઉપડયા પછી કેટલો વખત રહીને પહેલી વાર તેઓ ભેગા થશે ?

૧૧૭. ચાલ ૯ આને શેર તથા કાશી ૧૪ આને શેર મળે છે. તો ૫૨૪ શેર ચાલની કિંમતમાં કેટલા શેર કાશી ખરીદ કરી શકાય ?

૧૧૮. એક વેપારીએ એક રૂપીઆની ૬ પાયલી પ્રમાણે ૩૦ કરા અનાજ ખરીદ કર્યું. એના ધંધામાં એને રૂ. ૫૦ નફો મેળવવો છે, તો તેણે એક રૂપીએ કેટલું અનાજ વેચવું ?

સને ૧૯૨૮

૧૧૯ “અ” રૂ. ૧૭-૮-૦ હંડરવેટના ભાવના ૫૦ હંડરવેટ ચોખા “બ” ને આપે છે અને તેના બદલામાં તેની પાસેથી ૬ આને શેરના ભાવના ૪૨૫ શેર થઈ લે છે. આમ કરતાં “અ” ને કેટલો નફો થયો અથવા ખોટ ગઈ તે શોધી કાઢો.

૧૨૦. જો ૧૨ ઘોડા અને ૧૮ બળદની કિંમત ૧૨૫૦ પાઉંડ હોય અને જો એક બળદની કિંમત ૨ પાઉંડ ૫ શિલીંગ હોય તો ઘોડાની કિંમત શું હશે તે શોધી કાઢો.

૧૨૧. એક માણસ રૂપીએ એક આનો આવકવેરો આપે છે અને બાકી રહે તેનો ત્રીજો ભાગ ખેરાત કરે છે. આમ કરતાં તેની પાસે રૂ. ૧૨૩૪ સીલક રહે છે, તો તેની કુલ આવક શું હશે તે શોધી કાઢો.

૧૨૨. ૩૭૮ નારંગી અને ૪૬૨ કેરી છોકરાઓની અમુક સંખ્યા વચ્ચે એવી રીતે વહેંચવાની છે કે દરેક છોકરાને નારંગી તથા કેરી સરખી સંખ્યામાં મળે. સૌથી વધારે કેટલા છોકરાને આ કૃણ મળશે ? અને દરેક છોકરાને સૌથી કેટલાં ઓછાં કૃણ મળશે તે શોધી કાઢો.

૧૨૩. જો ૧૨ માણસ અથવા ૧૮ સ્ત્રીઓ અમુક કામ ૧૫ દિવસમાં કરે તો ૪ માણસ અને ૧૪ સ્ત્રીઓ તે કામ કેટલા દિવસમાં કરશે ?

સને ૧૯૨૯

૧૨૪. એક માણસ પોતાની આવકમાંથી દર દિવસે રૂ. ૨-૪-૬ ખર્ચે છે અને એક વર્ષમાં રૂ. ૧૦૦૬-૪-૦ ખર્ચાવે છે, ત્યારે તેની એક વર્ષની આવક કેટલી હશે ?

૧૨૫. એક તિન્નેરીમાં એક હળ્લર રૂપિયાની એક એવી ૪૦૫ નોટ, એકસોની એક એવી ૧૩૪૮ નોટ, દશની એક એવી ૨૪૯ નોટ છે તથા રૂ. ૬૯૮ રોકડા છે. ત્યારે તે તિન્નેરીમાં કુલ રકમ કેટલી હશે એ ગણી કાઢો.

૧૨૬. સાકરની ભરેલી ૩૦ પેટીઓ છે; તે દરેક પેટીમાં ૬ મણ અને ૨૮ શેર સાકર છે. તે બધી સાકરને ૪૦૨ ડબ્બામાં ભરી દેવી છે; તો દરેક ડબ્બો કેટલા શેર સાકર સમાય તેવડો હોવો જોઈએ ?

૧૨૭. પોતાના પગારમાંથી એક રૂપિયે છ પાઈ પ્રમાણે આવક કર આપી દીધા પછી એક માણસને દર મહિને રૂ. ૫૮૧-૪ મળે છે, ત્યારે તેનો માસિક પગાર કેટલો હશે ?

૧૨૮. ૩૦ ગાય અથવા ૧૮ બેંસને ૨૪ દહાડા ચાલે તેટલું ઘાસ, ૩૬ બેંસ અને ૪૦ ગાયને કેટલા દિવસ ચાલે ?

સને ૧૯૩૦

૧૨૯. એક ધર્મશાળામાં ૩૪૦ માણસો ઉતર્યા હતાં. તે ૩૪૦ માંનાં સ્ત્રી અને પુરૂષો મળી ૨૭૫ હતાં, અને પુરૂષો અને બાળકો મળી ૨૩૫ હતાં. તો તેમાં પુરુષ, સ્ત્રી અને બાળકો દરેક જૂદાં જૂદાં કેટકેટલાં હશે તે ગણી બતાવો.

૧૩૦. એક માણસ પાસે ૧૦૦ રૂપીઆ, ૧૦૦ અર્ધા રૂપીઆ, અને ૧૦૦ પાવલાં છે. તે બધાની તેને પાંચ પાંચ રૂપીઆની નોટ લેવી હોય, તો તેથી, એટલે પાંચપાંચ રૂપીઆની એક એવી, કેટલી નોટ આવશે ?

૧૩૧. એક વેપારીએ એક રૂપીઆની સાડીઆઠ પાયલીને ભાવે રૂ. ૮૫૦ નો દાણો ખરીદ્યો, અને તે એવા ભાવથી વેચ્યો કે તેને ૧૫૦ રૂપીયા નફો થયો. ત્યારે તેણે એક રૂપીયાની કેટલી પાયલીને ભાવે વેચ્યો હશે તે ગણી કાઢો.

૧૩૨. એક માણસની વર્ષની ઉપજ રૂ. ૫૧૨ છે. તે પોતાની ત્રણ માસની ઉપજ ચાર મહિનામાં ખર્ચે છે. તો વર્ષ આખરે તે કેટલું બચાવી શકશે ?

૧૩૩. ૧૨ માણસ ૪૨ રૂપીઆમાં ૧૬૦ માઇલની રેલ્વે મુસાફરી કરી શકે છે. તો ૧૦૫ રૂપીયામાં ૨૦ માણસ કેટલા માઇલ મુસાફરી કરી શકશે ?

સને ૧૯૩૧

૧૩૪. ક્રિકેટની રમતમાં પેસ્તનજી, રામજી તથા વલી મહમદે ત્રણે મળી ૧૩૭ રન કર્યા. પેસ્તનજી અને રામજીએ મળી ૧૧૧ રન કર્યા પણ રામજીએ વલી મહમદ કરતાં ૬૪ રન વધારે કર્યા. તો દરેક જણે કેટલા રન કર્યા હશે ?

૧૩૫. એક ઘડીયાળને સવારે ૧૦ વાગતાં મેળવી સરખું કર્યું. બીજે દહાડે રાત્રે ૧૦ વાગે જોયું તો ૧૨ મિનીટ મોડું થઈ ગયું હતું, તો દરેક કલાકે કેટલું ધીમું ચાલ્યું હશે ?

૧૩૬. એક માણસે ૨૪૦ સફરજન દરેક નંગના એક આનાના ભાવે, ૨૧૭ લીંબુ દરેક નંગની એક પાઈને ભાવે તથા ૨૦ દાડમ દરેક નંગના બે આનાના ભાવે લીધાં. તો જે દુકાનદારની પાસેથી આ માલ લીધો તેને કુલ કેંમત શી આપશે ?

૧૩૭. એક કિલ્લામાં ૧૫૦૦ માણસ માટે ૪૮ દિવસ ચાલે તેટલો ખોરાક હતો. પણ બીજાં ૫૦૦ માણસ આવ્યાં, તો તે બધાંને તે ખોરાક કેટલા રોજ ચાલશે ?

૧૩૮. એક માણસ એક રૂપીએ એક આનો પોતાની કમાણી ઉપર સરકારને કર ભરે છે. બાકી રહે છે તેનો ત્રીજો ભાગ ધર્માદામાં નાખે છે. છેવટે તેની પાસે જોડા. ૧૨૩૦ રહે તો તેની ખરી કમાણી કેટલી ?

૩. સપ્લીમેન્ટરી-અંકગણિત.

સને ૧૯૨૮

૧. એક માણસની પાસે ૫૦ પાઉંડ છે, તેમાંથી ૧૨ પાઉંડ ૬ શીલીંગ ૪ પેન્સ અને ૧૬ પાઉંડ ૩ શીલીંગ ૫ પેન્સનું ખર્ચ કર્યું તો તેની પાસે શું બાકી રહ્યું હશે ?

૨. ૭૭ રૂ. ૪ આ. ૮ પાઈના ૩૫ સરખા ભાગ કરો.

૩. ૧૬ માણસ એક કામ ૯ દિવસમાં કરે તો ૧૨ માણસ તેજ કામ કેટલા દિવસમાં કરશે ?

૪. એક મણુ ઘીના ૨૮ રૂ. ૧૦ આ. ૬ પાઈ એસે છે તો ૨૫ મણુ ઘીની કિંમત કેટલી થશે ?

૫. એક માણુસ પાસે ૨૪ પાવલી, ૨૦ એઆની ને ૭૫ પાઈઓ છે, તો બધું થઈને કેટલું નાણું હશે ? (જવાબ રૂપીઆ આના પાઈમાં કાઢો.)

સને ૧૯૨૯

૬. એક માણુસ દર કલાકે ત્રણ માઇલ પ્રમાણે ચાલીને મુસાફરી કરે છે. તે ૨૪ કલાકે પોતાને ગામથી બીજે ગામ પહોંચ્યો. ત્યાંથી પાછા ફરતાં તે દર કલાકે ૪ માઇલ પ્રમાણે ચાલે તો તેને પોતાને ગામ આવતાં કેટલા કલાક લાગશે ?

૭. એક કિલ્લામાં ૧૮૦૦ સિપાઈને ૪ માસ ચાલે તેટલો ખોરાક છે. જો તે ખોરાક ૫ મહિના ચલાવવો હોય તો કિલ્લામાંથી કેટલા સિપાઈને રજા આપવી જોઈએ ?

૮. એક માણુસે ૪૦ ઘોડા અને ૮૦ ગાયો મળી રૂ. ૨૦૦૦૦ માં ખરીદ કર્યા. જો એક ઘોડાની કિંમત ૮ ગાયોના જેટલી હોય તો ૪૦ ઘોડાની કેટલી કિંમત થાય ?

૯. એક સાહેબે હારાની ૧ વીંટી ૪૫ પાઉન્ડ ૪ શીલીંગ ૬ પેન્સમાં વેચી નાખી. જો તેની કિંમત રૂપીઆ આના પાઈમાં આપવી હોય તો તેને શું આપવું પડે ?

૧૦. ૨૦ માણુસો એક કામ ૩૦ દિવસમાં કરે છે, તો તેનાથી ત્રણ ગણું કામ ૬ દિવસમાં કરાવવું હોય તો કેટલાં માણુસ કામે લગાડવાં જોઈએ ?

સને ૧૯૩૦

૧૧. દર રૂપીએ રૂ. ૧૧ પ્રમાણે આપતાં રૂ. ૧૫૮૩૧ ના માગનારાઓને શું આપવું પડે ?

૧૨. જો ૧૫ માણુસો એક ખેતર ૩૦ દિવસમાં ખેડે છે, તો ૩૬ છોકરા તે ખેતર કેટલા વખતમાં ખેડશે ? (બે છોકરા એક માણુસ બરાબર કામ કરે છે).

૧૩. એક માણસે ૧ પાઉન્ડની ૪૦૦ નારંગી ક્ષીધી, અને તે તેણે ૧ શીલીંગની ૧૨ ના ભાવે વેચી નાખી તો તેને શો નફો થયો હશે ?

૧૪. દરરોજ ૫ કલાક પ્રમાણે કામ કરતાં ૨૫ માણસો ૧ કામ ૧૫ દિવસમાં કરી રહે છે. જો રોજ ૩ કલાક પ્રમાણે કામ કરે તો ૧૫ માણસો તે કામ કેટલા દિવસમાં કરી શકશે ?

૧૫. પાંચ રૂપીઆની નોટમાંથી એક એક આનાવાળી ૩૬ પોસ્ટની ટીકીટ લઈએ તો બાકી પૈસા પૈસાવાળી ટીકીટ કેટલી આવે ?

સને ૧૯૩૧

૧૬. એક ટાંકીમાં ૮ માણસને ૬ દિવસ ચાલે એટલું પાણી છે, તો તે ટાંકીમાંનું પાણી ૧૮ માણસને કેટલા દિવસ ચાલશે ?

૧૭. ૫૪ પાનાંની ૨૦૦૦ ચોપડીમાં ૭૨ રીમ કાગળ જાય તો ૭૬ પાનાંની ૫૦૦૦ ચોપડીમાં કેટલાં રીમ કાગળ જશે ?

૧૮. ત્રણ માણસ પાસે કુલ ૫૧૩ રૂપિયા છે. પહેલા અને બીજા પાસે ૩૩૮ રૂપિયા છે અને બીજા અને ત્રીજા પાસે ૪૪૭ રૂપિયા છે, તો દરેકની પાસે કેટલા કેટલા રૂપીઆ છે ?

૧૯. ૧૦૦ વાર કોરમાંથી ૧૫ ઈંચ લાંબા કેટલા કટકા થશે ?

૨૦. એક માણસ પાસે રૂ. ૧૭૦૦ છે, તેમાંથી રૂ. ૩૦૦ પોતાની પાસે રાખી બાકીના ૨૮ જણ વચ્ચે સરખે ભાગે વહેંચે છે તો દરેકને શું મળશે ?

૨૧. એક ગાંધીએ ૧૨ આને રતલ લેખે ૩૦ રતલ; રૂ. ૧ રતલ લેખે ૫૦ રતલ ચા ખરીદી મિશ્રણ કર્યું, તો તેને તે ચા કેમ પરવડી ?

૪. અંગગણિતના જવાબો (સપ્તમીમેન્ટરી સહિત)

(૧) ૩ ટન ૨૭ પૌંડ ૧૩ ઔસ (૨) ૧૫ દિવસ પહેંચશે.
 (૩) ૨૪ માણસો રહે. (૪) ૭૧૩૪૩ રૂપીઆ ૨ આના ચોકખી
 આવક. (૫) ૧૭ યાર્ડ ૧ ફૂટ ૫ ઇંચ. (૬) ૪૦ દિવસમાં પૂરું થશે.
 (૭) ૬૬ દિવસ ચાલશે. (૮) ૭૨૦ પૌંડ કુલ આવક. (૯) ૨૮ દિવસ
 ચાલશે. (૧૦) ૧૨૬ દિવસમાં ચાલી રહે. (૧૧) ૨ ક્વાર્ટર ૨૦
 પાઉન્ડ ૧૩૬ ઔસ. (૧૨) ૨ માઇલ ૬ ફોર્લોગ ૨૨ વાર ૧ ફૂટ
 ૨ ઇંચ. (૧૩) ૨૬૧ મણુ બોને ઉંચકી શકશે. (૧૪) ૮ દિવસમાં
 કરશે. (૧૫) ૩૪૩ મણુ ચાણુ બોધ્યો. (૧૬) ૨૫૦ દિવસ ૯ કલાક
 પેર મિનિટ. (૧૭) ૧ પૌંડ ૭ શિલિંગ ૯ પેન્સ ૨૬ ફાર્થિંગ. (૧૮)
 ૫૭૯૭૦૦ કેરી મળી હશે. (૧૯) ૧૦૦૦ ગિનિ. (૨૦) ૩ ક્વાર્ટર
 ૨૪ પાઉન્ડ ૯ ઔસ. (૨૧) ૬ દિવસ બોધ્યો. (૨૨) ૩૦ દિવસ
 બોધ્યો. (૨૩) ૬૯૦ રૂપીઆ દરેક જાણુને આવશે. (૨૪) ક.
 ૧૮૦૪૩૨૦૦૬ રૂ. નેવું કરોડ સિત્તેર લાખ છસો નવ. (૨૫) ચોથા
 ગામની મહેસુલ ૩૮૧ રૂપીઆ. (૨૬) ૩૬૦૦ સિક્કા આવશે. (૨૭)
 ૧૨૮૦૦ માણસ બહાર મોકલી દેવાં બોધ્યો. (૨૮) એક કલાકમાં
 ૨૦૦ માઇલ ૧૦૦ વાર જશે. (૨૯) ૪ માઇલ ચાલે. (૩૦) ૪૨૨
 રૂપીઆ ૧૦ આના ૮ પાઇ. (૩૧) ૮૦ ડાઆ બોધ્યો. (૩૨) ૩૭૫
 દિવસ ચાલશે. (૩૩) ૯ કલાક લખવું બોધ્યો. (૩૪) ક. ૧૦૦૦
 દશક. રૂ. ૧૫૨૮૨૫. (૩૫) ૧૬૦૦ આટલી ભરાશે. (૩૬) લાભમાં
 એકમના ઠેકાણે ૫ ને બદલે ૮ કરવા. (૩૭) ૧૦ આના ૧ પાઇ
 ખર્ચ થશે. (૩૮) ૪૯ છોકરાની સંખ્યા. (૩૯) ક. ચોથા વર્ગમાં
 ૬૦, ત્રીજા વર્ગમાં ૪૦, બીજા વર્ગમાં ૧૦, પહેલા વર્ગમાં ૫,
 બાળવર્ગમાં ૩૦. રૂ. આખી નિશાળમાં ૧૪૫ છોકરાં. (૪૦) ૧૦

હજીરમાં ૨૬૬ ઉમેરવા નોંધાયે. (૪૧) ૩૫૮ રૂપિયા ૪ આના ૦
 શન્ય પાંચ વધારે આપેલી. (૪૨) ૫ દિવસ વધારે લાગશે. (૪૩)
 ૨૬૪૦૦ રૂપિયા ખર્ચ થશે. (૪૪) બીજો સવાર દર કલાકે ૨૪
 માઇલ પ્રમાણે ચાલ્યો હશે. (૪૫) ૧ ગાયત્રી ૩૦ રૂપિયા કિંમત બેઠી
 હશે. (૪૫) ૧ ગાયત્રી ૩૦ રૂપિયા કિંમત બેઠી હશે. (૪૬) ક.
 ૮૦૭૧૫૦૦૯ રૂ., બે લાખ બાવન હજીર ત્રણ, આઠ લાખ ત્રણ
 હજીર સોળા, (૪૭) ૧૫ શેર પાણી મેળવવું. (૪૮) ૧૮ વાર મેળવ-
 વાથી થાય. (૪૯) દર મહિને ૧૨૦ રૂપિયા ૧૩ આના ૪ પાંચ
 ખર્ચ થાય. (૫૦) ૨૬ રૂપિયા કિંમત પડે. (૫૧) ૬૨ રૂપિયા આઠ
 આના કિંમત પડે (૫૨) ૧૩૮ રૂપિયા વર્ષ આખરે બચત રહે (૫૩)
 એક સેંકડમાં ૫૧ ફૂટ ૪ ઈંચ ચાલે. (૫૪) ૪૫ માણસો કામે
 લગાડવાં. (૫૫) ૧૬ દિવસ ચાલે. (૫૬) ૨૬૨૫ રૂપિયા મળુરી રધ.
 (૫૭) ૬ દિવસ લાગશે. (૫૮) ૪ વાર પહોંચાઈ હશે. (૫૯) ૪૬
 માઇલ ગાડી ચાલી. (૬૦) ૧૦૭ તોલા, ૧ ગદિ ૧૫ વાલ ત્રીજા
 દાગીનાનું વજન. (૬૧) ૭૨૦ પૌંડ વાર્ષિક પેદાશ થઈ. (૬૨) ૧૬૫૩૬
 દિવસ ચાલે. (૬૩) ૧. સાંકળાખ પાંચહજીર આઠસો સાત. ૨. બે
 લાખ નવ હજીર સાત. ૩. વીશ હજીર નવસો પાંચ. (૬૪) ૩૦૨૬૦૦
 વાર ઝોલા ખાય. (૬૫) એક થેટાંના ૯૩ રૂપિયા. (૬૬) ૧૮ દિવ-
 સમાં કામ કરી શકશે. (૬૭) ૧૧ દિવસ લાગશે. (૬૮) ૬૨૩૩૬
 લાખ હશે. (૬૯) ૧૫ માણસો વધારે કામે લગાડવાં. (૭૦) ૧૦૧
 ટીકીટો આવશે. (૭૧) એક સેંકડમાં ૪૪ શીટ ચાલતી હશે. (૭૨)
 ૧૩૪ દિવસ નોકરી માટે હાજર રહ્યો હશે. (૭૩) મગને ૧૪૫ રન,
 છગને ૧૦૯ રન અને જગને ૩૩ રન કર્યા હશે. (૭૪) ૪ કલાક
 ૫૧૩૬ મિનિટ લાગશે. (૭૫) ૪ રૂપિયા સાત આનાએ એક થોડો
 વેચવા. (૭૬) ૩૬૦૬૪ રમકડાં આવી શકે. (૭૭) ૯૫૦૪ રૂપિયા

ખચાવશે. (૭૮) ૧૨ મણુ ૬ પાયલી ૩ શેર ઘટું બાકી રહેશે. (૭૯)
 ૪૧ રૂપીઆ ૬ આના ૮ પાઈ બાકી રહ્યા. (૮૦) દરેક ભાગીદારને
 ૮૨ રૂપીઆ ૮ આના ૪ પાઈ આવશે. (૮૧) ૧૭૬ વાર તરશે.
 (૮૨) ૭૫ દિવસ ચાલશે. (૮૩) ૧૭૦ પુરૂષ, ૧૦૫ સ્ત્રીઓ અને
 ૬૫ છોકરાં હશે. (૮૪) ૬૪ વખત દોડવું પડશે. (૮૫) ૧૬ દિવસમાં
 ખાશે. (૮૬) ૪૮ રૂપીઆ ૬ આના કાપી લેવા. (૮૭) ૧ વારના
 ૧૧ આના ૩ પાઈ ભાવ હશે. (૮૮) ૪ કલાક ૪૮ મિનિટ આવશે.
 (૮૯) ૧૦૦ દિવસ નોંધએ. (૯૦) દરેક પુરૂષને ૧ રૂપીઆ ૮ આના
 ૪ પાઈ આવશે. (૯૧) ૧૩૪૨ શેર ખાંડ મળશે. (૯૨) (૧.) ૭૦
 પેટીઓ લીધી હશે. (૨.) દરેક પેટીની કિંમત ૬ રૂપીઆ આપવી પડી
 હશે. (૯૩) ૧૫૬૦ લઘુતમ સાધારણ ભાજ્ય, ૧૩ દહભાજક. (૯૪)
 ૫૨ રૂપીઆ ૮ આના ૦ શૂન્ય પાઈ વર્ષ આખરે શીલક રહેશે. (૯૫)
 ૧૧૦૦૦૦ પાઉન્ડ રેશમ નોંધએ. (૯૬) ૨૧ દિવસ ચાલશે. (૯૭)
 ૧૬૬૬૬ દિવસ ચાલશે. (૯૮) ૪૯૫૦૦૦૦ ઓછા લખ્યા. (૯૯) ૪
 શેર ૩૦ રૂપીઆભાર દરેક કાચળાનું વળન. (૧૦૦) ૮૬૭૧૫ રૂપીઆ
 નોંધએ. (૧૦૧) ૨૪૬૫ મણુ ૮ શેર સૂતર તૈયાર થાય. (૧૦૨) ૮
 દિવસમાં પૂરું કરી શકશે. (૧૦૩) ૧૬ કલાકે મુંબાઈથી પૂના પહોં-
 ચશે. (૧૦૪) ૧૧૨૪૧૭ ભાજ્ય થયો. (૧૦૫) ૨૧ દિવસમાં પૂરું
 કરશે. (૧૦૬) ૫૦૦૦૦ રૂપીઆ વધારે રોકાયા. (૧૦૭) ૨૦૨ રૂપીઆ
 ૮ આના નફો થશે. (૧૦૮) ૭૭૦ ડબ્બા ભરાશે. (૧૦૯) ૪૯૦૬૩
 પૌંડ ૧૪ શિલિંગ ખર્ચ થશે. (૧૧૦) ૧૦ કલાક કામ કરવું નોંધએ.
 (૧૧૧) ૧૧૮ માણસને વહેંચી શકાશે. (૧૧૨) ૧૪૬૮ કેરીઓ
 ખરીદ કરી હશે. (૧૧૩) ૭૫ રૂપીઆ કમાશે. (૧૧૪) ૧૪ વડે
 ભાગવા. (૧૧૫) બે દિવસમાં કરશે. (૧૧૬) ૩૬૦ મિનિટ અથવા
 ૬ કલાકે બીજી વાર ભેગા થશે. (૧૧૭) ૩૩૬૬૬ શેર કાપી ખરીદ

કરી શકાશે. (૧૧૮) એક રૂપીઆની ૩૬૬ પાયલી વેચવું. (૧૧૯) અને ૭૧૫ રૂપીઆ ૧૦ આના ૦ પાછા નુકસાન થયું. (૧૨૦) ૧૨૦૯ પૌંડ ૧૦ શિલિંગ થોડાની કિંમત. (૧૨૧) ૧૯૭૪ રૂપીઆ ૬ આના ૪ પાછા કુલ આવક થઈ. (૧૨૨) (૧.) ૪૨ છોકરા (૨.) ૨૦ ફળ. (૧૨૩) ૧૩૩ દિવસમાં કરશે. (૧૨૪) ૧૮૨૭ રૂપીઆ ૮ આના ૦ શૂન્ય પાછા એક વર્ષની આવક હશે. (૧૨૫) ૫૪૨૯૮૮ કુલ રકમ હશે. (૧૨૬) દરેક ડબો ૨૦ શેર સાકર માય તેવડો હશે. (૧૨૭) ૬૦૦ રૂપીઆ માસિક પગાર મળતો હશે. (૧૨૮) ૭૬ દિવસ ચાલશે. (૧૨૯) ૧૭૦ પુરુષ, ૧૦૫ સ્ત્રીઓ અને ૬૫ છોકરાં. (૧૩૦) ૩૫ નોટો આવે. (૧૩૧) ૭૬૬ પાયલીના ભાવથી વેચેલો હશે. (૧૩૨) ૧૨૮ રૂપીઆ વર્ષ આખરે બચાવી શકશે. (૧૩૩) ૨૪૦ માઈલ મુસાફરી કરી શકશે. (૧૩૪) પેસ્તનજીના ૨૧ રન, રામજીના ૯૦ રન, વલીમહમદના ૨૬ રન. (૧૩૫) દર કલાકે ૨૦ સેંકડ ધીમું ચાલ્યું હશે. (૧૩૬) ૧૮ રૂપીઆ ૧૦ આના ૧ પાછા કિંમત આપી હશે. (૧૩૭) ૩૬ દિવસ ચાલશે. (૧૩૮) ૧૯૬૮ રૂપીઆ કુલ આવક થઈ.

સપ્લીમેન્ટરીના જવાબ.

(૧) ૨૧ પૌંડ ૧૦ શિલિંગ ૩ પેન્સ બાકી રહ્યા. (૨) ૨ રૂપીઆ ૩ આના ૪ પાછા આવે. (૩) ૧૨ દિવસમાં કરશે. (૪) ૭૧૬ રૂપીઆ ૬ આના ૬ પાછા ધીની કિંમત થઈ. (૫) ૮ રૂપીઆ ૧૪ આના ૩ પાછા કિંમતનું નાણું હશે. (૬) ૧૮ કલાક લાગશે. (૭) ૩૬૦ સિપાઈને રજા આપવી જોઈએ. (૮) ૪૦ થોડાની કિંમત ૧૬૦૦૦ રૂપીઆ. (૯) ૬૭૮ રૂપીઆ ૬ આના આપવા પડે. (૧૦) ૩૦ માણસો કામે લગાડવાં જોઈએ. (૧૧) ૮૯૦ રૂપીઆ ૧૧ આના ૬ પાછા આપવા પડે. (૧૨) ૨૫ દિવસ લાગશે. (૧૩) ૧૩ શિલિંગ

૪ પેન્સ નફો થયો. (૧૪) ૪૧૩ દિવસમાં કરી શકશે. (૧૫) એક પૈસાવાળી ૧૭૬ ટીકીટ આવશે. (૧૬) ૨૩ દિવસ ચાલશે. (૧૭) ૨૫૩૩ રીમ કાગળ જશે. (૧૮) પહેલાની પાસે ૬૬ રૂપીઆ, બીજાની પાસે ૨૭૨ રૂપીઆ, અને ત્રીજાની પાસે ૧૭૫ રૂપીઆ હશે. (૧૯) ૨૪૦ કટકા થશે. (૨૦) ૫૦ રૂપીઆ દરેકને મળશે. (૨૧) એક રતલના ૧૪ આના ૬ પાઇ થઇ.

૫-મુખગણિત.

સને ૧૯૦૭

૧. ૩ પૈસાનાં ૨ કેળાં તો ૪૫ આનાનાં કેટલાં કેળાં આવે ?
૨. ૩૭૫ રૂપીઆ મહિને પગાર મળતો હોય તો ૪ દિવસમાં શું મળશે ?

૩. ૮ શેર સાકરની કિંમત ૧ શીક્ષીંગ પડે તો ૨૫ રૂપીઆમાં કેટલી સાકર આવે ?

૪. ૩૨૪ ઈંચ કાપડ છે તે વાર વડે માપીએ તો કેટલા વાર થશે ?

સને ૧૯૦૮

૫. ૩ આનાની ૬ પેન્સીલ મળે તો ૨૧ પેન્સીલની શી કિંમત પડશે ?

૬. ૧ શેરનું ૧ ફીટિંગ આપવું પડે તો ૦.૫૫ મણુ લેવું હોય તો શી કિંમત પડે ?

૭. દર મહિને ૭૫ રૂપીઆનો પગાર મળતો હોય તો ૧૧ દિવસમાં શું મળશે ?

૮. ૫ ટોપીના ૩ રૂ. પડે તો ૨૪ રૂપીઆમાં કેટલી ટોપી આવે ?

સને ૧૯૦૯

૯. ૪ વાટકીની કિંમત રૂ. ૦૮ પડે તો ૩ રૂપીઆની કેટલી વાટકી આવે ?

૧૦. ૬ રૂપીઆમાં ૧૦ શેર ઘી મળે તો ૨૫ શેર ઘીનું શું આપવું પડે ?

૧૧, દર મહિને ૨૨૦ રૂપીઆ પગાર મળતો હોય તો ૬ દિવસમાં શું મળે ?

૧૨. આઠ રૂપીએ ફરો તો ૨૦ પાલીનું શું ?

સને ૧૯૧૦

૧૩. દરેક ટોપીના ૦૦૦ રૂ. પ્રમાણે મેં ૧૮ ટોપી વેચાતી લીધી ને ટોપીવાળાને ૧ ગીની આપી તો તે મને શું પાછું આપશે ?

૧૪. એક માણસે દરરોજ ૧૦ શેર પ્રમાણે ૧૬ દિવસ સુધી દૂધ લીધું. જો દૂધનો ભાવ એક શેરના ૦.૦૫ના આના હોય તો બધા દૂધની કિંમત કેટલી થય ?

૧૫. ૧ પાલી ઘઉંની કિંમત રૂ. ૦૮ પડે તો ૧૦ ફરા ઘઉંનું શું આપવું પડે ?

૧૬. ૧ ગજ સાટીનની કિંમત રૂ. ૪૦ પડે છે તો ૩ તસુ સાટીનનું શું પડે ?

સને ૧૯૧૧

૧૭. એક તોલા સોનાની કિંમત રૂ. ૨૦ પડે છે તો ૭ વાલની કિંમત કેટલી ? (મુંબઈ તોલ)

૧૮. એક મહિનાનો પગાર ૪૫ રૂ. હોય તો ૬ દિવસનું શું આપવું પડે ?

૧૯. મેં એક વેપારી પાસેથી ૪ રૂ. ની એક મણના ભાવે ૧૫ શેર સાકર લીધી અને ૧૮ રૂ. ના એક મણના ભાવે ૧૦ શેર ઘી લીધું, અને તેને રૂ. ૧૦ ની એક નોટ આપી તો તે મને કેટલા રૂપીઆ પાછા આપશે ?

૨૦. ૧ વાર કાપડના ૩ આના ૪ પાછ પડે છે તો ૨૪ વાર કાપડના એક તાકાની શી કિંમત પડશે ?

સને ૧૯૧૨

૨૧. ૯૫ ને ૫ તથા ૯ એ બે સંખ્યા વડે અનુક્રમે ગુણવાથી આવનાર ગુણાકારોમાં કેટલું અંતર છે ?

૨૨. ૧૫ સફરજદંતી કિંમત રૂ. બાજી પડે તો ૨૨ રૂપીઆમાં કેટલાં સફરજદંદ આવે ?

૨૩. ઘીનો ભાવ ૩૭૫ રૂપીએ મણ હોય તો ૨૨ શેર ઘીનું શું આપવું પડે ?

૨૪. સોનાનો ભાવ ૨૬૨ રૂ. તોલો હોય તો ૨૫૫ વાલનું શું પડે ? (મુંબઈ તોલ)

સને ૧૯૧૩

૨૫. ૪ અડવાડીયાં ને ૨ દિવસની મજૂરી ૨૨૫ રૂપીઆ આપવી પડે છે તો ૬ દિવસની કેટલી આપવી પડે ?

૨૬. ૧ ફરા ઘઉંની કિંમત પા રૂપીઆ પડે છે તો ૩ પાલી ઘઉંનું શું પડશે ?

૨૭. ૩ ટોપીના ૪૫ રૂ. પડે છે તો ૨૭ રૂપીઆમાં કેટલી ટોપી આવશે ?

૨૮. ૧ મણ બરફીના ૭૫ રૂ. પડે છે તો ૬ આનામાં કેટલી બરફી આવશે ?

સને ૧૯૧૪

૨૯. દર મહિને રૂ. ૪૫ નો પગાર મળતો હોય તો ૬ દિવસનો પગાર કેટલો મળશે ?

૩૦. ૫ આનાનું ૧૧ વાર કાપડ મળે છે તો ૮ આનાનું કેટલા વાર કાપડ મળશે ?

૩૧. ૧ મણુ ઘીના ૩૭૫ રૂ. પડે છે તો ૧૧ શેર ઘીનું શું પડશે ?

૩૨. દરેક છોકરાને એક પાવલી ધનામ આપીએ તો એક નિશાળમાં ૩૨ છોકરા છે તેમને આપવા માટે કેટલો ખર્ચ થશે ?

સને ૧૯૧૫

(આ સાલના પ્રશ્નો છપાયા નહોતા)

સને ૧૯૧૬

૩૩. દરરોજ ૧૧૧૧ રૂપિયા પગાર મળતો હોય તેવા એક માણસને સને ૧૯૧૬ ની સાલના જાન્યુઆરી અને ફેબ્રુઆરી એ બે મહિનામાં થઇને કેટલો પગાર મળ્યો હશે ?

૩૪. એક છોકરાને રોજ એક પૈસો તેનો બાપ ખાવાનું લેવા માટે આપે છે, તેમાંથી તે ફક્ત રોજ ૧ પાઇ ખર્ચ કરે છે, તો તેની પાસે ૧ રૂ. શીલીક થવા માટે કેટલા દિવસ લાગશે ?

૩૫. એક સ્ટોન વજન માલની એક પેટી ભરવાની છે તો ૧૧૧ ટન માલમાંથી એવી કેટલી પેટીઓ ભરશે ?

૩૬. એક માણસ દર મહિને સવાસો રૂપિયા કમાય છે, અને તે બે વર્ષમાં ૧૦૦૦ બચાવે છે તો તે દર વર્ષે કેટલું ખર્ચ કરતો હશે ?

સને ૧૯૧૭

૩૭. એક માણસનો વાર્ષિક ખર્ચ રૂ. ૧,૬૦૦ છે, અને અઢી વર્ષમાં રૂ. ૫૦૦ બચાવે છે, તો તેની માસિક આવક કેટલી ?

૩૮. રૂ. ૨૫૦ જનના ભાવની ૬૦ ફેરીની કીમત શી પડશે ?

૩૯. દરરોજ ૩ શેર પ્રમાણે આખા એપ્રિલ મહિનામાં દુધ લીધું તો રૂ. ૧ ના જા શેરના ભાવે શો ખર્ચ થયો ?

૪૦. એક માણસ મુંબઈથી સવારે નવ વાગે નીકળી સાંજે પાંચ વાગે કલ્યાણ પહોંચ્યો. મુંબઈથી કલ્યાણ ૩૨ માઇલ દૂર છે, તો કલાકના કેટલા માઇલ પ્રમાણે તે ચાલ્યો ?

સને ૧૯૧૮

૪૧. એક માણસે રૂ. ૧૧૧૧ પ્રમાણે ૧૧ સ્તંભ ચા લીધી અને ૯ પૈસે એક શેર લેખે ૫ શેર સાકર લીધી, તો તેને એકંદરે કેટલું ખર્ચ થયું હશે ?

૪૨. દરરોજ ૧૧૧ શેર પ્રમાણે જુલાઈ માસમાં શરૂઆતથી તે છેલ્લી તારીખ સુધી દૂધ લીધું તો ૧૦ રૂ. એક મણના ભાવે તે દૂધના કેટલા રૂપિયા આપવા પડશે ?

૪૩. એક મજૂર દરરોજ રૂ. ૧૧૧ મેળવે છે અને રોજના રૂ. ૧૧૧ ખર્ચ કરે છે, તો તેની પાસે રૂ. ૧૧૧ શીલીક કેટલા દિવસમાં થશે ?

સને ૧૯૧૯

૪૪. એક માણસ પોતાના ગામથી બીજા ગામ ગયો. તે એકંદરે ૭ કલાક બહાર રહ્યો. બીજા ગામમાં ૧ કલાક આરામ લીધો, અને જતી તથા આવતી વખતે દર કલાકે ૨૫ માઈલ પ્રમાણે ચાલ્યો હતો. તો તે બંને ગામ વચ્ચે અંતર કેટલું હશે ?

૪૫. એક માણસની દર મહિનાની આવક રૂ. ૨૮૮૮ રૂપિયા છે અને ખર્ચ રૂ. ૨૭૭૭ છે, તો ૧૧ વર્ષમાં તેની પાસે કેટલી શીલીક થશે ?

૪૬. મેં એક રૂપીએ ડઝનના ભાવે કેરી ખરીદ કરી, તેમાંથી કેટલીક બે આનાની એક પ્રમાણે મારા પાડોશીને વેચીને મેં ખર્ચેલા પૈસા વસુલ કર્યા, તો પછી મને નફામાં કેટલી કેરી બચી હશે ?

૪૭. એક વિદ્યાર્થી ૬ કલાક અભ્યાસ કરવામાં, ૦૧૧ કલાક કસરતમાં, ૧૧ કલાક ફરવા જવામાં, ૨ કલાક ઘરકામમાં, ૨ કલાક પોતાનાં નાનાં ભાઈ બેનને ભણાવવામાં, ૧ કલાક હુન્નર ઉદ્યોગ શીખવામાં અને ૩ કલાક ખાવામાં ગાળે છે, તથા બાકીનો વખત ઉંઘમાં ગાળે છે, તો તે કેટલા કલાક ઉંઘતો હશે ?

સને ૧૯૨૦

૪૮. રૂ. ૬ આ. ૧૨ નાં એક ડઝન દાડમ મળતાં હોય તો ૨ ડઝન ૫ નંગનું શું પડશે ?

૪૯. એક છોકરાને ખીસાખરચ માટે દર મહિને ત્રણ રૂપીઆ મળે છે. જો તે તેમાંથી ૧ રૂ. ૧૨ આના જ ખરચ કરે તો તેની પાસે ૩૧ રૂ. ૪ આના ભેગા થતાં કેટલો વખત લાગશે ?

૫૦. સોનાનો ભાવ ૩૦૧૧ રૂ. તોલો છે. ૫ તોલા ૭૧ વાલ (મુંબઈના વજન પ્રમાણે)ની એક કંડી જો કરાવીએ તો તેની કિંમત કેટલી પડશે ?

૫૧. ૨ આ. ૯ પૈનું એક શેર શાક મળે છે. એક કુટુંબમાં હંમેશાં સાડા ત્રણ શેર શાક જોઈતું હોય, તો તેનો દોઢ મહિનાનો શાકનો ખરચ કેટલો થશે ?

૫૨. હું પચાસ રૂપીઆની એક નોટ લઈ બજારમાં ગયો. તેમાંથી ૫ રૂ. ૬ આનાનું કાપડ ખરીદ્યું, ૧૭ રૂ. ૧૨ આનાની એક સાડી ખરીદી, અને ૨ રૂ. ૧૦ આનાની મિકાઈ ખરીદી, તો પછી મારી પાસે બાકી શું રહ્યું હશે ?

સને ૧૯૨૧

૫૩. એક છોકરાને એક બેઆની આપીએ તો ૩૬૦ છોકરાઓને તે પ્રમાણે આપતાં કેટલું ખર્ચ થશે ?

૫૪. એક મણુ ઘીના ૩. ૪૭૧૧ પડે, તો ૨ મણુ ૧૧૧ શેરનું શું પડશે ?

૫૫. મેં ૩. ૦૧૧૩૧૧ નો એક રતલ એ ભાવે અર્ધો રતલ ચા લીધો, તથા ૦)૩૧ આનાની એક શેર એ ભાવે છ શેર સાકર લીધી. તેની કિંમત આપવા માટે વેપારીને પાંચ રૂપીઆની એક નોટ આપી, તો તે વેપારીએ મને પાછું શું આપવું જોઈએ ?

૫૬. સવા આનાનું એક નંગ મળે, તો ૨ ડઝન અને ૧૦ નંગનું શું પડે ?

૫૭. એક માણસનું વાર્ષિક ખર્ચ ૩. ૨૫૦૦નું છે, અને દોઢ વર્ષમાં તે ૩. ૩૦૦ બચાવે છે, તો તેની માસિક આવક કેટલી હશે ?

સને ૧૯૨૨

૫૮. એક ગૃહસ્થે ૧૧૩. વાર પ્રમાણે ૧૧૧૧ વાર કાપડ વેચાતું લીધું અને તેની કિંમત આપવા માટે ૫ રૂ. ની નોટ વેપારીને આપી, તો વેપારી તેને કેટલા રૂપીઆ પાછા આપશે ?

૫૯. ૬ રૂપીઆની ૧ મણુ સાકર મળે છે તો ૧૨૧૧ શેર સાકરની શી કિંમત આપવી પડે ?

૬૦. દૂધનો ભાવ એક શેરના ૩. ૦૧ છે તો જો દરરોજ ૧૧૧ શેર પ્રમાણે ૧૧૧ મહિના સુધી દૂધ લઈએ તો કેટલા રૂપીઆ ખર્ચ થશે ? (૧ મહિનાના દિવસ ૩૦)

૬૧. એક માણસને દર મહિને ૩. ૭૫ પગાર મળે છે તે નવે-અંચર મહિનામાં ૧૧ દિવસ કામ ઉપર ગયો નહિ, તો બાકીના દિવસોનો તેને કેટલા પગાર મળશે ?

૬૨. એક નિશાળમાં દર મહિને ૨ આના શી આપનારા ૧૨૦, ૪ આના શી આપનારા ૭૦, આઠ આના શી આપનારા ૨૫ અને એક રૂપીઓ શી આપનારા ૧૫ વિદ્યાર્થી છે, તો તે નિશાળની ૧ મહિનામાં કેટલી શી ઉપજતી હશે ?

સને ૧૯૨૩

૬૩. એક તોલાના ૨૭ રૂ. ૮ આ. પડે તો ૮ વાલનું શું પડશે ?
(મુંબઈનું વજન ગણવું.)

૬૪. એક વાર કાપડના રૂ. ૧ આ. ૨ પડે તો ૬૧૧ વારનું શું ?

૬૫. દરેક લિખારીને એક એક પાઈ આપીએ તો રૂ. ૪ આ.
૬ માંથી કેટલા લિખારીને આપી શકશે ?

૬૬. એક મનુર દરરોજ રૂ. ૨ આ. ૧૦ કમાય છે, અને તેની સ્ત્રી દરરોજ રૂ. ૧ આ. ૬ કમાય છે. જો તે બંને મળી દરરોજ રૂ. ૩ આ. ૧૦ ખર્ચે, તો એક મહિનામાં કેટલું બચાવી શકે ?

૬૭. ૧૯ ને ૬ એ બે રકમનો સરવાળો અને ગુણાકાર કયાંથી જો બે રકમ આવે તે બેનો સરવાળો કરીએ તો જવાબ શો આવે ?

સને ૧૯૨૪

૬૮. સાડાચાર તોલાના વજનવાળી એક જોડ બંગડીની કિંમત રૂ. ૧૨૫ થાય છે. સોનું રૂ. ૨૫નું એક તોલો હોય તો તે બંગડીઓ ઘડવાની મનુરી કેટલી થઈ ?

૬૯. લાયબ્રેરી માટેના એક ફંડમાં ૪૦ છોકરાના એક વર્ગમાંથી આઠ વિદ્યાર્થી દરેક રૂપીઓ રૂપીઓ ભરે છે, પચીસ વિદ્યાર્થી દરેક આઠ આઠ આના ભરે છે, અને બાકીના દરેક ચચ્યાર આના ભરે છે, તો તે વર્ગમાંથી કુલ રકમ કેટલી ભરાઈ હશે ?

૭૦. એક ડબ્બા ઘાસલેટ તેલની કિમ્મત રૂ. ૩-૧-૬ પાછ પડે છે. એક ડબ્બામાં ૨૨ બાટલી તેલ માય છે, તો એક બાટલીનો ભાવ શો પડ્યો ?

૭૧. એક વાર કાપડની કિમ્મત રૂ. ૧-૧૨ આના હોય તો રૂ. ૯-૧૦ આનાનું કેટલું કાપડ આવે ?

૭૨. એક મહિનાના ૪૫ રૂપિયા લેખે નવેમ્બર માસમાં કામ કરવા માટે એક જાણુને રૂ. ૩૧-૮ આના મળ્યા તો તે કેટલા દહાડા કામ પરથી ગેરહાજર રહ્યો હશે ?

સને ૧૯૨૫

૭૩. દૂધનો ભાવ એક શેરના પાંચ આના હતો તે વધીને સાડા પાંચ આના થયો, તેથી નવેમ્બર માસમાં એક ગૃહસ્થને દૂધવાળાને ચાર રૂપિયા અને અગિયાર આના વધારે આપવા પડ્યા, ત્યારે તે ગૃહસ્થ દરરોજ કેટલા શેર દૂધ લેતા હશે ?

૭૪. એક માણસે ૧૨૧ આનાનું એક વાર એ ભાવનું ૩ વાર કાપડ ખરીદ કર્યું, અને ૮ આનાનું એક વાર એ ભાવનું ૪૧ વાર કાપડ ખરીદ કર્યું, તો તેણે એકંદર કેટલા રૂપિયાનું કાપડ ખરીદ કર્યું ?

૭૫. બે છોકરા અરધા માઇલની શરત દોડે છે. તેમાં એક કલાકના પાંચ માઇલની ઝડપથી દોડે છે, અને બીજો કલાકના ચાર માઇલની ઝડપથી દોડે છે, તો પહેલો છોકરો બીજાના કરતાં કેટલો વહેલો પહોંચ્યો હશે ?

૭૬. એક શિક્ષકે ૨૫ રૂપિયાની કેટલીક ચોપડીઓ ખરીદ કરી. એક ચોપડીની કિમ્મત ૧૦ આના હતી, અને દશ ચોપડીએ તેને એક ચોપડી વધારે મળી હતી. તે બધી ચોપડીઓ વર્ગમાંના બધા છોકરાને એકેક આપતાં, ખરીદેલી બધી ચોપડીઓ વર્ગમાંના બધા છોકરાને મળી ગઈ, ત્યારે તે વર્ગમાં છોકરા કેટલા હશે ?

૭૭. ખાંડનો ભાવ રૂ. ૬૧ રૂપિયાની એક માણુનો હોય, તો ૩ માણુ ૫ શેર ખાંડનું શું આપવું પડે ?

સને ૧૯૨૫

(ગવર્નમેંટ)

૭૮. એક જત્રામાં દરેક લિખારીને ૧ પૈસા પ્રમાણે આપતાં મારી પાસેથી ૫ રૂપીઆની ૧ નોટ તથા ૧ પાવલી ખર્ચ થઈ ગયો તો કેટલા લિખારી હશે ?

૭૯. ૧ રૂ. ૧૦ આનાના એક વારના ભાવે ૭૫ વાર કાપડની કેટલી કિમ્મત આપવી પડે ?

૮૦. એક સુતારની રોજની મજૂરી રૂ. ૨-૮-૦ છે તો તે કેટલા દિવસ મજૂરી કરે તો તેને ૬૫ રૂપીઆ મળે ?

૮૧. એક વર્ગમાં ૩૫ છોકરા છે. તેમાંથી ૧૫ છોકરા માફી છે અને બાકીના દરેક છોકરાને રૂ. ૦.૫૦ શી આપવી પડે છે તો તે વર્ગની શી કેટલી ?

૮૨. ૧૧ તોલા સોનાની એક વીંટીકરાવી તેના રૂ. ૩૨ સોનીને આપ્યા. સોનાનો ભાવ જો ૨૩ રૂપીએ તોલો હોય તો સોનીને વીંટી કરવાની મજૂરી બદલ શું મળ્યું હશે ?

સને ૧૯૨૬

૮૩. ૧૧૫ રૂપીએ ફરો તો ૪ ફરા ૩ પાવલીનું શું આપવું ?

૮૪. જો એક છોકરા પાસેથી બે આના, અને એક છોકરી પાસેથી એક આનો શી લેવાતી હોય તો ૩૨૦ છોકરા અને ૨૪૦ છોકરીની શીની આવક કેટલી થાય ?

૮૫. એક મહિનાનો પગાર ૨૫ રૂપીઆ હોય તો ૩ મહિના ૬ દિવસનો પગાર કેટલો ?

૮૬. ૨૨૫ રૂપીએ તોલો સોનું મળે તો ૨ તોલા ૮ વાલનું શું પડે ? (વજન મુંબઈનું ગણવું)

૮૭. એક દુકાનેથી મેં એ આનાની એક રૂપીઆભારના ભાવથી અર્ધો શેર એલચી અને અઢાર રૂપીએ મળુના ભાવથી પાંચ શેર સોપારી ખરીદ કરી દુકાનદારને પાંચ રૂપીઆની નોટ આપી તો તેણે મને શું પાછું આપવું જાહેર ?

સને ૧૯૨૬

(ગવર્નમેન્ટ)

૮૮. એક કુટુંબનો રોજનો ચોખાનો ખર્ચ રૂ. ૦૧૧ થાય છે. જો ચોખાનો ભાવ રૂ. ૦૧ ની એક પાલી હોય તો ૧૬ દિવસમાં કેટલા કરા ચોખા તે કુટુંબને જોઈશે ?

૮૯. એક ડગલો બનાવવામાં ૩ વાર કાપડ જોઈએ છીએ, અને શિલાધના રૂ. ૨૧ આપવા પડે છે. કાપડનો ભાવ જો ૧૧ રૂપીએ વાર હોય તો ૧૮૦ રૂ. માં કેટલા ડગલા તૈયાર થશે ?

૯૦. પેડાનો ભાવ રૂ. ૦૧ શેર એકનો છે. એક નિશાળમાં દરેક છોકરા દીઠ પાંચેર પેડા આપવાથી રૂ. ૭૦ ખર્ચ થાય છે તો નિશાળમાં છોકરા કેટલા હશે ?

૯૧. એક ગામ એક માઇલ દૂર છે ત્યાં જવા માટે એક સસલો તથા એક કાચખો નીકળ્યા. કાચખો ૧૦ મિનિટમાં ૧ ફક્લાગ ચાલતો હતો. સસલાએ દોડતા આગળ જઈ વચમાં ૨૪ મિનિટ ઉઘી ગયો, અને બન્ને જણ સાથે જ તે ગામમાં પહોંચી ગયા. તો સસલાને ૧ ફક્લાગ ચાલવા માટે કેટલી મિનિટ લાગે ?

૯૨. ૨૧૧ શેર સાકર બનાવવા માટે ૪ શેર ગોળ જોઈએ છીએ, તો ૧૧ મણ સાકર બનાવવા માટે કેટલો ગોળ જોઈએ ?

સને ૧૯૨૭

૯૩. સુરતથી મુંબઈ જવા માટે ૩૨ ટીકીટ કરાવી તેના ૬૬ રૂપીઆ આપ્યા ત્યારે દરેક ટીકીટનું શું બેઠું હશે ?

૯૪. એક માણસ દરરોજ ૨ પૌન્ડ ૪ શિ. કમાય તો ત્રણ અઠવાડીયામાં તે કેટલું કમાય ? (અઠવાડીયાના દિવસ ૭.)

૯૫. એક મણુ ઘીના ૩૫ રૂપીયા બેસે તો ૩ મણુ જા શેરનું શું?
 ૯૬. ૨૫ કેરી, ૧૮ કેળાં અને ૧૨ નળુ છે. એ દરેકમાંથી સાત સાત કાઢી ગયાં છે ત્યારે બધાં મળી કેટલાં ફળ ખાવા લાયક રહ્યાં?
 ૯૭. કાપડનો ભાવ એક ગજના રૂપીયા સવાબે હોય તો ૩ ગજ ૪ તસુની કિંમત કાઢો.

સને ૧૯૨૭

(અવર્નમેન્ટ)

૯૮. એક માણસ દરરોજ ૧૬ શેર દૂધ લે છે તો રૂ. ૧૨-૮-૦ મણુ લેખે દૂધવાળાને એપ્રિલ મહીનાના દૂધનું તેને શું આપવું પડશે?
 ૯૯. એક ગાંધી રૂઠ્ઠા અને શેર ખાંડ વેચે છે, તો ૧૬ મણુ ખાંડની શી કિંમત થશે?
 ૧૦૦. એક વેપારીએ ૫૦ વાર કાપડ રૂ. ૪૦-૧૦-૦ માં ખરીદ કર્યું. એક વારે બે પૈસા નફા મેળવવા તેણે કેમ વાર વેચવું?
 ૧૦૧. બળદની કિંમત ઘોડાની કિંમતથી ૩ છે. ૨૫ ઘોડાની કિંમત રૂ. ૩૦૦૦ પડી તો ૫ બળદની શું કિંમત થાય?

સને ૧૯૨૮

૧૦૨. રૂ. ૨૫ લેખે તોલો સોનાના એક તોલાના ૯૬ મણુકા થઈ શકે તો એક મણુકાની કિંમત શું?
 ૧૦૩. એક ડઝન કેરીની કિંમત ૪ આના ૬ પાઈ પડે તો ૭૫ કેરીની શું કિંમત પડે?
 ૧૦૪. ચોખાનો ભાવ રૂ. ૧૬૦ ની એક ખાંડી હોય તો ૩ મણુ ૫ શેર ચોખાની કિંમત શું?
 ૧૦૫. ઇ. સ. ૧૯૨૮ માં દરરોજના રૂ. ૧-૮-૦ લેખે ફેબ્રુઆરી મહીના માટે તોકર રાખવામાં આવ્યો છે. તેને મહીનાનો શું પગાર આપવો પડે?

સને ૧૯૨૯

૧૦૬. એક માણસ હમ્મેશાં સવારે પોણા શેર અને સાંજે અરધા શેર દૂધ લે છે. દૂધ પાંચ આનાનું એક શેર મળતું હોય તો તે માણસને ૪૦ દિવસનું દૂધનું ખર્ચ કેટલું થશે ?

૧૦૭. એક મણુ અને પાંચ શેર ગોળની કિંમત રૂ. ૧૧-૪-૦ બેસે, તો અરધા મણુની કેટલી બેસે ?

૧૦૮ એક માણસ પોતે મહિનાના રૂ. ૪૫ કમાય છે, અને તેનો દીકરો મહિનાના રૂ. ૩૭-૮-૦ કમાય છે, તો તે આપદીકરાની બંનેની મળીને ૭ દિવસની કમાણી કેટલી થાય ?

૧૦૯. ૧ ડઝન સફરજનના રૂ. ૨-૪-૦ પડે છે તો રૂ. ૧-૮-૦ માં કેટલાં આવે ?

૧૧૦. દરેક છોકરાને બે આના ૭ પાછ આપીએ તો રૂ. ૧૫ માંથી કેટલા છોકરાને અપાય ?

સને ૧૯૩૦

૧૧૧. એક વારના દોઢ રૂપીઆના બાવે એક માણસે પોણા-એવાર કપડું ખરીદ કર્યું, અને વેપારીને તેણે પાંચ રૂપીઆની નોટ આપી, તો તેણે વેપારી પાસેથી બાકી નાણું કેટલું લેવું બેઠ્યું ?

૧૧૨. એક છોકરાને દર મહિને ત્રણ રૂપીયા મળે છે અને તેમાંથી માત્ર રૂ. ૧-૧૨ આના ખર્ચે છે, ત્યારે રૂ. ૩૧-૪ આના અચાવવાને તેને કેટલા મહિના લાગશે ?

૧૧૩. એક માણસ હમ્મેશાં સવારે દોઢશેર અને સાંજે એક શેર દૂધ લે છે. તો તેને વીશ દિવસના દૂધના કેટલા પૈસા આપવા પડશે ? દૂધનો ભાવ ૭ આનાનું એક શેર.

૧૧૪. રૂ. ૧૭ નો એક ફરો ચોખ્ખા મળે, તો ૪ ફરા અને ૬ પાયલી ચોખ્ખાનું શું આપવું પડે ?

૧૧૫. નવેમ્બર માસમાં બે આખો મહિનો કામ કર્યું હોત તો એક મજૂરને ૪૫ રૂપીઆ મળ્યા હોત, પણ તેને તો માત્ર રૂ. ૩૧-૮ આના મળ્યા, ત્યારે તે કેટલા દિવસ કામ પરથી ગેરહાજર રહ્યો હશે ?

સને ૧૯૩૧

૧૧૬. એક મણુ ખાંડ રૂ. ૩-૮-૦ ની લીધી અને પછી ૫ શેરના ૭૫ આના એ ભાવે વેચી, તો નફો કેટલો થયો ?

૧૧૭. એક કોટ માટે ૩ વાર કાપડ જોઈએ. કાપડ ૧૫ રૂપીઆ એકવાર મળે અને દરેક કોટની શિલાઈ રૂ. ૨૫ પડે તો રૂ. ૧૮૦ માંથી કેટલા કોટ બને ?

૧૧૮. એક ગરીબ માણસ એક વરસનું ભાડું રૂ. ૩૦ ભરતો હોય તો ૫ મહિનાનું ભાડું કેટલું થાય ?

૧૧૯. એક મજૂર દરરોજના ૯ આના કમાય છે પણ ફક્ત ૬ આના ખરચે છે, તો કેટલા રોજમાં તે રૂ. ૭-૮-૦ બચાવશે ?

૧૨૦. એક શેઠે પોતાના નોકરને શાકભાજી લેવા એક રૂપીઆ આપ્યો. તેમાંથી તે બે આને શેરના ભાવનું ૨૫ શેર કાખીય, અઢી આને શેરના ભાવના ૩ શેર બટાટા, અને દોઢ આનાનાં લીંબુ લાવ્યો તો તેની પાસે કેટલી રકમ બચી હશે ?

૬. મુખગણિત

(સપ્તમીચર)

સને ૧૯૨૮

૧. એક માણસ દરરોજ ૧ પૌ. ૧ શી. કમાય તો બે અઠવાડીયામાં તે કેટલું કમાય ? (અઠવાડીયાના દિવસ ૭ ગણવા)

૨. એક મણ ધીના ૨૨ રૂપીયા બેસે તો ૨ મણ ૫ શેર ધીનું શું બેસે ?

૩. ૧૬ નારંગી, ૧૪ કેળાં અને ૧૧ જાંબું એ દરેકમાંથી આઠ આઠ કોહી ગયાં છે, ત્યારે બધાં મળી કેટલાં ફળ ખાવા લાયક રહ્યાં હશે ?

૪. કપડાનો ભાવ ૧ ગજનો ૩૧. ૧૧૧ હોય તો ૨ ગજ ૪ તસુની કિંમત કેટલી ?

૫. ૧૫ રૂપીએ ૧ ફરો તો ૧ ફરો ૨ પાલીનું શું ?

સને ૧૯૨૯

૬. એક માણસને ૫ દિવસ નોકરી કરવાથી ૧૨૧ રૂપીયા પગાર મળ્યો, તો તેને ૧ મહિને કેટલો પગાર મળતો હશે ?

૭. એક માણસે દરરોજ ૦૧૧ શેર પ્રમાણે આખો જીનમાસ દૂધ લીધું. બે દૂધનો ભાવ ૧ મણના ૧૨ રૂપીયા હોય તો દૂધવાળાને શું આપવું પડશે ?

૮. મેં ૧ પૈસાનાં ૨ લેખે ૩૦ કેળાં લીધાં અને બીજાં એટલાંજ ૨ પૈસાનાં ૩ લેખે લીધાં, પછી બધાં કેળાં ૩ પસાનાં ૫ લેખે વેચી દીધાં તો મને શો નફો યા નુકસાન થયું હશે ?

૯. મેં ૩. ૦૮૪૧ ના એક પાલીના ભાવે ૩ ફરો ૨ પાલી ધઉ લીધા તો તેની કિંમત શી આપવી પડશે ?

૧૦. ૨૧ શેર તેલના છ આનાના હિસાબે ૧૫ શેર તેલ લીધું તો તેલનો ભાવ ૧ મણનો શો હશે ?

સને ૧૯૩૦

૧૧. મેં ૫ રૂપીઆની ૧ નોટ મસાલાવાળાને આપી, અને ૬ આને શેરના ભાવનું ૨૫ શેર જીઈ લીધું, ૪ આને શેરના ભાવનાં ૩ શેર મરચાં લીધાં, અને એક આનાનું લસણ લીધું, તો મસાલાવાળો મને શું પાછું આપશે ?

૧૨. સોનાનો ભાવ ૨૨૫ રૂ. એક તોલાનો છે. જો ૭ વાલ (મું. તો.) ની ૧ વીંટી કરાવીએ અને વીંટીની મજૂરી રૂ. ૧)- સોનાને આપીએ તો વીંટીની કુલ કિંમત કેટલી થાય ?

૧૩. મેં ૭ કેરીનો રૂ. ૧)ના આપ્યો તો ડઝન કેરીનો શો ભાવ હશે ?

૧૪. દરેક છોકરાને ત્રણ ત્રણ ફદીઆં આપીએ તો એક નિશાળમાં ૧૦૦ છોકરા છે તેને આપવા માટે કેટલા રૂપીઆ જોઈએ ?

૧૫. ૧ ગજ ગજઆણીના ૨૫ રૂ. પડે તો ૨ વાર ગજઆણીની શી કિંમત પડશે ?

સને ૧૯૩૧

૧૬. ૦૫૫ રૂ. ૦૫ આને ૧ વાર લેએ ૮ વાર કાપડ લીધું, અને તે બદલ રૂ. ૧૦ ની નોટ આપી તો પાછું શું લેવું ?

૧૭. ૪ રૂપીએ મણ પ્રમાણે ૪ મણ ખાંડ આણી અને દોઢ આને શેર વેચી તો નફો નુકસાન શું ?

૧૮. જુન માસમાં તા. ૧૫ મીથી ૩૦ મી સુધી દરરોજ ૦૫૫ શેર દૂધ લીધું. શેરનો ભાવ ચાર આના આપતાં શું ખર્ચ થયો હશે ?

૧૯. ૧૬૦ કન્યાઓ છે, તે દરેકને ચાર આને વારના ભાવનું બળ્ખે વાર કપડું આપીએ તો કેટલો ખર્ચ લાગે ?

૨૦. ૨૦ તોલા સોનામાંથી ૧૦-૧૦ વાલની (મું. તો.) એક એવી ૬૦ વીંટી બનાવરાવી તો કેટલું સોનું વધે ?

૭. મુખગણિતના જવાબો.

(૧) ૧૨ કેળાં. (૨) ૫ રૂપીઆ. (૩) ૦૧ મણુ ૪ શેર. (૪) ૯ વાર થશે. (૫) રૂ. ૦૧૩૧ (૬) રૂ. ૦૧૨ (૭) રૂ. ૨૭૧ (૮) ૪૦ ટોપી. (૯) ૩૨ વાટકી આવે. (૧૦) ૧૫ રૂપીઆ આપવા પડે. (૧૧) ૪૧ રૂપીઆ પગાર મળે. (૧૨) ૧૧ રૂપીઆ. (૧૩) ૧૧ રૂપીઆ પાછો મળશે. (૧૪) રૂ. ૩૨ (૧૫) ૯ રૂપીઆ થયા. (૧૬) રૂ. ૦૧૨ બેસે. (૧૭) રૂ. ૩૧ થયા. (૧૮) ૯ રૂપીઆ થયા. (૧૯) ૪ રૂપીઆ પાછા આપશે. (૨૦) તાકાની કિંમત રૂ. ૫ થયા. (૨૧) ૩૮૦ નું અંતર છે. (૨૨) ૪૮ સફરબન આવે. (૨૩) રૂ. ૨૦૧૧ આપવા પડે. (૨૪) રૂ. ૧૧૧૧ આપવા પડે. (૨૫) ૪૧ રૂપીઆ આપવા પડે. (૨૬) રૂ. ૧૦૧ પડશે. (૨૭) ૧૮ ટોપી આવે. (૨૮) ૨ શેર અરફી આવશે. (૨૯) ૯ રૂપીઆ પગાર મળશે. (૩૦) ૨ વાર કાપડ મળે. (૩૧) રૂ. ૧૦૧૧ (૩૨) ૮ રૂપીઆ ખર્ચ થાય (૩૩) ૧૦૫ રૂપીઆ પગાર મળે હશે. (૩૪) ૯૬ દિવસ લાગશે (૩૫) ૨૪૦ પેટીઓ ભરાશે. (૩૬) ૧૦૦૦ રૂપીઆ ખર્ચ કરતો હશે. (૩૭) ૧૫૦ રૂપીઆ માસિક આવક (૩૮) રૂ. ૧૮૧૧ કિંમત પડશે. (૩૯) ૧૨ રૂપીઆ ખર્ચ થયો હશે. (૪૦) ૪ માઈલ ચાલે. (૪૧) રૂ. ૧૦૧૧ ૧૧ માઈ ખર્ચ થયું હશે. (૪૨) રૂ. ૫૧૧૧ આપવો પડશે. (૪૩) ૪૦ દિવસમાં થશે. (૪૪) ૬ કલાક થયા હશે. (૪૫) રૂ. ૨૨૧ શિલિક થશે. (૪૬) ૪ કેરી બચી હશે. (૪૭) ૮ કલાક ઉઘટો હશે. (૪૮) રૂ. ૧૬૧૧ આપવો પડે. (૪૯) ૨૫ મહિના અથવા ૨ વરસ ૧ માસ લાગે. (૫૦) રૂ. ૧૫૮૧ કિંમત પડે. (૫૧) રૂ. ૨૭૧

૧૧૧ પાઈ શાકનો ખર્ચ થયો. (૫૨) રૂ. ૨૪૧ બાકી રહેશે. (૫૩)
 ૪૫ રૂપિયા (૫૪) રૂ. ૮૬૧૧૦ બાકી કિંમત પડશે. (૫૫) રૂ. ૩૦૦૦
 પાછો મળવો જોઈએ. (૫૬) રૂ. ૨૦૦૦ (૫૭) ૨૨૫ રૂપિયા. (૫૮)
 રૂ. ૨૦૦ પાછો આપશે. (૫૯) રૂ. ૧૦૦૦ કિંમત આપવી પડે. (૬૦)
 રૂ. ૨૧૦૦૦ દૂધનો ખર્ચ થાય. (૬૧) રૂ. ૪૭૦૦ પગાર મળશે (૬૨)
 ૬૦ રૂપિયા. (૬૩) રૂ. ૫૦૦ થાય. (૬૪) રૂ. ૭૦૦૦ થાય. (૬૫)
 ૮૪૦ લિખારીને અપાય. (૬૬) રૂ. ૧૧૦ એક માસમાં અપાવે. (૬૭)
 ૧૩૬ (૬૮) રૂ. ૧૨૦૦ ઘડવાની મજૂરી થઈ. (૬૯) રૂ. ૨૨૦ કુલ
 રકમ ભરાઈ હશે. (૭૦) એક બાટલીના રૂ. ૦૦૦ થાય. (૭૧) ૫૦૦
 વાર કાપડ આવે. (૭૨) ૬ દિવસ ગેરહાજર રહેલો. (૭૩) ૫ શેર
 દૂધ રોજ લેવાતું હશે. (૭૪) રૂ. ૪૦૦૦ નું કાપડ ખરીદ કર્યું હશે.
 (૭૫) પહેલો છોકરો બીજા કરતાં ૧૦ મિનિટ વહેલો પહોંચે. (૭૬)
 કુલ ૪૪ છોકરા હશે. (૭૭) રૂ. ૨૦૦૦ આપવો પડે. (૭૮) ૩૩૬
 લિખારી હોવા જોઈએ. (૭૯) રૂ. ૧૨૦૦ કિંમત આપવી પડે. (૮૦)
 ૨૬ દિવસ મજૂરી કરવી પડે. (૮૧) રૂ. ૧૧૦ શી આવે. (૮૨) રૂ.
 ૩૦ સોનીને મજૂરી મળે. (૮૩) રૂ. ૪૮૦૦ આપવા પડે. (૮૪)
 ૫૫ રૂપિયા શીની કુલ આવક થાય. (૮૫) ૮૧ રૂપિયા પગાર થાય.
 (૮૬) રૂ. ૪૬૦૦ થાય. (૮૭) રૂ. ૦૦૦ પાછો આપવો જોઈએ. (૮૮)
 ૧૦૦ ફરો ચોખ્ખા જોઈએ. (૮૯) ૩૦ ડગલા તૈયાર થાય. (૯૦)
 નિશાળમાં ૫૬૦ છોકરા હશે. (૯૧) સસલો ૭ મિનિટે ૧ ફીલિંગ
 ચાલતો હશે. (૯૨) ૨ મણુ ગોળ જોઈએ. (૯૩) રૂ. ૨૦૦ એક
 ટીકીટનો ખર્ચો હશે. (૯૪) ૪૪ પૌંડ ૪ શિલીંગ કમાય. (૯૫) રૂ.
 ૧૧૧૦૦૦ થાય. (૯૬) ૩૪ ફળ ખાવા લાયક રહ્યાં. (૯૭) રૂ. ૭૦૦
 કિંમત થઈ. (૯૮) રૂ. ૧૧૦૦૦૦ દૂધવાળાને આપવા પડે. (૯૯) રૂ.

૭૦૧૧ કિંમત પડે. (૧૦૦) રૂ. ૦૧૧૧૧૧ લાવે ૧ વાર પ્રમાણે વેચવું.
 (૧૦૧) ૪૫૦ રૂપીઆ ૫ બળદની કિંમત થઈ. (૧૦૨) ૪ આના ૨
 પાછ એક મણકાની કિંમત થઈ. (૧૦૩) રૂ. ૧૧૧૧ ૦૭૧૧૧ પાછ કેરીની
 કિંમત પડી. (૧૦૪) રૂ. ૨૫ ચોખાની કિંમત થઈ. (૧૦૫) રૂ.
 ૪૩૧૧ પગાર આપવો પડે. (૧૦૬) રૂ. ૧૫૧૧૧ દૂધનો ખર્ચ થાય.
 (૧૦૭) ૫ રૂપીઆ થાય. (૧૦૮) બંને જાણની કમાણી રૂ. ૧૬૧૧
 થાય. (૧૦૯) ૮ સફરજન આવે. (૧૧૦) ૯૬ છોકરાંને આપી શકાય.
 (૧૧૧) રૂ. ૨૧૧૧ બાકી પાછા લેવા. (૧૧૨) ૨૫ મહિના લાગે.
 (૧૧૩) રૂ. ૨૦૧૧૧ આપવા પડશે. (૧૧૪) રૂ. ૭૪૧૧૧ આપવા પડે.
 (૧૧૫) ૯ દિવસ ગેરહાજર રહ્યો હશે. (૧૧૬) રૂ. ૦૧ નફો થાય.
 (૧૧૭) ૩૦ કોટ બને. (૧૧૮) ૧૨૧૧ રૂપીઆ ભાડું આપવું પડે.
 (૧૧૯) ૪૦ દિવસમાં બચાવી શકશે. (૧૨૦) રૂ. ૦૭૧૧૧ બચ્યા હશે.

—સપ્તમીકાંડરી—

(૧) ૧૪ પૈડે ૧૪ સિલીંગ કમાય. (૨) રૂ. ૪૬૧૧૧ (૩) ૧૭
 ફળ ખાવા લાયક રહ્યાં હશે. (૪) રૂ. ૩૧ કિંમત થઈ. (૫) રૂ.
 ૧૬૧૧૧૧ થયા. (૬) ૭૫ રૂપીઆ પગાર મળતો હશે. (૭) રૂ. ૬૧૧૧
 દૂધવાળાને આપવા પડે. (૮) ૧ પૈસો નફો થયો. (૯) રૂ. ૨૩૧૧૧
 આપવા પડશે. (૧૦) ૧ મણકા રૂ. ૬ લાવ હશે. (૧૧) રૂ. ૩૧
 પાછા આવશે. (૧૨) વીંટીની કિંમત રૂ. ૫ થઈ. (૧૩) એક ડઝન
 કેરીના રૂ. ૧૧૧૧૧ થયા. (૧૪) ૬૧ રૂપીઆ આપવા પડે. (૧૫) ૭૧
 રૂપીઆ થયા. (૧૬) રૂ. ૩૧૧૧ પાછા લેવા બોધ્યો. (૧૭) ૧ રૂપીઆ
 નુકસાન થયું હશે. (૧૮) ૩ રૂપીઆ ખર્ચ થયો હશે. (૧૯) ૮૦
 રૂપીઆ ખર્ચ થાય. (૨૦) ૫ તોલા સોનું વધ્યું હશે.

૮ ભાષા—(છાકરાઓ માટે)

સને ૧૯૦૭

૧. ક્રિયાપદ એટલે શું? એ કેટલી જાતનાં છે, અને તે કેમ ઓળખી શકાય છે?
૨. નીચેના વાક્યનું પદચ્છેદ કરો:—
એ કડવી દવા તમારો રોગ જલદી મટાડશે.
૩. નીચેનાં વાક્યો બરાબર રીતે સમજાવો:—
ક. તેં હજી સંસાર માંડ્યો નથી તે તારા કોડ તેં પૂરા કીધા નથી.
જ. રાણી એલેક્ઝાન્ડ્રાએ માતા અને પત્નીના ધર્મ સરસ બજાવ્યા છે.
ક. અતિવૃષ્ટિ, દુકાળ, કરા કે હિમ કોઈ વાર જોવામાં આવે છે.
૪. કાગળ સહીસલામત પહોંચે તે માટે તમે શી શી કાળજી રાખશો? મુંબઈમાં તમારા શિક્ષકને અને મુંબાઈ બહાર તમારા મિત્રને ટપાલ મારફત મોકલવાના કાગળના સરનામાં લખી બતાવો.
૫. રાણા પ્રતાપ વિષે ટુંકમાં સાર લખો.
૬. સૂર્યના પુત્ર જોડે કારભારીએ કરેલી સરતો બરાબર પજાતી જોઈ ચકલબાજખાં ખુશ ખુશ થઈ ગયો, અને કારભારીને મોટા મોટા ધલકાઓ તથા જાગીરો આપ્યાં.
—આ હકીકત સમજાવો.
૭. નીચેની કડીઓનો તરજીમો કરો:—
૧. વજાડશે મંડપમાં ચંગ.
૨. શું આ સૂન્યાં પવન, પાણી ઈશ.
૩. પ્યારા ચંદન પંખા લાગ

૪. રાવણ સરખો રાજ્યો,
જેની મદોદરી રાણી;
દશ મસ્તક છેદાઇ ગયાં,
અધી લંકા હુંટાણી.
૫. સિંહનું બાળક વયમાં આવતાં વેરીઓનાં કાળજી કાઢશે.
૬. બે ભાઈઓના હેતવાળા પાઠમાં તમે કોનું મરવું યોગ્ય
ધારો છો ?
૭. નીચેના શબ્દોમાં કોની પદવી વધે છે તે લખો:—
રાજબાળ-તપોબાળ
અભિષેક-રાજર્ષિ
સ્વતંત્ર-પરતંત્ર
ગુરુભક્તિ-રાજભક્તિ

સને ૧૯૦૮

૧. નીચેની લીટીઓના અર્થ સમજાવો:—
(ક) મુખેથીરે માનવી વેણ મૂક્યું,
ફરીથી તે તે ન ગળાય થુંક્યું.
(જ) ધીરેલાં નાણાં નવ આલે,
વાંકું બોલી સામું ન ભાળે.
૨. નીચેનાં વાક્યો સંબંધ સાથે સમજાવો:—
(ક) ભીમસીંગનું હૃદય પાણી પાણી થઇ ગયું.
(ખ) આપણી જીંદગી, પર્યંત દળદર શીટાડીએ.
(ગ) તેઓએ પોતાના કુળની કન્યા ન આપવાનું પણ લીધું.
(ઘ) વાહરડો ખીલાને જોરે જ ફૂટે.
૩. ‘એ’ પ્રત્યય કઈ કઈ વિભક્તિમાં લાગે છે? તે વિભક્તિ કેવી રીતે ઓળખી શકશે તે દાખલા સહીત સમજાવો.
૪. નીચેના વાક્યનું પદ્યછેદ કરો:—
તેણે છાકરાનું મન હવે શાંત કર્યું.

સને ૧૯૦૬

૧. નીચેની લીટીઓનો અર્થ સમજાવો:—

- (ક) વાંકું બોલી સામું ન લાળે.
- (ઘ) નરપતિ નયણે વહે અતિ નીર.
- (ગ) કુવાક્યનો કાપ કદી ન રહે.
- (ઘ) લાંબી વિગત કરે વિખ્યાત,
અખા વહેમની એવી વાત.

૨. નીચેનાં વાક્યો સંબંધ સાથે સમજાવો:—

- (ક) પડશે તેવા દેવાશે.
- (ખ) પોતાની ફરજ બજાવવામાં હદ વાળી હતી. ધન્ય છે એવી ધાવને !
- (ગ) ત્રિભુવનની પીછી છુપી રહે એમ ન હતું.
- (ઘ) તેનો દેહ આજે નથી પણ તેની કીર્તિ ઝળહળે છે.

૩. અવ્યય કેટલી જાતના છે અને તે કેમ ઓળખી શકાય છે તે દાખલા સહિત સમજાવો.

૪. નીચેના વાક્યનું પદ્યછેદ કરો:—

પછી મહેતાજીએ પોતાના છોકરા તરફ નજર કરી.

સને ૧૯૧૦

૧. નીચલા વાક્યોનો હુંક સાર આપો:—

- (ક) મંદમતિ મેં દુભવ્યો સાધ.
- (ઘ) કુવાક્યથી પાય પળી ન પાણી.
- (ગ) વૃથા જન્મ ખોયો કરી શી કમાણી.

૨. નીચેનાં વાક્યો સંબંધ સાથે સમજાવો:—

- (ક) બુદ્ધિ આગળ બળ પાણી ભરે.
- (ખ) લોભે લક્ષણ જાય અને લોભ પાપનું મૂળ.
- (ગ) પહેલું સુખ તે જાતે નર્મ.
- (ઘ) શરણાગતનું રક્ષણ કરવું એવો સજ્જન અને રજપુતોનો મુખ્ય ધર્મ તેણે બાબુએ મૂક્યો.

૩. નીચેના વાક્યનું પદચ્છેદ કરો:—

એક દહાડો આપે નકશો કાઢી લાવવાનું કહ્યું હતું.

સને ૧૯૧૧

૧. એક દિવસની રજાને માટે તમારા શિક્ષક ઉપર યોગ્ય રીતે કાગળ લખો.

૨. નીચેના વાક્યનું પદચ્છેદ કરો:—

ચુનીલાલ શેઠ મારા ઉપર પહેલાં ધણો ભાવ રાખતા.

૩. રાજા અને સન્યાસી, દરવેશ અને છુટારો, પ્રમાણિકપણાનો બદલો, બુદ્ધિનો મહિમા, કરણધેલો અને અલાઉદ્દીન, એમાંથી કોઈ પણ એક વાર્તાનો ટુંકો સાર તમારા પોતાના શબ્દોમાં આપો. (વિરામચિહ્ન ઉપર લક્ષ આપવું.)

૪. નીચેનાં વાક્યોનો અર્થ સમજાવો:—

- (ક) આપણું જીંદગી પર્યંતનું દળદર ફિટાડીએ.
- (ख) લોભીને ધન મળે તૃપ્તિ નવ પામે.
- (ग) તેઓ મોટા સૈન્ય સાથે મૃગયા રમવાને નીકળ્યા.
- (घ) ધન પામી ને ધન તે વન,
નિશદ્દિન નિરખે ધ્રુવનું તન.

સને ૧૯૧૨

૧. નીચેની લીટીની સમજૂતી કરો:—

- (૧) સુવાક્યથી દૂધ દહીં ઘી દેશે,
અમૂલ્યનું મૂલ લગાર લશે.
- (૨) નથી કામ કીધાં સ્વદેશાભિમાની,
વૃથા જન્મ ખોયો કરી શી કમાણી ?
- (૩) વિપત તને પડશે વણતોલે.
- (૪) માગ્યા મેહ વરસે તમ દેશ, લક્ષિત રૂપ તમારો વેશ.

૨. નીચેનાં વાક્યો સંબંધ પૂર્વક સમજાવો:—

- (ક) પહેલું સુખ તે જતે નર્યા.
- (ખ) તમારાં વેણુ સાંભળી સંતાપ સમી ગયો.
- (ગ) માજી ચૌદ વરસ જેત જેતામાં વીતી જશે, અને તમારા
આશીર્વાદથી હું સાંજેતાજે આવીશ.

૩. વિશેષણ કોને કહેવાય ? એકાદ બે દાખલા આપી સમજાવો.

૪. નીચેના વાક્યનું પદચ્છેદ કરો:—

મહારાજ, સુખેથી કુંવરને આપણી સાથે લઇ જાશે.

૫. પૃથ્વીનો આકાર કેવા છે તે કારણો આપી સમજાવો.

સને ૧૯૧૩

૧. નીચે લખેલાં વાક્યો સમજાવો:—

- (ક) તેણે અનેક ઉપાય યોજવા માંડ્યા.
- (ख) નાનાભાઈનો આટલો પ્રેમ ને આગ્રહ જોઈ બધા છક થઇ ગયા.
- (ग) લોભે લક્ષણુ જાય અને લોભ પાપનું મૂળ.
- (घ) તેને વ્યવસ્થા ગમે છે અને તેનામાં ગૃહસ્થાધનાં લક્ષણુ છે એવું જણાઇ આવ્યું.

૨. નીચેની લીટીઓની સમજૂતી કરો:—

(ક) વાંકું ખોલી સામું ન લાળે.

(જ) કુવાક્યનો કાપ કદી ન રૂઝે.

(ગ) વિયોગી સગા ભૂમિને ભેટી ભાવે,

કહો કાણુને હર્ષનાં આંસુ નાવે ?

(ઘ) ઘણી સરિતાનું નીર સીંધુમાં જઈ સમાયે.

૩. ઠગાંઈનું ફળ, રાજા અને મંન્યાસી, મહમુદ બેગડો, ભલામણપત્ર વગરનો ઉમેદવાર, એ ચાર પાઠમાંથી ગમે તે એક પાઠનો સાર દસ બાર લીટીમાં આપો.

૪. નીચેના વાક્યનું પદચ્છેદ કરો:—

વળી કેટલાંક વહેમી ઐરાં કુલીના પ્રયોગથી નજર બાંધે છે.

સને ૧૯૧૪

૧. ક, જ, ગ થી આપેલાં વાક્યોના, અને ઘમાં આપેલા શબ્દોના અર્થ સમજાવો:—

(ક) હુટારાને ધર્મિષ્ઠપણાની આબરૂ મેળવવાની ઇચ્છા થઈ.

(જ) રણવાસમાં બહુ હાહાકાર થઈ રહ્યો.

(ગ) આ હુકમ બધા સિપાઈઓએ દઢ મનથી કંઈપણ બડબડાટ કર્યા વગર ઉઠાવ્યો.

(ઘ) એઅદબી, શરણાગત, ખીજમતદાર, હીકમત, નૌકાશાસ્ત્ર.

૨. નીચેની લીટીઓની સમજૂતી આપો:—

(૧) સર્વ કાંઈને જ્યારે ભીડ પડી, સમર્થા અંતરજામી;

ભાવટ ભાગી ભૂદરે, મહેતા નરસૈયાને સ્વામી.

(૨) જે જગદીશે કરૂણા કરી ઘટતું આપ્યું હોય છે;

તે પણ લોભી જન લોભમાં છતું પાસનું ખોય છે.

(૩) રાંક પિતા આવ્યા મુજ ઘેર, એક કાપડું સોનાનો મેર;
તમે મન માને તે કહો, એ પિતા મારે જીવતો રહો.

(૪) મુખેથી રે માનવી વેણ મૂક્યું,
ફરીથી તેં તે ન ગળાય થૂક્યું;
વિમાસશો એથી હશે જ હાણી,
વિચારીને ચાર ઉચાર વાણી.

૩. ભીમસીંગ, ખરૂં કામ કરવાની છાતી ચલાવનાર છોકરો,
જ્યાનંદ, રાણો પ્રતાપ અને મહારાણી વિકટોરીઆમાંથી ગમે
તે એક વિષે તમે જાણતા હો તે દશેક લીટીમાં લખો.
૪. સકર્મક ક્રિયાપદ કોને કહેવાય? તેવાં ક્રિયાપદ વાપરી બે વાક્યો
લખો અને તેમાંનાં ક્રિયાપદને સકર્મક શા માટે કહો છો
એ સમજાવો.
૫. નીચેના વાક્યનું પદચ્છેદ કરો:—
મેં તમારૂં ઊંટ જોયું નથી.

સને ૧૯૧૫

(આ સાલ પ્રશ્નો છપાયા નહોતા)

સને ૧૯૧૬

૧. નીચે લખેલાં વાક્યો સમજાવો:—
(ક) શરણાગતનું રક્ષણ કરવું એવો સંજ્ઞનોનો ધર્મ તેણે
બાળ્યે મૂક્યો.
(ख) આપના મનને નિરાંત કરવાને પણ લઉં છું.
(ग) દયાજનક શબ્દોથી વનવીરનું મન પીગળ્યું નહિ.
(घ) દૂધપાક ફાટી જાય, પાપડ ઉતરી જાય.

૨. નીચેની લીટીઓની સમજુતી કરો:—
 (ક) લાંબી વિગત કરે વિખ્યાત.
 (જ) અમૂલ્યનું મૂલ લગાર લેશે.
 (ગ) નણુંદી શું મત્સર આવડો.
 (ઘ) હશે મૂળ કે મારતો ભૂમિ ભારે.
૩. નીચેમાંના કેઈ એક પાઠનો સાર દશ બાર લીટીમાં લખો:—
 ચાંપાતેરનું વર્ણન, મૃગજળ, પ્રમાણિકપણનો બદલો.
૪. નીચેના વાક્યનું પદ્યછેદ કરો:—
 તે ક્ષણે કુંવર શહેર છોડી ગયો.

સને ૧૯૧૭

૧. નીચે (ક), (જ), અને (ગ) માં લખેલાં વાક્યો સમજવો, અને (ઘ) માં આપેલા શબ્દોના અર્થ લખો:—
 (ક) અરે, ઉદાસી હરાયો માલ ખાનાર પાડાને હોતી નથી;
 પણ જેને પોતાનું વતન રાખવું છે, જેને પોતાના ખાનદાનની આપડનું જતન કરવું છે, તેને તો ચિંતા હોયજ.
 (જ) તે તો માત્ર ત્રિભુવનના કામને વખોડવામાંજ વડાધ માનતો.
 (ગ) સીંધમાં ઉંચી વર્ણનાં ઐરાં પડે રહે છે.
 (ઘ) ખાંડું, ઇલકાળ, પાયતપ્ત, રવાદારગી, દસ્તાવેજ, શ્રોતા.
૨. નીચેની લીટીઓની સમજુતી કરો:—
 (ક) વીજળી ઘણી ધીરાને નૈઋતા વા શીતાળા,
 સકળ જન કહે એ વૃષ્ટિના થાય ચાળા.
 (જ) વિચારીને વાણી વદો, કદી ન વણસે કામ;
 ભાર તોલ તો જન ભલા રાખે દલપતરામ.
 (ગ) ભલો દેશ મારો ભલી ભોમ મારી;
 મને પ્રાણુથી નિત્ય છે એજ પ્યારી.

૩. નીચેના વાક્યનું પદ્યછેદ કરો:—

રાણી, હવે જાઓ, સુખે શેતરંજ લાવો.

૪. નીચેમાંના કોઈ એક પાઠનો સાર દશબાર લીટીમાં લખો:—

પન્નાની ઉમદા રાજસેવા; પ્રતાપ રાણો; ફરજ બળવવા વિષે;
સિદ્ધરાજ જયસિંહ.

સને ૧૯૧૮

૧. નીચેના શબ્દોનો અર્થ આપો:—

પાખી, રવાદારગી, કાટકા, પાગળ, સડ, આખેહુપ.

૨. નીચેના શબ્દોને છૂટા પાડી દરેક ભાગનો અર્થ ચોકખો જણાવ એવી રીતે સમજાવો:—

અમિનૌકા, તપોબળ, આપઘાત, જન્મભૂમિ.

૩. નીચે જણાવેલાં નામપરથી થતાં વિશેષણ અને વિશેષણ પરથી થતાં નામ આપો:—

નામ.—છિદ્ર, ભાવ, મરોડ, મમત.

વિશેષણ—સ્વચ્છ, ધર્મિષ્ઠ, આતુર, બેદરકાર.

૪. નીચેના વાક્યના દરેક શબ્દનું પદ્યછેદ સંપૂર્ણ કરો:—

શું એમાંનું પાણી કદી પણ ખૂટતુંજ નહિ હોય? જવલ્લેજ ખૂટે.

૫. નીચેના વાક્યોનો અંબધ અર્થ સાથે સમજાવો:—

(ક) રજપુત દીકરી મરાઠાને પરણે એ તેને અઘટિત લાગ્યું.

(ખ) દિલ્હીની ગાદી તમને જે તાંબાપતરા ઉપર હિંદુ રાજાઓએ લખી આપી છે તે મંગાવશો, તો તેની ખીજ ખાજુપર મારા દસ્તાવેજ માલમ પડશે.

(ગ) કમી ગરમી હવાએ ખાર તે પીગળાએ,

ઉધર્ધ કોડી મકાડી જોરથી ઉભરાએ;

તજનીજ કરતાં રે' બાંધવં પંખી માળા,

સકળ જન કહે એ વૃષ્ટિના થાય ચાળા.

(ધ) મુઠ મતિ મેં અતિ કરી, બાળક ગયો વન પરવરી;
એવો મેં કીધો અપરાધ, મંદમતિ મેં દુલબ્ધો સાધ.

૫. નીચેની ત્રણ કવિતા પૈકી એકનો સાર લખો:—

(૧) વિચારીને બોલવું; (૨) સુખદુઃખ મનમાં ન લાવવું;
(૩) સ્વદેશપ્રીતિ.

૭. નીચેની બાબતો પૈકી એક ઉપર તમારા વિચાર જણાવો:—

(૧) ખોરાકની જરૂર; (૨) અવલોકનની ટેવ; (૩) ખોટા વહેમ.

સને ૧૯૧૯

૧. નીચેના શબ્દોનો અર્થ આપો, તથા જ્યાં શબ્દના એકથી વધારે ભાગ થતા હોય, ત્યાં જૂદા જૂદા ભાગનો અર્થ કરી તે શબ્દનો અર્થ ચોકખો જણાય એવી રીતે સમજાવો:—

ભયભીત, કમાન, નિશદ્દિન, દયાજનક, નિમકહલાલ, ઉદાહરણ,
કાબેલ, વિશ્વાસઘાત, અંધુધર્મ, સર્વવ્યાપી.

૨. શિવાજી, જવાનસીંગ અને વિલ્હર્મરફર્સ એ ત્રણમાંથી ગમે તે એકના દાખલા પરથી તમે શો બોધ લીધો અને તે બોધનો ઉપયોગ તમે કેવી રીતે કરશો તે જણાવો.

(૩) નીચેનાં વાક્યમાંના દરેક શબ્દનું સંપૂર્ણ પદચ્છેદ કરો:—

અને આપણે આપણું જિંદગી પર્યંતનું દળદર ફિટાડીએ.

૪. નીચેની લીટીઓની સમજૂતી કરો:—

(૧) ધન ધીરીને આખરૂં રાખી, તે દુઃખીઓ થાતો ધન પાખી;
પાછું જઈ ધન દેવું ક્યારે? આજ આજ ભાઈ અત્યારે.

(૨) મુખેથી રે માનવી વેણ મૂકયું, ફરીથી તેં તે ન ગણાય થૂંકયું;
વિમાસશો એવી હશે જ હાણી, વિચારીને યાર ઉચાર વાણી.

(૩) સ્વદેશી વડો દેશીનાં દુઃખ ટાળે, હજારો જનોને સદા જેહ પાળે
વળી લાકડાણમાં લાલ લેખે, પુરા પ્રેમથી કાણુ તેને ન પેખે.

૫. નીચેનાં વાક્યો સમજાવો:—

- (૧) પ્રજાએ તેમનો ઉત્તમ આદરસત્કાર કર્યો.
- (૨) અસુરા થઈ બીજાને રાહ જોવડાવી નડતર કરવામાં આવે, તો તે ઘણું શરમ ભરેલું છે.
- (૩) છગન હવે દુકાનમાં કરતાહરતા થયો, અને તેના પ્રમાણિકપણાથી શેઠની શાખ વધી.
- (૬) કાગળ સહીસલામત પહોંચે માટે તમે શી શી કાળજી રાખશો? મુંબઈમાં તમારા શિક્ષકને, અને મુંબઈ બહાર તમારા મિત્રને ટપાલ મારફત મોકલવાના કાગળનાં સરનામાં લખી બતાવો.

સને ૧૯૨૦

૧. મુંબઈ સાથે સમજાવો:—

- (ક) આ ઉપરથી તેને વ્યવસ્થા અને સ્વચ્છતા ગમે છે એવું જણાઈ આવ્યું.
- (ખ) બુદ્ધિ આગળ બળ પાણી ભરે છે.
- (ગ) મારું સુબુદ્ધિ પ્રભુજી નીતિપંથ વાળો;
ભુલાવતા સરવ સંશય મુજ ટાળો.
- (ઘ) નથી વિદ્વતા વાપરી દેશદાઝે,
નથી વાપરી પાછ જો ભોકલાજે;
નથી કામ કીધાં સ્વદેશાભિમાની,
વૃથા જન્મ ખોયો કરી શી કમાણી ?

૨. નીચેના શબ્દોના અર્થ આપો:—

જવહરે, આવેશ, આયાત, સાખ, સદૈવ, સંગીત.

૩. નીચેના શબ્દો છૂટા પાડી દરેક ભાગનો અર્થ ચોકખો જણાવ એવી રીતે સમજાવો:—

સુવાક્ય, એઝદખી, વનવેશ, નિશદ્દિન, સતવાદી, બૃધર.

૪. નીચેનાં ક્રિયાપદ પરથી થતાં નામ આપો:—

અવલાકવું, કરવું, જાગવું, નડવું.

૫. નીચેના વાક્યના દરેક શબ્દનું પદચ્છેદ સંપૂર્ણ કરો:—

ત્યારપછી થોડી જ વારમાં તે બધા કિનારે સહીસલામત આવી પહોંચ્યા.

૬. કાગળ સહીસલામત પહોંચે તે માટે તમે કયી સૂચનાઓ ધ્યાનમાં રાખશો ?

૭. નીચેની બાબતો પૈકી એક ઉપર તમારા વિચાર જણાવો:—

(૧) ફરજ બજાવવી; (૨) ખર્ચ કામ કરવાની દિશ્નિત;

(૩) વિચારીને બોલવું.

સને ૧૯૨૧

૧. નીચેની લીટીઓ અને વાક્યો સંબધ સાથે સમજાવો:—

(ક) લીલા રાજ ભોગવો સોય, કશું દુઃખ તે તુજને હોય;
નારદે વચન કહ્યાં સધીર, નરપતિ નવણે વહે અતિ નીર.

(ખ) એ વિચારી હરિને જાને, તે સા'ય જ કરશે;
જુઓ આગે સા'ય ધણી કરી, તેથી અર્થ જ સરશે.

(ગ) સદા શુષ્ક હૈયું રહે વજ્ર જેવું, કશું કેમ જાણે નથી લેવું દેવું.

(ઘ) ભારે શ્રમ કરવાથી મોટી સિદ્ધિ મળે છે.

(ચ) હરિકાષ્ઠી કામ કરો અને અદેખાપ્રતું મોં બાળો.

૨. નીચેના શબ્દોના અર્થ આપો, તથા જ્યાં શબ્દના એકથી વધારે ભાગ થતા હોય, ત્યાં જૂદા જૂદા ભાગનો અર્થ આપી, તે શબ્દનો અર્થ બરાબર જણાવ એવી રીતે સમજાવો:—

સંપ્રદાય, સુક્ષ્મદર્શક, મંછા, સર્વત્ર, કોલકરાર, પાટોપાટ, અદાવત, રાજ્યાભિષેક, સ્થાસ્તિ, વક્ષીકરણ.

૩. નીચેનાં વાક્યોમાંના દરેક શબ્દનું સંપૂર્ણ પદચ્છેદ કરો:—

તેણે તે દહાડેથી એવી મળક કરવાની ટેવ છોડી.

૪. ખરૂં કામ કરવાની છાતી ચલાવનાર છોકરો જ્યાનંદ, એ વિષે તમે જે જાણતા હો તે લખો.

૫. નીચેની ત્રણે બાબત પર તમારા વિચાર ટુંકામાં લખો:—

સ્વદેશપ્રીતિ, પરમેશ્વર, પ્રમાણિકપણું.

સને ૧૯૨૨

૧. નીચેનાં વાક્યો સંખંધ સાથે સમજાવો:—

(ક) સોમનાથની ખ્યાતિ મહામુદના સાંભળવામાં આવી, ત્યારે તેણે તે દેવળ પર હલ્લો કરી મૂર્તિનું ખંડન કરવાનું પણ લીધું.

(ખ) આથી મીઝાને લાગ્યું કે એ પાગલ છે, ને એણે ઘોડા બેચો નથી.

(ગ) એ રીતે આ છાતીવાળા અને દયાળુ પુરુષે અગિયાર માણસના જીવ અણીશુદ્ધ ઉગાર્યા.

(ઘ) અરણ્યવથી કિનારે આવતાં પંખી ભાખ્યાં,
સકળ જન કહે એ વૃષ્ટિના થાય ચાળા.

(ચ) મુજ સુખ ધ્રુવ સાથે સંચર્યું,
નિશ્વાસ હું તેથી ભરું;

તે દુખડું ટાળે તમે દયાળ,
એક વાર નયણે નીરખું બાળ.

(છ) જે મેઘમંડળ કરે નિયમિત વૃષ્ટિ,
સંતોષ ને હરખ માંહી ફુલાઈ સૃષ્ટિ.

૨. નીચેના શબ્દોના અર્થ આપો:—

અમિનૌકા, સ્તબ્ધ, આબેહુબ, શુષ્ક, ખલેલ, ભાવટ, કાર્તિ-સ્તંભ, નિશ્ચિન, ખીજમતદાર.

૩. નીચેના વાક્યના દરેક શબ્દનું સંપૂર્ણ પદચ્છેદ કરો:—

તમારા ભત્રીજાએ પુસ્તક લીધું ત્યારે તે જાણ્યો.

૪. (ક) પત્તા અગર રાજકુમાર ભીમસીંગ વિષે તમે જે જાણતા હો તે ટુંકામાં લખો, અને તે પાઠ પરથી તમે શો બોધ લીધો તે જણાવો.

(ખ) તમારા ભાઈના લગ્નને લીધે તમે આઠ દહાડા નિશ્ચાળે નહિ આવી શકો એ બાબતની તમારા શિક્ષક પર રજાની ચીઠ્ઠી લખો.

સને ૧૯૨૩

૧. રામચંદ્રજીના વનમાં જવા વિષે તમારા પાઠમાં આપેલી હકીકત ટુંકમાં તમારા શબ્દોમાં લખો.

૨. રાજા અને સંન્યાસી વચ્ચે થયેલા સવાલજવાબનો સાર સંક્ષેપમાં લખો.

૩. નીચેની લીટીઓ અને વાક્યો સંબંધ સાથે સમજાવો:—

(ક) પ્રજા જુઓ પોપટ ઘેર પાળે,

સુખે સુધ ઘૂડ શકે ન માળે;

ઉચારનું કારણ એ જ જાણી,

વિચારીને ચાર ઉચાર વાણી.

(જ) ધીરેલાં નાણાં નવ આલે,

વાંકું બોલી સામું ન ભાળે;

ફરિઆદી કરવી કહો ક્યારે ?

કાલે કાલે ભાષ કાલે.

(ગ) વિશ્વાસઘાતી છતાં આવી સ્વામીભક્તિ બોધને રાજા

ધસરીસીંગના મનમાં લાગણી થયા વગર રહી નહિ.

તેણે પણ સામા બિલાથધને ઘણા માનથી જવાનસીંગનો

મુજરો લીધો.

(ઘ) નાના ભાઈનું આવું બોલણું સાંભળીને મોટા ભાઈની

છાતી ભરાઈ આવી.

૪. નીચેના વાક્યમાંના શબ્દનું સંપૂર્ણ પદચ્છેદ કરો:—

તેમને ત્રણે જણે નમન કર્યું ને આજ્ઞા માગી.

૫. સુખ દુઃખ મનમાં ન લાવવા વિષે તમે જે કવિતા શીખ્યા છો તેનો સાર સંક્ષેપમાં તમારા શબ્દોમાં લખો.

૬. નીચેના શબ્દોના અર્થ આપી, દરેકનો વાક્યમાં ઉપયોગ કરી બતાવો:—

સર્વસ્વ વિસાત, વ્યવસ્થા, વિભોગ.

સને ૧૯૨૪

૧. અવલોકન કરવું એટલે શું તે સમજાવી, અવલોકનની ટેવથી થતા લાભ દાખલા સહિત જણાવો.

૨. જરૂર જણાય ત્યાં આગળ પાછળનો સંબંધ બતાવી, નીચેની લીટીઓ અને વાક્યો સમજાવો:—

(ક) ધન ધીરીને આપરૂ રાખી,
તે દુઃખીઓ થાતો ધન પાખી;
પાછું જામ ધન દેવું ક્યારે ?
આજ આજ ભાષ અત્યારે.

(ઁ) છરા તણે છેદ ઉપાય મુઝે,
કુવાક્યનો કાપ કદી ન રૂઝે;
ન કાચની કોઠી મટેજ કાણી,
વિચારીને યાર ઉચાર વાણી.

(ગ) આ જાના સંબંધમાં ખરે વિચાર કરવાથી એવું જણાય છે, કે જુના એમાંથી જાય છે નવા આવીને રહે છે. કોઈ માણસ અવે સ્થિર રહ્યો નથી.

(ઘ) લયંકર કરતાં આનંદકારી બનાવ વારે વારે બને છે, તે ઉપર આપણે જોઈએ તેટલું લક્ષ આપતા નથી.

૩. “સુખદુઃખ મનમાં ન આણવા વિષે”ની કવિતાનો સાર તમારા શબ્દોમાં લખો.

૪. નીચેના વાક્યમાંના દરેક શબ્દનું સંપૂર્ણ પદચ્છેદ કરો:—
સીતાજીનો આગ્રહ જોઈ કૌશલ્યાએ તેને પણ આશીર્વાદ
દઈ રજા આપી.

૫. “પરમેશ્વર વિષે”ના પાઠ પરથી પરમેશ્વર વિષે તથા તેમની
મૂલ્યતા વિષે શું શું સમજ્યા છો તે જણાવો.

૬. ભાઈઓનું હેતુ કેવું હોતું જોઈએ એ દાખલા આપી
સમજાવો.

સને ૧૯૨૫

૧. જરૂર જણાય ત્યાં આગળ પાછળનો સંબંધ જણાવી, નીચેની
લીટીઓ અને વાક્યો સમજાવો—

(ક) કામળ મુખ છે અતિ જેલ, રવિકિરણ સહશે કેમ તેહ;
મુજ સુખ ધ્રુવ સાથે સંચર્યું, નિશ્વાસ હું તેથી ભરું.

(ઘ) વિદેશે વસીને ઘણા કાળ ગાળી,
સ્વદેશે ગયો જે ભલો ભાગ્યશાળી;
વિયોગી સગાં ભૂમિને ભેટી ભાવે,
કહો કાણને હર્ષનાં આંસુ નાવે ?

(ગ) રણવાસમાં બહુ હાહાકાર થઈ રહ્યો.

(ઙ) જગમોહનનું મન વિશ્વાસઘાતનું પાપ કરવા તરફ
જરીએ વળ્યું નહિ.

૨. નીચે આપેલા શબ્દોના અર્થ લખો:—

સંખ્યાબંધ, નામીઓ, રેતદાની, મસ્તક, હીકમત, સંતાન,
જવાહીર, પૃથ્વીપતિ, દુભવ્યો, નિર્ભય.

૩. નીચેના વાક્યમાંના શબ્દોનું પદચ્છેદ કરો:—

મેં જે સવાલો પૂછ્યા તેના ઉત્તર તેણે તરતજ અને વિનયથી આપ્યા.

૪. (ક) દરવેશ અને લુટારાવાળા પાઠમાં દરવેશે "લુટારાને કેવી રીતે સુધાર્યો એ તમારા શબ્દોમાં લખી જણાવો.

(સ્ત્ર) રાજકુમાર ભીમસીંગ, ખરું કામ કરવાની છાતી ચલાવનાર છોકરો જ્યાનંદ, અને પ્રતાપ રાણો, એ ત્રણમાંથી ગમે તે એક વિષે તમે જે જણાવતા હો તે ટુંકામાં લખો, અને તે પરથી આપણે શો બોધ લેવો જોઈએ તે જણાવો.

સને ૧૯૨૬

૧. નીચે લખેલાં વાક્યો સમજાવો:—

(અ) શરણાગતનું રક્ષણ કરવું એવો સંજ્ઞનનો ધર્મ તેણે આજીવ્યે મૂક્યો.

(બ) આપના મનને નિરાંત કરવાને પણ લઈ છું.

(ક) દયાજનક શબ્દોથી વનવીરનું મન પીગાળ્યું નહિ.

(ડ) દૂધપાક ફાટી જાય, પાપડ કિતરી જાય.

૨. નીચેની લીટીઓની સમજૂતી કરો:—

(ક) લાંબી વિગત કરે વિખ્યાત.

(સ્ત્ર) અમૂલ્યનું મૂલ્ય લગાર લેશે.

(ગ) નણદી શું મત્સર આવડો.

(ઘ) હશે મુંજ કે મારતો ભૂમિ ભારે.

૨. નીચેમાંના કોઈ એક પાઠનો સાર દક્ષિણ લીટીમાં લખો:—
ચાંપાનેરનું વર્ણન, મૃગજળ, પ્રમાણિકપણાનો બદલો.

૪. નીચેના વાક્યનું પદચ્છેદ કરો:—

તે ક્ષણે કુંવર સહેર છોડી ગયો.

સને ૧૯૨૬

(ગવર્નમેન્ટ)

૧. ભોજરાજ કાણ હતો અને તેના વિષે તમારી ચોપડીમાં શી વાત લખી છે?
૨. દરેક માણસને ખોરાકની જરૂર છે કે નહિ? અને શા માટે?
૩. શરીરમાં લોહી શી રીતે ફરે છે અને તે ક્યાં સ્વચ્છ થાય છે?
૪. “ વિચારીને બોલવા ” વિષેની કવિતાનો સાર તમારા શબ્દોમાં લખો.
૫. નીચેના વાક્યમાંના દરેક શબ્દનું સંપૂર્ણ પદ્યછેદ કરો:—
તે તો કંઠી પોતાના શેઠને તરત જઈ આપી આવ્યો.
૬. નીચે આપેલાં વાક્યો અને લીટીઓ સમજાવો:—
(૧) દરરોજ હરિકાષ્ઠી કામ કરે. અને અદેખાધનું મોં બાળો.
(૨) આખર અવસ્થાએ પહોંચેલા માણસોને તે ધર્મનો બોધ કરીને દિલાસો આપતો.
(૩) હશે તે કદાપિ બહુ લક્ષ્મીવાળો,
વડો વૈભવી રાજવી ને રૂપાળો;
તથાપિ ન તેને વિવેકી વખાણે,
ભરે પેટ તે કાગ કીડા પ્રમાણે.
(૪) વાંકું બોલી સામું ન ભાળે.

સને ૧૯૨૭

૧. રામચંદ્રજી, નારદ, વિલ્વરક્ષાસી, પત્મા અને ભીમસિંહ એ પાંચ-મંથી ગમે તે ત્રણની ટુંકી પિછાન આપો. (તે કાણ હતા અને તેમને વિશે શું જાણો છો એ ટુંકામાં લખવું.)

૨. મુશ્કેલી આવી પડે તો મુંઝાઈ ન જતાં, બુદ્ધિ વાપરી અને હિંમત બતાવી રસ્તો કાઢવો જોઈએ; એ શિખામણ પ્રમાણે વર્ત્યા હોય તેવી કાંઈ વાત તમે ચોથી ચોપડીમાં શીખ્યા હો? એવા જે જે દાખલા તમે વાંચ્યા હોય તેની હકીકત ટુંકામાં લખો.
૩. લોભીઆની વાત, દરવેશ અને હુંટારો, અને ખરૂં કામ કરવાની છાતી ચલાવનાર છોકરો જયાનંદ, એ ત્રણમાંથી ગમે તે એકની વાત ટુંકામાં લખો.
૪. ખલેલ, પાગળ, ખીજમતદાર, તૃપ્તિ, અદાવત, વનવેશ, ધરી, નિભાવ કરવા, પાપી એ શબ્દોના અર્થ લખો.
૫. નાના ભાઈની માંદગીને લીધે તમારે બહારગામ જવું પડે છે એટલે એક મહિનો નિશાળમાં નહિ અવાય એવા અર્થનો એક કાગળ તમારી શાળાના મુખ્ય શિક્ષક ઉપર લખો.
૬. નીચેની કડીઓ તથા વાક્યો આગળ પાછળનો સંબંધ બતાવી સંપૂર્ણ રીતે સમજાવો:—

- ૧ હસતે મુખ રસ્તામાં વેર્યા, ફુલ નસીબે ગુલામ કેરાં;
નીચા નમી વીણીશું ક્યારે? આજ આજ ભાઈ અત્યારે.
- ૨ વિદેશે વસીને ઘણો કાળ ગાળી,
સ્વદેશે ગયો જે ભલો ભાગ્યશાળી;
વિયોગી સગાં ભૂમિને ભેટી ભાવે,
કહો કેણુને હર્ષનાં આંસુ નાવે?
- ૩ ભલો ધુરો તોપ તણો ભડકો, હવા વિષે હોય જતો હડકો;
કહો તમે કેમ શકાય તાણી, વિચારીને ચાર ઉચાર વાણી.

- ૪ આખા બ્રહ્માંડને ચલાવનારી આ મોટી અને અનંત સત્તાને
આપણે પરમેશ્વર કહીએ છીએ.
- ૫ છગન હવે દુકાનમાં કરતાહરતા થયો અને એના પ્રમા-
ણિકપણાથી શેઠની શાખ વધી.
- ૬ નજરનો અથવા પડછાયા કે ઓળાનો વહેમ ખોટાજ છે.

સને ૧૯૨૭

(ગવન'મેન્ટ.)

૧. પ્રતાપ રાણો કાણુ હતો અને તેના વિષે તમારી ચોપડીમાં શી
વાત લખી છે ?
૨. મચ્છર કેવી જગામાં પેદા થાય છે અને માણસને કેવી રીતે
હેરાન કરે છે ? તે હેરાનગતીમાંથી બચવાના શું ઉપાય લેશો ?
૩. આપણે ખોરાક શા માટે લઈએ છીએ તથા તે કેવી રીતે પાચન
થાય છે ?
૪. સુખદુઃખ મનમાં ન લાવવા વિષેની કવિતાનો સાર તમારા
શબ્દમાં લખો.
૫. નીચેના વાક્યમાંના દરેક શબ્દનું સંપૂર્ણ પદચ્છેદ કરો:—
રાતવાસો ખીજી જગાએ રહેવાને તે ત્યાંથી ચાલતો થયો.
૬. નીચેનાં વાક્યો અને લીટીઓ સમજાવો:—
  - ૧ તેણે મીઠું મરચું ભભરાવી વર્ણન કર્યું.
  - ૨ મુખેથી રે માનવી વેણુ મૂક્યું,
ફરીથી તે તે ન ગળાય થૂંક્યું,
  - ૩ વિમાસશો એવી હશે જ હાણી,
વિચારીને યાર ઉચાર વાણી.
  - ૪ શ્રોતાનાં હૃદય પીગળીને આંસુધારા વહે છે.
  - ૫ વાછરડો ખીલાને જોરે જ ફૂદે.

સને ૧૯૨૮

૧. [ક] નીચે આપેલી ત્રણ કડીઓમાંથી ગમે તે બેની સમ-
જુતી આપો:—

[૧] ધન ધીરીને આખરુ રાખી,
તે દુઃખીઓ થાતો ધન પાખી;

પાછું જઈ ધન દેવું ક્યારે,
આજ અજ ભાઈ અત્યારે.

[૨] વિચારીને વાણી વદો, કદી ન વણસે કામ;
ભાર નોલ તો જનભલા, રાખે દલપતરામ.

[૩] ધન પાખી ને ધન તે વન,
નિશદ્ધિ નીરખે ધ્રુવનું તન;
સફળ હવા તારો મંસાર,
કુળ એકાંતર તારણહાર.

[ખ] નીચે આપેલાં ત્રણ વાક્યોમાંથી ગમે તે એક બરાબર
સમજાવો:—

[૧] તમે તમારું ભણું ઇચ્છતા હો તો દરરોજ હરિકાષ્ઠી
કામ કરો અને અદેખાઇનું મોં બાળો.

[૨] ભટજી કુલાયા કે મારી વાણીમાં રસ તો ખરો, કે
શ્રોતાના હૃદય પીગળીને આંસુધારા વહે છે.

[૩] આખર અવસ્થાએ પહોંચેલા માણસોને તે ધર્મનો
બોધ કરીને દિલાસો આપતો.

૨. પ્રમાણિકપણું, દુગાઇ, ઋતુઓ અને પ્રતાપ રાણો એ ચારમાંથી
ગમે તે એક વિષે જે જાણતા હો તે લખો.

૩. નીચે આપેલા શબ્દોના અર્થ બરાબર સમજાવો. એકથી વધારે
ભાગ પડતા હોય તેવા શબ્દના ભાગ જૂદા બતાવો અને દરેક
ભાગનો અર્થ પણ આપો:—

નૌકાશાસ્ત્ર, પુરાતન, પક્ષપાત, વિન્નગ, મરોડદાર, ફરમાન, મંછા.

૪. નીચે આપેલા વાક્યમાંના દરેક શબ્દનું સંપૂર્ણ પદચ્છેદ કરો:—
એ શહેર આગળ આવીને તેણે કિલ્લાની દિવાલ પાસે મુકામ કર્યો.

સને ૧૯૨૯

૧. નીચેની લીટીઓ અને વાક્યો સમજાવો:—

- (૧) મને કાંઈ પણ ઉઘમે લગાડશે તો હું તથા મારી મા આપનો જાંઘળી પર્યંત આભાર ભૂલીશું નહિ.
- (૨) જીણો વિચાર કરશે, તો તમને સઘળુંજ અદ્ભૂત લાગશે.
- (૩) હું તો એકલ દોકલ છું.
- (૪) મુખેથી રે માનવી વેણ મૂક્યું,
ફરીથી તેં તે ન ગળાય થૂંક્યું;
વિમાસશે એવી હશે જ હાણી,
વિચારીને યાર ઉચાર વાણી.
- (૫) માગ્યા મેહ વરસે તમ દેશ,
લક્ષિત રૂપ તમારો વેષ.
- (૬) એ વિચારી હરિને લખે, તે સાયંજ કરશે,
જુઓ આગે સાય ધણી કરી, તેથી અર્થ જ સરશે.

૨. નીચેનાં વાક્યો ક્યાં ક્યાં કેવા સંજોગો વચ્ચે લખાયાં છે, એ જણાવી, તે પ્રસંગની ટુંકમાં હકીકત લખો:—

- (૧) આ ઉપરથી તેનો સ્વભાવ શાંત છે એવું અનુમાન થયું.
- (૨) દરવેશનું ફરમાન માથે ચઢાવી, હુંટારાએ પોતાની વર્તણૂંક બદલી નાખી.
- (૩) માટે બેન, તારે પરમેશ્વરને દોષ દેવો ન જોઈએ.

૩. નીચે આપેલા વાક્યમાંના દરેક શબ્દનું સંપૂર્ણ પદ્મછેદ કરો:—
દરેક માણસ પોતાના ભાગનું કામ કરીને ખીજની ઓછી વત્તી ગરજ સારે છે.
૪. નીચે આપેલા શબ્દો વગેરેના અર્થ સમજાવો:—
સફર, મમતી, ભૂધર, કાખેલ, રવાદારગી, દરવેશ, ઇલમ, દળદર ફિટાડવું, ફાંદામાં ફસવું, નજર બાંધવી.
૫. નીચેના શબ્દોના અર્થ બતાવી દરેકનો વાક્યમાં ઉપયોગ કરી બતાવો:—
ભાવ, પ્રયોગ, કલંક, તાલ, માન્ય રાખવી.
૬. છોકરાંઓએ માઆપની, અને નોકરોએ શેઠની સેવા કરવામાં કેવી કેવી કાળજી રાખવી જોઈએ એ લખો.

સને ૧૯૩૦

૧. નીચેની લીટીઓનો સાર સમજાવો:—
૧. સ્વદેશી વડો દેશીનાં દુઃખ ટાળે,
હજારો જનોને સદા જોડ પાળે;
વળી લોકકલ્યાણમાં લાલ લેખે,
પુરા પ્રેમથી કાણુ તેને ન પેખે?
  ૨. રાવણ સરીખો રાજ્યો, જેની મદોદરી રાણી;
દશ મસ્તક છેદાઇ ગયાં, બધી લંકા લુટાણી.
સુખ દુઃખ મનમાં ન આણીએ.
  ૩. છરા તણે છેદ ઉપાય સૂઝે,
કુવાક્યનો કાપ કદી ન રુઝે;
ન કાયની કોડી મટે જ કાણી,
વિચારીને યાર ઉચાર વાણી.

૪. ગુસ્સો ગાળો ચિંતા ચટપટી,
એની મેળે આવે ચટપટી;
તે ક્યારે મનમાં જઈ મ્હાલે ?
કાલે, કાલે, ભાઈ, કાલે.
૨. નીચેનાં વાક્યો, સંબંધ જણાવી સ્પષ્ટ સમજાવો:—
૧. એ સાંભળી રાજા મૂર્છા ખાઈ ભોંયપર પડ્યા.
  ૨. આ સાંભળીને પાદશાહ તો સડ થઈ ગયો.
  ૩. નાસ્તે ઘોડે દોડતા શિકારને બાણ મારવામાં એની ચોટ ભાગ્યેજ ખાલી ગઈ હશે.
  ૪. એ સાંભળીને માડું ન લગાડતાં પાદશાહ સામે પ્રસન્ન થયો, અને તેણે દેશાધિને તેનું વતન કાયમ કરી આપ્યું.
૩. નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ ખરાબરૂં સમજાય એમ સ્પષ્ટતાથી લખો:—
૧. ખરોઃ હિમ્મતવાન, દયાળુ ને પરોપકારી માણસ કોને ગણવો ?
  ૨. ‘ખેટા, તારી પાસે જે ત્રણ બોળ છે તે દૂર ન થાય ત્યાં સુધી તારું કલ્યાણ થવાનું નથી.’ એ ત્રણ બોળ કયા ?
  ૩. અરીણના વ્યસનથી આપણે શામાટે દૂર રહેવું જોઈએ ?
  ૪. જ્યાનંદનાં વખાણ મહેતાજીએ શા માટે કર્યા ?
૪. નીચેનાં વાક્યોમાં લીટીવાળી ખાલી જગ્યાએ યોગ્ય શબ્દ મૂકી વાક્ય પુરાં કરો:—
૧. પ્રજાનું સુખ એજ રાજાનો——છે.
  ૨. હૃદયના ડાબા ખાનામાં——લોહી ભેગું થાય છે.
  ૩. જેમ મહારાણી વિક્ટોરિયા ‘લલાં વિક્ટોરીયા’ તરીકે ઇતિહાસમાં પ્રસિદ્ધ થયાં છે, તેમ મહારાજા એડવર્ડ ‘——’ તરીકે જગજગ હેર થયા છે.

૪. આ રીતે ત્રિભુવનતા કામની બરાબરી કરતાં ફક્તમજ સુધર્યો, અને——થી પ્રાણજીવન બગડ્યો.
૫. નીચેનાં વાક્યમાંના દરેક શબ્દનું સંપૂર્ણ પદચ્છેદ કરો. (સંપૂર્ણ પદચ્છેદ હશે તોજ પુરા ગુણ (માર્ક) ગણાશે, મહિતર પ્રમાણમાં ઓછા ગણાશે.)
- તે પાડોશી પેલી બાઈના મનનું સમાધાન થયેલું જોઈ દીલમાં રાજ થઈ પોતાને ઘેર ગયો.
૬. ૧. નીચેના શબ્દોના અર્થ સમજાવી, તેનો ઉપયોગ કરી વાક્ય બનાવો:—

સૈકા. ગેરહાજર. ખપ. રદ કર્યો.

૨. નીચેના શબ્દોના જુદા જુદા ભાગ બતાવી, તે તે ભાગના તથા આખા શબ્દના અર્થ લખો:—
- વતવેશ, વિશ્વાસઘાત, ક્ષેમકુશળ, જવાબામુખી, અતિવૃષ્ટિ, ખેશુદ્ધ.

સને ૧૯૩૧

૧. નીચેની લીટીઓનો સાર સમજાવો:—

- (ક) ધન ધીરેને આપરૂ રાખી,
તે દુઃખીઓ થાતો ધન પાખી;
પાછું જઈ ધન દેવું ક્યારે ?
આજ, આજ, ભાઈ અત્યારે.
- (ખ) મદ મતિ મેં અતિ કરી, બાળક ગયો વન પરવરી;
એવા મેં કીધો અપરાધ, મદ મતિ મેં દુલબ્યો સાધ.
- (ગ) પ્રજા જુઓ પોપટ ઘેર પાળે, સુખે સૂઈ શુક શકે ન માળે;
ઉચ્ચારનું કારણ એજ જાણી, વિચારીનેયાર, ઉચાર વાણી.

૨. નીચેનાં વાક્યો સંબંધ જણાવી સ્પષ્ટ સમજાવો:—

- (ક) આટલું બોલી રાજકુમાર બીમસિંગ તેજ ક્ષણે પોતાના માણસોને સાથે લઈને શહેર બહાર નીકળી ગયો.
- (ખ) તેણે તેજ વખતે પોતાની તરવાર ખાના દીકરા ઉપર ચલાવી.
- (ગ) આ જગાના સંબંધમાં ખરો વિચાર કરવાથી એવું જણાય છે, કે જૂના એમાંથી જય છે ને નવા આવીને રહે છે.

૩. નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ સ્પષ્ટતાથી લખો:—

- (ક) આપણા ખોરાકમાં કઈ ચીજ શ્રેષ્ઠ છે અને તે શા માટે?
- (ખ) બે ભાઈઓ પૈકી કોને તમે વખાણશો ?
(તમારા જવાબના ટેકામાં તેનાં કારણો આપો.)
- (ગ) અકબર પાદશાહ નગરઅર્યા જોવા નીકળ્યા તે વખતે પુરાણી કથા વાંચી રહ્યા પછી ડોસીની આંખમાં આંસુ કેમ ભરાઈ આવ્યાં તે તમારા શબ્દોમાં લખો.

૪. નીચેનાં વિશેષણોનાં નામ બનાવી તેનો વાક્યમાં ઉપયોગ કરી બતાવો:—

હિંમતવાન, હિતેચ્છુ, પરોપકારી, વિનોદી, બેઅદ્ય.

૫. નીચેનાં વાક્યોમાંના દરેક શબ્દનું સંપૂર્ણ પદચ્છેદ કરો:—

(સંપૂર્ણ પદચ્છેદ હશે તોજ પૂરા ગુણુ-માર્ક ગણાશે.)

દિલ્હીના અકબર પાદશાહ પાસે ખીરબલ નામે એક

ચતુર પ્રધાન હતો.

૬. સ્વદેશપ્રીતિની કવિતા તમે શીખ્યા છો તેનો હુંક-સાર તમારા શબ્દોમાં લખો.

૯. ભાષા—(સપ્તમીચંદ્રી.)

સને ૧૯૨૮

૧. નીચેની લીટીઓ સંબંધ સાથે સમજાવો:—

ક. ધન ધીરીને આબરૂ રાખી,
તે દુઃખીઓ થાતો ધન પાખી;
પાછું જઈ ધન દેવું ક્યારે ?
આજ આજ ભાઈ અત્યારે.

ख. નારદ કહે નરપતિ સૂણો, તું પૃથ્વીપતિ રાય;
શું રે દુઃખ છે એવડું, જે હૈડે શ્વાસ ન માય.

ग. દરવેશનું ફરમાન માથે ચઢાવી લુટારાએ પોતાની વર્તણૂક
બદલી નાખી.

घ. પત્તા તે ખરેખર એક પન્નું કે હીરો જ હતી; કેમકે
નોકર તરીકે તેણે ફરજ બજાવવામાં હદ વાળી હતી.

૨. ખરૂં કામ કરવાની છાતી ચલાવનાર છોકરા જ્યાનંદની વાત
ટુંકામાં લખો.

૩. પ્રમાણિકપણાનો બદલો જગમોહનને કેવી રીતે મળ્યો તે લખો.

૪. નીચેના વાક્યમાંના દરેક શબ્દનું સંપૂર્ણ પદચ્છેદ કરો:—
આથી મીઝાનો મિનજ ગયો, અને તેણે એક બે ચામુક લગાવી.

૫. આજ અને કાલની કવિતા ઉપરથી તમે શું શીખ્યા તે સમજાવો.

૬. હરિકાષ્ઠી રૂસ્તમ સુધર્યો, અને અદેખાઈથી પ્રાણજીવન કેમ
બગડ્યો તે ટુંકામાં લખો.

સને ૧૯૨૯

૧. નીચેની લીટીઓ અને વાક્યો સમજાવો:—

- (૧) તે બતાવીને આસપાસના લોકોને સમજાવે છે કે દરદીને કાષ્ટએ મૂઠ મારી છે કે જખરી ઝોડ ઝપટ લાગી છે.
- (૨) નોકર તરીકે તેણે પોતાની ફરજ બજાવવામાં હદ વાળી હતી.
- (૩) આ હુકમ સિપાઇઓએ દઢ મનથી કંઈ પણ બડબડાટ કર્યા વગર ઉઠાવ્યો.
- (૪) પ્રજા જુઓ પોપટ ઘેર પાળે,
સુખે સૂઈ ઘૂડ શકે ન માળે;
ઉચારનું કારણ એજ જાણી,
વિચારીને ચાર ઉચાર વાણી.
- (૫) ધન ધીરીને આબરૂ રાખી,
તે દુઃખીઓ થાતો ધન પાખી;
પાછું જઈ ધન દેવું ક્યારે ?
આજ આજ ભાઈ અત્યારે.
- (૬) નારદે વચન કહ્યાં સધીર,
નરપતિ નયણે વહે અતિ નીર.

૨. નીચેનાં વાક્યો કયા પ્રસંગે અને શા માટે લખાયાં છે એ જણાવી તે વાક્યો બરાબર સમજાવ તેમ આગળ પાછળનો સંબંધ આપો:—

- (૧) ત્યાંથી તરીને હોડીઓ ઉપર ચઢી તેમાં બેઠેલાં ધૈરાં છોકરાંનો જાન જોખમમાં નાખવાનું સાહસ પણ તેમણે કર્યું નહિ.

(૨) દરેક માણસ પોતાના ભાગનું કામ કરીને બીજાની ઓછીવત્તી ગરજ સારે છે.

(૩) હરિકાષ્ઠી કામ કરે, અને અદેખાઈનું મોં બાળે.

૩. નીચે આપેલા વાક્યમાંના દરેક શબ્દનું સંપૂર્ણ પદચ્છેદ કરો:—
એ સાંભળીને માફું ન લગાડતાં પાદશાહ સામે પ્રસન્ન થયો.

૪. નીચે આપેલા શબ્દો અને શબ્દસમુદાયોના અર્થ લખો:—
પાદરી, લોચન, બહાનાં કાઢવાં, કીર્તિસ્તંભ, અનુમાન કરવું, મંતાન, દરવેશ, લોબાન, કમાન, જળચર પ્રાણી.

૫. નીચેના શબ્દો અને શબ્દ સમુદાયોના અર્થ આપી તેને વાક્યમાં વાપરી બતાવો:—

કાયમ, પાગળ, ગરજ સારવી, કબજામાં રાખવું, વિસાત.

૬. તમે પહેલી વારની પરીક્ષા વખતે ગેરહાજર હતા તેનું કારણ જણાવી તમારી પરીક્ષા બીજી વાર લેવાય છે તે હકીકત તમારા મિત્રને બહારગામ કાગળ લખી જણાવો.

સને ૧૯૩૦

૧. નીચેની લીટીઓનો સાર સમજાવો:—

ક. ધન ધીરીને આબરૂ રાખી,
તે દુઃખીઓ થાતો ધન પાખી;
પાછું જઈ ધન દેવું કયારે ?
આજ આજ ભાઈ અત્યારે.

ચ. સુવાક્યથી વિશ્વ બધું વખાણે
કુવાક્યથી કીર્તિ જનો ન જાણે
પડે ચડે જીવ. વડે જ પ્રાણી
શિંસરીને યાર ઉચાર વાણી.

૨. નીચેનાં વાક્યો સંબંધ આપી સમજાવો:—

ક. કાલે કેવો દી દેખશું, તે દીનોનાથ જાણો.

ख. હું તો એકલદોકલ છું, નથી ખેરી કે નથી છોકરાં હયાં.
હું મરીશ તો કંઈ ચિંતા જેવું નથી.

ग. પક્ષા તે ખરેખર એક પન્નું કે હીરો જ હતી.

घ. એની છાપ તમારા ઉપર પડ્યા વિના રહેશે જ નહિ.

૩. નીચેના પ્રશ્નોના બરાબર જવાબ આપો:—

ક. બીજાની ખોડ જોઈ તેની મસ્કરી કેમ ન કરવી ?

ख. ધર્મશાળામાં અને રાજવાડામાં શો ભેદ છે ?

ग. ભામાશાએ પોતાના દેશ માટે શું કર્યું હતું ?

૪. નીચેના વાક્યનું પદચ્છેદ કરો:—

તેની ચાલ જોઈ બીજાઓ ચાલે, તો નિશાળમાંથી કળાઓ નાશ પામે.

૫. નીચેના શબ્દોના અર્થ સમજાવી તેનો ઉપયોગ કરી વાક્ય બનાવો:

ધાક, નિર્દોષ, રવાદારગી, સારવાર, ફરમાન, ભેદ, સાખ.

૬. નીચેના શબ્દોના બુદ્ધા બુદ્ધા ભાગ બતાવી તે તે ભાગના

તથા આખા શબ્દના અર્થ લખો:—

દમાજનક, બંધુધર્મ, જન્માષ્ટમી, વ્યાધયર્મ, નૌકાશાસ્ત્ર,
પ્રતિદિન, શરણાગત, કીર્તિસ્તંભ.

સને ૧૯૩૧

૧. નીચેની ભીટીઓનો સાર સમજાવો:—

(ક) વિદેશે વસીને ઘણો કાળ ગાળી;

સ્વદેશે ગયો ને ભલો ભાગ્યશાળી;

વિયોગી સગાં, ભૂમિને ભેટી ભાવે,

કહો, કેણને હર્ષનાં આંસુ નાવે ?

(ખ) સુવાક્યથી વિશ્વ બધું વખાણે
 કુવાક્યથી કીર્તિ જનો ન બાણે;
 પડે, ચડે જીભ વડે જ પ્રાણી
 વિચારીને ચાર ઉચ્ચાર વાણી.

(ગ) સર્વ કોઇને જ્યારે ભીડ પડી, સમયાં અંતરજામી;
 ભાવટ ભાગી ભૂધરે, મહેતા નરસૈને સ્વામી.

૨. જરૂર જણાય ત્યાં આગળ પાછળનો સંબંધ જણાવી નીચેનાં વાક્યો સમજાવો:—

(ક) જુઓ આ સ્વામિભક્તિનું સરસ ઉદાહરણ. જેની પાસે આવા નીમકહલાલ માણસો હોય તેના ઉપર જીત મેળવવાની આશા ફેકટ છે.

(ખ) આ દયાજનક શબ્દોથી પણ વનવીરનું હૃદય પીગળ્યું નહિ.

(ગ) સિંહણનું દૂધ ધાવેલાને વરસ, માસ કે દિવસનું વય ગણવાની જરૂર નથી.

૩. લોભીયાની વાત, પત્નાની રાજસેવા, દરવેશ અને હુંટારો અને ખરૂં કામ કરવાની છાતી ચલાવનાર છોકરો જ્યાનંદ—એ ચારમાંથી ગમે તે એકની વાત તમારી ભાષામાં ટુંકામાં લખો.

૪. નીચે આપેલ શબ્દોનો વાક્યમાં ઉપયોગ કરો અને અર્થ સમજાવો:—

અવલોકન, વટાવ, બંધુધર્મ, શ્રોતા, બેઅદબી, વિભ્રેગ અને મરોડદાર.

૫. નીચેનાં વાક્યોમાંના દરેક શબ્દનું સંપૂર્ણ પદચ્છેદ કરો:—

સીતાજીનો આગ્રહ જોઈ કૌશલ્યાએ તેને પણ આશીર્વાદ દઈ રજા આપી.

૬. તમારી ભાષામાં દુકામાં સ્પષ્ટતાથી લખો:—

(ક) ભલામણપત્ર વગરનો ઉમેદવાર યોગ્ય મહેતો નીવડશે એમ શેઠને શા ઉપરથી ખાત્રી થઈ ?

(ખ) ‘જગતમાં કાંઈ એવી સત્તા ચાલે છે કે જેના મોં આગળ આપણે કાંઈ વિસાતમાં નથી.’ તે સત્તા કઈ ? તે સર્વશક્તિમાન છે તે સમજાવવા દાખલા આપો.

૧૦. શ્રુતલેખન (છાકશાઓ માટે)

સને ૧૯૨૮

પાક-૨૨ મો, પેરેગ્રાફ-૨ નો, લીટી ૪

એવામાં એક દહાડો ..... અનાજ ભરાયું.

સને ૧૯૨૯

પાક-૨૭ મો, પેરેગ્રાફ છલ્લો, લીટી ૪

દિલ્હીની ગાદી તમને જે ..... કાયમ કરી આપ્યું.

સને ૧૯૩૦

પાક-૨૩ મો, પેરેગ્રાફ ૪ થો, લીટી ૪

બીજે દિવસે સવારમાં ..... આ દશા થઈ છે.

સને ૧૯૩૧

પાક-૩૫ મો, પેરેગ્રાફ ૪ થો, લીટી ૪.

આક દહાડો વીત્યા બાદ ..... ખડકી હતી ત્યાં ગયા.

સપ્લીમેન્ટરી પરીક્ષા

સને ૧૯૩૧

પાક-૨૨ મો, પેરેગ્રાફ છલ્લો, લીટી ૪

હવે એવું બન્યું, કે આ ..... તેને ઉચકી લીધો.

૧૧. ભાષા. (કન્યાઓ માટે)

સને ૧૯૨૭

૧. નીચેનાં વાક્યો સમજાવો:—

(ક) સામાની શત્રુવટ આપણને બળાપો કરાવે છે.

(સ્વ) તું સ્વાર્થીમાં ખપ્યો અને તારી બેન પરગણુમાં ગણાઇ.

(ગ) ધર્મનો બહારથી ઢોંગ કરવો અને પેટમાં પાણી રાખવી એ બહુ ખોટું છે.

(ઘ) મહેતાબે ભણીને શું અજવાળું કર્યું?

૨. નીચેની લીટીઓની સમજૂતી આપો:—

(ક) થઇ નિર્મળ રંગની રેલડી રે

હવે દહાણી લાહીએ.

(સ્વ) પુરૂં હોય પોત ન પ્રકાશે,

કદી હદ પાર નહિ જાશે.

(ગ) નીકા નોકારી જળથી ભરાઇ,

જાતું સરોથી જળ ઉભરાઇ.

(ઘ) હળવે હળવે તુજ જગ જામે,

પછી તો વિસ્તાર પુરો પામે,

દીડી રોગ સમી દલપતરામે,

ઓ આજસડી, શા માટે તું અધિવાન બનાવે ?

૩. નીચેના વાક્યનું પદચ્છેદ કરો:—

ચૌદમે દહાડે તેનો તાવ ઉતર્યો.

૪. નીચેમાંના કોઇ એક પાકનો સાર દશ આર લીટીમાં લખો:—

રૂપસુંદરી, વાઘલક્ષ્મી, સીતા, ઘરેણાં પહેરીને રસગતી છોડી જમના.

૫. (ક) રાંધવાની જૂદી જૂદી રીતો ગણાવી, તે પ્રમાણે કઈ કઈ ચીજો રંધાય છે તે લખો.
- (લ) ચાર જણુ માટે ચા તૈયાર કરવા માટે તમારે કઈ કઈ ચીજો કેટલી જોઈએ, તે લખી સર્વ જાતની તૈયારી કેમ કરશો તથા શી શી સંભાળ રાખશો તે જણાવો.
- (ગ) શરીરની અને ઘરની સ્વચ્છતા માટે કઈ કઈ આગતની કાળજી રાખશો તે જણાવો.

સને ૧૯૨૮

૧. વીજને તેની લાભી વિજ્યાએ કેમ સુધારી તે સઘળી હકીકત ટુંકામાં તમારા શબ્દોમાં લખો.
૨. નીચેની લીટીઓ અને વાક્યો સંબંધ સાથે સમજાવો:—
- (ક) તું દરિદ્રતા દેનારી છે, કાયાને અવગણુકારી છે;
તું નિશ્ચે બહુ જ નડારી છે, એ આગસડી ૦
- (ખ) તે દહાડાની છું અપવાસણ, એકે કર્યું ના આહાર;
તમારે કાજે મેં રાખ્યાં, સંઘરી તે સાર.
- (ગ) એમ કહી સાધુએ હાથમાં માળા લીધી, અને મુનિવ્રત ધારણ કર્યું.
- (ઘ) બાઈ સંતોષી તે સદા સુખી, એ મંત્ર તું હંમેશાં મંભાર્યા
કરજે એટલે તને દુઃખ થવાનું નથી.
૩. નીચેના વાક્યમાંના દરેક શબ્દનું સંપૂર્ણ પદચ્છેદ કરો:—
ઘરનાં માણસોને તથા જે આવે તેમને તે સારો બોધ કરતા.
૪. આજ અને કાલની કવિતા પરથી તમે શું શીખ્યાં તે તમારા શબ્દોમાં લખો.

૫. નીચેના શબ્દોના અર્થ આપી, દરેકનો વાક્યમાં ઉપયોગ કરી જતાવો:
જર, સ્વાધી, પસ્તાવો, નયન, ખેદ.
૬. (ક) માખણ અને માવો શેમાંથી અને અને તે કેવી રીતે લખો.
(ખ) રેશમ અને રેશમી કાપડ વિષે તમે જે જાણતાં હો તે લખો.
૭. હરનારાયણ સ્વાધીમાં કેમ ખાધો, અને પાર્વતી પરગળામાં કેમ ગણાઈ તે સમજાવો.

સને ૧૯૩૯

૧. નીચેની લીટીઓ અને વાક્યો ક્યાં આવ્યાં છે તે જણાવી, આગળ પાછળના સંબંધની નોંધ કરતા જઈ અગાઉર સમજાવો—
- (ક) દુખી દેખીને જે અરે ઉર આણે,
દયાળુ બનીને કરી દાન જાણે,
સુપાત્રે કર્યું દાન તે દાન સારું,
થશે હાથ તે સાથ કે' છે જનારું.
- (ખ) ધન ધીરીને આબરૂ રાખી,
તે દુઃખીઓ થાતો ધન પાખી;
પાછું જઈ ધન દેવું ક્યારે?
આજ આજ ખાઈ અત્યારે.
- (ગ) પગલાંના તો વહેમ છે.
- (ઘ) પૈસાદાર લિખારીની દયા ન ખાય તો ઈશ્વર તેના ઉપર રહે.
- (ઙ) કોઈથી કંઈ નુકસાન થઈ જાય, તો તે વઢવાથી મિથ્યા થતું નથી.
૨. આગસ માણસને બંદીવાન કેવી રીતે બનાવે છે? એમાંથી કેમ છૂટાય? તમે આગસના બંદીવાન ન બનવા માટે શી શી કાળજી રાખો છો?

૩. વઢકારી પાડોશણને સુધારવા પેલા સાધુએ 'શુ' કર્યું, અને અધાને
શી શિખામણ આપી તે તમારા શબ્દોમાં બરાબર સમજાવે.
૪. નીચેના શબ્દોના અર્થ આપો અને દરેકનો વાક્યમાં ઉપયોગ
કરી બતાવો—

વગોળું. સંકટ. અનંત. વિરહ. છંદ. આય. શેરડા
પડયા. વારસ. ચાવળો. સર્વેશ.

૫. નીચેના વાક્યમાંના દરેક શબ્દનું સંપૂર્ણ પદ્ધત્તિ કરો:—

મનની દહતાથી 'માણસ' ને 'ધારે' તે 'કરી' શકે છે.

૬. નીચેની કહેવતો સંપૂર્ણપણે સમજાવો:—

૧. સીતાનાં બીભ્યાં.

૨. ફરે તે ચરે અને બાધ્યાં ભૂખે ભરે.

૩. દીવો બાળીને કાઢ્યું અને પેટ બાળીને સાંચ્યું.

૪. વાંકાચુકા પેણુ બઉના રેડલા.

૧૬૨

સમે ૧૬૩૦

૧. નીચેની કવિતાની લીટીઓ સમજાવો:—

ક. પુરું હોય પોત ન પ્રકાશી,
કદી હદપાર નહિ જાશે,
અધુરો ઘડો ઝટ જલકાશે—એની.

જી. સુપાત્રે કર્યું દાન તે જ્ઞાન સાંઝે,
થશે હાથ તે સાંચ 'કે' છે જાનાં;

ગ. સુજનના સંગનો રંગ લેવો સંદા,
દુર્ગુણી દેખીને દૂર ખસ્યું.

૨. નીચેનાં વાક્યો સંબંધ આપી સમજાવો:—

ક. કોઈનો હાથ અડે તો કોઈનો પગ અડે.

ख. કોઈ પોતા કાળજીની સ્ત્રી હોય તો સાપ જોઈનેજ છળી જાય.

ग. ખરા ભાવથી આપેલાં ફૂલ હજાર ગણાં સારાં ગણાવાં જોઈએ.

૩. નીચે લખેલી કહેવતો સમજાવો:—

क. જેવી સોબત તેવી અસર.

ख. મંત્રોષી તે સદા સુખી.

ग. બાઈ મને તો સીતાનાં વીત્યાં.

૪. નીચેના વાક્યમાંના દરેક શબ્દનું પદચ્છેદ કરો:—

એક વાર વીજળીએ છાની રીતે સીંકેથી બરશીનું ચોસલું લીધું.

૫. નીચેના શબ્દોના અર્થ સમજાવો:—

ચાવળી, ઓતાડો, તરાપો, અલૌકિક, ચોભીલી.

૬. સીતા, રૂપસુંદરી, શ્રીદેવી અને રાણકેદેવી એ ચારમાંથી કોઈ પાત્ર એ જાણની હકીકત દ્વંકામાં લખો.

સને ૧૯૩૧

૧. નીચેની લીટીઓનો સાર સમજાવો:—

(ક) કુતરું કોઈ ગાડા તળે ચાલે,
કુલાઈ ડગલાં ભરે ફાળે,
બધો ભાર પોતા શિરે ભાળે.

(ખ) ધીરેલાં નાણાં નવ ચાલે,
વાંકું બોલી સામું ન ભાળે;
ફરયાદી કરવી કહો ક્યારે ?
કાલે, કાલે બાઈ કાલે.

(ગ) એવું મેં કહીએ નથી ખાધું, ભાવ ધરી ભોજન;
ધણા દિવસનો હું બૂખ્યો છું, પ્રેમે કરે પ્રાશન.

૨. નીચેનાં વાક્યો સંબંધ જણાવી સ્પષ્ટ સમજાવો:—

(ક) પતિવિયોગના દુઃખની આગળ જંગલનાં દુઃખ કંઈ
વિસાતમાં નથી.

(ખ) મહેતામની અરાખરી તમારાથી ને મારાથી થવાની નથી.

(ગ) જેઓ લડવાનાં બહાનાં ખોળે તેમને લડાઇનું કારણ
ન આપવું.

૩. નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ સ્પષ્ટતાથી લખો:—

(ક) પાર્વતી અને હરનારાયણ એ બેમાંથી તમે કોને વખાણશો
અને તે શા માટે?

(ખ) સાધુએ સમજીને વઢકારી બાઈ સંબંધી જે જે કહ્યું તે
તમારા શબ્દોમાં લખો.

(ગ) ભાભીએ વીજીને સુધારવાને જે જે પ્રયત્ન કર્યા તે વિષે
તમે જે જાણતાં હો તે લખો.

૪. નીચેના વાક્યમાંના દરેક શબ્દનું સંપૂર્ણ પદચ્છેદ કરો. (સંપૂર્ણ
પદચ્છેદ હશે તોજ પૂરા ગુણ ગણાશે):—

હવે એક નારંગી લઇ તેમાં એક મોટી સળી આરપાર ઢાલો.

૫. નીચેના શબ્દોના અર્થ સમજાવી, તેના વાક્યમાં ઉપયોગ કરી
બતાવો:—

પરમાર્થી, વિરહ, બેદરકાર, વારસ, નિરાધાર.

૬. ગર્વ વિષેની કવિતાનો સાર તમારા શબ્દોમાં લખો:—

૧૨. આપા—(સમજાવટી)

સને, ૧૯૩૧

૧. વહેલાં ઉડવાના લાલ સમજાવો.
૨. મહેતાબ વિષે મરયમ અને કાતમાના વિચારો તમારા શબ્દોમાં લખો.
૩. નીચેની લીટીઓ સમજાવો:—

(ક) ખીજને તુચ્છપણે ખેલે,

ખરૂં રૂપ પોતાનું ખેલે;

દરે તેહ તરણાને તેલે.

(ખ) પછી પાવન, પાણી પીધું,

સ્વસ્થ થયા રઘુવીર;

સીતાના વિરહે કરીને

નયને વહે છે નીર.

(ગ) સખી રાગ મસ્ત બની ઘેલડી રે

ગુણ ગોવિંદ ગાણ્યે.

૪. નીચેનાં વાક્યો સંબંધ આપી સમજાવો:—

(ક) મહેતાબની બરાબરી તમારાથી ને મારાથી થવાની નથી.

(ખ) જે વિનાકારણ વઢવા ઉભું થાય તેનાથી દૂર રહેવું.

(ગ) તું સ્વાર્થીમાં ખપ્યો, અને તારી બેન પરગણુમાં ગણાઇ.

૫. નીચેના વાક્યના દરેક શબ્દનું સંપૂર્ણ પદ્યછેદ કરો:—

ઘેર ગયા પછી રામનારાયણના મોં આગળ હરનારાયણે પોતાની પોટલી છોડી.

૬. “જેની સોબત લેવી અસર” એ કહેવત દાખલા આપી સમજાવો.

૧૫૩. શ્રુતલોખન (અન્નચોખ્ખાટે)

સને ૧૯૨૮

પાક ૧૭ મો,   પેરેઆફ ૨ મો,   લીટી ૪
સાધુને માટે વહેલી.....બાયડી અહીં આવશે.

સને ૧૯૨૯

પાક ૨૪ મો,   પેરેઆફ ૫ મો,   લીટી ૪
એ નિયમો એ જાવતા હોય છે.....નિયમો ગણાય છે.

સને ૧૯૩૦

પાક ૩૦ મો,   પેરેઆફ ૬ મો,   લીટી ૪
એન, આફ સુખ સ્તોત્રમાં છે.....દુઃખ થવાનું નથી.

સને ૧૯૩૧

પાક ૮ મો,   પેરેઆફ ૭ મો,   લીટી ૪
મહેતીજ-ખરી વાત.....જરૂર ખરી કે નહિ ?

(સમીક્ષકરી પરીક્ષા.)

સને ૧૯૩૧

પાક ૧૫ મો, ભાગ ૨,   પેરેઆફ ૪ મો   લીટી ૪
વીજને એક ફાટો.....જિતરાનો નથી.

વિભાગ ૩ જો-મૌખિક પરીક્ષા.

૧. ઇતિહાસ.

૧. જાહવાસ્થળી, બુદ્ધધર્મ, રૂદ્રમાળ, મલાવ તળાવ એ વિષે જે જાણતા હો તે ટુંકામાં લખો.
૨. સિદ્ધરાજ જયસિંહ અને વનરાજ ચાવડા, એ બેમાંથી ગમે તે એકના રાજ્ય સંબંધી જાણવા જેવી હકીકત લખો. (ક્યારે ગાદીએ આવ્યા, પછી રાજ્ય તરીકે અને લડવૈયા તરીકે શાં શાં સારાં કામ કે પરાક્રમ કર્યા, રાજ્ય તરીકે દેશને કેવી સ્થિતિમાં રાખ્યો વગેરે વિષે અને તેટલી માહિતી ટુંકામાં આપવી.)
૩. ગુજરાતનો ઇતિહાસ તમે જેટલો વાંચ્યો છે તેમાંથી તે વખતના લોકોની સંસારની સ્થિતિ, વેપાર, ધંધા રોજગાર વિષે, હુન્નર ઉદ્યોગ વિષે, લોકોની મુખાકારી અને જનમાલના રક્ષણ વિષે, એમ જુદી જુદી આખતમાં સ્થિતિ કેવી હતી એ સંબંધે જે જાણતા હો તે લખો.
૪. ન્યાયી યોગરાજ, શ્રીદેવી, ગ્રહરિપુ, લાટદેશ, વિમળશા, અર્ધર, જત્રાવરો, જગદેવ પરમાર, રાજ અને ખીજ એ બધાંની એળખાણ ટુંકામાં આપો.
૫. અશોક, મીનગદેવી અને હેમાચાર્ય એ વિષે જે જાણતા હો તે લખો.
૬. વનરાજનો જન્મ, તેનું ખાળપણ, રાજ્ય મેળવવા માટે તેણે કરેલા પ્રયત્નો અને તેમાં તેને મળેલી મદદ તથા રાજ્ય થયા પછી તેણે કરેલા કામકાજની હકીકત લખો.

૭. યોગરાજનો ન્યાય, મહમદ ગીજનીની સોમનાથ પર ચઢાઈ, હરપાળ, સહસ્રલિંગ તળાવ એ સંબંધે બોડી માહિતી લખો.
૮. કુમારપાળ, તેનો ધર્મ, રાજ્ય અને તેણે કરેલાં કામો વિગતવાર જણાવો.
૯. મહાન અશોક વિષે તમે જે જાણતા હો તે લખો.
૧૦. મહમુદ ગીજનીએ ક્યાં ક્યાં સ્થળોપર ચઢાઈ કરી હતી તે જણાવો. તેની સામે કોણ કોણ થયું હતું અને તેમાં મહમુદ ગીજનીની જીત થવાનાં કારણો શાં હતાં એ પણ લખો.
૧૧. બર્બર, રાણકદેવી, જસમા ઓડણ, અને જગદેવ પરમાર એ ચારમાંથી ગમે તે બે વિષે જે જાણતા હો તે ટુંકામાં લખો.
૧૨. વનરાજ ચાવડો, મૂળરાજ સોલંકી, સિદ્ધરાજ જયસિંહ એ ત્રણમાંથી ગમે તે એકનાં પરાક્રમો અને રાજકાજનાં કામોની હકીકત લખો.
૧૩. તમે જે ઇતિહાસ શીખ્યા છો તેમાં દારૂના વ્યસનથી પાયમાલી પામ્યા હોય તેવા કોઈ દાખલાઓ તમને યાદ છે ? તેવા બે એક દાખલાની ટુંક પિછાન આપો.
૧૪. નીચે પૂછેલી હકીકત અને તેટલી વિગતથી જણાવો:—
- (૧) અશોક ક્યા વંશનો રાજા હતો ?
  - (૨) એ ક્યાં રાજ્ય કરતો હતો ?
  - (૩) એણે કયો ધર્મ અપત્યાર કીધો હતો ?
  - (૪) એના ધર્મનાં મૂળતત્ત્વો શાં શાં હતાં ?
  - (૫) એનાં લોકોપયોગી કામો જણાવો.
૧૫. નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ સંપૂર્ણપણે લખો:—
- (૧) ભીમે શા કારણસર રાજગાદી છોડવાનું પસંદ કર્યું ?
  - (૨) સિદ્ધરાજે પોતાની માતાના વચન ખાતર શું શું કર્યું હતું ?

- (૩) કુમારપાળે કાનહેવને શા માટે મારી નાખાવ્યો ?
 (૪) મલીલાદેવીનું લગ્ન 'બીજ' સાથે શા માટે થવાનું હતું ?
 તેમ નહિ થતાં 'બીજ'ને બદલે 'રાજ' સાથે શા માટે થયું ?
 (૫) કાકુને શીલાદિત્ય પર શા માટે ક્રોધ થયો ? એ ક્રોધ
 કાકુએ કેવી રીતે શાંત કર્યો ? તેમ કરવા માટે તમે કાકુ
 માટે કેલો વિચાર કરાવો છો ?

૧૬. વનરાજ સજગ્રહીએ એટલો તે વ્યગ્રાઉ એના જન્મ અને
 અસ્તિત્વનું વર્ણન આપ્યો.

૧૭. કવણુ સજ વિષે અને મહમુદગીજની વિષે જે જાણતા હો તે લખો.

(સાક્ષીમેંદરી બચીસાના પ્રશ્નો)

૧૮. જયશિખર આગ્રહા વિષે જાણવા જેવી હકીકત લખો.

૧૯. રૂપસુંદરી, ચિમળશા, જગદેવ પરમાર, મહારાણી વિકટોરીઆ,
 એ બધાંની આગળાણુ ટુંકામાં આપો.

૨૦. મીનજદેવીના રાજકારણ વિષે તમે જે જાણતા હો તે લખો.

૨૧. કુમારપાળને સંકટમાં મળેલી મદદ, રાજપ્રાપ્તિ, તથા ત્યારબાદ
 તેણે જે જે સારાં કામ કર્યા હોય તેની અને તેટલી આદિતી
 ટુંકામાં આપો.

૨૨. મળરાજને ગુજરાતનું રાજ્ય કેવી રીતે મળ્યું ?

૨૩. ભૂવડ અને જયશિખરી વચ્ચેની લડાઈ શા માટે થઈ ? તેનું
 શું પરિણામ આવ્યું ?

૨૪. યોગરાજ ન્યાયી શા માટે કહેવાય છે ?

૨૫. રૂપમાળ, દેલવાડાનાં દહેરાં, મલાવ તળાવ વિષે જે જાણતા
 હો તે લખો.

૨૬. મિનજદેવી, જગદેવ પરમાર અને બીમ આણાવળી એ ત્રણનાં
 જીવનચરિત્ર ટુંકામાં લખો.

(૨) ભૂગોળ :

૧. મુંબઈ એટનાં જોવા લાયક પાંચ ઠેકાણાં લખો, તથા તે બેરીબંદર સ્ટેશનની કઈ દિશાએ આવેલાં છે તે લખો.

૨. નદી એટલે શું ? હિંદુસ્તાનની પૂર્વ દિશા તરફ વહેનારી નદીઓનાં નામ લખો.

૩. નીચે લખેલાં શહેરો હિંદુસ્તાનના કયા ભાગમાં આવેલાં છે. તથા તે શાને માટે પ્રસિદ્ધ છે :—

કરાંચી, બનારસ, નાગપુર, ગોવા, અમદાવાદ.

૪. બંદર એટલે શું ? મુંબઈ ઇલાકાનાં પ્રખ્યાત બંદરોનાં નામ લખો.

૫. સંસ્થાનની વ્યાખ્યા લખો. મુંબઈ ઇલાકાનાં સંસ્થાનોનાં નામ લખો.

૬. ઢાકા, આગ્રા, શ્રીરંગપટ્ટણ, સુરત અને સીમલા કયાં આવેલાં છે ? અને તે શાને માટે પ્રખ્યાત છે ?

૭. સીકન્દ્રાબાદ, શીકારપુર, સાબરમતી, રતનાગીરી, હાલા અને ઉતાકામંડ કયાં આવેલાં છે ?

૮. ટંકશાળ, હાઈકોર્ટ, મરીનલાઈન્સ સ્ટેશન અને કાર્ડમારકીટ આ જગાઓ ધોખીતળાવની કઈ દિશાએ છે, તે લખો.

૯. સરોવર, સામુદ્રધુની અને ઉપસાગરની વ્યાખ્યા લખો.

૧૦. મુંબઈ ઇલાકામાં કયે કયે ઠેકાણે વરસાદ પુષ્કળ પડે છે તે જણાવો.

૧૧. ઇલાકા એટલે શું ? સાતપુડા અને વિંધ્ય પર્વત કયાં આવેલા છે તે લખો.

૧૨. મહાલક્ષ્મી, રાણીનો બાગ અને વાલકેશ્વર મુંબઈ એટની કઈ દિશાએ આવેલાં છે અને શા માટે પ્રખ્યાત છે તે લખો.

૧૩. આણુ, ઈદાર, પોરબંદર અને કચ્છ એ શું છે, અને ક્યાં છે તે લખો.

૧૪. ભૂશીર, સંયોગીભૂમિ અને દ્વીપકલ્પની વ્યાખ્યા આપો.

૧૫. મુંબઈ ઇલાકાનાં પાંચ બંદરો અને રાજધાની સાથે દેશી રાજ્યોનાં નામ લખો.

૧૬. મહાબલેશ્વર, ત્રેધા, દીવ અને બાણકોટ શું છે ? ક્યાં છે ?

૧૭. મુંબઈ શહેરમાં પાણી પૂરું પાડવામાં આવે છે તે કેવી રીતે અને ક્યાંથી આવે છે ? મુંબઈ બેટની કઈ દિશાએ નીચે આપેલી જગા આવેલી છે તે લખો:-

અંપોલો બંદર, મઝગામ અને કોલાબાની દીવાદાંડી.

૧૮. જીલ્લાનો ઉપરી અધિકારી કોણ હોય છે ? મામલતદારની શી શી ફરજો છે અને ઉપર કહેલા અધિકારી સાથે શો સંબંધ છે તે જણાવો.

૧૯. નદી, ખાડી, જળાશય અને દુઆબની વ્યાખ્યા લખો.

૨૦. મુંબઈ ઇલાકાનાં જાણીતાં હવા ખાવાનાં ઠેકાણાં આપો. મુંબઈ શહેરની વસ્તી આશરે કેટલી છે ? મુંબઈમાં મુખ્ય ધર્મસ્થળો ક્યાં છે તે લખો. સિંધ પ્રાંતમાં સામાન્ય રીતે કઈ ભાષા બોલાય છે ?

૨૧. હિંદુસ્તાનમાં પર્વતો ક્યા છે અને ક્યાં આવેલા છે તે જણાવો. કાઠીઆવાડનાં મોટાં સંસ્થાનો તથા તેની રાજધાનીનું અંકક શહેર આપો.

૨૨. નીચે લખેલી જગ્યાઓ શું છે, ક્યાં છે અને શાને માટે પ્રખ્યાત છે ? :-

માંડવી, પોરબંદર, ચેવલા, મંચર, અને ધારાપૂરી.

૨૩. બી. બી. એન્ડ સી. આઇ. રેલ્વેમાં કાલાખાથી માટુંગા જતાં વચમાં ક્યાં ક્યાં સ્ટેશનો આવે છે તે અનુક્રમે લખો.

૨૪. જી. આઇ. પી. રેલ્વેમાં વિક્ટોરીઆ ટરમીનસ સ્ટેશનથી માટુંગા જતાં વચમાં ક્યાં ક્યાં સ્ટેશનો આવે છે તે અનુક્રમે લખો.

૨૫. ગુજરાત પ્રાંતની રાજધાની, કાઠિયાવાડના પર્વત, કોક્ણ પ્રાંતનાં મુખ્ય બંદરો, અને મુંબઈ ઇલાકાનાં હવા ખાવાનાં બે મોટાં સ્થળો આપો.

૨૬. મુંબઈ ઇલાકાના કયા ભાગમાં તંબાકુ, કપાસ, ફટકડી અને એલચી થાય છે? કપાસ માટે કઈ જાતની જમીન જોઈએ?

૨૭. મુંબઈ ઇલાકાનો કારભાર શી રીતે ચાલે છે, તે ટુંકામાં કહો.

૨૮. નીચે લખેલી જગાઓ શું છે? અને તે શાને માટે પ્રખ્યાત છે તે લખો—

નીલગીરી, વુલર, દ્વારકાં, ખૈરપુર, ભૂજ, નાશિક.

૨૯. ભૂશિર એટલે શું? ચોપાટી ઉપર દરિયા તરફ એટલે કે પશ્ચિમ દિશા તરફ મ્હોં રાખી ઉભા રહીએ તો ડાબા હાથ તરફ કઈ ભૂશિર દેખાશે?

હિંદુસ્થાનની દક્ષિણ દિશાએ કઈ ભૂશિર છે?

૩૦. તળાવ કેને કહેવાય? સરોવરમાં અને તળાવમાં શો ફેર છે? મુંબાઈ બેટમાં આવેલાં મોટાં તળાવનાં નામ લખો, અને હિંદુસ્થાનમાં આવેલાં સરોવરો લખો.

૩૧. હિંદુસ્થાનમાં મોટામાં મોટું શહેર તમે કયું ધારો છો? મોટામાં મોટી નદી કઈ ધારો છો? તે નદીના કાંઠે આવેલાં બે મોટાં શહેરો લખો. હિંદુસ્થાનમાં મોટામાં મોટો પર્વત કયો? તે પર્વતમાંથી નીકળતી નદીઓનાં નામ લખો.

૩૨. હિંદુસ્તાનની મુખ્ય મુખ્ય પેદાશ-કષ્ટ કષ્ટ? અને ક્યાં ક્યાં દેશોમાં થાય તે લખો.

૩૩. ગંગા, મહામળેશ્વર, નાશિક, સીચલા, કાફર્ડીમાર્કેટ, બેંગાળ, જગન્નાથપુરી, ગોવા, તાજમહાલ અને રાજપાષાં ટાવર એ શું છે તે ક્યાં છે તે લખો તથા તેને વિષે જે કાંઈ જાણવા જેવું તમે જાણતા હો તો તે લખો.

૩૪. ભૂશિર, ખેટ તથા બંદર એ શબ્દો સમજાવો તથા મુંબઈ ઇલાકામાં આવેલા ત્રણ મોટા બંદરોનાં નામ લખો.

૩૫. સ્વતંત્ર તથા દેશી રાજ્યમાં શો ભેદ છે? હિંદુસ્તાનમાં સ્વતંત્ર રાજ્યો ક્યાં ક્યાં તે લખો.

૩૬. મુંબઈ ઇલાકામાં મુખ્ય રેલ્વે લાઇનના કષ્ટ છે ?

નાશીક, સુરત તથા માહીમ જવું હોય તો ક્યા સ્ટેશનેથી કષ્ટ લાઇનમાં જવું ?

૩૭. સૌથી મોટી નદી ક્યા છે તથા ત્યાં પાક શી રીતે થાય છે ?

૩૮. મુંબઈ ઇલાકામાં આવેલી મોટી નદીઓ તથા ડુંગરોનાં નામ લખો.

૩૯. ભાવનગર, કૃણા, આગ્રા, ખેડ બે, સાંબર, ગંગા, રાજકોટ તથા વરલી વિષે જે જાણતા હો તે લખો.

૪૦. નહેર, નદી અને ખાડી એ ત્રણમાં તફાવત શો તે જણાવો, અને તે ત્રણને કાંડે રહેનારા લોકોને તેથી શા શા ફાયદા કે ગેરફાયદા થાય છે તે જણાવો.

૪૧. મુંબઈ ઇલાકામાં મુખ્ય કષ્ટ કષ્ટ ભાષા બોલાય છે, તે લખો. અને તે તે ભાષા જે જે જાતમાં બોલાતી હોય તે જાણો. પૈટ્ટી દરેક ભાષા દીઠ ત્રણ જાતનાં નામ લખો.

૪૨. હિંદુસ્તાનની સરહદ ઉપર આવેલા પર્વતોનાં નામ અને તે પર્વતોથી હિંદુસ્તાનના વેપારને શી અસર થાય છે તે લખો.

૪૩. હિંદુસ્તાનમાં કાલસા, કેરોસીન, ચા અને ગળી એ મુખ્યત્વે કરીને ક્યાં ક્યાં નીપજે છે તે કહો.

૪૪. બેલગામ, અમદાવાદ કે નાગપુર એ ત્રણમાંથી ગમે તે એક ગામથી મુંબઈ આવતાં કઈ રેલગાડીમાં બેસવું જોઈએ ? તે રેલગાડીને રસ્તે આવતાં ત્રણ મોટાં સ્ટેશનનાં નામ લખો.

૪૫. અમૃતસર, મહુ, ઢાકા, કાનપુર, મછલીપટણ, ગોકાક, સિમલા, પ્રયાગ એ ક્યાં છે અને શા માટે પ્રખ્યાત છે તે કહો.

૪૬. ગંગા નદી તથા મુંબાઈ જે જે કારણોને લીધે ઘણાં અગત્યનાં છે તે લખો.

૪૭. મુંબાઈ ઇલાકાની સીમા, તથા રાજકીય વિભાગો લખો. તે દરેક વિભાગનાં બે જાણુવા લાયક શહેરો લખો.

૪૮. દરીયા અને પર્વતની પડોશથી દેશનાં હવા પાણી પર કેવી અસર થાય છે તે દાખલા આપી જણાવો.

૪૯. સિંધની પેદાશ, મુંબાઈ ઇલાકાના ઉત્તર વિભાગનાં દેશી રાજ્યો, અને હિંદુસ્તાનની હુન્નર ઉદ્યોગની સ્થિતિ વિષે જે જાણુતા હો તે લખો.

૫૦. આગ્રા, જેપુર, કાશી, આણુ, ગીરનાર, ચાંપાનેર, ખોરધાટ, મહાબળેશ્વર, હલોરા અને રામેશ્વર ક્યાં છે ? તે દરેક વિષે જાણુવા લાયક બીના લખો.

૫૧. અખાત અને ઉપસાગર, તથા સરોવર અને તળાવ વચ્ચે શો તફાવત છે તે સંપૂર્ણ રીતે જણાવો.

૫૨. મુંબઈ બેટમાં આવેલા ઉપસાગર તથા તળાવોનાં નામ લખો.

૫૩. હિન્દુસ્તાનમાં ઇલાકા કયા કયા છે ? તેનાં મુખ્ય શહેરનાં નામ લખો, અને તે શહેર શા માટે પ્રખ્યાત છે તે જણાવો.

૫૪. મુંબઈ ઇલાકામાં મુખ્ય મુખ્ય નદીઓ, આગગાડીઓના રસ્તા તથા બંદરો લખો, અને મુંબઈ ઇલાકામાંથી નિકાશ શાની શાની થાય છે તે જણાવો.

૫૫. હૈદરાબાદ, દિલ્હી, નીલગિરિ, હિમાલય, કાવેરી, ઇરાવતી, મારવાડ, આસામ, કન્યાકુમારી, તથા હરદ્વાર એ શું છે, ક્યાં છે, તથા શાને માટે જાણીતાં છે તે લખો.

૫૬. મુંબઈ શહેરમાંના (૧) બાગબગીચા, (૨) ફરવા જવાનાં સ્થળો, (૩) સંગ્રહસ્થાનો, (૪) દેવસ્થાનો અને (૫) મીલ કે કારખાનાંઓમાંથી ગમે તે બેનું વર્ણન કરો.

૫૭. તમને ઉનાળામાં કઈ જગાએ રહેવું ગમે અને શા માટે ? મુસાફરી કરવાનું કઈ ઋતુમાં ગમે અને શા માટે ?

૫૮. મુંબઈ ઇલાકામાં જૂદી જૂદી ઋતુમાં ક્યાં ક્યાં ફળો અને ફૂલો થાય છે તે લખો.

૫૯. મુંબઈ ઇલાકાના મુખ્ય રાજકીય વિભાગો કયા કયા છે ? દરેક રાજકીય વિભાગના ઉપરીને શું કહે છે ? અને તે અમલદાર કયા કયા શહેરમાં રહે છે તે જણાવો.

૬૦. મુંબઈ ઇલાકામાં લોઢાની કાચી ધાતુ, પથ્થર, ફટકડી, ગંધક, અકીક, તથા મેંગેનીઝ કયા ભાગોમાંથી નીકળે છે અને તેનો શો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે તે જણાવો.

૬૧. કેકણુ ભાગ શાને કહે છે ? એ પ્રદેશમાં વરસાદ વધારે પડે છે અને સિંધમાં થોડો કેમ પડે છે તે કારણ સહિત સમજાવો. દરેક ભાગમાં મુખ્ય પાક શો છે અને શા કારણથી ?

૬૨. રત્નાગિરિ, સાંભર, ગોદાવરી, જગન્નાથપુરી, દેવલાલી, નીલગિરિ, પંઢરપુર, દિલ્હી, અજમેર, રંગુન એ ક્યાં છે અને શાને માટે જાણીતાં છે તે લખો.

૬૩. કાફડ મારફીટથી દાદર જવું છે તો કઈ કઈ રીતે જવાશે તે લખો.

૬૪. ગોદી શાને કહે છે? મુંબઈમાંની થોડીક ગોદીનાં નામ લખો.

૬૫. એક વલાણુ કરાંચીથી રત્નાગિરિ જવા નીકળે છે. તેને રસ્તામાં જે જે અખાત, નદી, ખંદર, અને ભૂશિરો આવે તેની ક્રમવાર નોંધ કરો.

૬૬. મુંબઈ ઇલાકામાં હિન્દુ, મુસલમાન, જૈન અને પારસી-ઓનાં જાત્રાનાં કેકાણાં લખો, અને તે ક્યાં આવેલાં છે તે બરાબર સમજાવો.

૬૭. મુંબઈ ઇલાકામાં ખેતીની પેદાશ શી છે તે લખો તથા તે પેદાશ ખાસ કરીને કઈ કઈ જગાએ થાય છે એ વિગતવાર જણાવો.

૬૮. નીલગિરિ, બ્રહ્મપુત્રા, લાહોર, આમ્રા, ઈન્દોર, આણુ, કાવેરી, પુના, સાબરમતી, સોલાપુર એ શું છે, ક્યાં આવેલાં છે અને શાને માટે પ્રખ્યાત છે તે લખો.

૬૯. રાજબાઈ ટાવર ઉપર ઉભા હોઈએ તો જુદી જુદી દિશાએ જાણવા જેવા લાયક જે બધું નજરે પડે તેની વિગત લખો.

૭૦. ‘જલ્લો’ અને ‘ઇલાકા’ એ ખેતો ભેદ સમજાવો. મુંબઈ ઇલાકાના ઉપરી અધિકારી કોણુ અને તેમનું નામ શું તે લખો.

૭૧. સિંધુ અને ગંગા નદીઓ ક્યાંથી નીકળે છે? તે દરેક ઉપરનાં બે મુખ્ય શહેરોનાં નામ લખો અને જે ભાગમાં થઈને તેઓ વહે છે તેમને, તેમનાથી શો લાભ છે તે જણાવો.

૭૨. કાઠિયાવાડ શું છે અને ક્યાં છે ? મુંબઈથી રત્નાગિરિ જતાં રસ્તે આવતાં પાંચેક અગત્યનાં બંદરનાં નામ આપો.

૭૩. મુંબઈમાંનાં જાણવા લાયક કોઈ પણ ત્રણ સ્થળ ગણાવો, અને તેમનું દુંકામાં વર્ણન કરો.

૭૪. નીચેનાં શું છે, ક્યાં છે, અને શાને માટે તે પ્રખ્યાત છે તે લખો:—

નાશિક, સિમલા, મહાબલેશ્વર, મલબારહીલ, ભોપાળ, રાજકોટ, કરાંચી, ઉદવાડા, ઉજ્જન અને ગોવા.

૭૫. પર્વતોથી શા શા ફાયદા થાય છે ? દાખલા આપી સમજાવો.

૭૬. નીચેના શબ્દોની વ્યાખ્યા આપો:—

સયોગીભૂમિ, દ્વીપકલ્પ, સામુદ્રધુની, ખેટ અને દોઆબ. જવાબ આકૃતિ કાઢી સમજાવો અને દરેકનાં બે નામ આપો.

૭૭. મુંબઈ ઇલાકામાં આવેલાં કોઈ પણ પાંચ દેશી રાજ્યોનાં નામ આપો, અને તે દરેકનું એક મુખ્ય શહેર લખો.

૭૮. બંગાળા, પંજાબ, મધ્યપ્રાંત અને મદ્રાસની મુખ્ય પેદાશનાં નામ આપો.

૭૯. મુંબઈ ઇલાકામાં ખોલતી મુખ્ય ભાષાઓ કઈ છે અને તે ક્યાં ખોલાય છે ?

૮૦. નીચે જણાવેલા પદાર્થો તમારા ઇલાકામાં ક્યાં મળે છે અથવા ખનાવવામાં આવે છે તે લખો:—

કાચ, મીઠું, મેંગેનીઝ, દિવાસળી, સાગ, સુખડ, સુતરાઉ કાપડ, તાંબા અને પિત્તળનાં વાસણો.

૮૧. હિમાલયથી હિંદુસ્તાનને અને સિંધુ નદીથી સિંધને શા શા ફાયદા થયા છે તે લખો.

૮૨. એક વહાણ મુંબઈ બંદરેથી ઉપડી કરાંચી જતાં રસ્તામાં ક્યાં ક્યાં બંદરો કરશે? તે દરેક બંદરેથી કઈ કઈ જાતનો માલ બહાર ગામ ચઢે છે તે લખો.

૮૩. નીચેની આખતો પર નોંધ લખો:—

એલેક્ઝાન્ડ્રા ગોદા, ટંકશાળ અને રાણીનો બાગ.

૮૪. નીચેનાં શું છે, ક્યાં છે અને શેને માટે પ્રખ્યાત છે? :—

સુરપાણ, ખારાધોડા, ડાકોર, ગિરનાર, દેવલાલી, ધારાપુરી અને ગેરસપા.

૮૫. ખેટ અને દ્વીપકલ્પમાં શો ફેર છે? મુંબઈ ખેટ કહેવાય છે કે દ્વીપકલ્પ? અને શા માટે? મુંબઈમાં પીવાનું પાણી ક્યાંથી આવે છે?

૮૬. ઇલાકા એટલે શું? ઇલાકાના કયા કયા વિભાગો અને પેટા વિભાગો છે? અને તે દરેક કયા કયા અમલદારોની સત્તા નીચે છે?

૮૭. નર્મદા, તાપી અને ગોદાવરી ક્યાંથી નીકળે છે, અને ક્યાં થઈને વહે છે? તેમાંથી દરેક પરનાં બે મોટાં શહેરનાં નામ લખો અને તે શા માટે પ્રખ્યાત છે તે પણ જણાવો.

૮૮. મલબારહીલ, રાજાબાઇ ટાવર, ટાઉન હાલ અને તાજમહેલ હોટલ વિષે જે જાણુતા હો તે લખો.

૮૯. નીચે લખેલાં શું છે? ક્યાં છે અને શા માટે પ્રખ્યાત છે? અમદાવાદ, સોમનાથ, આણ, દમણ, કપડવંજ, મહાબલેશ્વર, બીજાપુર અને કોલ્હાપુર.

૯૦. ભૂશિર અને અખાત શાને કહેવાય એ સમજાવો. હિંદુસ્તાનમાં આવેલાં ભૂશિર અને અખાતનાં નામ લખો, અને તે ક્યાં ક્યાં છે એ જણાવો.

૯૧. હમણાં હિંદુસ્તાનની રાજધાનીનું શહેર કયું છે? મુંબઈથી તે શહેર જવું હોય તો કઈ કઈ રેલગાડીને રસ્તે જવાય? તે દરેક રેલગાડીના રસ્તામાં આવતાં બે મોટાં શહેરનાં નામ લખો.

૯૨. ગંગા, માથેરાન, વડોદરા, કાશ્મીર, તાપી, દ્વારકા, ગીરનાર, રત્નાગિરિ, દેવલાલી, ગોવા, કલકત્તા, કાંવેરી એ શું છે, ક્યાં છે, અને શાને માટે પ્રખ્યાત છે તે લખો.

૯૩. તમારી માતૃભાષા કઈ છે ? તે ભાષામુંબઈ ઇલાકામાં કયા જિલ્લાઓમાં બોલાય છે તે લખો. મુંબઈ ઇલાકામાં બોલાતી મુખ્ય ભાષાનાં નામ લખો.

૯૪. (ક) પર્વત નજીકમાં હોય અગર દરીઓ નજીકમાં હોય ત્યારે આસપાસનાં મુલકનાં હવાપાણી ઉપર કેવી અસર થાય છે એ સમજાવો.

(ખ) સોનાની અને કાલસાની મોટી મોટી ખાણો હિન્દુસ્તાનમાં ક્યાં ક્યાં છે એ લખો.

૯૫. ગોદી એટલે શું ? મુંબઈ એટમાં આવેલી ગોદીઓનાં નામ લખો, તથા તે મુંબઈ એટની પૂર્વ દિશાએ શા માટે બાંધી છે તે લખો.

૯૬. મુંબઈ એટમાંથી કઈ કઈ રેલ્વેઓ શરૂ થાય છે ? અને તે દરેક રેલ્વે ઉપરનાં મુંબઈ એટમાં આવેલાં સ્ટેશનો લખો.

૯૭. અખાત એટલે શું ? ખંભાતના અખાતને કઈ કઈ નદીઓ મળે છે ? તે દરેક નદીના કિનારે આવેલું એક એક શહેર લખો.

૯૮. મુંબઈમાં જોવાલાયક જગાઓ કઈ કઈ છે ? અને તે જગાઓમાંથી ત્રણ જગાઓનું સવિસ્તર વર્ણન લખો.

૯૯. નીચે લખેલાં સ્થળો ક્યાં આવેલાં છે અને શાને માટે પ્રસિદ્ધ છે ?

ઉમરકોટ, દ્વારકા, સાવંતવાડી, જામનગર, નાશિક, દેવલાલી, જયપુર, પાવાગઢ.

૧૦૦. નદી અને સમુદ્રમાં ફેર શો છે ? મુંબઈ ઇલાકાની કોઈપણ બે મોટી નદીઓ અને તે દરેક નદી પરનાં બે પ્રખ્યાત શહેરોનાં નામ લખો.

૧૦૧. મુંબઈ, અંગાળા, માળવા અને પંજાબમાં શું વધારે પાકે છે ? અહીંનાં માલ કયે કયે બંદરેથી પરદેશ મોકલવામાં આવે છે ?

૧૦૨. આગગાડીથી શા ફાયદા થાય છે? એક માણસને ગીર-ગામથી આગગાડીમાં કલ્યાણ જવાનું છે તો તેને કયા કયા સ્ટેશનથી ખેસી કઇ કંપનીની ગાડીમાં જવું પડશે?

૧૦૩. નીચે લખેલાં ગામ ક્યાં છે અને શાને માટે પ્રખ્યાત છે?—

ખીજપુર, અમદાવાદ, મહાબલેશ્વર, પોરબંદર, આગ્રા,
દીવ, પનવેલ, કરાચી.

૧૦૪. અખાત, ઇલાકા અને સામુદ્રધુનીમાં શું સમજો છો? મુંબઈ ઇલાકાના સૌથી ઉપરી અમલદાર કોણ છે, અને તેઓ ક્યાં રહે છે?

૧૦૫. મુંબઈથી રેલ રસ્તે દીલ્હી જતાં અને સ્ટીમર રસ્તે ગોવા અથવા દ્વારકાં જતાં રસ્તામાં આવતી ચાર મુખ્ય નદી, બંદર, શહેર વગેરેનાં નામ લખો.

૧૦૬. મુંબઈ ખેટમાં આવેલી ગોદીઓમાંથી બે ગોદીનાં નામ લખો. તે મુંબઈ ખેટની કઈ દિશાએ આવેલી છે? તે દિશાએ હોવાનાં કારણો સમજાવો.

૧૦૭. મુંબઈ ઇલાકામાં ધર્મ, ૩ અને ચોખા કયા કયા ભાગમાં થાય છે તે લખો. તે તે ભાગ તે તે પેદાશને માટે શા માટે લાયક ગણાય છે તે સમજાવો.

૧૦૮. નીચે લખેલાં સ્થળો શા માટે જાણીતાં છે એ લખો:—

પંદરપુર, દ્વારકા, અજમેર, મહાબલેશ્વર, ધારાપુરી,
નિલગિરિ, જમશેદપુર, આણં.

૧૦૯. (ક) નીચે આપેલ ક્યાં છે અને શા માટે જાણીતાં તે લખો:

સીમલા, આગ્રા, કાશ્મીર, રાજપાછ ટાવર, વાલકેશ્વર.

(જ) મુંબઈ ખેટમાં એક જગાએથી બીજી જગાએ જવા માટે ક્યાં ક્યાં જૂદાં જૂદાં સાધનો છે તેનાં નામ લખો.

૧૧૦. તમારે મુંબઈથી સુરત કે નાશીક જવું હોય તો રેલ રસ્તે ક્યા ક્યા મુખ્ય મુખ્ય સ્ટેશનો આવે તે લખો; અથવા સ્ટીમર રસ્તે કરાંચી કે ગોવા જવું હોય તો વચમાં ક્યાં ક્યાં મુખ્ય મુખ્ય બંદરો આવે તે લખો.

૧૧૧. હિન્દુસ્તાનનો નકશો દોરો અને નીચે જણાવેલી હકીકત દરેક નામ જણાવતાં જઈ ભરો:—

(૧) કપાસ થતો હોય એવાં મુખ્ય મુખ્ય સ્થળો.

(૨) ત્રણ મોટાં શહેર.

(૩) ગમે તે ડુંગરપરનાં હવા ખાવાનાં સ્થળો.

૧૧૨. સંભાદ્રિ પર્વતમાંથી નીકળી પૂર્વ તરફ વહેતી નદીઓનાં નામ આપો, અને તેતે નદી ક્યા ક્યા ઇલાકામાંથી કે રાજ્યમાંથી પસાર થાય છે તે જણાવો.

(સપ્તસિંધુની પરીક્ષાના પ્રશ્નો)

૧૧૩. મુંબઈ ઇલાકામાં આવેલાં ચાર દેશી રાજ્યો તેની રાજધાનીનાં શહેર સાથે લખો.

૧૧૪. ઉત્તર વિભાગમાં આવેલી નદીઓ અને તે નદીને કાંઠે આવેલું એકેક શહેર લખો.

૧૧૫. મુંબઈ ઇલાકામાં ખેતીનો મુખ્ય પાક શો ? અને તે પાક ઇલાકાના ક્યા ક્યા ભાગમાં થાય છે ?

૧૧૬. એટ, દ્રીપકલ્પ અને સરોવર એટલે શું ? તે બરાબર સમજાવો. (અને તો ચિત્ર પાડી સમજાવવું)

૧૧૭. નીચે જણાવેલાં સ્થળો શું છે ? ક્યાં આવ્યાં અને તે વિષે કંઈ જણાવવા બેગ હકીકત હોય તે લખો:—

અનારસ, ઈંદોર, કૃષ્ણા, કેલર, નીલગિરિ પોંડીચરી, સાંબર, આણુ, ખાનદેશ, રત્નાગિરિ.

૩. પદાર્થ પાઠ.

૧. શિરાઓનું કર્મ શું છે ?
૨. કયું બી સો વરસ સુધી પડી રહેતાં બગડતું નથી ?
૩. ક્ષણ કોને કહેવું ?
૪. ખ્યાલામાં બરફનો કકડો નાખ્યાથી બહારની બાજુએ પાણીનાં ઝીણાં ટીપાં બાજે છે તેનાં ટૂંકમાં કારણો આપો.
૫. લુહાર ગાડાંની વાટને ગરમ કરી પછડા ઉપર ચઢાવે છે, અને પછી તે ઉપર ઠંડું પાણી રેડે છે તેનાં ટૂંકમાં કારણો આપો.
૬. ધાતુના ગજીઆનો એક છેડો દેવતામાં ખોસેલો હોય તો બીજે છેડેથી પકડી શકાતો નથી, પણ લાકડાને તેમ થાય છે તેનાં કારણો ટૂંકમાં આપો.
૭. તાંબા પિત્તળનાં વાસણોને કલાષ્ટ દેવામાં આવે છે તેનાં કારણો આપો.
૮. મચ્છર ન થાય તેને માટે શું શું ઉપાય લેવા અને થયા હોય તો તેનો નાશ શી રીતે કરવો ?
૯. મસાણુ કાઠે કોઈ કોઈ વાર ભડકા દેખાય છે તેનું કારણ શું ?
૧૦. પિત્તળ અને કાંસુ શાનાં બને છે ?
૧૧. સાપ કરડે તો તરત શો ઉપાય કરવો ?
૧૨. ઉનાળામાં કઈ જાતનાં, અને કયા રંગનાં કપડાં પહેરવામાં વધારે અનુકૂળ પડે છે ? અને તેનાં કારણો આપો.
૧૩. પૃથ્વી ઉપર રાત્રિ અને દિવસ થવાનાં કારણો આપો.
૧૪. પાપડ ઉતરી ન જાય, દૂધપાક ફાટી ન જાય, અને અથાણાં બગડી ન જાય તેને માટે શી શી સંભાળ રાખવી ?
૧૫. પૃથ્વીનો આકાર કેવો છે તે કારણો આપી સમજાવો.

૧૬. ગરમીને લીધે પદાર્થો ફૂલે છે એ સત્ય એકાદ બે દાખલા આપી સમજાવો.

૧૭. આપણા શરીરમાં હૃદય ક્યાં છે ? તે કેવું છે ? શાનું બનેલું છે ? તે શું કામ કરે છે ?

૧૮. આપણું શરીર આગગાડીના એંજીન જેવું છે એ કારણો આપી સમજાવો.

૧૯. બંદુકની ગોળા શાથી બને છે ?

૨૦. કયા સાધારણ રોગો ઉપર ફટકડીનો ઉપયોગ થાય છે ?

૨૧. ઠંડી એ શું છે ? તેની અસર પદાર્થો ઉપર કેવી થાય છે તે દાખલા આપી સમજાવો.

૨૨. જગતમાં લાકડું ન હોત તો આપણાં ક્યાં ક્યાં કામ અટકી પડત ?

૨૨. રૂનાં કપડાં કરવામાં અનુક્રમે કઈ કઈ કૃતિ થાય છે તે સમજાવો.

૨૪. કેટલાક પદાર્થોમાં ગરમી પાટોપાટ અને કેટલાકમાં તે ધીમી વહે છે એ સમજાવો, અને તેનાં બે બે ઉદાહરણ લખો.

૨૫. કુલાવેલી અને કાચી ફટકડીમાં શો તફાવત છે તે તપાસી બતાવો.

૨૬. બાવળના લાકડામાં ગોળ કુંડાળાં કેવી રીતે થાય છે તે વિગતવાર લખો.

૨૭. પાચનક્રિયાનું વર્ણન કરો.

૨૮. શરીરમાં લોહીના ફરવા વિષે જે જાણતા હો તે લખો.

૨૯. ફટકડી, રૂ, ચા, એ આપણા શા શા કામમાં આવે છે ?

૩૦. ખોરાકની જરૂર શા માટે છે ?

૩૧. પેટ અને તેમાં આવેલા અવયવોની રચના અને તેના કામોની વિગત સાથે પાચનક્રિયા સમજાવો.

૩૨. કપડાં શાનાં શાનાં બને છે ?
૩૩. સુતરાઉ કપડાં શાનાં બને છે ? સુતર શાને કહીએ ?
૩૪. હિંદુસ્તાનમાં ૩ ક્યાં ક્યાં થાય છે ?
૩૫. કપાસના છોડનું ટુંકમાં વર્ણન કરો.
૩૬. મચ્છર વિષે તમે શું જાણો છો તે વિગતવાર લખો.
- ઝેરી તાવનો ફેલાવો અટકાવવા માટે તમે શા ઉપાયો લેશો ?
૩૮. ખોરાકના પદાર્થના કેટલા પ્રકાર છે અને કયા કયા ?
૩૯. મૃગજળ એટલે શું ?
૪૦. રેશમી કપડાં તૈયાર કરવા માટે અનુક્રમે કઈ કઈ કૃતિ થાય છે તે સમજાવો.
૪૧. દેડકા વિષે તમે જે જાણતા હો તે દશ બાર લીટીમાં લખો.
૪૨. પ્રાણીના તેમજ વનસ્પતિના રંગ અને તેમની આસપાસના પદાર્થોના રંગ શા કારણને લઈને મળતા આવે છે તે બરાબર સમજાવો.
૪૩. ફટકડીની બનાવટ વિષે તમે જે જાણતા હો તે લખો.
૪૪. બી, તેના ભાગ અને કાર્ય વિષે માહિતી આપો.
૪૫. મચ્છર, તેનું શરીર, તેની જાત, રોગ ફેલાવવામાં તેની અસર વિગેરે વિષે જે જાણતા હો તે લખો.
૪૬. ફેફસાં શરીરમાં ક્યાં હોય છે ? તે શું શું કામ કરે છે ?
૪૭. શરીરમાં લોહી ક્યાં સ્વચ્છ થાય છે ?
૪૮. દેડકું અને તેના ભવ વિષે જાણતા હો તે લખો.
૪૯. આંતરડાં એ શું છે ? ક્યાં છે ? કેવાં છે ? અને તે શું કામ કરે છે એ જણાવો.
૫૫. હાથીદાંત, સીસું અને જસતની શી શી વસ્તુઓ બને છે તે લખો.
૫૧. સાઈ ૩ શી રીતે ઝોળખી શકાય છે ?
૫૨. ચા પીવી વધારે સારી કે કાંઈ તેનાં કારણ આપો.

વિભાગ ૪ થો—ખુલાસો.

૧. અંકગણિતનો ખુલાસો.

દા. ૧ લો. સને ૧૯૦૭.

આ હિસાબ વિવિધ પરિમાણના ભાગાકારનો છે. એટલે ભાગા-
કારની રીતે ૨૨૮ ટન ૧૮ હંદ્રવેટ ૩ ક્વાર્ટર ૧૩ પૌંડ ૧૨ ઓંસ
ને ૭૬ વડે ભાગવા પડશે.

ટન હંદ્રવેટ ક્વાર્ટર પૌંડ ઓં. ટન. હં. ક્વાર્ટર પૌંડ ઓંસ
૨૨૮—૧૮— ૩ —૧૩—૧૨÷૭૬=૩—૦—૦— ૨૭—૧૩
ટન હં. ક્વા. પૌંડ ઓંસ ટન પૌંડ ઓંસ
જવાબ ૩—૦— ૦ —૨૭—૧૩ અથવા ૩ - ૨૭ - ૧૩

એમ પણ લખાય છે.

દા. ૨ જો.

આ હિસાબમાં વ્યસ્ત પ્રમાણ છે તેથી તે પ્રમાણે પદ મૂકી

ક. ક. દિવસ

(૮ : ૬ :: ૨૦ : જવાબ) ગણવાથી $૨૦ \times ૬ \div ૮ = ૧૫$ દિવસ

જવાબ ૧૫ દિવસ પહોંચશે.

દા. ૩ જો.

આ હિસાબ બહુરાશીનો છે તે પ્રમાણે પદ ગોઠવતાં નીચે
પ્રમાણે બને. માણસ મહીના ૩૧ ખર્ચ

૯ ૮ ૧૨૦ } માણસનો જવાબ
(જવાબ) ૧૬ ૬૪૦ } માગ્યો છે.

વ્ય. ૧૬ : ૮ } : ૯ માણસ જવાબ

સમ. ૧૨૦ : ૬૪૦ } $(૯ \times ૮ \times ૬૪૦) \div (૧૬ \times ૧૨૦) = ૨૪$ માણસ
જવાબ ૨૪ મનુષ્યો રહે.

દા. ૪ થો.

આ હિસાબમાં ચોકખી આવક કાઢવાની છે આવકમાંથી કર બાદ જતાં બાકી રહે તે ચોકખી આવક છે. હિસાબમાં દર સેંકડે રૂ. ૧૧૧૮ કર ભરવાનો છે એટલે રૂ. ૧૦૦ માંથી ૧૧૧૮ બાદ કરતાં (૧૦૦—૧૧૧૮) બાકી રૂ. ૮૮૧૧ ચોકખી આવક કહેવાય, એટલે જો રૂ. ૧૦૦ કુલ આવક હોય તો, રૂ. ૮૮૧૧ ચોકખી આવક ગણાય તો ૮૦૫૦૦ રૂ. કુલ આવક ચોકખી આવક કેટલી ? આવું હિસાબનું સ્વરૂપ થયું. ત્રિરાશીથી ગણતાં રૂ. ૭૧૩૪૩-૨-૦ પાંચ ચોકખી આવક થઈ.

જવાબ રૂ. ૭૧૩૪૩-૨-૦ પાંચ ચોકખી આવક.

સને ૧૯૦૮

દા. ૫ મો.

આ દાખલો વિવિધ પરિમાણના ભાગાકારનો છે. દાખલા ૧ લા પ્રમાણે ગણવાથી,

જવાબ—૧૭ યાર્ડ ૧ ફૂટ ૫ ઇંચ.

દા. ૬ ઠો.

આ હિસાબમાં વ્યસ્ત પ્રમાણ છે તેથી દાખલા ૨જ પ્રમાણે ૫૬ મૂકી ગણવાથી ૪૦ દિવસ આવશે.

જવાબ—૪૦ દિવસમાં પૂરું થશે.

દા. ૭ મો.

આ દાખલો બહુરાશીનો છે. તો દાખલા ૩ જ પ્રમાણે ૫૬ ગોઠવી ગણવાથી ૬૬ દિવસ આવશે.

જવાબ—૬૬ દિવસ ચાલશે.

દા. ૮ મો.

આ હિસાબમાં ચોકખી આવક આપેલી છે તે ઉપરથી કુલ આવક કાઢવાની છે. કરનો ભાવ ૧ પૌંડ ૭ પેન્સ છે એટલે ૧ પૌંડ કુલ આવક હોય તેમાંથી ૭ પેન્સ કર આપતાં (૧ પૌંડ = ૨૪૦ પેન્સ-૭ પેન્સ) ૨૩૩ પેન્સ ચોકખી આવક રહે. હિસાબમાં ૬૯૯ પૌંડ ચોકખી આવક છે, તે ઉપરથી ત્રિરાશી મૂકતાં ૨૩૩ પેન્સ ચોકખી આવક હોય તો ૧ પૌંડ કુલ આવક થાય તો ૬૯૯ પૌંડ ચોકખી આવક હોય તો કુલ આવક કેટલી ?

૬૯૯ પૌંડના પેન્સ કરતાં $૬૯૯ \times ૨૪૦ = ૧૬૭૭૬૦$ પેન્સ થયા

હવે પેન્સ ચો. આ. ચો. આ. } પૌંડ કુલ આવક તેથી
 ૨૩૩ : ૧૬૭૭૬૦ } : : ૧

$(૧ \times ૧૬૭૭૬૦) \div ૨૩૩ = ૭૨૦$ પૌંડ કુલ આવક.

જવાબ—૭૨૦ પૌંડ કુલ આવક હશે.

સને ૧૯૦૯

દા. ૯ મો.

આ હિસાબમાં મરી ગયેલા ૧૦ ઘોડા કુલ ઘોડામાંથી બાદ કરતાં (૩૫-૧૦) ૨૫ ઘોડા બાકી રહેશે તે ઉપરથી ૩૫ ઘોડાને ૨૦ દિવસ ચાલે તો ૨૫ ઘોડાને કેટલા દિવસ ચાલે એવું હિસાબનું સ્વરૂપ થયું. વ્યસ્ત પ્રમાણ છે તેથી દાખલા ૨ ના પ્રમાણે ગણતાં ૨૮ દિવસ આવશે.

જવાબ—૨૮ દિવસ ચાલશે.

દા. ૧૦ મો.

આ હિસાબ બહુરાશીનો છે તે દાખલા ૩ ના પ્રમાણે ૫૬ ગોઠવી ગણવાથી ૧૨૬ દિવસ આવ્યા.

જવાબ—૧૨૬ દિવસમાં ચાલી રહેશે.

દા. ૧૨ મો.

આ હિસાબ વિવિધ પરિમાણના ભાગાકારનો છે. દાખલા
૧ લા પ્રમાણે ગણવાથી ૦ હં. ૨ ક્વા. ૨૦ પૌંડ. ૧૩૬૬ ઔંસ
જવાબ— ૬૬. ક્વાર્ટર પૌંડ ઔંસ અથવા ક્વાર્ટર પૌંડ
૦ - ૨ - ૨૦ - ૧૩૬૬ ૨ - ૨૦ -

ઔંસ

૧૩૬૬

દા ૧૨ મો. ચઢતી ભાંજણીનો છે.

૧૨		૧૭૫૦૪૬		૨	ઈંચ
૩		૧૪૫૮૭		૧	કુટ
૨૨૦		૪૮૬૨		૨૨	વાર
૮		૨૨		૬	ફીલાગ
		૨			માઇલ

જવાબ— માઇલ ફીલાગ વાર કુટ ઈંચ
૨ - ૬ - ૨૨ - ૧ - ૨

દા. ૧૩ મો.

આ દાખલો સમપ્રમાણનો છે. દાખલા ૨ ના પ્રમાણે ત્રિરાશી-
ની રીતે ગણવાથી ૨૬૬ મણુ આવશે. જવાબ ૨૬૧ મણુ બોલો
ઉંચકી શકશે.

સને ૧૯૧૦

દા. ૧૪ મો.

આ હિસાબ ત્રિરાશીનો છે. પણ તેમાં ત્રણ કરતાં વધુ પદ છે
છતાં આપેલા પ્રમાણ ઉપરથી પુરૂષને છોકરાનું અગર છોકરાને
પુરૂષનું રૂપ આપવાથી ત્રણ જ પદ થશે. ૪ પુરૂષ અથવા ૭ છોકરા

એટલે ૪ પુરૂષનું કામ ૭ છોકરાના કામની બરાબર. એ ઉપરથી ૭ છોકરા = ૪ પુરૂષ છે. તો ૧૪ છોકરાં = ૮ પુરૂષ થયા અને ૧ પુરૂષ હિસાબમાં આપેલો છે એટલે કુલ (૮+૧=) ૯ પુરૂષ થયા એટલે એક કામ ૪ પુરૂષો ૧૮ દિવસમાં કરે તો ૯ પુરૂષો કેટલા દિવસમાં કરશે આવું હિસાબનું સ્વરૂપ થયું. બચ્ત પ્રમાણમાં પદો છે તો ત્રિરાશીની રીતે ગણતાં ૮ દિવસ આવ્યા. જવાબ ૮ દિવસમાં કરશે. દા. ૧૫ મો.

આ દાખલો બહુરાશીનો છે. દાખલા ૩ ના પ્રમાણે કરવાથી ૩૪૩ મણુ આવશે.

જવાબ—૩૪૩ મણુ ચણા નેષઁએ.

દા. ૧૬ મો.

આ દાખલો ચઢતી ભાંજણીનો છે. દાખલા ૧૨ મા પ્રમાણે ગણવાથી ૦ વર્ષ ૨૫૦ દિવસ ૯ કલાક પર મિનિટ આવશે.

જવાબ—વર્ષ દિવસ કલાક મિનિટ
૦— ૨૫૦— ૯— ૫૨

દા. ૧૭ મો.

આ હિસાબ વિવિધ પરિમાણના ભાગાકારનો છે. એટલે ૨૫ પૌંડ ૪ પેન્સ ૧ કાર્થિંગને ૧૮ વડે ભાગવાથી ૦ પૌંડ ૭ શિલિંગ ૯ પેન્સ ૨ ફર્ટ કાર્થિંગ આવશે.

પૌંડ શિલિંગ પેન્સ કાર્થિંગ.

જવાબ—૧ ૭ ૯ ૨૫

દા. ૧૮ મો.

આ હિસાબ સાદા સરવાળા બાદબાકી ને ગુણાકારનો છે. ૩૪૨ આંખાનાં ઝાડ તેમાંથી ૩૨ ઝાડ ઉપર કેરી નથી આવી એટલે (૩૪૨-૩૨=) ૩૧૦ ઝાડ ઉપર કેરીઓ લાગે છે. વળી દરેક ઝાડ

ઉપરથી ૧૫૦ ફેરી ગરી પડી છે એટલે (૨૦૨૦-૧૫૦) = ૧૮૭૦ ફેરી દરેક ઝાડ ઉપર રહી. તે હિસાબે ગણતાં ૩૧૦ ઝાડ ઉપર (૩૧૦ x ૧૮૭૦) = ૫૭૯૭૦૦ ફેરી હશે.

જવાબ—આગના ધણીને ૫૭૯૭૦૦ ફેરી મળી હશે.

સને ૧૯૧૧

દા. ૧૯ મો.

આ હિસાબ ઉતરતી તથા ચઢતી ભાંજણીનો છે. ૫ શિલિંગનો ૧ કાઉન હોવાથી ઉતરતી ભાંજણી પ્રમાણે કાઉનને ૫ વડે ગુણી શિલિંગ કરતાં ૨૧૦૦૦ શિલિંગ આવશે અને પછી ૨૧ શિલિંગની ગિનિ હોવાથી શિલિંગને ૨૧ વડે ભાગતાં (૨૧૦૦૦ ÷ ૨૧) = ૧૦૦૦ ગિનિ આવશે. જવાબ—૧૦૦૦ ગિનિ.

દા. ૨૦ મો.

આ હિસાબ વિવિધ પરિમાણના ભાગાકારનો છે એટલે દાખલા ૧લા પ્રમાણે ભાગાકાર કરતાં ૦ ટન ૦ હંદ્રેવેટ ૩ ક્વાર્ટર ૨૪ પૌંડ ૯ ઓંસ આવશે. ક્વાર્ટર પૌંડ ઓંસ

જવાબ—૩ — ૨૪ — ૯

દા. ૨૧ મો.

આ હિસાબ ત્રિરાશીની રીતનો છે. પ્રથમ ત્રિરાશીની રીતે અ તથા બ બંને જણનું ૧ દિવસનું કામ કાઢતાં $\frac{૧}{૨}$ કામ આવશે. હવે $\frac{૧}{૨}$ કામ કરવા માટે અ તથા બ ને ૧ દિવસ લાગે છે તો આખું એટલે ૧ કામ કરતાં કેટલા દિવસ લાગશે આવું હિસાબનું સ્વરૂપ થયું. ત્રિરાશીની રીતે ગણતાં ૬ દિવસ આવશે. જવાબ—૬ દિવસ જોઇએ.

દા. ૨૨ મો.

આ હિસાબ બહુરાશીનો છે. ૫૬ ગોકવીને દાખલા ૩ જા પ્રમાણે ગણતાં ૩૦ દિવસ આવશે. જવાબ—૩૦ દિવસ જોઇએ.

દા. ૨૩ મો.

આ હિસાબ સરવાળા આદ્યાકી ને ભાગાકારનો છે. ત્રણે જણની એક વર્ષની કમાણી રૂ. ૩૬૬૦ છે તેમાંથી ખર્ચ આદ કરતાં (૩૬૬૦-૧૫૬૦)=રૂ. ૨૦૭૦ બચે છે તે ત્રણે જણને સરખે ભાગે વહેંચવા માટે ૩ વડે ભાગતાં (૨૦૭૦÷૩)=૬૬૦ રૂ. આવશે.

જવાબ—દરેક જણને ભાગે રૂ. ૬૬૦ આવશે.

સને ૧૯૧૨

દા. ૨૪ મો.

ક. આ સંખ્યાલેખનનો હિસાબ સરવાળો કરી કરવાનો છે.

૧૮૦૦૦૦૦૦૦ (૧૮ કરોડ)

૪૩૨૦૦૦ (૪૩૨ હજાર)

૬ (૬ એકમ)

૧૮૦૪૩૨૦૦૬

જવાબ—ક નો ૧૮૦૪૩૨૦૦૬

ખ. આ હિસાબમાં આંકડામાં આપેલી સંખ્યા શબ્દોમાં લખવાની છે. એકમથી ગણતાં દશ કરોડ સુધી આવે છે માટે ૯૦ કરોડ ૭૦ લાખ ૬ સો ૯ છે. શબ્દોમાં લખતાં જવાબ—નેવું કરોડ સીતેર લાખ છસો નવ.

દા. ૨૫ મો.

આ હિસાબ સરવાળા આદ્યાકીનો છે. ચારે ગામની એકંદર મહેસુલ રૂ. ૨૦૦૧ છે તેમાંથી પહેલા, બીજા ને ત્રીજા ગામની (૪૩૨+૫૩૪+૬૫૪) મહેસુલ રૂ. ૧૬૨૦ છે તે આદ કરીએ તો (૨૦૦૧-૧૬૨૦)=રૂ. ૩૮૧ ચોથા ગામની મહેસુલ રહે.

જવાબ—૩૮૧ રૂ. ચોથા ગામની મહેસુલ.

દા. ૨૬ મો.

આ દાખલો ભાંજણીના સ્વરૂપનો છે. પ્રથમ ૪૫૦ સોવરીન (પૌંડ)ના રૂપીઆ કરવા માટે તેને ૧૫ વડે ગુણવાથી $(૪૫૦ \times ૧૫) =$ રૂ. ૬૭૫૦ આવશે. પછી તેના ૧૬ વડે ગુણી આના કરતાં $(૬૭૫૦ \times ૧૬) = ૧૦૮૦૦૦$ આવ્યા. હવે રૂપીઓ, અડધા, પાવલી અને એઆની એ ચાર જાતના સિક્કા લે છે, માટે એ ચારનો સરવાળો કરતાં $(૧૬ + ૮ + ૪ + ૨) = ૩૦$ આના થયા. ૧૦૮૦૦૦ આનામાંથી સિક્કા લાવવા છે માટે તેને ૩૦ વડે ભાગતાં $(૧૦૮૦૦૦ \div ૩૦) = ૩૬૦૦$ આવ્યા.

જવાબ—૩૬૦૦ સિક્કા આવશે.

દા. ૨૭ મો.

આ દાખલો ત્રિરાશીનો છે. પ્રથમ ૭ માસ ચલાવવા માટે કેટલા માણસ જોઈએ તે ત્રિરાશીથી કાઢતાં ૯૬૦૦ માણસ આવશે. પણ ગામમાં તો ૨૨૪૦૦ માણસ છે અને આપણે ૯૬૦૦ રાખવા છે એટલે $(૨૨૪૦૦ - ૯૬૦૦) = ૧૨૮૦૦$ માણસ વધારે છે તેથી તેમને બહાર મોકલી દેવાથી ૭ માસ ખોરાક ચાલે.

જવાબ—૧૨૮૦૦ માણસ બહાર મોકલી દેવાં જોઈએ.

દા. ૨૮ મો.

આ હિસાબ ત્રિરાશીની રીતે ગણતાં ૧ સેકંડમાં ૩ ફેરા ફરે તો ૧ કલાક એટલે $(૬૦ \times ૬૦) = ૩૬૦૦$ સેકંડમાં $(૩૬૦૦ \times ૩) = ૧૦૮૦૦$ ફેરા ફરશે. પૈકું ૧ ફેરામાં ૫ વાર ૨૨ ફૂટ ૯ ઈંચ જમીન કાપે છે તો ૧૦૮૦૦ ફેરામાં કેટલી કાપશે એવું હિસાબનું સ્વરૂપ થયું માટે ૧૦૮૦૦ ને ૫ વાર ૨ ફૂટ ૯ ઈંચ વડે ગુણવાથી ૨૬૦ માઇલ ૧૦૦ વાર જમીન ૧ કલાકમાં કાપશે.

જવાબ—૧ કલાકમાં માઇલ વાર જશે.
૨૬૦-૧૦૦

સને ૧૯૧૩

દા. ૨૯ મો.

આ દાખલો સરવાળા બાદબાકીનો છે. બંને ગાડી મળીને ૧૨૩૨૦ યાર્ડ ચાલે છે તેમાંથી જે એક ગાડી ૧૭૬૦ વાર (યાર્ડ) વધારે ચાલે છે તે બાદ કરતાં $(૧૨૩૨૦-૧૭૬૦)=૧૦૫૬૦$ બંને ગાડીનો સરખો વેગ થયો. તેને બે વડે ભાગવાથી $(૧૦૫૬૦ \div ૨)=૫૨૮૦$ યાર્ડ એક ગાડીનો વેગ આવ્યો. હવે વધારે ચાલતી ગાડીનો વેગ તેમાં ઉમેરવાથી $(૫૨૮૦+૧૭૬૦)=૭૦૪૦$ વધારે ચાલતી ગાડીનો વેગ થયો. જવાબ—પહેલી ગાડી કલાકે ૫૨૮૦ યાર્ડ એટલે ૩ માઈલ ચાલતી હશે.

બીજી ગાડી કલાકે ૭૦૪૦ યાર્ડ એટલે ૪ માઈલ ચાલતી હશે.

દા. ૩૦ મો.

આ દાખલો વિવિધ ગુણુકારનો છે. એટલે ૩૧૭ ને ૧ રૂપીઆ ૫ આના ૪ પાઈ વડે ગુણુતાં ૪૨૨ રૂપીઆ ૧૦ આના ૮ પાઈ આવશે.

જવાબ— રૂ. આના પાઈ
૪૨૨—૧૦—૮

દા. ૩૧ મો.

આ દાખલો ઉતરતી ભાંજણીની રીતનો છે. પ્રથમ ૮ હંદ્રવંટ ૨ ક્વાર્ટર ૮ પૌંડ ચા છે તે બધી મળી કેટલા પૌંડ થઈ તે કાઢવા માટે ભાંજણીની રીતે ગણુતાં ૯૬૦ પૌંડ થઈ. તેમાંથી બાર બાર પૌંડના ૩૫૫ ભરવા માટે તેને ૧૨ વડે ભાગવાથી $(૯૬૦ \div ૧૨)=૮૦$ ૩૫૫ આવશે.

જવાબ—૮૦ ૩૫૫ નોઈએ.

દા. ૩૨ મો.

આ હિસાબ ત્રિરાશીનો છે. વધારાના સિપાઈ મૂળ સિપાઈમાં ઉમેરવાથી $(૧૫૦૦+૫૦૦)=૨૦૦૦$ સિપાઈ થશે. એટલે ૧૫૦૦

સિપાઈને ખોરાક ૫૦ દિવસ ચાલે છે તે ૨૦૦૦ સિપાઈને કેટલા દિવસ ચાલશે ? એવું હિસાબનું સ્વરૂપ થયું. તે ત્રિરાશીથી કાઢતાં ૩૭૫ દિવસ આવશે. જવાબ—૩૭૫ દિવસ ચાલશે.

દા. ૩૩ મો.

આ દાખલો બહુરાશીનો છે. ૫૬ ગોડવી દાખલા ત્રીજા પ્રમાણે ગણતાં ૬ કલાક આવશે. જવાબ—૬ કલાક લખવું જોઈએ.

સને ૧૯૧૪

દા. ૩૪ મો.

આ દાખલો સંખ્યાલેખનનો છે. કેટલા દશકે દશ હજાર થાય એનો અર્થ એવો થયો કે દશ હજાર રૂપીઆમાંથી દશ દશ રૂપીઆની કેટલી નોટ આવે. દશ હજારને દશ વડે ભાગવાથી $(૧૦૦૦૦ \div ૧૦) = ૧૦૦૦$ નોટ આવશે. જવાબ—૧૦૦૦ દશક.

દાખલા ૨૪ મા પ્રમાણે જુદી જુદી સંખ્યા લખી સરવાળો કરવાથી સંખ્યા નીકળશે.

૧૫૦૦૦૦ (દોઢ લાખ એટલે એક લાખ પચાસ હજાર)

૨૨૫૦ (સવાળે હજાર એટલે બે હજાર બસો પચાસ)

૫૭૫ (પોણાછસો એટલે પાંચસો પચોતેર)

૧૫૨૮૨૫

જવાબ—૧૫૨૮૨૫ (એક લાખ બાવન હજાર આઠસો પચીસ.)

દા. ૩૫ મો.

આ દાખલો ઉતરતી ભાંજણીનો છે. પ્રથમ ૫ મણના નવટાંક કર્યા તો ૧૬૦૦ આવ્યા. હવે એક નવટાંકની એક આટલી ભરતાં ૧૬૦૦ નવટાંકની $(૧૬૦૦ \div ૧) = ૧૬૦૦$ આટલી.

જવાબ—૧૬૦૦ આટલીઓ ભરાશે.

દા. ૩૬ મો.

આ દાખલામાં ૬ શેષ વધે છે તેને બદલે ૯ શેષ વધારવી છે એટલે કે પ્રથમના કરતાં ૩ શેષ વધારે વધારવી છે. ભાજ્યમાં વધારો કરવાથી શેષ વધારે વધશે માટે ૯૩૪૫ માં ૩ વધાર્યા તો (૯૩૪૫+૩)=૯૩૪૮ સંખ્યા આવશે, એટલે ભાજ્યમાં જ્યાં ૫ એકમ હતા ત્યાં ૮ એકમ કરવા પડશે.

જવાબ—ભાજ્યમાં ૫ એકમને બદલે ૮ એકમ કરવા.

દા. ૩૭ મો.

આ હિસાબ ત્રિરાશીનો છે પ્રથમ પદ સરખાં કરવા માટે ૧ ચોરસકુટના ચોરસઘચિ કર્યા તો $(૧ \times ૧૪૪) = ૧૪૪$ ચોરસઘચિ આવ્યા. તેજ પ્રમાણે ૧૦ ચોરસકુટ ૧૨ ચોરસઘચિના ચોરસઘચિ કર્યા તો ૧૪૫૨ ચોરસઘચિ આવ્યા. હવે ૧૪૪ ચોરસઘચિનો ૧ આનો તો ૧૪૫૨ ચોરસઘચિનું શું? આવો હિસાબ થયો. ત્રિરાશીથી ગણતાં ૧૦ આના ૧ પાઈ આવી. જવાબ—૧૦ આના ૧ પાઈ ખર્ચ થશે.

દા. ૩૮ મો.

આ દાખલો ત્રિરાશીની રીતનો છે. પ્રથમ રૂ. ૨-૯-૧૧ પાઈની પાઈ કરી તો ૫૦૩ પાઈ થઈ. હવે ૫૦૩ પાઈ ૧ છોકરાને અપાય તો ૨૪૬૪૭ પાઈ કેટલા છોકરાને અપાય એવો હિસાબ થયો. ત્રિરાશીની રીતે ગણતાં ૪૯ છોકરા આવ્યા. જવાબ—૪૯ છોકરાની સંખ્યા.

દા. ૩૯ મો.

આ હિસાબ ગુણાકાર ભાગાકારનો છે. છેલ્લેથી ગણવા માંડતાં બાળવર્ગમાં ૩૦ છોકરા છે એ ચોથા વર્ગથી અર્ધા છે માટે બાળવર્ગ કરતાં ચોથામાં અમણા હશે માટે $(૩૦ \times ૨) = ૬૦$ ચોથા વર્ગમાં થયા. પણ આ ૬૦ તે ત્રીજા વર્ગની સંખ્યાથી દોઢા છે માટે ૬૦ ને દોઢે ભાગતાં $(૬૦ \div ૧.૫) = ૪૦$ ત્રીજા વર્ગમાં થયા. પણ આ ૪૦ તે બીજા

વર્ગની સંખ્યાથી ૪ ગણા છે માટે ૪૦ ને ૪ વડે લાગતાં $(40 \div 4) = 10$ બીજા વર્ગમાં થયા. પણ આ ૧૦ એ પહેલા વર્ગ કરતાં બમણા છે માટે ૧૦ ને બેએ લાગતાં $(10 \div 2) = 5$ પહેલા વર્ગમાં થયા.

જવાબ—(૧) પહેલા વર્ગમાં ૫, બીજા વર્ગમાં ૧૦, ત્રીજા વર્ગમાં ૪૦, ચોથા વર્ગમાં ૬૦, અને પાંચામ વર્ગમાં ૩૦ છોકરાં હશે.

(૨) આખી નિશાળમાં $(5+10+40+60+30=145)$ ૧૪૫

સને ૧૯૧૫

આ સાલની પરીક્ષાના પ્રશ્નપત્રો છાપવામાં આવ્યા નહોતા તેથી હિસાબ ગણ્યા નથી.

સને ૧૯૧૬

દા. ૪૦ મો.

આ દાખલામાં ૩૯૬ વડે શેષ ન વધે એવી રીતે લાગવાનું છે. પ્રથમ ૧૦૦૦૦ ને ૩૯૬ વડે લાગી જોતાં ૧૦૦ શેષ વધશે, પણ આપણે તો બીજાકુલ શેષ વધારવી નથી, અને એમ કરવા માટે બે રસ્તા છે. કાં તો ૧૦૦૦૦ માંથી ૧૦૦ કમી કરવા જોઈએ અથવા ૧૦૦ ને બદલે ૩૯૬ કરવા માટે $(396-100)=296$ ઉમેરવા જોઈએ. હિસાબમાં ઉમેરવાનું કહ્યું છે માટે ૧૦૦૦૦ માં ૨૯૬ ઉમેરવા જોઈએ.

જવાબ—૧૦ હજારમાં ૨૯૬ ઉમેરવા જોઈએ.

દા. ૪૧ મો.

આ દાખલો ભાંજણીની રીતે વિવિધ પરિમાણની બાદબાકીથી કરવાનો છે. તેમાં અંગ્રેજી નાણામાંથી દેશી નાણું બાદ કરવાનું છે. આમ કરવા માટે અંગ્રેજી નાણાને દેશી નાણાનું રૂપ આપવું જોઈએ. ૨૫ પૈડ ૧૨ શિલીંગના શિલીંગ કરીએ તો ઉતરતી ભાંજણીની રીતે ૫૧૨ શિલીંગ થાય અને ૧ શિલીંગના ૧૨ આના લેખે ૫૧૨ શિલીંગના

આના કરીએ તો $(૫૧૨ \times ૧૨) = ૬૧૪૪$ આના થાય, તેના ચઢતી ભાંજણીની રીતે રૂપીઆ કરતાં $(૬૧૪૪ \div ૧૬) = ૩૮૪$ રૂપીઆ થાય તેમાંથી રૂ. ૨૫-૧૨-૦ બાદ કરતાં $(૩૮૪$ રૂપીઆ-૨૫ રૂપીઆ ૧૨ આના ૦ સૂત્ર પાઈ) $= ૩૫૮$ રૂપીઆ ૪ આના આવ્યા એટલા વધારે આપી દીધેલા.

જવાબ— રૂ. આ. પાઈ
૩૫૮-૪-૦ વધારે આપેલા.

દા. ૪૨ મો.

આ દાખલો ત્રિરાશીનો છે. દાખલા ૧૪ માની રીત પ્રમાણે ૧૦ સ્ત્રીઓના પુરૂષ કરીને તેમાં ૧૫ પુરૂષ ઉમેરી ત્રિરાશીની રીતે ગણતાં ૨૫ દિવસ આવે. જવાબમાં કેટલા દિવસ વધારે લાગે એમ પૂછ્યું છે. પ્રથમના માણસોને ૨૦ દિવસ લાગે છે ને બીજા વખતે ૨૫ દિવસ લાગે છે, એટલે પ્રથમના કરતાં ૫ દિવસ વધારે લાગે છે.

જવાબ— ૫ દિવસ વધારે લાગશે.

દા. ૪૩ મો.

આ હિસાબ ત્રિરાશીનો છે. સરખાં પદ કરવા માટે દોઢ માઇલના ઝુટ કરીને ત્રિરાશીની રીતે અથવા વિવિધ ગુણાકારની રીતે ગણતાં ૧૧૧ માઇલના ઝુટ કર્યા (૫૨૮૦×૧૧૧) તો ૫૮૨૦ ઝુટ થયા હવે રૂ. ૩-૫-૪ ને ૫૮૨૦ વડે ગુણવાથી રૂ. ૨૬૪૦૦ આવ્યા.

જવાબ— રૂ. ૨૬૪૦૦ ખર્ચ થશે.

દા. ૪૪ મો.

આ હિસાબમાં સવારના ૭ થી બપોરના ૩ વાગતા સુધી ૮ કલાક થાય છે. એક કલાકે ૧૮ માઇલ પ્રમાણે ૮ કલાક ચાલતાં ૧૪૪ માઇલ પહેલો સવાર ચાલે છે. બીજો સવાર ૧ કલાક મોડો નીકળે છે, અને ૧ કલાક વહેલો પહોંચે છે, એટલે પહેલા કરતાં ૨

કલાક ઓછું ચાલે છે. પહેલો ૮ કલાક ચાલે છે, તો બીજો ૨ કલાક ઓછો એટલે $(૮-૨)=૬$ કલાક ચાલે છે. પહેલો ૮ કલાકમાં ૧૪૪ માઇલ ચાલે છે, અને બીજો ૬ કલાકમાં ૧૪૪ માઇલ ચાલે છે, માટે ત્રિરાશીની રીતે ગણતાં બીજો ૧ કલાકે ૨૪ માઇલ પ્રમાણે ચાલે. જવાબ—બીજો સવાર દર કલાકે ૨૪ માઇલ પ્રમાણે ચાલ્યો હશે.

દા. ૪૫ મો.

આ હિસાબમાં દર ઘેટાના ૩ રૂપીઆ પ્રમાણે ૬૦ ઘેટાંના $(૬૦ \times ૩)=૧૮૦$ રૂપીઆ થયા, તે ઉપરાંત ૧૨૦ રોકડા આપ્યા છે એટલે $(૧૮૦+૧૨૦)=૩૦૦$ રૂપીઆ થયા તેને બદલે ૧૦ ગાયો લીધી છે એટલે ૩૦૦ રૂપીઆમાં દશ ગાય મળી તો ૧ ગાયનું શું? ત્રિરાશીની રીતે ગણતાં રૂ. ૩૦ આપ્યા. જવાબ—૧ ગાયની ૩૦ રૂપીઆ કિંમત પડી.

સને ૧૯૧૭

દા. ૪૬ મો.

ક. સંખ્યાલેખનનો હિસાબ છે. (આંકડામાં) જવાબ ૮૦૭૧૫૦૦૬

જ. સંખ્યાલેખનનો હિસાબ છે. (અક્ષરમાં) જવાબ—(૧)

એ લાખ આવન હજાર ત્રણ. (૨) આઠ લાખ. ત્રણ હજાર સોળ.

દા. ૪૭ મો.

આ હિસાબમાં બેઠેલી કિંમત કાઢવા માટે વિવિધ પરિમાણના ગુણાકારની રીતે ૧ આનો ૩ પાઈને ૬૦ વડે ગુણવાથી ૭૫ આના આપ્યા અને તે દૂધની બેઠેલી કિંમત છે અને ૧ આને શેર વેચવાથી એટલી કિંમત એટલે ૭૫ આના ઉપજવવી છે; તેથી ૭૫ શેર દૂધ હોય તો એક આને શેર પ્રમાણે ૭૫ આના ઉપજે, પણ દૂધ તો ૬૦ શેર છે માટે તેમાં $(૭૫-૬૦)=૧૫$ શેર પાણી મેળવવું જોઈએ તેથી ૭૫ શેર દૂધ થાય. જવાબ—૧૫ શેર પાણી મેળવવું.

દા. ૪૮ મો.

આ હિસાબ વિવિધ પરિમાણની રીતનો છે. હિસાબમાં ૫૩ રૂ. ૧૦ આ. ૮ પાઈ આપેલી છે. તેને બદલે ૨૦૬ રૂ. ૩ આ. ૮ પાઈ કરવી છે. કેટલા ઉમેરવાથી તે થશે તે જાણવા માટે ૨૦૬ રૂ. ૩ આ. ૮ પાઈમાંથી ૫૩ રૂ. ૧૨ આ. ૮ પાઈ બાદ કર્યા તો ૧૫૨ રૂ. ૭ આ. ૦ સૂન્ય પાઈ આવી હવે બીજાં એ પ્રશ્ન છે કે આ રકમ ૧૫૨ રૂ. ૭ આ. ૦ પાઈ તે ૮ રૂ. ૭ આ. ૬ પાઈ કેટલી વાર લેવાથી થઈ હશે ? આ કાઢવા માટે બંને રકમોને પાછનું રૂપ આપી લાગાકાર કરવાથી ૧૮ આવશે એટલે ૧૮ વાર લવી જોઈએ.

જવાબ—૧૮ વાર મેળવવાથી થાય.

દા. ૪૯ મો.

આ હિસાબ ત્રિરાશીની રીતનો છે. ૮ માણસ નવાં આવ્યાં એટલે ૧૨ માણસ હતાં ને ૮ માણસ નવાં મળી ૨૦ માણસનું કુટુંબ થયું. એટલે ૧૨ માણસનો ખર્ચ ૭૨ રૂપીઆ આઠ આના તો ૨૦ માણસનો કેટલો ? તે ત્રિરાશીથી કાઢતાં ૧૨૦ રૂપીઆ ૧૩ આના ૪ પાઈ આવી.

જવાબ—૬૨ મહિને ૧૨૦ રૂપીઆ ૧૩ આના ૪ પાઈ ખર્ચ થાય.

દા. ૫૦ મો.

આ હિસાબ ત્રિરાશીનો છે. બંને પદ સરખાં કરવા માટે લંબાઈ પહોળાઈને બદલે ચોરસ માપ કરવાં જોઈએ. પહોળાઈ ૭ યાર્ડના પહેલાં ફુટ કરીએ તો $(૭ \times ૩) = ૨૧$ ફુટ થાય. એટલે ૨૫ ફુટ લાંબી ને ૨૧ ફુટ પહોળાઈના ચોરસ ફુટ કરીએ તો $(૨૫ \times ૨૧) = ૫૨૫$ ચોરસ ફુટ થાય અને તેના રૂ. ૩૫ પડે છે તો ૨૬ ફુટ લાંબી અને ૧૫ ફુટ પહોળી એટલે $(૨૬ \times ૧૫) = ૩૯૦$ ચોરસ ફુટનું શું પડશે ? ત્રિરાશીથી ગણતાં ૨૬ રૂપીઆ આવે.

જવાબ—૨૬ રૂપીઆ કિંમત પડે.

સને ૧૯૧૮

દા. ૫૧ મો.

આ હિસાબ ત્રિરાશીનો છે. સાકરનો ભાવ મુંબઈ તોલના મણનો (૨૮ પાઉન્ડનો) આપેલો છે. માટે ૩ હંદ્રેવેટ ૧૪ પૌન્ડના પૌન્ડ કરીએ તો ૩૫૦ પૌન્ડ થાય. હવે ૨૮ પૌન્ડના ૫ રૂપીઆ તો ૩૫૦ પૌન્ડનું શું એવો હિસાબ થયો. ત્રિરાશીની રીતે ગણતાં ૬૨ રૂપીઆ ૮ આના આઆ. જવાબ—૬૨ રૂપીઆ ૮ આના કિંમત પડશે.

દા. ૫૨ મો.

આ હિસાબમાં આવક વર્ષની આપી છે ને ખર્ચ મહીનાનો આપ્યો છે માટે તે ઉપરથી વર્ષનો ખર્ચ કાઢવા માસિક ખર્ચને ૧૨ વડે ગુણવાથી વર્ષનો ખર્ચ આવે. માસિક ૧૨ રૂ. ૮ આના તથા બીજા માસિક ખર્ચ ૨૭ રૂ. મળીને કુલ માસિક ખર્ચ $(૧૨ + ૨૭) = ૩૯$ રૂ. ૮ આના થાય અને તે ઉપરથી બાર માસનો ખર્ચ $(૩૯ \times ૧૨) = ૪૭૪$ રૂ. થાય તે ૬૧૨ રૂ. આવકમાંથી બાદ કરતાં $(૬૧૨ - ૪૭૪) = ૧૩૮$ બચશે. જવાબ—૧૩૮ રૂપીઆ વર્ષ આખરે બચત રહે.

દા. ૫૩ મો.

આ હિસાબ ત્રિરાશીનો છે. બને ૫૬ સરખાં કરવા માટે કલાકની સેકન્ડ કરીએ તો $(૧ \times ૬૦ \times ૬૦) = ૩૬૦૦$ સેકન્ડ થઈ. હવે ૩૬૦૦ સેકન્ડમાં ૩૫ માઈલ ચાલે તો ૧ સેકન્ડમાં કેટલું ચાલે? ત્રિરાશીની રીતે ગણતાં ૩૫ માઈલને ૩૬૦૦ વડે ભાગવા પડશે માટે ૩૫ માઈલના કુટ કર્યા તો $(૩૫ \times ૫૨૮૦) = ૧૮૪૮૦૦$ કુટ થયા તેને ૩૬૦૦ સેકન્ડે ભાગતાં ૧ સેકન્ડમાં ૫૧ કુટ ૪ ઇંચ આવે.

જવાબ—એક સેકન્ડમાં ૫૧ કુટ ૪ ઇંચ ચાલે.

દા. ૫૪ મો.

આ હિસાબ બહુરાશીનો છે. ૧૫ માણસોએ ૨૪ દિવસમાં ૩ કામ કર્યું છે. આખું કામ ૩૦ દિવસમાં પુરું કરવાનું માથે લીધું છે. હવે $(૩૦-૨૪)=૬$ દિવસ બાકી રહ્યા છે ને કામ ૩ બાકી રહ્યું છે. ૧૫ માણસો ૨૪ દિવસમાં ૩ કામ કરે તો ૬ દિવસમાં ૩ કામ કરવા માટે કેટલાં માણસ જોઈએ ? બહુરાશીની રીતે ગણતાં ૬૦ માણસો આવ્યાં. જવાબમાં છે તેના કરતાં કેટલાં માણસ વધારે રાખવાં એમ પૂછ્યું છે. હાલમાં ૧૫ છે તે ૬૦ માંથી બાદ કરીએ તો $(૬૦-૧૫)=૪૫$ માણસ નવાં લાવવાં જોઈએ.

જવાબ—૪૫ માણસો કામે લગાડવાં.

દા. ૫૫ મો.

આ દાખલો ત્રિરાશીનો છે. દાખલા ૩૨ મા પ્રમાણે ગણવાથી ૧૬ દિવસ આવશે. જવાબ—૧૬ દિવસ ચાલે.

દા. ૫૬ મો.

આ હિસાબમાં રવિવારે માણસો મજૂરીએ જતા નથી એટલે અડવાડીઆમાં છ દિવસ કામ કરે છે, તો પર અડવાડીઆમાં પર $\times ૬ = ૩૧૨$ દિવસ કામ કરશે. હવે દરરોજના પાંચ આના પ્રમાણે $૩૧૨ \div ૬ = ૫૨$ દિવસના $(૫૨ \times ૫) = ૨૬૦$ આના ૧ માણસ એક વરસે કમાય છે તો ૩૦ માણસોની કમાઈ કાઢવા માટે $૨૬૦ \div ૩૦ = ૮$ વડે ગુણવાથી ૮૬૮૦૦ આના આવ્યા તેના રૂપીઆ કર્યા તો ૨૬૨૫ થયા.

જવાબ—૨૬૨૫ રૂપીઆ મજૂરી થઈ.

સને ૧૯૧૯

દા. ૫૭ મો.

આ હિસાબ ત્રિરાશીનો છે. દાખલા ૧૪ મા પ્રમાણે ગણવાથી ૬ દિવસ આવશે. જવાબ—૬ દિવસ લાગશે.

દા. ૫૮ મો.

આ હિસાબમાં ચાદરની કિંમત સરખી છે એટલે પહેલી વખતે ૨ રૂ. ૧૦ આનામાં ૬ વાર લાંબી ૨ વાર પહોળી ચાદર મળે છે અને બીજી વખતે એટલી જ કિંમતમાં ૩ વાર લાંબી ચાદર લેવી છે તો પહોળી કેટલી હોવી જોઈએ ?

ત્રિરાશીની રીતે ગણતાં ૬ વાર લાંબી હોય તો ૨ વાર પહોળી, તો ૩ વાર લાંબી હોય તો પહોળી વધારે જોઈએ. કારણ કે લંબાઈ થોડી હોય તો પહોળાઈ વધારે આવે તો જ સરખી કિંમત થાય. હિસાબ ગણતાં ૪ વાર પહોળાઈ આવશે. જવાબ—૪ વાર પહોળાઈ હશે.

દા. ૫૯ મો.

આ હિસાબ ત્રિરાશીનો છે. આ હિસાબમાં સવારના ૧૦-૩૦ થી તે સાંજના ૫-૩૦ સુધીમાં ૭ કલાક થાય. હવે કલાકના ૭ માઈલ લેખે ૭ કલાકના (૭x૭)=૪૯ માઈલ આવ્યા.

જવાબ—ગાડી ૪૯ માઈલ ચાલે.

દા. ૬૦ મો.

આ હિસાબ વિવિધ સરવાળા બાદબાકીનો છે. પ્રથમ બે દાગીનાનું વજન કાઢ્યું તો

તોલા વાલ રતિ

૧૯ - ૦ - ૧ (પહેલાનું વજન)

૨૩ - ૦ - ૨ (બીજાનું વજન)

૩૨ - ૧ - ૦

બંને દાગીનાનું વજન ૩૨ તોલા ૧ વાલ થયું. કુલ સોનું ૧૪૦ તોલા છે તેમાંથી બંને દાગીનાનું વજન બાદ કરવાથી ત્રીજા દાગીનાનું વજન ૧૦૭ તોલા ૧ ગદિયાણો ૧૫ વાલ આવ્યું.

જવાબ— તોલા ગદિ. વાલ ત્રીજા દાગીનાનું વજન.
૧૦૭-૧ - ૧૫

દા. ૬૧ મો.

આ હિસાબ ત્રિરાશીનો છે. દાખલા ૮ મા પ્રમાણે કરવાથી ૭૨૦ પૌંડ આવશે. જવાબ—૭૨૦ પૌંડ વાર્ષિક પેદાશ થઈ.

દા. ૬૨ મો.

પ્રથમ ૧૦ કરા ૫ પાલી ૩ શેરના શેર કર્યા તો ૬૬૩ શેર આવ્યા. હવે ૬ માણસ અને ૪ છોકરાનું ૧ દિવસનું અનાજ કાઢીએ તો $૬ \times ૦૧ = ૩$ શેર માણસનું અને $૪ \times ૦૧ = ૧$ શેર છોકરાનું થયું. બંને મળી $૩ + ૧ = ૪$ શેર અનાજ રાખનું થયું. હવે ૪ શેર અનાજ ૧ દિવસ ચાલે તો ૬૬૩ શેર અનાજ કેટલા દિવસ ચાલશે એનું હિસાબનું સ્વરૂપ થયું. ત્રિરાશીથી ગણતાં ૧૬૫૩ દિવસ આવ્યા. જવાબ—૧૬૫૩ દિવસ ચાલે.

સને ૧૯૨૦

દા. ૬૩ મો.

આ હિસાબ સંખ્યાલેખનનો છે. (૧) સાફલાખ, પાંચ હજાર, આઠસોસાત.
(૨) એ લાખ, નવ હજાર, સાત.
(૩) વીસ હજાર, નવસો, પાંચ.

દા. ૬૪ મો.

આ હિસાબમાં ૫૬ સરખાં કરવા માટે ૩ દિવસ ૫ કલાક ને ૪૦ મિનિટની મિનિટ ભાંજણીની રીતે કરી તો ૪૬૬૦ મિનિટ આવી. હવે ૧ મિનિટમાં ૬૫ ઓલા ખાય તો ૪૬૬૦ મિનિટમાં કેટલા ઓલા ખાશે ? ત્રિરાશીથી ગણતાં ૩૦૨૬૦૦ ઓલા આવશે. જવાબ—૩૦૨૬૦૦ વાર ઓલા ખાય.

દા. ૬૫ મો.

આ દાખલામાં એક ગાયની કિંમત ૬૦ રૂ. છે તો ૪ ગાયની કિંમત કાઢીએ તો $(૬૦ \times ૪) = ૨૪૦$ રૂપિયા થયા અને તેજ કિંમતમાં

૨૫ ઘેટાં આવે છે એટલે ૨૪૦ રૂપીઆમાં ૨૫ ઘેટાં આવે તો ૧ ઘેટાની કિંમત કાઢી એટલે ૯૩ રૂપીઆ આવ્યા.

જવાબ—એક ઘેટાના ૯૩ રૂપીઆ.

દા. ૬૬ મો.

આ દાખલો આગળ આવેલા દા. ૧૪ પ્રમાણે ગણતાં ૧૮ દિવસ આવશે. જવાબ—૧૮ દિવસમાં કામ કરી શકશે.

દા. ૬૭ મો.

આ હિસાબમાં એક વાત ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે છેવટે દિવાલના મધ્યે ગોકળગાય પહોંચી ગયા પછી ઉતરતી નથી. એટલે ૨ શીટ ૬ ઇંચ ચઢે તેમાંથી ૧ ફુટ ૩ ઇંચ ઉતરી પડે છે તે બાદ કરીએ તો ૧ દિવસમાં ૧ ફુટ ૩ ઇંચ ચઢેલી રહે. છેલ્લા દિવસે ૨૧૧ ફુટ ચઢ્યા પછી ઉતરવાનું નથી માટે ૧ દિવસમાં ૨૧૧ ફુટ ચઢશે. હવે બાકીના ૧૫-૨૧૧=૧૨૧ ફુટ ચઢવાનું છે તે દરરોજના ૧ ફુટ ૩ ઇંચ પ્રમાણે છે. ત્રિશીથી ગણતાં ૧૦ દિવસ આવ્યા એટલે કે ૧૦ દિવસમાં ૧૨૧ ફુટ ચઢે અને છેલ્લા ૧ દિવસમાં ૨૧૧ ફુટ ચઢે એમ $૧૦+૧=૧૧$ દિવસમાં ૧૫ ફુટ ચઢી શકે. જવાબ—૧૧ દિવસ લાગશે.

સને ૧૮૨૧

દા. ૬૮ મો.

આ દાખલામાં લાભ્ય કાઢવાનો છે. માટે લાગાકાર ૫૦૨ને લાભ્ય ૧૨૪ વડે ગુણીને તેમાં ૯૧ શેષ ઊમેરવાથી લાભ્ય ૬૨૩૩૬ આવશે.

જવાબ—૬૨૩૩૬ લાભ્ય આવશે.

દા. ૬૯ મો.

આ હિસાબ બહુરાશીનો છે. પ્રથમ પદ ગોઠવ્યાં તો નીચે પ્રમાણે થશે.

માણસ કામ દિવસમાં કરે

૯	૧	૧૨
(જ.)	૨	૬

બહુરાશીની રીતે કરતાં ૨૪ માણસ આવે.
પણ જવાબમાં કેટલાં માણસ વધારે કામે લગાડવાં એમ પૂછવાથી
પ્રથમનાં ૯ માણસ તેમાંથી બાદ કરતાં (૨૪-૯)=૧૫ માણસો વધારે
કામે લગાડવાં જોઈએ.

જવાબ-૧૫ માણસો વધારે કામે લગાડવાં.

દા. ૭૦ મો.

આ દાખલો અપૂર્ણાક રીતે સરળતાથી થાય છે. ત્રિરાશીની
રીતે પણ ગણી શકાશે. અપૂર્ણાક નહિ જાણનારે ૪ રૂ. ૧૩ આના ૬
પાઈની પાઈ કરવી. ૯૩૦ પાઈ આવી. તે જ પ્રમાણે ૪૮૯ રૂ. ૩
આના ૭ પાઈની પાઈ કરી તો ૯૩૯૩૦ પાઈ આવી. હવે ૧ ટી-
કીટની ૯૩૦ પાઈ તો ૯૩૯૩૦ પાઈમાં કેટલી ટીકીટ આવે ?
આનો હિસાબ થયો. ત્રિરાશીની રીતે અગર ભાગાકાર કરી ગણતાં
જવાબ ૧૦૧ આવે. જવાબ-૧૦૧ ટીકીટો આવશે.

દા. ૭૧ મો.

આ દાખલો ત્રિરાશીનો છે. દાખલા ૫૩ મા પ્રમાણે ગણતાં
૪૪ પુટ આવશે. જવાબ-એક સેકન્ડમાં ૪૪ પુટ ચાલતી હશે.

દા. ૭૨ મો.

આ દાખલામાં ત્રણ દિવસ હાજર રહી ૧ દિવસ ગેરહાજર
રહે છે. હાજર રહે ત્યારે ૧ પૌંડ મળે અને ગેરહાજર રહે ત્યારે
૧૧ પૌંડ દંડ થાય એટલે ત્રણ દિવસના ત્રણ પૌંડ કમાય, ને
ચોથે દહાડે ગેરહાજર રહે ત્યારે પૌં. ૧૧ દંડ થાય. એટલે ૧૧ પૌંડ
બચે. આ ઉપરથી ૧૧ પૌંડ કમાવા માટે ત્રણ દિવસ હાજર રહેવું
પડે તો ૬૭ પૌંડ કમાવા માટે કેટલા દિવસ હાજર રહેવું ? આનો
હિસાબ થયો. ત્રિરાશીની રીતે ગણતાં ૧૩૪ દિવસ આવશે.

જવાબ-૧૩૪ દિવસ નોકરી માટે હાજર રહ્યો હશે.

સને ૧૯૨૨

દા. ૭૩ મો.

આ દાખલામાં બબ્બે જણના ભેગા રન આપ્યા છે. માણસો ત્રણ છે એટલે દરેકના રન બબ્બે વખત આવે છે; તેથી બધા રન ભેગા કરી બેએ ભાગવાથી દરેકના એક વખતના રનનો સરવાળો આવશે.
રન

૨૫૪ મગન + છગન

૧૪૨ છગન + જગન

૧૭૮ મગન + જગન

$૫૭૪ \div ૨ = ૨૮૭$ રન મગન+છગન+જગનના થયા.

હવે ત્રણે જણના ૨૮૭ રનમાંથી બબ્બે જણના રન બાદ કરતાં ૧ જણના રન બાકી રહેશે. જેમકે ૨૮૭ રન મગન+છગન+જગનના છે તેમાંથી મગન+છગનના ૨૫૪ રન બાદ કરતાં $(૨૮૭-૨૫૪)=$ ૩૩ રન જગનના રહ્યા. એવી રીતે મગનના તથા છગનના રન કાઢ્યા તો મગનના ૧૪૫ અને છગનના ૧૦૯ આવશે.

જવાબ—મગને ૧૪૫ રન, છગને ૧૦૯ અને જગને ૩૩ રન કર્યા હશે.

દા. ૭૪ મો.

આ હિસાબ ત્રિરાશીનો છે. પ્રથમ ૧૪૫ ડગલાંમાં કેટલા ફુટ જમીન થાય છે તે કાઢી તો $(૧૪૫ \times ૨) = ૨૯૦$ ફુટ થઈ. હવે ૫૬ સરખાં કરવા માટે ૧૬ માઈલના ફુટ કર્યા તો $(૧૬ \times ૫૨૭૦) = ૮૪૪૮૦$ ફુટ થયા. ૨૯૦ ફુટ ચાલવા માટે ૧ મિનિટ લાગે તો ૮૪૪૮૦ ફુટ ચાલવાને કેટલો વખત લાગશે? આવો હિસાબ થયો. ત્રિરાશીની રીતે ગણતાં જવાબ મિનિટમાં આવશે તેના કલાક કરતાં ૪ કલાક ૫૧ $\frac{૧}{૨}$ મિનિટ થશે. જવાબ—૪ કલાક ૫૧ $\frac{૧}{૨}$ મિનિટ લાગશે.

દા. ૭૫ મો.

આ દાખલામાં વેપારીએ ૧૨૪૬ રૂ. માં ઘોડા લીધા છે. તે ઉપરાંત ૧૦૫ નફો કરવો છે એટલે તેને $(૧૨૪૬+૧૦૫)=૧૩૫૧$ રૂપીઆ ઉપજવવા છે. પણ ૨૮ ઘોડામાંથી ૧૨ ઘોડા મરી ગયા છે તેથી $(૨૮-૧૨)=૧૬$ બાકી રહ્યા છે અને તે વેચવાથી ૧૩૫૧ રૂપીઆ ઉપજવવા છે એટલે ૧૬ ઘોડાના ૧૩૫૧ રૂપીઆ તો ૧ ઘોડાનું શું? ત્રિરાશી અગર ભાગાકાર કરવાથી ૮૪ રૂપીઆ ૭ આના આવશે.

જવાબ—૮૪ રૂપીઆ ૭ આને એક ઘોડો વેચવો.

દા. ૭૬ મો.

આ દાખલો ત્રિરાશીનો છે; પણ અપૂર્ણાંક નહિ આવડનારે દાખલા ૭૦ માં જેમ બધાંની પાઈ કુરી છે તેમ આમાં બધાંના પેન્સ કરવા. ૧ પૌંડ ૪ શિલીંગ ૮ પેન્સના ૨૯૬ પેન્સ થયા, અને ૧૫૦ પૌંડ ૫ શિલીંગ ૪ પેન્સના ૩૬૦૬૪ પેન્સ થયા. હવે ૨૯૬ પેન્સનાં ૨૯૬ રમકડાં મળે તો ૩૬૦૬૪ પેન્સનાં કેટલાં મળે? આવો હિસાબ થયો. ત્રિરાશીથી ગણતાં ૩૬૦૬૪ આવશે.

જવાબ—૩૬૦૬૪ રમકડાં આવી શકે.

દા. ૭૭ મો.

આ દાખલામાં ત્રણ મહિનાની આવક ૪ મહિનામાં ખરચે છે એટલે તે ૪ માસ નોકરી કરે તો તેના ૪ માસના પગારમાંથી ત્રણ માસનો પગાર ખર્ચમાં જાય, અને ૧ માસનો પગાર બચે. ૪ મહિને ૧ માસનો પગાર રૂ. ૨૬૪ બચે તો ૧૨ વરસે શું બચશે? આવો હિસાબ થયો. ૫૬ સરખાં કરવા ૧૨ વરસના માસ કર્યા તો $(૧૨ \times ૧૨) = ૧૪૪$ માસ આવ્યા. ત્રિરાશીથી ગણતાં ૬૫૦૪ રૂપીઆ આવશે.

જવાબ—૬૫૦૪ રૂપીઆ બચાવશે.

સને ૧૯૨૩

દા. ૭૮ મો.

આ દાખલો વિવિધ પરિમાણનો છે. ૪ ખાંડી ઘઉં છે. ૨ મણ ૧૧ પાયલી ૧ શેર ઘઉં એક નોકરને આપે તો ૨૫ નોકરને (૨ મણ ૧૧ પાયલી ૧ શેર $\times$ ૨૫) = ૬૭ મણ ૯ પાયલી ૧ શેર ઘઉં આપવા પડે. એની પાસે ૪ ખાંડી એટલે (૪ $\times$ ૨૦) = ૮૦ મણ ઘઉં છે તેમાંથી ૬૭ મણ ૯ પાયલી ૧ શેર = ઘઉં આપતાં (૮૦ મણ ૦ પાયલી ૦ શેર - ૬૭ મણ ૧ પાયલી ૧ શેર) = ૧૨ મણ ૬ પાયલી ૩ શેર ઘઉં રહેશે. જવાબ—૧૨ મણ ૬ પાયલી ૩ શેર ઘઉં બાકી રહેશે.

દા. ૭૯ મો.

આ દાખલો વિવિધ પરિમાણનો છે. પ્રથમ તેણે કરેલા ખર્ચનો સરવાળો કરવો.

૩ પાયલી ચોખાના (૩ $\times$ ૧) = ૩ રૂપીઆ ૬ આના ૦ શત્ય પાઈ. ૭ રૂપીએ ૩૩૦૦ પ્રમાણે ૪ કેરીના ૨ રૂપીઆ ૫ આના ૪ પાઈ થઈ. ૯ આને વાર પ્રમાણે ૧ ફૂટના ૩ આના થાય અને ૧૩ ફૂટ લીધું છે માટે (૧૩ $\times$ ૩) ૩૯ આના એટલે ૨ રૂપીઆ ૭ આના થાય. હવે બધી રકમોનો સરવાળો કર્યો તો—

૩. આ. પાઈ

૩—૬—૦ —ચોખાની કિંમત

૨—૫—૪ —કેરીની કિંમત

૨—૭—૦ —કપડાની કિંમત

૦—૭—૦ —મજૂરી ખર્ચ

૩. ૮—૯—૪ પાઈ કુલ ખર્ચ થયો. એની પાસે ૩. ૫૦ હતા તેમાંથી ખર્ચ બાદ કર્યો તો બાકી ૪૧ રૂપીઆ ૬ આના ૮ પાઈ રહેશે.

જવાબ—૪૧ રૂપીઆ ૬ આના ૮ પાઈ બાકી રહ્યા.

દા. ૮૦ મો.

આ હિસાબ પણ વિવિધ પરિમાણનો છે. આ દાખલામાં નફામાંથી સમાર કામનો ખર્ચ બાદ કરતાં (૨૬૮૭૨ રૂપિયા ૧૨ આના—૨૧૧૬ રૂપિયા ૮ આના) ૨૪૭૫ રૂપિયા ૪ આના રહેશે અને તે ૩૦૦ ભાગીદારોને વહેંચવા છે માટે ૨૪૭૫૬ રૂપિયા ૪ આનાને ૩૦૦ વડે ભાગવાથી ૮૨ રૂપિયા ૮ આના ૪ પાછ આવશે.
જવાબ—દરેક ભાગીદારને ૮૨ રૂપિયા ૮ આના ૪ પાછ આવશે.

દા. ૮૧ મો.

આ દાખલો ત્રિરાશીનો છે. પદ સરખાં કરવા માટે માધલના વાર અને કલાકની મિનિટ કરવી પડશે. ૩ માધલના વાર (૩×૧૭૬૦) = ૫૨૮૦ થયા અને પૂરૂ કલાકની મિનિટ (૫૫×૬૦) = ૩૩૦ થઈ. હવે ૩૩૦ મિનિટમાં ૫૨૮૦ વાર તરે તો ૧૧ મિનિટમાં કેટલા વાર તરશે એવો હિસાબ થયો. ત્રિરાશીથી ગણતાં ૧૭૬ વાર આવશે.

જવાબ—૧૭૬ વાર તરશે.

દા. ૮૨ મો.

આ દાખલો ત્રિરાશીનો છે. દાખલા ૫૫ મા પ્રમાણે ગણવાનો છે. નાસી ગએલાં ૧૭૬૦ માણસો ૪૦૦૦ માંથી બાદ કરતાં (૪૦૦૦-૧૭૬૦) = ૨૨૪૦ માણસ રહેશે. ૪૦૦૦ માણસોને ૪૨ દિવસ ચાલે તો ૨૨૪૦ માણસને કેટલા દિવસ ચાલશે? આવો હિસાબ થયો. ત્રિરાશીથી ગણતાં ૭૫ દિવસ આવ્યા. જવાબ—૭૫ દિવસ ચાલશે.

સને ૧૯૨૪

દા. ૮૩ મો.

આ દાખલો ૭૩ મા દાખલા પ્રમાણે ગણવાનો છે. કુલ મુસાફર ૩૪૦ છે તેમાંથી પુરૂષ+સ્ત્રી મળી ૨૭૫ છે તે બાદ કરતાં (૩૪૦-૨૭૫) = ૬૫ વધશે તે છોકરાં છે. એવીજ રીતે પુરૂષ અને છોકરાં મળી

૨૩૫ છે તે કુલ મુસાફરમાંથી બાદ કરવાથી ૧૦૫ સ્ત્રીઓ આવશે, અને છોકરાં ૬૫ તથા સ્ત્રીઓ ૧૦૫ મળી ૧૭૦ સ્ત્રીને છોકરાં મળી થશે અને તે કુલ મુસાફર ૩૪૦ માંથી બાદ કરતાં $(૩૪૦-૧૭૦)=૧૭૦$ પુરૂષ આવશે. જવાબ—૧૭૦ પુરૂષ ૧૦૫ સ્ત્રીઓ અને ૬૫ છોકરાં હશે.

દા. ૮૪ મો.

આ દાખલો ત્રિરાશીનો છે. પદ સરખાં કરવા માટે ૫ માઇલના વાર કર્યા તો $(૫ \times ૧૭૬૦)=૮૮૦૦$ વાર થયા. હવે ૧ આંટામાં ૧૩૭૫ વાર જમીન કપાય છે, તો ૮૮૦૦ વાર જમીન કાપવામાં કેટલા આંટા થશે. ત્રિરાશીથી ગણતાં અગર ૮૮૦૦ ને ૧૩૭૫ વડે ભાગતાં ૬૪ આવશે. (આણપાણના ભાગાકાર અગર અપૂર્ણાંક ન આવડે તેમણે અર્ધા વાર કરીને હિસાબ કરવો. જેમ ૧૩૭૫ વારના અર્ધા વાર ૨૭૫ અને ૮૮૦૦ ના અર્ધા વાર ૧૭૬૦૦ થયા એટલે $૧૭૬૦૦ \div ૨૭૫=૬૪$ આવશે.) જવાબ—૬૪ વખત દોડવું પડશે.

દા. ૮૫ મો.

આ દાખલો બહુરાશીનો છે, પણ તેમાં પદ સરખાં કરવાની જરૂર છે. ૧ મહિનાના દિવસ ૩૦ કર્યા. ૧૫ મણુ ૩૦ શેરના શેર કર્યા તો $(૧૫ \times ૪૦+૩૦)=૬૩૦$ શેર આવ્યા, અને ૩૦ મણુના શેર કર્યા તો $(૩૦ \times ૪૦)=૧૨૦૦$ શેર આવ્યા. હવે એક બેંસ એક ગાય કરતાં ૩ ગણું ખાય છે એનો અર્થ એ થયો કે ૧ બેંસ બરાબર ત્રણ ગાયો છે. હિસાબમાં ૩૩ ગાયને ૧૪ બેંસો આપી છે તે બંનેની બેંસો કરી તો ૩ ગાયની ૧ બેંસ પ્રમાણે ૩૩ ગાયની ૧૧ બેંસો આવી અને ૧૪ બીજી બેંસો છે એટલે બધી મળી $(૧૧+૧૪)=૨૫$ બેંસો થઈ. ૭ બેંસો ૩૦ દિવસમાં ૬૩૦ શેર ખોળ ખાય છે તો ૨૫ બેંસો ૧૨૦૦ શેર ખોળ કેટલા દિવસમાં ખાશે? આવો હિસાબ થયો. બહુરાશીની રીતે ગણતાં ૧૬ દિવસ આવશે. જવાબ—૧૬ દિવસમાં ખાશે.

દા. ૮૬ મો.

આ હિસાબ ત્રિરાશીનો છે. ૫૬ સરખાં કરવા માટે પ્રથમ એ કેટલા દિવસ ગેરહાજર રહ્યો તે કાઢ્યું.

માર્ચ માસમાં ૨૨ દિવસ

એપ્રિલમાં ૩૦ „

મેમાં ૩૧ „

જુનમાં ૩ „

કુલ ૮૬

હવે તેને ૧ વર્ષ એટલે ૩૬૫ દિવસની મજૂરી ૨૦૫ રૂપીઆ ૫ આના મળે છે તો ૮૬ દિવસની મજૂરી કેટલી થઈ? જે આવે તે જવાબ આવશે. અપૂર્ણાંક નહિ જાણનારે ૨૦૫ રૂપીઆ ૫ આનાના આના કરીને ત્રિરાશીથી જવાબ કાઢવો. જવાબમાં આવેલા આનાના પછી રૂપીઆ કરી જવાબ મૂકવો. ૨૦૫ રૂપીઆ ૫ આનાના ૩૨૮૫ આના થયા. ૩૬૫ દિવસના ૩૨૮૫ આના તો ૮૬ દિવસના કેટલા? ત્રિરાશીથી ગણતાં ૭૭૪ આના આવશે. તેના રૂપીઆ કર્યા તો (૭૭૪÷૧૬)=૪૮ રૂપીઆ ૬ આના આવ્યા.

જવાબ—૪૮ રૂપીઆ ૬ આના કાપી લવા.

દા. ૮૭ મો.

આ હિસાબમાં બે થાન (તાકા) ની કિંમત આપેલી છે. એક થાનનો ભાવ આપેલો છે તે ઉપરથી તેની લાંબાઈ કાઢવી. પહેલાં થાનના ૧ વારના ૮ $\frac{૧}{૨}$ આના છે અને આખા થાનની કિંમત ૧૯ રૂપીઆ ૨ આના છે. અપૂર્ણાંક નહિ જાણનારે બંને રકમોની પાઈ કરવી. પહેલી ૮ $\frac{૧}{૨}$ આનાની પાઈ કરી તો (૮ $\frac{૧}{૨}$ ×૧૨)=૧૦૨ પાઈ આવી. તેજ મુજબ ૧૯ રૂપીઆ ૨ આનાની પાઈ કરી તો ૩૬૭૨

પાછ આવી, હવ ૧૦૨ પાછનું ૧ વાર તો ૩૬૭૨ પાછનું કેટલા વાર? ત્રિરાશી અંગર ભાગાકારથી ગણતાં ૩૬ વાર આવશે. એ તાકાની લાંબાઈ થઈ. બીજો તાકો પણ પહેલા તાકો જેટલા લાંબો છે, અને એની કિંમત ૨૫ રૂપીઆ ૫ આના છે, એટલે ૩૬ વારના ૨૫ રૂપીઆ ૫ આના તો ૧ વારનું શું? આના હિસાબ થયો. ૨૫ રૂપીઆ ૫ આનાના આના કર્યા તો $(૨૫ \times ૧૬ + ૫) = ૪૦૫$ આના થયા. ત્રિરાશીથી અંગર ભાગાકારથી ગણતાં $(૪૦૫ \div ૩૬) = ૧૧$ આના ૩ પાછ આવી.

જવાબ—૧ વારના ૧૧ આના ૩ પાછ ભાવ હશે.

સને ૧૯૨૫

દા. ૮૮ મો.

આ દાખલો આગળ આવેલા ૭૪ મા દાખલા પ્રમાણે ગણવાનો છે. સરખાં પદ કરી ત્રિરાશી રીતે ગણતાં ૪ કલાક ૪૮ મિનિટ આવશે.

જવાબ—૪ કલાક ૪૮ મિનિટ આવશે.

દા. ૮૯ મો.

આ દાખલો બહુરાશીનો છે. બહુરાશીની રીતે આગળ આવેલા દાખલા ૩ ના પ્રમાણે ગણતાં ૧૦૦ દિવસ આવશે.

જવાબ—૧૦૦ દિવસ બંધાશે.

દા. ૯૦ મો.

આ દાખલો વિવિધ પરિમાણની બાદબાકી ગુણાકાર ને ભાગાકારની રીતે ગણવાનો છે. પ્રથમ ૪૫ સ્ત્રીઓને આપવાની રકમ કાઢવા માટે ૧ રૂ. ૩ આના ૬ પાછને ૪૫ વડે ગુણ્યા તો રૂ. ૫૪-૧૩-૬ પાછ આવી, તે મૂળ રકમ રૂ. ૯૨-૧૩-૧૦ પાછમાંથી બાદ કરીએ તો બાકી રૂ. ૩૮-૦-૪ પાછ રહેશે અને તે રકમ ૨૫ પુરૂષાની છે. ૧ પુરૂષની કાઢવા માટે તે રકમને એટલે રૂ. ૩૮-૦-૪ પાછને ૨૫ વડે ભાગવાથી રૂ. ૧-૮-૪ પાછ ૧ પુરૂષને આવશે.

જવાબ—દરેક પુરૂષને રૂ. ૧-૮-૪ પાછ મળશે.

દા. ૯૧ મો.

આ દાખલામાં પ્રથમ ૪૮૮ શેર કોશીની કિંમત કાઢવા માટે ૪૮૮ ને ૧૧ વડે ગુણ્યા તો $(૪૮૮ \times ૧૧) = ૫૩૬૮$ આના ૪૮૮ શેર કોશીના આવ્યા, અને એ કોશીની કિંમતમાંથી ખાંડ ભાવવી છે. ખાંડનો ભાવ ૪ અને શેર છે તો ૫૩૬૮ આનામાં કેટલી ખાંડ આવશે? આવો હિસાબ થયો. ત્રિરાશી અગર ભાગાકારની રીતે ગણતાં ૧૩૪૨ શેર ખાંડ આવશે. જવાબ—૧૩૪૨ શેર ખાંડ મળશે.

દા. ૯૨ મો.

આ દાખલામાં ૪૨૦ રૂપીઆના માલના ૫૬૦ રૂપીઆ ઉપજાવ્યા છે, એટલે $(૫૬૦ - ૪૨૦) = ૧૪૦$ વધારે ઉપજ્યા છે, અને તે નફો છે. વળી દર પેટીએ ૨ રૂ. નફો મળ્યો છે તો ૧૪૦ રૂ. નફો કેટલી પેટીએ મળ્યો હશે? ત્રિરાશી અથવા ભાગાકારની રીતે ગણતાં ૭૦ પેટી આવશે. એ ૭૦ પેટીના રૂ. ૪૨૦ આપેલા છે તો ૧ પેટીનું શું આપ્યું હશે? ત્રિરાશી અગર ભાગાકારની રીતે ગણતાં રૂ. ૬ એક પેટીના આવે. જવાબ—(૧) ૭૦ પેટીઓ લીધી હશે.

(૨) દરેક પેટીની કિંમત રૂ. ૬ આપવી પડી હશે.

સને ૧૯૨૫

(ગવર્નમેંટ)

દા. ૯૩ મો.

આ દાખલો લઘુતમ તથા દઢભાજકનો છે અને તે અગાઉ ગવર્નમેંટ ધોરણ પ્રમાણે એમ્પા ધોરણમાં દઢભાજક તથા લ. સા. ભાજ્ય ચાલતા હતા. હાલમાં પાંચમા ધોરણમાં ચાલે છે.

જવાબ. (૧) લઘુ. સા. ભાજ્યની રીતે ગણતાં ૧૫૬૦ લ. સા. ભા.

(૨) દઢભાજકની રીતે ગણતાં ૧૩ દઢભાજક.

દા. ૯૪ મો.

આ દાખલો અગાઉ આવેલા દાખલા ૭૭ પ્રમાણે ગણવાનો છે. એમાં ૪ મહિના નોકરી કરે ત્યારે ત્રણ મહિનાનો પગાર અર્થમાં જાય છે, તે ૧ મહિનાનો પગાર બચે છે, એટલે ૪ માસે ૧ માસનો પગાર બચે તો ૧૨ મહિને કેટલો પગાર બચે? બાર માસનો પગાર રૂ. ૨૧૦ છે, તે ઉપરથી ૧ માસનો પગાર કાઢતાં $(૨૧૦ \div ૧૨)$ રૂ. ૧૭ ૮ આના એટલે ૨૮૦ આના આવ્યા. ૪ મહિને ૨૮૦ આના બચાવે તો ૧૨ મહિને શું બચાવશે? ત્રિરાશીથી ગણતાં ૮૪૦ આના આવ્યા તેના રૂપિયા કર્યા તો ૫૨ રૂ. ૮ આના આવ્યા.

જવાબ—રૂ. ૫૨-૮-૦ વર્ષ આખરે શીલક હશે.

દા. ૯૫ મો.

આ હિસાબ ત્રિરાશીનો છે. પૃથ્વીની આસપાસ દોરો વીંટાળવાનો છે, અને પૃથ્વીનો પરિઘ ૨૫ હજાર માઇલ છે, એટલે ૨૫૦૦૦ માઇલ લાંબો દોરો જોઈએ. પદ સરખાં કરવા માટે માઇલના યાર્ડ કરવા જોઈએ. ૨૫૦૦૦ માઇલને ૧૭૬૦ વડે ગુણવાથી ૪૪૦૦૦૦૦૦ યાર્ડ આવ્યા. હવે ૨૦૦ યાર્ડ દોરો કાઢવા માટે અર્ધો પૌંડ રેશમ જોઈએ તો ૪૪૦૦૦૦૦૦ યાર્ડ દોરો કાઢવા માટે કેટલું રેશમ જોઈએ? ત્રિરાશીની રીતે ગણતાં ૨૨૦૦૦૦ અર્ધા પાઉન્ડ રેશમ જોઈએ. તેને એએ ભાગવાથી ૧૧૦૦૦૦ પાઉન્ડ રેશમ જોઈશે.

જવાબ—૧૧૦૦૦૦ પાઉન્ડ રેશમ જોઈએ.

દા. ૯૬ મો.

આ હિસાબ બહુરાશીનો છે. સરખાં પદ કરવા માટે ૧૧ મણના શેર કરવા જોઈએ. ૧૧ મણ $\times ૪૦ = ૬૦$ શેર થયા. ૧૦ ભેંસો અથવા ૧૫ ગાયો છે એટલે ૧૦ ભેંસો = ૧૫ ગાયો થઈ. હિસાબમાં ૩ ભેંસો અને ૩ ગાયો છે, તે બેને બદલે ગાયોની ભેંસો કરી બધી ભેંસો

કરવી. ૧૫ ગાયો=૧૦ ભેંસો છે તો ૩ ગાયોની કેટલી? ત્રિરાશીથી ગણતાં ૨ ભેંસો આવી. ૩ ભેંસો છે અને ૩ ગાયોની ૨ ભેંસો આવી એટલે કુલ (૩+૨)=૫ ભેંસો થઈ. ૧૦ ભેંસોને અઠવાડીએ ૪૦ શેર કપાસીઆ ખવાડીએ તો ૫ ભેંસોને ૬૦ શેર કપાસીઆ કેટલા દિવસ ખવડાવી શકાય? બહુરાશીની રીતે ગણતાં ૨૧ દિવસ આવશે.

જવાબ—૨૧ દિવસ ચાલશે.

દા. ૯૭ મો.

આ દાખલો ત્રિરાશીનો છે. આગળ આવેલા દાખલા ૮૨ પ્રમાણે ગણવાથી ૧૬ કુર્કુ દિવસ આવશે. જવાબ—૧૬ કુર્કુ દિવસ ચાલશે.

સને ૧૯૨૬

દા. ૯૮ મો.

આ હિસાબ સાધારણ બાદબાકીનો છે. ૫૦૦૦૫૦૩ લખવાને બદલે ૫૦૫૦૩ લખ્યા માટે ૫૦૦૦૫૦૩ માંથી ૫૦૫૦૩ બાદ કરવાથી ૪૯૫૦૦૦૦ રહ્યા, તેટલા ઓછા લખ્યા.

જવાબ—૪૯૫૦૦૦૦ ઓછા લખ્યા.

દા. ૯૯ મો.

આ હિસાબ પણ વિવિધ પરિમાણની રીતનો છે. આ દાખલામાં અનાજ તથા કોથળા બંને મળીને ૭૫ કોથળાનું વજન ૩૯૫ મણુ ૩ શેર ૨૦ રૂપીઆભાર છે તેમાંથી બાજરીનું વજન ૩૮૬ મણુ ૭ શેર ૧૦ રૂપીઆભાર બાદ કરવાથી ૭૫ કોથળાનું વજન ૮ મણુ ૩૬ શેર ૧૦ રૂ. ભાર નીકળ્યું. હવે એક કોથળાનું વજન કાઢવા માટે ૮ મણુ ૩૬ શેર ૧૦ રૂપીઆભારને ૭૫ વડે ભાગ્યા તો ૪ શેર ૩૦ રૂપીઆભાર આવ્યા.

જવાબ—૪ શેર ૩૦ રૂપીઆભાર દરેક કોથળાનું વજન.

દા. ૧૦૦ મો.

આ દાખલો ત્રિરાશીનો છે. ૫૬ સરખાં કરવા માટે ૧ શિલીંગ ૪ પેન્સના પેન્સ કર્યા તો ૧૬ પેન્સ થયા, તેમજ ૫૭૮૧ પૌંડના પેન્સ કર્યા તો $(૫૭૮૧ \times ૨૪૦) = ૧૩૮૭૪૪૦$ પેન્સ થયા. હવે ૧૬ પેન્સ મોકલવા માટે ૧ રૂા. નોંધએ તો ૧૩૮૭૪૪૦ પેન્સ મોકલવા કેટલા રૂપીઆ નોંધએ ? આનો હિસાબ થયો. ત્રિરાશીથી ગણતાં ૮૬૭૧૫ રૂપીઆ આવશે. જવાબ—૮૬૭૧૫ રૂપીઆ નોંધએ.

દા. ૧૦૧ મો.

આ દાખલો બહુરાશીનો છે. તેને સહેલાઈથી ગણવા માટે પ્રથમ ૮ મહિનાનું ૧ માણસનું સૂતર કાઢવું. રોજનું ૧ માણસ ૦૧૧ રૂપિઆ ભાર કાંતે છે તો ૧ મહિનાનું $૩૦ \times ૦૧૧ = ૧૫$ રૂપિઆભાર થયું. તે લેખે ૮ મહિનાનું $(૧૫ \times ૮) ૧૨૦$ રૂપિઆભાર એટલે $૧૨૦ \div ૪૦ = ૩$ શેર થયું. હવે ત્રિરાશીથી ગણીએ તો ૧ માણસ નો ૩ શેર સૂતર કાઢે તો ૩૨૮૭૬ માણસ કેટલું કાઢે ? ગુણાકાર કરવાથી $(૩૨૮૭૬ \times ૩) ૯૮૬૨૮$ શેર સૂતર થયું. તેના મણુ કાઢતાં ૨૪૬૫ મણુ ૨૮ શેર થયું. જવાબ—૨૪૬૫ મણુ ૨૮ શેર સૂતર તૈયાર થાય.

દા. ૧૦૨ મો.

આ હિસાબ બહુરાશીનો છે. ૫૬ ગોકવીને ગણવાથી ૮ દિવસ આવશે. જવાબ—૮ દિવસમાં પૂરું કરી શકશે.

દા. ૧૦૩ મો.

સને ૧૯૨૬

(ગવર્નમેન્ટ)

આ દાખલો અગાઉ આવી ગએલા દાખલા ૨૮ ની રીતનો છે. સરખાં ૫૬ કરવા માટે પ્રથમ ૩ યાર્ડ ૨ ફૂટના ફૂટ કર્યા તો

($3 \times 3 + 2$) = ૧૧ ફૂટ થયા. હવે ૧૨૦ માઇલના ફૂટ કર્યા તો (૧૨૦×૫૨૮૦) = ૬૩૩૬૦૦ ફૂટ થયા. હવે ૧ સેકંડમાં પૈકું ૧ આંટો ફરે એટલે ૧૧ ફૂટ જમીન કાપે છે તો ૬૩૩૬૦૦ ફૂટ જમીન કાપવા માટે કેટલા સેકંડ લાગશે ? ત્રિરાશીથી ગણતાં ૫૭૬૦૦ સેકંડ આવશે. તેના કલાક કર્યા તો ૧૬ આવ્યા.

જવાબ—૧૬ કલાકે મુંબાઈથી પૂના પહોંચશે.

દા. ૧૦૪ મો.

આ દાખલામાં ભાન્ય શોધી કાઢવો છે. શેષ ૭૯ છે. ભાગાકાર શેષથી ત્રણ ગણો એટલે $૭૯ \times ૩ = ૨૩૭$ થયો. વળી ભાજક ભાગાકારથી બમણો એટલે $૨૩૭ \times ૨ = ૪૭૪$ થયો. હવે ભાન્ય કાઢવા માટે ભાગાકાર ને ભાજકનો ગુણુકાર કરવો પડે ને તેમાં શેષ ઉમેરવી પડે માટે ભાગાકાર $૨૩૭ \times$ ભાજક $૪૭૪ +$ શેષ $૭૯ = ૧૧૨૪૧૭$ ભાન્ય થયો.

દા. ૧૦૫ મો.

આ દાખલો જુદી જુદી ત્રિરાશીથી કરવાનો છે. પ્રથમ બંનેનું કામ કાઢવું જોઈએ. ૨૪ દિ. માં ૧ કામ તો ૧ દિવસમાં કેટલું ? ત્રિરાશીથી કાઢતાં $\frac{૧}{૨}$ અ નું કામ આવ્યું છે તેજ પ્રમાણે ગણતાં $\frac{૧}{૩}$ અ નું કામ આવ્યું. બંને જણ ૧ દિવસમાં $\frac{૧}{૨} + \frac{૧}{૩} = \frac{૫}{૬}$ કામ કરે છે, તો ૪ દિવસમાં કેટલું કરશે ? ત્રિરાશીથી કાઢતાં $\frac{૫}{૬} \times ૪ = \frac{૨૦}{૩}$ કામ આવ્યું. આખા કામમાંથી $\frac{૨૦}{૩}$ કામ થયું એટલે $૧ - \frac{૨૦}{૩} = \frac{૧}{૩}$ કામ બાકી રહ્યું તે એકલા જાને કરવાનું છે. જ ૧ દિવસમાં $\frac{૧}{૩}$ કામ કરે છે તો $\frac{૧}{૩} \times ૩ = ૧$ કામ કેટલા દિવસમાં કરશે ? આવો હિસાબ થયો. ત્રિરાશીથી ગણતાં ૨૧ દિવસ આવશે. જવાબ—૨૧ દિવસમાં પૂરું કરશે.

દા. ૧૦૬ મો.

આ હિસાબ સંખ્યાનો છે. અગાઉ આવેલા સંખ્યાના દાખલા ૨૪ મા પ્રમાણે જુદી જુદી સંખ્યા લખી સરવાળો કરવો.

$$૧૧ લાખ = ૧૨૫૦૦૦$$

$$૧૧૧ હજાર = ૧૫૦૦$$

$$૧૧ સો = ૧૨૫$$

કુલ રૂ. ૧૬૭૨૫ રોકવાના નક્કી કર્યા.

$$૧૧૧૧ લાખ = ૧૭૫૦૦૦$$

$$૧૧૧ હજાર = ૧૫૦૦$$

$$૧૧ સો = ૧૨૫$$

કુલ રૂ. ૧૭૬૬૨૫ રોક્યા.

હવે ૧૬૬૨૫ રોકવાના ધારેલા, અને ૧૭૬૨૫ રૂપીઆ રોકાઈ ગયા એટલે ૧૭૬૬૨૫-૧૬૬૨૫=૫૦૦૦૦ રૂપીઆ ધારવા કરતાં વધારે રોકાયા.

જવાબ-૫૦૦૦૦ રૂપીઆ વધારે રોકાયા.

દા. ૧૦૭ મો.

આ દાખલામાં પ્રથમ ૧ ડઝન એટલે બાર ગુણીમાં કેટલું અનાજ છે તે કાઢવા માટે વિવિધ પરિમાણના ગુણાકારની રીતે ૪ ફરા ૩ પાયલી ૨ શેર ને ૧૨ વડે ગુણવાથી ૫૦ ફરા ૧૦ પાયલી આવ્યા. તેની કિંમત રૂ. ૬૦૭-૮-૦ પાછ છે. હવે બીજી વખતે શેરનો ભાવ આપ્યો છે માટે ૫૬ સરખાં કરવા ફરા પાયલીના શેર કરવા નોંધએ. ૫૦ ફરા ૧૦ પાયલીના ઉતરતી ભાંજણીની રીતથી

શેર કર્યા તો ૩૨૪૦ શેર આવ્યા. હવે ૧ શેરના ચાર આના તો ૩૨૪૦ શેરનું શું ઉપજશે ? ત્રિરાશી અથવા ગુણાકારની રીતે ગણતાં ૧૨૯૬૦ આના અથવા ૮૧૦ રૂપીઆ ઉપજ્યા. હવે નફો કાઢવા માટે ઉપજેલી કિંમતમાંથી બેઠેલી કિંમત આદ કરવી જોઈએ. ઉપજેલી કિંમત રૂ. ૮૧૦-૦-૦ છે તેમાંથી બેઠેલી કિંમત રૂ. ૬૦૭-૮-૦ પાછા આદ કર્યા તો રૂ. ૨૦૨-૮-૦ પાછા આવશે તે નફો ગણાશે.

જવાબ—૨૦૨ રૂપીઆ ૮ આના નફો થશે.

દા. ૧૦૮ મો.

આ દાખલો ઉતરતી ભાંજણીનો છે. પ્રથમ ૧૧૧ ટન ૪ હંદ્રવંટ ૧ ક્વાર્ટર ૧ સ્ટોન ચલાના પાઉન્ડ ઉતરતી ભાંજણીની રીતે કર્યા તો ૩૮૫૦ પાઉન્ડ આવ્યા હવે ૫ પાઉન્ડનો ૧ ડ્યો ભરાય તો ૩૮૫૦ પાઉન્ડના કેટલા ડ્યો ભરાય ? ત્રિરાશી અથવા ભાગાકારથી ગણતાં ૭૭૦ ડ્યો આવશે.

જવાબ—૭૭૦ ડ્યો ભરાશે.

સને ૧૯૨૭

દા. ૧૦૯ મો.

આ દાખલો વિવિધ પરિમાણના ગુણાકારનો છે. ૬૩ વર્ષનો ખર્ચ કાઢવા માટે ૧ વર્ષના ખર્ચને ૬૩ વડે ગુણવા જોઈએ. એક વર્ષનો ખર્ચ ૫૨૭ પૌન્ડ ૧૧ શિલીંગ ૪ પેન્સ છે તેને ૬૩ વડે ગુણ્યા તો ૪૯૦૬૩ પૌન્ડ ૧૪ શિલીંગ ૦ સ્કન્ય પેન્સ આવ્યા.

જવાબ—૪૯૦૬૩ પૌન્ડ ૧૪ શિલીંગ ખર્ચ થશે.

દા. ૧૧૦ મો.

આ દાખલો સાદી ત્રિરાશીનો છે. દાખલા ખીજા પ્રમાણે ત્રિરાશીની રીતે ગણતાં ૧૦ કલાક આવશે.

જવાબ—૧૦ કલાક કામ કરવું જોઈએ.

દા. ૧૧૧ મો.

આ દાખલામાં ઉતરતી ભાંજણીની રીતે બંને પદોના પાઉન્ડ કરીને પછી સાદો ભાગાકાર કરવો પડશે. પ્રથમ ૩ ક્વા. ૮ પાઉન્ડના પાઉન્ડ કર્યા તો ૯૨ પાઉન્ડ આવ્યા. અને ૪ ટન ૧૬ હંદ્રવેટ ૩ ક્વાર્ટર ૨૦ પાઉન્ડના પાઉન્ડ કર્યા તો ૧૦૮૫૬ પાઉન્ડ આવ્યા. હવે દરેક માણસને ૯૨ પાઉન્ડ અનાજ આપીએ તો ૧૦૮૫૬ પાઉન્ડ અનાજ કેટલા માણસને અપાશે ? આવો દાખલો થયો. ત્રિરાશીની રીતે અથવા ભાગાકારથી ગણતાં ૧૧૮ માણસ આવશે.

જવાબ-૧૧૮ માણસને વહેંચી શકાશે.

દા. ૧૧૨ મો.

આ દાખલો અગાઉ આવેલા દાખલા ૩૯ પ્રમાણે ગણવાનો છે. આમાં પહેલેથી શરૂ કરવાનું છે.

પહેલી ટોપલીમાં-૨૪૬	ત્રીજી ટોપલીમાં બીજી કરતાં ૧૯ વધારે છે
બીજી ટોપલીમાં-૩૧૯	એટલે બીજીની ૩૧૯+૧૯=૩૩૮ ત્રીજી ટોપ
ત્રીજી ટોપલીમાં-૩૩૮	લીની થઇ. ચોથીમાં પહેલી અને બીજીના
ચોથી ટોપલીમાં-૫૬૫	સરવાળા જેટલી છે. એટલે પહેલીની ૨૪૬+
-----	બીજીની ૩૧૯ મળી ૫૬૫ ચોથી ટોપલીની
કુલ કેરીઓ-૧૪૬૮.	થઇ પછી બધી ટોપલીની ભેગી કરી તો
	૧૪૬૮ થઇ.

જવાબ-૧૪૬૮ કેરીઓ ખરીદ કરી લેશે.

દા. ૧૧૩ મો.

આ દાખલો બહુરાશીનો છે. અગાઉ આવેલા ૧૦૨ માં દાખલા પ્રમાણે બહુરાશીની રીતે ગણતાં ૭ રૂપિયા આવશે.

જવાબ. ૭૫ રૂપિયા કમાશે.

સને ૧૯૨૭ (ગવર્નમેન્ટ)

દા. ૧૧૪ મો.

આ દાખલો દહલાજકનો છે. પ્રથમ ૪૯૧ તથા ૫૪૮ માંથી અનુક્રમે ૧ અને ૨ બાદ કર્યા તો ૪૯૦ અને ૫૪૬ આવ્યા, તે બેનો દહલાજક કાઢ્યો તો ૧૪ આવ્યો. જવાબ-૧૪ વડે ભાગવા.

દા. ૧૧૫ મો.

આ હિસાબ બહુરાશીનો છે. પ્રથમ પદ સરખાં કરવાં. ૧૨ માણસ અથવા ૧૮ છોકરાં છે એનો અર્થ એવો છે કે ૧૨ માણસ = ૧૮ છોકરાં થાય. હવે, ૧૮ છોકરાંનાં બે ૧૨ માણસ થાય તો બીજી વખતે તો ૬ છોકરાં છે તેનાં માણસ કેટલાં? ત્રિરાશીથી ગણતાં ૬ માણસ આવ્યાં અને ૧૦ માણસ છે તે બંને મળી (૧૦ + ૬) = ૧૬ માણસ થયાં. હવે પદ ગોઠવો:

માણસ કામ દિવસમાં કરે } બહુરાશીની રીતે ગણતાં ૨ દિવસ આવશે.

૧૧	$\frac{૩}{૪}$	૮
૧૦	$\frac{૧}{૪}$	(૪)

જવાબ-૨ દિવસમાં કરશે.

દા. ૧૧૬ મો.

આ દાખલો લઘુતમ સાધારણ ભાન્યનો છે. ૬, ૮, ૯, ૧૨ અને ૧૫ નો લઘુતમ સાધારણ ભાન્ય કાઢતાં ૩૬૦ આવ્યો. એટલી મિનિટે બીજીવાર ભેગા થાય.

જવાબ-૩૬૦ મિનિટ અથવા ૬ કલાકે બીજીવાર ભેગા થશે.

દા. ૧૧૭ મો.

અગાઉ આવેલા દાખલા ૯૧ પ્રમાણે ગણતાં ૩૩૬ ૬ શેર આવશે.

જવાબ-૩૩૬ ૬ શેર કાપી ખરીદ કરી ચકાશે.

દા. ૧૧૮ મો.

પ્રથમ ૩૦ ફરાની બેઠેલી કિંમત કાઢવા માટે ૧ રૂપીઆની ૬ પાયલીનો ભાવ છે તેથી ૩૦ ફરાની પાયલી કરી તો $(૩૦ \times ૧૬) = ૪૮૦$ પાયલી આવી. ૬ પાયલીનો ૧ રૂ. તો ૪૮૦ પાયલીની કિંમત કેટલી ? ત્રિરાશી અથવા ભાગાકારથી કરતાં ૮૦ રૂપીઆ આવ્યા તે બેઠેલી કિંમત થઈ. હવે રૂ. ૫૦ નફો મેળવવો છે એટલે વધારે ઉપ-જનવવા છે. રૂ. ૮૦+૫૦ મળી કુલ રૂ. ૧૩૦ ઉપજનવવા છે. ૧૩૦ રૂપીઆનું ૪૮૦ પાયલી અનાજ છે તો ૧ રૂપીઆનું કેટલું ? આવો હિસાબ થયો. ત્રિરાશીથી અથવા ભાગાકારથી ગણતાં ૩૬૬ પાયલી આવશે.

જવાબ-૧ રૂપીઆની ૩૬૬ પાયલી વેચવું.

સને ૧૯૨૮

દા. ૧૧૯ મો.

આ દાખલામાં પ્રથમ અના માલની ૫૦ હંદ્રવેટની કિંમત કાઢી તો રૂ. ૧૭-૮-૦×૫૦=વિવિધ પરિમાણના ગુણાકારથી ગણતાં ૮૭૫ રૂ. આવ્યા. હવે જાના માલની કિંમત કાઢી તો ૪૨૫ શેર ધઉંના ૬ આને શેરના ભાવે ૨૫૫૦ આના અથવા ૧૫૯ રૂ. ૬ આ ૦ પાઈ થયા. અગ્રે રૂ. ૮૭૫ નો માલ જાને આપ્યો, અને તેને બદલે રૂ. ૧૫૯-૬-૦ પાઈનો માલ લીધો તેથી ૮૫૦ રૂપીઆમાંથી ૧૫૯ રૂપીઆ ૬ આના બાદ કર્યા તો રૂ. ૭૧૫-૧૦-૦ પાઈ ઓછા આવ્યા.

જવાબ-અને રૂ. ૭૧૫-૧૦-૦ પાઈ નુકસાન થયું.

દા. ૧૨૦ મો.

આ દાખલામાં ૧૨ ઘોડા તથા ૧૮ બળદની ભેગી કિંમત ૧૨૫૦ પૌંડ આપેલા છે. હવે ૧ બળદની કિંમત ૨ પૌંડ ૫ શિલીંગ આપેલા છે તે ઉપરથી ૧૮ બળદની કિંમત કાઢી તો ૪૦ પૌંડ ૧૦

૧૬૨

શિલીંગ આવ્યા. તે પહેલાં આપેલી ૧૨૫૦ પૌંડ ભેગી કિંમતમાંથી બાદ કર્યાં તો ૧૨૦૯ પૌંડ ૧૦ શિલીંગ એ ૧૨ ઘેડાની કિંમત રહી.
જવાબ-૧૨૦૯ પૌંડ ૧૦ શિલીંગ ઘેડાની કિંમત.

દા. ૧૨૧ મે.

આ દાખલામાં આપણે જો ૧ રૂપીઆ આવક માની લઈએ તો તેમાંથી ૧ આના કર આપતાં આના (૧૬-૧)=૧૫ આના બાકી રહે અને તેનો ત્રીજો ભાગ ખેરાત કરે એટલે $૧૫ \div ૩ = ૫$ આના ખેરાત કરે તો બાકી $૧૫ - ૫ = ૧૦$ આના શીલીક રહે. હવે ૧૦ આના શીલીક રહી તો ૧ રૂપીઆ આવક હતી તો ૧૨૩૪ રૂપીઆ શીલીક રહે તો આવક કેટલી? આવે હિસાબ થયો. ત્રિરાશીથી ગણવા માટે પદ સરખાં કરવા ૧૨૩૪ રૂપીઆનાં આના કર્યાં તો $(૧૨૩૪ \times ૧૬) = ૧૯૭૪૪$ આના આવ્યા. હવે ત્રિરાશીથી ગણતાં રૂ. ૧૯૭૪૪ $\frac{૧૬}{૧૦}$ રૂપીઆ આવ્યા. $\frac{૧૬}{૧૦}$ રૂપીઆનાં આના પાંચ કરતાં ૬ આના ૪૬ પાંચ આવી.

જવાબ-રૂ. ૧૯૭૪-૬-૪૬ પાંચ કુલ આવક થઈ.

દા. ૧૨૨ મે.

આ દાખલો દલભાજકનો છે. પ્રથમ ૩૭૮ અને ૪૬૨ નો દલભાજક કાઢ્યો તો ૪૨ આવ્યો. તે છોકરાની સંખ્યા થઈ. હવે બધાં મળી કુળ $૩૭૮ + ૪૬૨ = ૮૪૦$ છે તે ૪૨ છોકરાને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેક છોકરાને ૨૦ કુળ મળશે.

જવાબ—(૧) ૪૨ છોકરાં. (૨) ૨૦ કુળ.

દા. ૧૨૩

આ દાખલો અગાઉ આવેલા દાખલા ૬૬ માંના જોયોજ હેવાથી તેમાં બંતાવેલી રીત પ્રમાણે ગણતાં ૧૩૬ દિવસ આવશે.

જવાબ-૧૩૬ દિવસમાં કરશે.

સને ૧૯૨૯

દા. ૧૨૪ મો.

આ હિસાબમાં વર્ષનો અને દિવસનો સંબંધ ૩૬૦ દિવસના વર્ષ લેખે ગણવો કે ૩૬૫ દિવસના વર્ષ લેખે ગણવો એ વાત અચોક્કસ છે. ૩૬૦ દિવસના વર્ષ લેખે ગણતાં ૧ દિવસનો ખર્ચ રૂ. ૨-૪-૬ પાછા છે તો ૧ વર્ષનો કાઢવા માટે રૂ. ૨-૪-૦ પાછાને ૩૬૦ વડે ગુણ્યા તો વિવિધ પરિમાણના ગુણાકારની રીતે ગણતાં ૮૨૧ રૂપિયા ૪ આના ખર્ચ આવ્યો. હવે ૧ વર્ષમાં રૂ. ૧૦૦૬-૪-૦ ખચાવે છે. ખચાવેલી રકમ + ખર્ચ મળીને કુલ આવક કહેવાય માટે ખચાવલા રૂ. ૧૦૦૬-૪-૦ + ખર્ચ રૂ. ૮૨૧-૪-૦ મળીને કુલ રૂ. ૧૮૨૭-૮-૦ પાછા થયા. જવાબ—રૂ. ૧૮૨૭-૮-૦ પાછા એક વર્ષની આવક હશે.

દા. ૧૨૫ મો.

આ હિસાબ સરવાળાનો છે. બધી નોટોના રૂપિયા કાઢ્યા તો હજારની ૪૦૫ નોટ છે તેના (૪૦૫×૧૦૦૦) ૪૦૫૦૦૦ રૂ. એકસોની ૧૩૪૮ નોટ છે તેના (૧૩૪૮×૧૦૦) ૧૩૪૮૦૦ રૂ. દશની ૨૪૯ નોટ છે તેના (૨૪૯×૧૦) ૨૪૯૦ રૂ.
રોકડા ૬૯૮ રૂ.

બધાનો સરવાળો કર્યો તો રૂ. ૫૪૨૯૮૮ આવ્યા.

જવાબ—રૂ. ૫૪૨૯૮૮ કુલ રકમ હશે.

દા. ૧૨૬ મો.

આ દાખલામાં પ્રથમ ૩૦ પેટીમાં ફેટલી સાકર છે તે કાઢવા માટે ૬ મણુ ૨૮ શેરને ૩૦ વડે ગુણ્યા તો ૨૦૧ મણુ સાકર આવી. ૧ તેને ૪૦૨ ડબ્બામાં ભરવી છે માટે ૨૦૧ મણુના શેર કર્યા તો $(૨૦૧ \times ૪૦) = ૮૦૪૦$ શેર થયા. તેના ૪૦૨ ભાગ પાડ્યા તો દરેક ડબ્બામાં ૨૦ શેર સાકર આવી. જવાબ—દરેક ડબ્બા ૨૦ શેર સાકર માથે લેવડો હશે.

દા. ૧૨૭ મો.

આ દાખલામાં પગારમાંથી દર રૂપીએ છપાઈ કપાય છે એટલે જો ૧ રૂપીએ એટલે ૧૯૨ પાછ પગાર મળતો હોય તો તેમાંથી ૬ પાછ કરની કપાઈ જાય તેથી ૧૮૬ પાછ બાકી રહે. ૧૮૬ પાછ બાકી રહે તો ૧ રૂપીએ પગાર મળે તો રૂ. ૫૮૧-૪-૦ બાકી રહે તો પગાર કેટલા હશે? આવો હિસાબ થયો. ત્રિરાશીથી ગણવા માટે ૫૬ સરખાં કરવા રૂ. ૫૮૧-૪-૦ ની ઉતરતી ભાંજણીની રીતે પાછ કરી તો ૧૧૧૬૦૦ પાછ આવ્યા. હવે ત્રિરાશીથી ગણતાં રૂ. ૬૦૦ આવ્યા.

જવાબ—૬૦૦ રૂપીઆ માસિક પગાર મળતો હશે.

દા. ૧૨૮ મો.

આ દાખલો અગાઉ આવેલા ૬૬ મા દાખલાની રીતનો છે. તેમાં ૩૬ ભેંસોની ગાયો કરી બધી ગાયો ભેગી કરી તો (૬૦+૪૦) = ૧૦૦ ગાયો થઈ. હવે ૩૦ ગાયને ૨૪ દિવસ ચાલે તો ૧૦૦ ગાયને કેટલા દિવસ ચાલશે? ત્રિરાશીથી ગણતાં ૭૬ દિવસ આવશે.

જવાબ—૭૬ દિવસ ચાલશે.

સને ૧૯૩૦

દા. ૧૨૯ મો.

આ દાખલો અગાઉ આવેલો ૮૩ મો દાખલોજ છે. તેનો જવાબ પણ એજ છે. જવાબ—૧૭૦ પુરૂષ, ૧૦૫ સ્ત્રી, અને ૬૫ છોકરાં.

દા. ૧૩૦ મો.

આ દાખલામાં પ્રથમ બધું નાણું એકઠું કરી તેમાંથી ૫ રૂપીઆ વાળી નોટો લાવવી છે, માટે ૧૦૦ રૂપીઆ + ૧૦૦ અરધા રૂપીઆ એટલે ૧૦૦÷૨=૫૦ રૂપીઆ + ૧૦૦ પાવલાં એટલે ૧૦૦÷૪=૨૫ રૂપીઆ=૧૦૦+૫૦+૨૫=૧૭૫ રૂપીઆ થયા તેમાંથી ૫ રૂપીઆવાળી નોટો લેવા ૧૭૫ ને ૫ વડે ભાગ્યા તો (૧૭૫÷૫)=૩૫ આવ્યા.

જવાબ—૩૫ નોટો આવે.

દા. ૧૩૧ મો.

આ દાખલો અગાઉ આવેલા ૧૧૮ મા દાખલાની રીતનો છે તે પ્રમાણે ગણવો. આમાં રૂ. ૧ ની ૮૧૧ પાયલી પ્રમાણે રૂ. ૮૫૦ નું કેટલું અનાજ આવ્યું તે કાઢ્યું તો $(૮૫૦ \times ૮૧૧) = ૭૨૨૫$ પાયલી થયું. હવે $૮૫૦ + ૧૫૦$ નફો મળી કુલ રૂ. ૧૦૦૦) ઉપજાવવા છે. ૧૦૦૦ રૂપિયાનું ૭૨૨૫ પાયલી તો ૧ રૂ. ની કેટલી? આવો હિસાબ થયો. ત્રિરાશી અથવા ભાગાકારની રીતે ગણતાં $\frac{૭૨૨૫}{૧૦૦૦}$ પાયલી આવશે. જવાબ— $\frac{૭૨૨૫}{૧૦૦૦}$ પાયલીના ભાવથી વેચેલો હશે.

દા. ૧૩૨ મો.

આ દાખલો અગાઉ આવી ગયેલા ૯૪ મા દાખલા પ્રમાણે જ ગણવાનો છે. તે રીતે ગણતાં જવાબ—૧૨૮ રૂપિયા આવશે.

દા. ૧૩૩ મો.

આ દાખલો બહુરાશીનો છે. અગાઉ આવેલા દાખલા ૮૯ પ્રમાણે ૫૬ મૂકી ગણતાં જવાબ ૨૪૦ માઇલ આવશે.

સને ૧૯૩૧

દા. ૧૩૪ મો.

આ દાખલામાં ત્રણે જાણના રન ૧૩૭ આપેલા છે. તેમાંથી બે જાણના એટલે પેસ્તનજી અને રામજીના ૧૧૧ રન બાદ કરીએ તો $(૧૩૭ - ૧૧૧) = ૨૬$ રન વધે તે વલીમહમદના બાકી રહ્યા. હવે રામજીએ વલીમહમદ કરતાં ૬૪ રન વધારે કર્યા છે માટે વલીમહમદના $૨૬ + ૬૪$ વધારાના મળી ૯૦ રન રામજીના થયા. વલીમહમદના $૨૬ + ૯૦$ રામજીના મળી ૧૧૬ રન જો ત્રણે જાણના ૧૩૭ રનમાંથી બાદ કરીએ તો પેસ્તનજીના $(૧૩૭ - ૧૧૬) = ૨૧$ રન બાકી રહ્યા, એટલે પેસ્તનજીના ૨૧, રામજીના ૯૦, અને વલીમહમદના ૨૬ રન થયા.

જવાબ—(૧) પેસ્તનજીના ૨૧ રન

(૨) રામજીના ૯૦ રન

(૩) વલીમહમદના ૨૬ રન

દા. ૧૩૫ મો.

આ દાખલામાં સવારના ૧૦ થી ખીખા દિવસના રાતના ૧૦ સુધીમાં એટલે ૩૬ કલાકમાં ધડિઆળ ૧૨ મિનિટ મોકું થયું છે. તો ૧ કલાકમાં કેટલું ધીમું ચાલ્યું હશે? ૧૨ મિનિટની સેકંડ કરી તો $(૧૨ \times ૬૦) = ૭૨૦$ સેકંડ આવી. ૩૬ કલાકમાં ૭૨૦ સેકંડ તો ૧ કલાકમાં કેટલું? ત્રિરાશીથી ગણતાં ૨૦ સેકંડ આવી.

જવાબ—દર કલાકે ૨૦ સેકંડ ધીમું ચાલ્યું હશે.

દા. ૧૩૬ મો.

આ દાખલામાં દરેક જાતનાં ફળનો જુદો જુદો ભાવ હોવાથી જુદી જુદી કિંમત કાઢી સરવાળો કરવો જોઈએ.

૨૪૦ સફરજનના ૧ આનાના ભાવે ૨૪૦ આના

૨૧૭ લીંચના ૧ પાઇને ભાવે ૨૧૭ પાઇ

૨૦ દાડમના ૨ આનાને ભાવે ૪૦ આના

૩૧.

હવે સરખું રૂપ આપ્યું તો ૨૪૦ આના = ૧૫—૦—૦

૨૧૭ પાઇ = ૧—૨—૧

૪૦ આના = ૨—૮—૦

કુલ રૂ. ૧૮—૧૦—૧

જવાબ—રૂ. ૧૮—૧૦—૧ પાઇ કિંમત આપી હશે.

દા. ૧૩૭ મો.

આ દાખલો અગાઉ આવી ગયેલો ૩૨ મો દાખલોજ છે, તે મુજબ ગણતાં ૩૬ દિવસ આવશે. જવાબ—૩૬ દિવસ આવશે.

દા. ૧૩૮ મો.

આ દાખલો અગાઉ આવી ગયેલા દાખલા ૧૨૧ જેવોજ છે. ફક્ત તેમાં ૧૨૩૪ રૂ. છે અને આ હિસાબમાં રૂ. ૧૨૩૦ છે, તો ૧૨૩૪ ને બદલે ૧૨૩૦ મૂકી એ હિસાબની રીતેજ હિસાબ ગણવાથી ૧૯૬૮ રૂ. આવશે. જવાબ—૧૯૬૮ રૂપીઆ કુલ આવક થઈ.

સૂચના—પ્રશ્નમાં ખરી કમાણી માગી છે, પણ ખરી રીતે તો કુલ કમાણી માગવી જોઈએ. ખરી કમાણીનો અર્થ એટલે ચોકખી આવક થાય છે અને તે તો દાખલામાં રૂ. ૧૨૩૦ આપેલીજ છે.

૨ અંકગણિતનો ખુલાસો. (સ્પષ્ટીકરણ)

સને ૧૯૨૮

દા. ૧ લો.

આ દાખલામાં ખર્ચ કરેલી રકમોનો સરવાળો કર્યો એટલે ૧૨ પૌંડ ૬ શિલીંગ ૪ પેન્સ + ૧૬ પૌંડ ૩ શિલીંગ ૫ પેન્સ = ૨૮ પૌંડ ૯ શિલીંગ ૯ પેન્સ કુલ ખર્ચ થયો. હવે તે ખર્ચ ૫૦ પૌંડ-માંથી બાદ કરીએ તો ૫૦ પૌંડ - ૨૮ પૌંડ ૯ શિલીંગ ૯ પેન્સ = ૨૧ પૌંડ ૧૦ શિલીંગ ૩ પેન્સ બાકી રહે.

જવાબ-૨૧ પૌંડ ૧૦ શિલીંગ ૩ પેન્સ બાકી રહ્યા હશે.

દા. ૨ જો.

આ દાખલામાં વિવિધ ભાગાકારની રીતે ૭૭ રૂપિયા ૪ આના ૮ પાઈને ૩૫ વડે ભાગીએ તો સરખા ભાગ થાય માટે ભાગાકાર કરતાં ૭૭ રૂપિયા ૪ આના ૮ પાઈ ÷ ૩૫ = ૨ રૂપિયા ૩ આના ૪ પાઈ દરેક ભાગે આવે.

જવાબ-૨ રૂપિયા ૩ આના ૪ પાઈ દરેક ભાગના આવે.

દા. ૩ જો.

આ દાખલો ત્રિરાશીનો છે. તેથી ત્રિરાશીની રીતે ગણતાં ૧૨ માણસ : ૧૬ માણસ :: ૬ દિવસ : જવાબ-માટે (૬x૧૬) ÷ ૧૨ = ૧૨ દિવસ. જવાબ-૧૨ દિવસમાં કરશે.

દા. ૪ થો.

આ દાખલો વિવિધ પરિમાણના ગુણાકારનો છે. ૨૮ રૂ. ૧૦ આના ૬ પાઈને ૨૫ વડે ગુણવાથી કિંમત આવશે. ૨૮ રૂ. ૧૦ આ. ૬ પા. $\times ૨૫ = ૭૧૬$ રૂ. ૬ આ. ૬ પાઈ આવ્યા.

જવાબ—૭૧૬ રૂપિયા ૬ આના ૬ પાઈ ધીની કિંમત થશે.

દા. ૫ મો.

આ દાખલામાં જુદી જુદી જાતના સિક્કામાં નાણું છે, તે બધાંને એકજ જાતનું રૂપ આપી સરવાળો કરવાથી જવાબ આવશે. (૨૪ પાવલી = ૬ રૂ. ૦ આ. ૦ પાઈ + ૨૦ બે આની = ૨ રૂ. ૮ આ. ૦ પાઈ + ૭૫ પાઈ = ૦ રૂ. ૬ આ. ૩ પાઈ) = ૮ રૂપિયા ૧૪ આના ૩ પાઈ આવ્યા.

જવાબ—૮ રૂપિયા ૧૪ આના ૩ પાઈની કિંમતનું નાણું હશે.

સને ૧૯૨૯

દા. ૬ ક્રો.

આ દાખલામાં બે ગામ વચ્ચેનું અંતર પ્રથમ કાઢવા માટે ૨૪ કલાક ચાલ્યો છે એટલે દર કલાકે ત્રણ માઈલ લેખે ગણતાં ૨૪ $\times ૩ = ૭૨$ માઈલ ચાલ્યો, માટે ૭૨ માઈલ બે ગામ વચ્ચેનું અંતર હશે. હવે પાછા ફરતાં કલાકે ૪ માઈલ લેખે ૭૨ માઈલ ચાલશે તેથી $૭૨ \div ૪ = ૧૮$ કલાક લાગશે. જવાબ—૧૮ કલાક લાગશે.

દા. ૭ મો.

આ દાખલો સાદી ત્રિરાશીનો છે આગળના દાખલા ૩ ના પ્રમાણે ગણતાં ૧૪૪૦ સિપાઈ આવશે. હવે કિલ્લામાં ૧૮૦૦ સિપાઈ છે અને આપણે ૧૪૪૦ રાખવા છે માટે $૧૮૦૦ - ૧૪૪૦ = ૩૬૦$ સિપાઈ ઓછા કરવા. જવાબ—૩૬૦ સિપાઈને રજા આપવી જોઈએ.

દા. ૮ મો.

આ દાખલામાં ૧ ઘોડો = ૮ ગાયો છે. બંનેની ભેગી કિંમત આપેલી છે માટે આપેલા પ્રમાણ ઉપરથી બંનેનું એક રૂપ કરી દેવું. ૮ ગાયોનો ૧ ઘોડો તો ૮૦ ગાયોના કેટલા ઘોડા ? ત્રિરાશીથી ગણતાં ૧૦ ઘોડા આવ્યા. પ્રથમ ૪૦ ઘોડા છે અને ગાયોના બદલે ૧૦ ઘોડા ખીજ થયા એટલે કુલ $૪૦ \times ૧૦ = ૫૦$ ઘોડાની કિંમત રૂ. ૨૦૦૦૦ આપેલા છે. માટે ૪૦ ઘોડાની કિંમત તે ઉપરથી ત્રિરાશીની રીતે કાઢીએ તો ૧૬૦૦૦ થાય.

જવાબ—૧૬૦૦૦ રૂપિયા ૪૦ ઘોડાની કિંમત થઈ.

દા. ૯ મો.

આ દાખલામાં અંગ્રેજી નાણાનું દેશી નાણું કરવાનું છે. કેષ્ટક પ્રમાણે ગણવાથી આવશે. પ્રથમ પૌંડ, શિલીંગ પેન્સના પેન્સ કરી નાખવા જોઈએ. ઉતરતી ભાંજણીની રીતે ગણતાં ૧૦૮૫૪ પેન્સ આવશે. હવે ૧ પેન્સ તે ૧ આના બરાબર છે માટે ૧૦૮૫૪ પેન્સ $\times ૧ = ૧૦૮૫૪$ આના આવ્યા. હવે તેના ચઢતી ભાંજણીની રીતે રૂપિયા કાઢતાં ૬૭૮ રૂપિયા ૬ આના આવ્યા.

જવાબ—૬૭૮ રૂપિયા ૬ આના આપવા પડે.

દા. ૧૦ મો.

આ દાખલો બહુરાશીનો છે. નીચે પ્રમાણે પદ ગોઠવી બહુરાશીની રીતથી ગણવો.

૨૦ માણસો	૩૦ દિવસમાં	૧ કામ કરે.
(જ.)	૬ દિવસમાં	૩ કામ
સમ	કામ	કામ
	૧	: ૩
બચત ૬ દિવસ	: ૩૦ દિવસ	

$$\left. \begin{array}{l} \text{માણસો } \frac{૨૦ \times ૩ \times ૩૦}{૬ \times ૧} = \frac{૧૮૦૦}{૬} \\ \therefore ૨૦ = ૩૦૦ \text{ માણસો} \end{array} \right\}$$

જવાબ—૩૦૦ માણસો કામે લગાડવાં જોઈએ.

સને ૧૯૩૦

દા. ૧૧ મો.

અપૂર્ણાંક ન આવડતા હોય તો બંને રકમોના પ્રથમ આના કરવા જોઈએ. રૂ. ૦૧૮ એટલે $૮+૧=૯$ આના થયા અને રૂ. ૧૫૮૩૧૧ એટલે ૧૫૮૩ રૂપીઆ ૮ આના થયા તેના કિતરતી ભાંજ-ણીની રીતે આના કર્યા તો ૨૫૩૩૬ આના આવ્યા. હવે એક રૂપી-આના માગનારને ૯ આના આપે તો ૨૫૩૩૬ આના માગનારને શું આપે? આવો દાખલો થયો. સરખાં પદ કરવા ૧ રૂપીઆના આના કર્યા તો ૧૬ આના થયા એટલે ત્રિરાશીથી ગણતાં $૯ \times ૨૫૩૩૬ \div ૧૬ = ૧૪૨૫૧૧$ આના આવ્યા તેના રૂપીઆ કર્યા તો રૂ. ૮૯૦ રૂપીઆ ૧૧ આના ૬ પાઈ આવી.

જવાબ—રૂ. ૮૯૦—૧૧—૬ પાઈ આપવા પડે.

૨ મો.

આ દાખલામાં આપેલા પ્રમાણ ઉપરથી સરખાં પદ કરવાં જોઈએ. ૨ છોકરાં = ૧ માણસ છે તો ૩૬ છોકરાંનાં કેટલાં માણસ થાય? ત્રિરાશીથી કાઢ્યું તો $૩૬ \times ૧ \div ૨ = ૧૮$ માણસ થયાં. હવે ૧૫ માણસો ૧ ખેતર ૩૦ દિવસમાં ખેડે છે તો ૧૮ માણસોને તે ખેતર ખેડતાં કેટલો વખત લાગશે, આવો દાખલો થયો. ત્રિરાશીથી ગણતાં $૩૦ \times ૧૫ \div ૧૮ = ૨૫$ દિવસ લાગશે.

જવાબ—૨૫ દિવસમાં ખેડશે.

દા. ૧૩ મો.

આ દાખલામાં ખેડેલી કિંમત ૧ પાઉંડ એટલે ૨૦ શિલીંગ છે અને મેચાણ કિંમત કાઢવા માટે ૧૨ નારંગીના ૧ શિલીંગ તો ૪૦૦ નારંગીનું શું કિંમત? ત્રિરાશીથી ગણતાં $૪૦૦ \times ૧ \div ૧૧ = ૩૬$

શિલીંગ ૪ પેન્સ આવે. હવે ૨૦ શિલીંગ બેઠા છે માટે તે બાદ કર્યા સો ૩૩ શિલીંગ ૪ પેન્સ - ૨૦ શિલીંગ = ૧૩ શિલીંગ ૪ પેન્સ વધારે ઉપજ્યા. જવાબ—૧૩ શિલીંગ ૪ પેન્સ નફો થયો.

દા. ૧૪ મો.

આ દાખલો બહુરાશીનો છે. નીચે પ્રમાણે ગોઠવી પદ મૂકવાં.

$$\begin{array}{rcl} ૫ કલાક & ૨૫ માણસો & ૧૫ દિવસ \\ ૩ કલાક & ૧૫ ,, & (૪) \end{array} \quad \left. \vphantom{\begin{array}{rcl} ૫ કલાક & ૨૫ માણસો & ૧૫ દિવસ \\ ૩ કલાક & ૧૫ ,, & (૪) \end{array}} \right\}$$

$$\begin{array}{l} \text{વ્ય. ૩ કલાક : ૫ કલાક} \\ \text{વ્ય. ૧૫ માણસો : ૨-૫} \end{array} \left. \vphantom{\begin{array}{l} \text{વ્ય. ૩ કલાક : ૫ કલાક} \\ \text{વ્ય. ૧૫ માણસો : ૨-૫} \end{array}} \right\} :: ૧૫ દિવસ. \frac{૧૫ \times ૫ \times ૨૫}{૩ \times ૧૫} = \frac{૧૮૭૫}{૪૫}$$

= ૪૧૬ દિવસ આવશે. જવાબ—૪૧૬ દિવસમાં કરી શકશે.

દા. ૧૫ મો.

૩૬ ટીકીટો ૧ આના વાળી લેતાં ૩૬×૧=૩૬ આના ખર્ચ થયો. હવે આપણી ખાસે ૫ રૂપીઆની નોટ એટલે ૮૦ આના છે. તેમાંથી ૩૬ આના ખર્ચ કર્યો તે બાદ કર્યા તો ૮૦-૩૬=૪૪ આના બાકી રહ્યા. તેમાંથી ૧ પૈસાવાળી ટીકીટો લેવી છે. પૈસાવાળી ટીકીટ ૧ આનાની ૪ આવે તો ૪૪ આનાની કેટલી આવશે ? ૪૪×૪=૧૭૬ આવશે. જવાબ—એક પૈસાવાળી ૧૭૬ ટીકીટ આવશે.

સને ૧૯૩૧

દા. ૧૬ મો.

આ દાખલો ત્રિરાશીનો છે. વ્યસ્ત પ્રમાણ છે, માટે ત્રિરાશીથી ગણતારાં $૬૪૮ \div ૧૮ = ૩૬ = ૨\frac{૧}{૩}$ દિવસ આવે.

જવાબ—૨ $\frac{૧}{૩}$ દિવસ આવશે.

દા. ૧૭ મો.

આ દાખલો સાદી બહુરાશીનો છે. બહુરાશીની રીતે પદ મૂકીને ગણતારાં $(૭૨ \times ૫૦૦૦ \times ૭૬) \div (૨૦૦૦ \times ૫૪) = ૫૬૦ = ૨૫૩\frac{૧}{૩}$ રીત આવશે. જવાબ—૨૫૩ $\frac{૧}{૩}$ રીત કામગીરી થશે.

દા. ૧૮ મો.

પહેલા અને બીજા પાસે ૩૩૮ રૂપીઆ છે તે ત્રણે જણ પાસેના રૂ. ૫૧૩ માંથી બાદ કરીએ તો $૫૧૩ - ૩૩૮ = ૧૭૫$ રૂપીઆ ત્રીજા માણસના આવે. હવે બીજા ને ત્રીજા માણસના રૂ. ૪૪૭ છે તેમાંથી ત્રીજા માણસના ૧૭૫ બાદ કરીએ તો $(૪૪૭ - ૧૭૫) = ૨૭૨$ બીજા માણસના રૂપીઆ આવ્યા. હવે પહેલા માણસના રૂપીઆ કાઢવા માટે પહેલા અને બીજાના રૂ. ૩૩૮ છે તેમાંથી બીજાના ૨૭૨ રૂપીઆ બાદ કરીએ તો $(૩૩૮ - ૨૭૨) = ૬૬$ રૂપીઆ પહેલાના આવે.

જવાબ— પહેલાની પાસે રૂ. ૬૬.

બીજાની પાસે રૂ. ૨૭૨.

ત્રીજાની પાસે રૂ. ૧૭૫.

દા. ૧૯ મો.

કેર ૧૦૦ વાર છે અને કટકા એકેક ઇંચના કરવા છે માટે પ્રથમ ઊતરતી ભાંજણીની રીતે ૧૦૦ વારના ઇંચ કર્યા તો $(૧૦૦ \times ૩૬) = ૩૬૦૦$ ઇંચ આવ્યા. હવે ૧૫ ઇંચ લાંબા કટકા કરવા છે માટે $૩૬૦૦ \div ૧૫ = ૨૪૦$ આવ્યા. જવાબ—૨૪૦ કટકા થશે.

દા. ૨૦ મો.

રૂ. ૧૭૦૦ છે તેમાંથી ૩૦૦ રાખે છે માટે $૧૭૦૦ - ૩૦૦ = ૧૪૦૦$ રૂપીઆ રહ જણને વહેંચી આપે છે માટે તેના ૨૮ સરખા ભાગ કરવા પડશે તેથી $૧૪૦૦ \div ૨૮ = ૫૦$ આવશે.

જવાબ—૫૦ રૂપીઆ દરેકને મળશે.

દા. ૨૧ મો.

પ્રથમ ૩૦ રતલની કિંમત કાઢી તો $૩૦ \times ૧૨ = ૩૬૦$ આના થયા, અને ૫૦ રતલની કિંમત કાઢી તો ૧ રૂ. = ૧૬ આના $\times ૫૦ = ૮૦૦$ આના થયા. એટલે કુલ $૩૦ + ૫૦ = ૮૦$ રતલ આના. $૩૬૦ + ૮૦૦ = ૧૧૬૦$ આના થયા. આ ઉપરથી ૧ રતલની કિંમત કાઢી તો $૧૧૬૦ \div ૮૦ = ૧૪.૫$ આના એટલે ૧૪ આના ૬ પાઇ આવી. જવાબ—એક રતલના ૧૪ આના ૬ પાઇ થઇ.

૩. મુખગણિતનો ખુલાસો.

સને ૧૯૦૭

૧. લો.

આ દાખલામાં ૪૥ આનાના પૈસા ૧૮ થયા અને તે ૩ પૈસા કરતાં ૬ ગણા છે માટે કેળાં પણ ૬ ગણાં એટલે $(૨ \times ૬) = ૧૨$ મળે. જવાબ—૧૨ કેળાં.

દા. ૨ જો.

પ્રથમ ૧ દિવસનો પગાર કાઢ્યો. ૩૦ દિવસના ૩૭૫ લેખે ૧ દિવસનો રૂ. ૧ થયો. એ લેખે ૪ દિવસના ૫ રૂ. થયા.

જવાબ—૫ રૂપીઆ.

દા. ૩ જો.

આ દાખલામાં ૧ શિલીંગ એ અંગ્રેજીનાણું છે તેનું દેશી નાણું બાર આના અથવા ૦૧૧ રૂપીઓ થાય. ૨૧ રૂ. એ ૦૧૧ રૂ. થી ત્રણ ગણા છે, માટે સાકર ત્રણ ગણી એટલે (૮×૩) ૨૪ શેર અથવા ૦૧ મળુ ૪ શેર આવી. જવાબ—૦૧ મળુ ૪ શેર.

દા. ૪ થો.

૩૨૪ ઇંચ કાપડના વાર કરવાના છે. ૩૬ ઇંચનો વાર થાય છે, તેથી $૩૬ \times ૧ = ૩૬$ નો ધડીઓ બોલવાથી $૩૬ \times ૬ = ૩૨૪$ એટલે ૬ વાર આવ્યા. જવાબ—૬ વાર થશે.

સને ૧૯૦૮

દા. ૫ મો.

આ દાખલામાં ૬ પેન્સીલ કરતાં ૨૧ પેન્સીલ ૩૧ ગણી છે માટે કિંમત પણ ૩ આનાના ૩૧ ગણા એટલે $૩ \times ૩૧ = ૯૩$ આના અથવા રૂ. ૦૧૧ થયા.

બીજી રીતે ગણવેા હોય તો ૩ આનાના ૬થુ ૬ થયા. ૬ ૬થુની ૬ પેન્સીલ તો ૧ પેન્સીલનો ૧ ૬થુ અને ૨૧ પેન્સીલના ૨૧ ૬થુ અથવા ૩૧. ૦૦૮૧ થયા. જવાબ—૩૧. ૦૦૮૧.

દા. કૃં.

આ દાખલામાં શેરનો ભાવ આપ્યો છે માટે ૦૦૧ મલુના શેર કુર્યાં તો ૩૦ આવ્યા. હવે ૧ શેરનું ૧ ફદીલું (૪ પાછ) છે તો ૩૦ શેરનાં ૩૦ ફદીઆં થયાં. ૩ ફદીઆનો ૧ આનો થાય તે હિસાબે ૩૦ ફદીઆના ૧૦ આના અથવા ૩૧. ૦૦૮ થયા. જવાબ—૩૧. ૦૦૮

દા. ૭ મો.

પ્રથમ ૧ દિવસનો પમાર કાઢવા ૭૫ રૂપીઆને ૩૦ વડે ભાગવાથી ૨૧૧ રૂ. આવ્યા. તો ૧૧ દિવસના ૧૧૪૨૧૧=૨૧૧૧ રૂ. થયા. જવાબ—૩૧. ૨૭૧.

દા. ૮ મો.

આ દાખલામાં ૩ રૂ. કરતાં ૨૪ રૂપીઆ ૮ ગણા છે માટે આઠ ગણેા માલ મળે એટલે $૫ \times ૮ = ૪૦$ ટોપી થાય. જવાબ—૪૦ ટોપી.

સને ૧૯૦૯

દા. ૯ .

આ દાખલામાં ૩ રૂપીઆના આના ૪૮ છે અને તે ૭ આના કરતાં ૮ ગણા છે માટે માલ પાંચ આઠ ગણેા મળે એટલે $૪ \times ૮ = ૩૨$ વાડકી થાય. જવાબ—૩૨ વાડકી આવે.

દા. ૧૦ મો.

આ દાખલામાં ૨૫ શેર ઘી ૧૦ શેર થી ૨૧૧ ગણું છે. અઢી ગણેા માલ લે તો અઢી ગણા રૂપીઆ દેવા પડે માટે $૬ \times ૨૧૧ = ૧૨૬૬$ રૂપીઆ થયા. જવાબ—૧૨૬૬ રૂપીઆ આપવા પડે.

દા. ૧૧ મો.

આ દાખલામાં ૧ દિવસનો પગાર કાઢ્યો તો $૨૨૫ \div ૩૦ = ૭.૫$
૩. આવ્યો, માટે ૬ દિવસના ૪૫ ૩. થયા.

જવાબ—૪૫ રૂપિયા પગાર મળે.

દા. ૧૨ મો.

આ દાખલામાં જેટલે રૂપિયા ફરો મળતો હોય તેટલા આનાની
૧ પાલી એ કૂચી પ્રમાણે ગણતાં ૧ પાલીના ૮ આના તો ૨૫
પાલીના ૨૦ આના અથવા ૧૫ ૩. થયો. જવાબ—૧૫ રૂપિયા.

સને ૧૯૧૦

દા. ૧૩ મો.

આ દાખલામાં ૧૮ ટોપીની કિંમત ૩. ૦૦ લેખે $૧૮ \times ૦.૫૦ = ૯.૦૦$
૧૩.૫ ૩. થઈ, તેને બંદલે ૧ ગીની એટલે ૧૫ ૩. આપ્યા. માટે
 $૧૫ - ૯.૦૦ = ૬.૦૦$ રૂપિયા પાછો મળે. જવાબ—૬ રૂપિયા પાછો મળશે.

. ૧૪ મો.

આ દાખલામાં ૧૬ દિવસનું દૂધ કાઢ્યું તો $૧૬ \times ૧૫ = ૨૪૦$ શેર
થયું. હવે ૧ શેરના ૦.૫૦ આના તો ૨૪૦ શેરના $૨૪૦ \times ૦.૫૦ = ૧૨૦$ આના
અથવા ૩. ૦૦ થયા. જવાબ—૩. ૦૦

દા. ૧૫ મો.

આ હિસાબમાં જેટલે આને પાલી ધર્મ મળે તેટલા રૂપિયાનો
૧ ફરો થાય એ કૂચી પ્રમાણે ગણતાં ૬ આના પાલીના એટલે ૧
ફરોમાં ૬ રૂપિયા, તો ૧૫ ફરોના ૯ રૂપિયા થયા. આ જવાબ.

દા. ૧૬ મો.

આ દાખલામાં જેટલે રૂપિયા મળે તેટલા આનાનું ૧૫ તસુ
કે કૂચી પ્રમાણે ગણતાં બમણે આને ૩ તસુ થાય. એટલે $૧૫ \times ૨ = ૩૦$
આના અથવા ૩. ૦૦ થયો. જવાબ—૩. ૦૦ થયો.

સને ૧૯૧૧

દા. ૧૭ મો.

આ દાખલામાં મુંબઈ તોલ એટલે ૪૦ વાલનો તોલો ગણવાનો છે. ૨૦ રૂ. લાવ તોલાનો છે એટલે ૪૦ વાલના ૨૦ રૂ. છે તો ૧ વાલનો રૂ. ૦૧ થયો ને ૭ વાલના રૂ. ૩૧ થયા. આ જવાબ.

દા. ૧૮ મો.

આ દાખલામાં મહિનાનો પગાર રૂ. ૪૫ છે તો ૧ દિવસનો રૂ. ૧૧ થયો. તો $૬ \times ૧૧ = ૬૬$ રૂ. થયા, અથવા બીજી રીતે ૬ દિવસ ૧ મહિનાનો ૫ મો ભાગ છે, તો પગાર પણ ૫ મા ભાગનો મળવો જોઈએ, એટલે $૪૫ \div ૫ = ૯$ રૂ. થયા. આ જવાબ.

દા. ૧૯ મો.

આ દાખલામાં કેટલા રૂપિયાનો માલ લીધો તે પ્રથમ કાઢવું જોઈએ. તે કાઢવા બે જુદા જુદા હિસાબ કરવા પડશે.

(૧) ૪ રૂ. નું ૧ મણ તો ૧૫ શેરનું થું ?

(૨) ૧૮ રૂ. નું ૧ મણ તો ૧૦ શેરનું થું ?

બંને દાખલા જોટલે રૂપિયાએ મણ તેટલા આનાનું ૨૧ શેર એ કુંચી પ્રમાણે ગણતાં પહેલા દાખલામાં ૧૫ શેર છે તે ૨૧ શેરથી ૬ ગણા છે માટે છ ગણા આને ૧૫ શેર થાય એટલે $૪ \times ૬ = ૨૪$ આના = ૧૧ રૂ. થયો. બીજા દાખલામાં પણ એ કુંચી પ્રમાણે ૪ ગણે આને ૧૦ શેર થાય, એટલે $૧૮ \times ૪ = ૭૨$ આના અથવા ૪૧ રૂપિયા થયા. પહેલાનો ૧૧ રૂ. + બીજાનો ૪૧ મળી ૬ રૂ. થયા. તેને બદલે રૂ. ૧૦ ની નોટ આપી એટલે $૧૦ - ૬ = ૪$ રૂ. લેવાના બાકી રહે. જવાબ—૪ રૂપિયા પાછા આપશે.

દા. ૨૦ મો.

આ દાખલામાં ૩ આના ૪ પાઈને ૨૪ વડે ગુણવાના છે. આનાને ૨૪ વડે ગુણવાથી આના આવશે તેના પછી રૂપીઆ કરવા પડશે. માટે પ્રથમથી જ ૨૪ આનાનો ૧૧૧ રૂ. ગણી તેને ત્રણે ગુણતાં $૧૧૧ \times ૩ = ૪૧૧$ રૂ. થાય, અને ૨૪ પાઈના ૨ આના ગણી તેને ૪ વડે ગુણતાં ૮ આના અથવા ૧૧૧ રૂ. થાય. પહેલાંના ૪૧૧ + ૧૧૧ મળી કુલ રૂ. ૫ થાય. આ જવાબ.

સને ૧૯૧૨

દા. ૨૧ મો.

આ દાખલો દપને ૫ અને નવે ગુણી પછી આવેલા ગુણાકારની બાદબાકી કરવાથી આવે. પણ તેમ કરતાં ઘણા લાંબો હિસાબ થાય અને મોટેથી ગણતાં મુશ્કેલી પડે. મુખ્યગણિતમાં સહેલી રીતે ગણવું એ ખાસ ખૂબી છે.

દપને ૫ વડે ગુણવાથી ૫ વખત દપ આવશે, અને દપને ૯ વડે ગુણવાથી ૯ વખત દપ આવશે. એટલે ૯ વખત દપ માંથી ૫ વખત દપ બાદ કરીએ તો ૪ વખત દપ બાકી રહેશે. હવે દપ ચાર વખત લેવા એટલે દપને ૪ વડે ગુણવા. તે પણ સહેલી રીતે કરવા માટે દપને બદલે ૧૦૦ ગણી ૪ વડે ગુણવાથી ૪૦૦ થાય. પણ ૫ વધારે લીધા છે માટે $૫ \times ૪ = ૨૦$ વધારે લીધા તે ૪૦૦ માંથી કમી કર્યા $(૪૦૦ - ૨૦) = ૩૮૦$ બાકી રહ્યા.

જવાબ—૩૮૦ નું અંતર છે.

દા. ૨૨ મો.

આ દાખલામાં ૧૫ સફરજનની કિંમત ૧૧૧ આના છે એટલે એક નંગની કિંમત ૦૧૧ આનો થયો. હવે ૨૧ રૂપીઆના આના ૩૬ થયા. ૦૧૧ આનાનું ૧ તો ૩૬ આનાનાં કેટલાં? કેટલા પોણું ૩૬ થાય? $૪૮ \times ૦૧૧ = ૩૬$ સફરજન આવ. જવાબ-૪૮ સફરજન આવે.

દા. ૨૩ મો.

આ દાખલામાં પ્રથમ જેટલા ૩. નું મળુ તેટલા આનાનું ૨૧ શેરને ૧૬સાથે ૨૧ શેરની કિંમત ૩૮૧ આના થાય તે ઉપરથી એક શેરની કિંમત ૧૫ આના થયા. અને તે ઉપરથી ૨૧ શેરની કિંમત $૧૫ \times ૨૧ = ૩૧૫$ આના અથવા ૩૧. ૨)ના થયા. જવાબ-૩૧. ૨)ના આપવા પડે.

દા. ૨૪ મો.

આ દાખલો મુંબાઈ તોલમાં ૪૦ વાલના તોલા પ્રમાણે ગણવાનો છે. જેટલે રૂપીએ તોલો તેટલા આનાનું મુંબાઈ તોલનું ૨૧ વાલ થાય. એટલે ૨૬૧ ૩૧. ભાવ છે માટે ૨૧ વાલના ૨૬૧ આના અથવા ૩૧. ૧૧૧૧ થયા. જવાબ-૩૧. ૧૧૧૧ પડશે.

સને ૧૯૧૩

દા. ૨૫ મો.

આ દાખલામાં ૪ અડવાડીયાં અને ૨ દિવસ એટલે ૩૦ દિવસ થયા તેની મજૂરી ૨૨૧ ૩૧. છે તો ૧ દિવસની ૦૧૧ ૩૧. થઈ. તો એ લેખે ૬ દિવસની ૪૧૧ ૩૧. થઈ. જવાબ-૩૧. ૪૧૧ આપવા પડે.

દા. ૨૬ મો.

આ દાખલામાં જેટલે રૂપીએ ફરો તેટલે આને પાલી એ ફૂંચી પ્રમાણે ગણતાં ૧ પાલીના પા આના તો ૩ પાલીના પા $૫૧ \times ૩ = ૧૫૩$ આના અથવા ૩૧. ૧) ૦૧ થયો. જવાબ-૩૧. ૧)૦૧ પડશે.

દા. ૨૭ મો.

આ દાખલામાં ૩ ટોપીના ૩૧. ૪૧૫ છે તો ૧૦ ટોપીનો ૧૧૧ ૩૧. થયો. હવે ૧૧૧ ૩૧. ની ૧ ટોપી તો ૨૭ રૂપીઆની કેટલી ટોપી થાય ? અઢાર દોઢું સતાવીશ, માટે ૧૮ ટોપી આવી. આ જવાબ.

દા. ૨૮ મો.

આ દાખલામાં જેટલે રૂપીએ મણુ તેટલા આનાની ૨૧ શેર એ ફૂંચી પ્રમાણે ગણતાં ૭૧ આનાની ૨૧ શેર તો ૧ શેરના ત્રણ આના થયા. તે ૬ આનાની લાવવી છે માટે ૨ શેર આવી.

સને ૧૮૧૪

દા. ૨૯ મો.

આ દાખલો આગળ ૧૮ મા દાખલામાં આવી ગયો છે તે પ્રમાણે ગણતાં ૩૧. ૯ આવ્યા.

દા. ૩૦ મો.

આ દાખલામાં પ્રથમ ૧ આનાનું કાઢ્યું. ૫ આનાનું ૧૧ વાર વાર તો ૧ આનાનું ૦૧ વાર થયું અને એ લેખે ૮ આનાનું ૨ વાર થયું. જવાબ-૨ વાર કાપડ મળે.

દા. ૩૧ મો.

આગળના દાખલા ૨૩ પ્રમાણે ગણતાં ૧ શેર ના ૧૫ આના તો ૧૧ શેરના $૧૫ \times ૧૧ = ૧૮૧૧$ આના અથવા ૩૧. ૧)૧૧૧ આવ્યા.

જવાબ-૩૧. ૧)૧૧૧ ૫૩શે.

૩૨ મો.

આ દાખલામાં ૩૨ છોકરામાંના દરેકને પાવલી એટલે ૩૧. ૦૧ આપવાનો છે માટે $૩૨ \times ૦૧ = ૮$ ૩૧. થયા.

જવાબ-૮ રૂપીઆ ખર્ચ થાય.

સને ૧૯૧૫.

(આ સાલના પશ્ચપત્તો છપાવવામાં આવ્યા નથી)

સને ૧૯૧૬.

દા. ૩૩ મો.

આ દાખલામાં જાનેવારીના ૩૧ દિવસ તથા ૧૯૧૫ની સાલના ફેબ્રુવારીના ૨૬ દિવસ મળી $૩૧ + ૨૬ = ૬૦$ દિવસ નોકરી કરી. હવે રોજના રૂ. ૧૧૧૧ મળે છે તો ૬૦ દિવસનું શું મળશે ? $૬૦ \times ૧૧૧૧ = ૬૬૬૬૦$ રૂ. થયા. જવાબ-રૂ. ૬૬૬૬૦ પગાર મળ્યો હશે.

દા. ૩૪ મો.

૧ દિવસમાં ૨ પાઈ બચે, તેને રૂ. ૧ એટલે ૧૬ આના બચાવવા છે. દરરોજની ૨ પાઈ લેખે ૧ આનો એટલે ૧૨ પાઈ બચાવવા માટે ૬ દિવસ લાગે છે, તો ૧૬ આના બચાવવા માટે $૧૬ \times ૬ = ૯૬$ દિવસ લાગે. જવાબ-૯૬ દિવસ લાગશે.

દા. ૩૫ મો.

આ દાખલામાં ૧૨ ટનની ૧ પેટી ભરવી છે. ૧૧૧ ટનના સ્ટોન કરવા માટે પ્રથમ હાંદ્રવેટ કર્યા તો $૧૧૧ \times ૨૦ = ૩૦$ હાંદ્રવેટ આવ્યા. તેના ક્વાર્ટર કરવા માટે ૪ વડે ગુણતાં $૩૦ \times ૪ = ૧૨૦$ આવ્યા. હવે ૧ ક્વાર્ટરના ૨ સ્ટોન થાય તો ૧૨૦ ક્વાર્ટરના સ્ટોન કરવા $૧૨૦ \times ૨ = ૨૪૦$ સ્ટોન થયા. ૧ સ્ટોનની ૧ પેટી તો ૨૪૦ સ્ટોન માટે ૧૪૦ પેટી જોઈએ. જવાબ-૧૪૦ પેટીઓ ભરાશે.

દા. ૩૬ મો.

આ દાખલામાં એક વર્ષના અર્થ માગ્યો છે. માટે તે શું અર્થાત્ તે કાલ્યું તો બે વર્ષના ૧૦૦૦ તો વર્ષના ૫૦૦ અર્થાત્. હવે મહિને ૧૨૫ કમાય છે તો ૧૨ મહિને ૧૨×૧૨૫ (૧૧ સો) = ૧૫૦૦૦ (૧૫ સો) કમાય, તેમાંથી રૂ. ૫૦૦ અર્થાત્ છે માટે $૧૫૦૦ - ૫૦૦ = ૧૦૦૦$ રૂ. અર્થ કરતો હશે.

જવાબ-૧૦૦૦ રૂપિયા અર્થ કરતો હશે.

સને ૧૯૧૭

દા. ૩૭ મો.

આ દાખલામાં અઢી વર્ષમાં ૫૦૦ બચાવે છે તો ૧ વર્ષમાં ૨૦૦ બચાવે, અને ૧ વર્ષમાં ૧૬૦૦ ખર્ચ કરે એટલે $૧૬૦૦ \div ૨૦૦ = ૧૮૦૦$ ૧૨ મહિનામાં કમાય તો ૧ મહિનામાં $૧૮૦૦ \div ૧૨$ ૧૫૦ કમાય. જવાબ—૧૫૦ રૂપીઆ માસિક આવક.

દા. ૩૮ મો.

આ દાખલામાં ડઝનનો ભાવ આપ્યો છે માટે ૬૦ ફેરીના ડઝન કર્યા તો ૭૫ ડઝન આવ્યા. હવે ૧ ડઝનના રૂ. ૨૫ છે તો ૭૫ ડઝનના ૭૫ $\times$ ૨૫ = ૧૮૭૫ રૂ. થયા. જવાબ—રૂ. ૧૮૭૫ કિંમત પડશે.

દા. ૩૯ મો.

આખો એપ્રિલ મહીનો દૂધ લીધું છે. એપ્રિલ માસના દિવસ ૩૦ દિવસ છે. દરરોજ ૩ શેર પ્રમાણે ૩૦ દિવસનું ૬૦ શેર દૂધ થશે. હવે દૂધનો ભાવ રૂ. ૧ નું ૭૫ શેર છે અને ૬૦ શેરની કિંમત કાઢવી છે. ૬૦ શેર ૭૫ થી ૧૨ ગણા છે માટે કિંમત પણ ૧૨ ગણી એટલે ૧૨ રૂ. આપવી પડે. જવાબ—રૂ. ૧૨ ખર્ચ થયો હશે.

દા. ૪૦ મો.

આ દાખલામાં ૩૨ માઈલ ચાલવા માટે સવારના નવથી સાં-જના ૫ વાગ્યા સુધીનો વખત ગયો છે. ૬ થી ૫ સુધીમાં ૮ કલાક થયા. ૮ કલાકે ૩૨ માઈલ ચાલે તો ૧ કલાકે કેટલા માઈલ ચાલે ? $૩૨ \div ૮ = ૪$ માઈલ. જવાબ—૪ માઈલ ચાલે.

સને ૧૯૧૮

દા. ૪૧ મો.

એકંદરે ખર્ચ કાઢવા માટે દરેક ચીજનો જુદો ખર્ચ કાઢવો જોઈએ. રૂ. ૧૦૦૦ ની રતલના બાવે ૦૦ રતલ ચાના રૂ. ૦૮૦ ૧૦૦ પાઈ થાય અને ૯ પૈસે શેર લેખે ૫ શેર સાકરના ૪૫ પૈસા એટલે ૧૧૦ ચાના અથવા રૂ. ૦૦૮૦ થાય. હવે રૂ. ૦૮૦ ૧૦૦ પાઈ અને રૂ. ૦૦૮૦ એકઠા કર્યા તો રૂ. ૧)૦૦ ૧૦૦ પાઈ થઈ.

જવાબ—રૂ. ૧)૦૦ ૧૦૦ પાઈ ખર્ચ થયું હશે.

દા. ૪૨ મો.

આ દાખલામાં જુલાઈ માસમાં દરરોજ ૦૦૦ શેર દૂધ લીધું છે. જુલાઈ માસના ૩૧ દિવસ છે. રોજના ૦૦૦ શેર પ્રમાણે $૩૧ \times ૦૦૦ = ૨૩૧$ શેર દૂધ થાય. હવે દૂધનો ભાવ ૧ મણના રૂ. ૧૦) છે. એટલે જેટલે રૂપીએ મણ તેટલા ચાનાનું ૨૩૧ શેર એ કુચીથી ગણતાં ૨૩૧ શેરના ૧૦ ચાના થયા, અને ૧ શેરના ૪ ચાના થયા. હવે ૨૩૧ શેરનું કાઢવું તો $૨૩૧ \times ૪ = ૯૨૪$ ચાના અથવા રૂ. ૯૨૪ આવ્યા. જવાબ—રૂ. ૯૨૪ આવવા પડશે.

દા. ૪૩ મો.

આ દાખલામાં ૯ ચાના કમાઈ કરી તેમાંથી ૬ ચાના ખર્ચ કરે છે એટલે ૧ દિવસમાં ૩ ચાના બચાવે છે. હવે તેને રૂ. ૭૦ બચાવવા છે તેના ચાના કાઢવા તો $૧૨૦ \times ૩ = ૩૬૦$ ચાના આવ્યા. ૩ ચાના બચાવવા ૧ દિવસ લાગે તો $૧૨૦ \div ૩ = ૪૦$ દિવસ લાગે.

સને ૧૯૧૯.

દા. ૪૪ મો.

આ દાખલામાં ૭ કલાક બહાર રહ્યો તેમાં ૧ કલાક આરામનો કાઢી લઈએ એટલે જતાં આવતાં તેને ૬ કલાક થયા હશે.

દા. ૪૫ મો.

આ દાખલામાં આવક રૂ. ૨૮૧૧ માંથી ખર્ચ રૂ. ૨૭ બાદ કરતાં બાકી રૂ. ૧૧ એક મહિને બચશે. ૧૧ વર્ષની શીલીક કાઢવી છે માટે ૧૧ વર્ષના મહિના $૧૨ \times ૧૧ = ૧૫$ થયા. એક મહિને રૂ. ૧૧ બચે તો ૧૫ મહિને $૧૫ \times ૧૧ = ૨૨૧$ રૂ. શીલીક થઇ. આ જવાબ.

દા. ૪૬ મો.

આ દાખલામાં ૧ રૂ. ની ડઝન એટલે ૧૨ ફેરી લીધી છે ને એક ફેરીના બે આના લઇ વેચી છે. હવે આપણો ખર્ચ રૂપિયા ($૮ \times ૨ = ૧૬$ આના) ૮ ફેરી વેચવાથી વસુલ થાય છે. ફેરી ૧૨ હતી માટે $૧૨ - ૮ = ૪$ ફેરી બચે. જવાબ-૪ ફેરી બચી હશે.

દા. ૪૭ મો.

પ્રથમ બધા કલાકોનો સરવાળો કર્યો તો ($૬ + ૦૧૧ + ૧૧ + ૨ + ૨ + ૧ + ૩$) = ૧૬ કલાક થાય છે. આખા રાત દિવસના ૨૪ કલાક હોય માટે $૨૪ - ૧૬ = ૮$ કલાક ઉંઘવામાં કાઢતો હશે. (બધો સરવાળો મોઢે કરવાનો છે.) જવાબ-૮ કલાક ઉંઘતો હશે.

સન ૧૯૨૦.

દા. ૪૮ મો.

આ દાખલામાં ૬ રૂ. ૧૨ આના એટલે રૂ. ૬૧૧ ૧ ડઝનના છે તે ઉપરથી બે ડઝનનું કાઢતાં (૬૧૧×૨) ૧૩૧ આવ્યા. હવે ૫ નંગની કિંમત કાઢવા માટે જેટલે રૂપિયા ડઝન તેથી ૪ ગણે ફરીએ નંગ એ ફૂંચીની રીતે કાઢીએ તો ૧ નંગનાં ૨૭ ફરીઆં એટલે ૬ આના ($૬૧૧ \times ૪ = ૨૭$) થયા. તે ઉપરથી ૫ નંગનું કાઢ્યું. (૬×૫) = ૪૫ આના અથવા રૂ. ૨૧૧ થયા. તેમાં રૂ. ૧૩૧ ઉમેરતાં રૂ. ૧૬૧ આવ્યા. (બીજી રીતે જો ૫ નંગનું કાઢવું હોય તો ૧૨ નંગના ૬૧૧ રૂપિયા એટલે ૧૦૮ આના છે તો એક નંગના ($૧૨ \times ૯ = ૧૦૮$) ૯ આના થાય ને તે ઉપરથી ૫ નંગનું કાઢીએ તોપણ ૪૫ આના અથવા રૂ. ૨૧૧ આવે)

જવાબ-રૂ. ૧૬૧ આવે પડે.

દા. ૪૯ મો.

દર મહિને રૂ. ૩) મળે છે, તેમાંથી રૂ. ૧-૧૨-૦ ખર્ચ કરે
એટલે રૂ. ૧૧૧૧ ખર્ચે છે તેથી બાકી એની પાસે રૂ. ૧૧ બચે છે.
૩૧૧ રૂ. બચાવવા માટે (૨૫ x ૧૧ = ૩૧૧) ૨૫ મહિના લાગે.

જવાબ-૨૫ મહિના અથવા ૨ વરસ ૧ માસ લાગે.

દા. ૫૦ મો.

આ દાખલામાં પ્રથમ ૫ તોલાની કિંમત કાઢી તો (૩૦૧
x ૫) ૧૫૦૫ રૂ. આવ્યા. હવે વાલ મુંબઈ તોલના છે. જેટલે રૂ-
પીએ તોલો તેટલા આનાનું ૨૧ વાલ એ પ્રમાણે ત્રણ ગણે આને
જા વાલ આવે એ હિસાબે (૩૦૧ x ૩) = ૯૦૩ આના એટલે રૂ.
પાંચ રૂ. થયા તે રૂ. ૧૫૦૫ માં ઉમેર્યા તો (૧૫૦૫ + ૫૦૩) રૂ.
૧૫૦૫ આવા. જવાબ-રૂ. ૧૫૦૫ આના કિંમત પડે.

દા. ૫૧ મો.

આ દાખલામાં ૧ શેરના રૂ. ૦) આના લેખે ૩૧ શેરની
કિંમત કાઢી તો ૬૧ આના ૧૧ પાઈ અથવા રૂ. ૦.૧૧ ૧૧ પાઈ
થાય. હવે તે ૧ દિવસનો ખર્ચ છે. આપણે દોઢ મહિનો એટલે
(૩૦ x ૧૧) = ૪૫ દિવસનો ખર્ચ કાઢવો છે. માટે રૂ. ૦.૧૧ ના ૧૧
પાઈને ૪૫ વડે ગુણીએ તો રૂ. ૨૭) - ૧૧ પાઈ આવશે.

જવાબ-રૂ. ૨૭) - ૧૧ પાઈ શકનો ખર્ચ થશે.

દા. ૫૨ મો.

આ દાખલામાં કરેલા ખર્ચનો સરવાળો મોટાથી કર્યો તો
(૫૦ + ૧૦૦ + ૨૦૦) = ૩૫૦ રૂ. થાય. હવે રૂ. ૫૦ ની નોટ
હતી માટે (૫૦ - ૩૫૦) = ૨૪૦ રૂ. બાકી રહેશે. પ્રથમ ૨૫ બાદ
કરી પછી ૦૧૧ બાદ કરવો. જવાબ-રૂ. ૨૪૦ બાકી રહેશે.

સન ૧૯૩૧.

દા. ૫૩ મો.

આ દાખલામાં ૩૬૦ છોકરાને આપવા માટે ૩૬૦ બેચાની જોઈએ તેને ૮ વડે ભાગી રૂપીઆ કર્યા તો $(360 \div 8) 45$ રૂપીઆ આવ્યા. જવાબ રૂ. ૪૫ ખર્ચ થશે. (અથવા ૧૦ છોકરાને રૂ. ૧૧ કાઢી ૩૬૦ છોકરાના તેનાથી ૩૬ ગણા એટલે $(36 \times 11) = 45$ રૂપીઆ આવ. આ જવાબ.

દા. ૫૪ મો.

આ દાખલામાં ૨ મણુના પ્રથમ રૂ. કાઢ્યા તો $(800 \times 2) 16$ રૂપીઆ આવ્યા. હવે તેટલા આનાનું અઠી શેર એ રૂ.થી પ્રમાણે ૨૫૫ શેરના ૪૭૫ આના થાય તે ઉપરથી ૧ શેરના ૧૬ આના થાય અને ૧૫૫ શેરના ૨૩૫૫ આના એટલે રૂ. ૧૫૫ માં ૦૧ આનો ઓછો થાય તે પહેલાંના રૂ. ૫ માં ઉમેરીએ તો $16 + 11 = 27$ માં ૦૧ આનો ઓછો એટલે રૂ. ૮૬૧ જાણા આના આવ.

જવાબ-રૂ. ૮૬૧ જાણા આના કિંમત પડશે.

દા. ૫૫ મો.

પ્રથમ આ તથા સાકરની કિંમત કાઢવી. આની ૦૫૨૨૫ રતલની કિંમત $(1100 \text{ આના} \div 2) 550$ આના અથવા રૂ. ૦૫૫૫૫ આના થયા. અને ૬ શેર સાકરના રૂ. ૦)૫૫ આનાને ભાવ $(31 \times 6) = 186$ આના અથવા રૂ. ૧)૫૫ આના થાય. હવે રૂ. ૦૫૫૫૫ + ૧)૫૫ = ૧૫૫૫૫ થાય. આપણે રૂ. ૫ ની નોટ આપી છે માટે રૂ. ૫) માંથી રૂ. ૧૫૫૫૫ બાદ કરીએ તો રૂ. ૩૧૫૫ બાકી રહે.

જવાબ-રૂ. ૩૧૫૫ પાછા મળવા જોઈએ.

દા. ૫૬ મો.

આ દાખલામાં ૧ નંગનો રૂ. ૦)૫૫ છે, અને ૨ ઝડન ૧૦ નંગ એટલે $(12 \times 2 + 10) 34$ નંગનું કાઢવું છે માટે $34 \times 11 =$

૪૨૧. આના એટલે ૩. રાત્રા થયા. (આમાં ૩૪ ને ૧૧ વડે ગુણવાથી આના આવે છે તેને પાછા ૧૬ વડે ભાગવાથી રૂપીઆ આવે છે, તો સહેલું કરવા માટે ૩૪ ને પહેલેથી જ ૧૬ વડે ભાગ્યા તો ૩. ૨) ન આવ્યા તેનું ૧૧ ગણું કર્યું તો ૩. રાત્રા આવે.)

દા. ૫૭ મો.

આ દાખલામાં દોઢ વર્ષે ૩૦૦ બચાવે એટલે ૧ વર્ષે ૩. ૨૦૦ બચાવે છે. અને ૩. ૨૫૦૦ ખર્ચ કરે છે એટલે કુલ ૩. ૨૫૦૦ + ૨૦૦ = ૨૭૦૦ કમાઈ થતી હશે તે ૧ વર્ષની છે માટે ૧ મહિનાની કાઢવા માટે $2700 \div 12 = 225$ ૩. થયા. (આમાં ૨૭૦૦ ને ૧૨ વડે નહિ ભાગતાં ફક્ત ૨૭ સોને એટલે ૨૭ ને ૧૨ વડે ભાગવાથી ૨૧ આવ્યા અને તે સો છે માટે સવા બસો એટલે ૩. ૨૨૫ એમ ગણવામાં સરળતા થાય).

દા. ૫૮ મો.

આ દાખલામાં ૧૧૧ ૩. નું ૧ વાર પ્રમાણે ૧૧૧૧ વારની કિંમત કાઢી તો બે વારના ૩. ૩ માંથી ૦૧ વારના ૩. ૦૧ કમી કરતાં ૩. ૨૦૦ આવ્યા. હવે ૩. ૫ ની નોટ આપી છે માટે ૩. ૫ માંથી ૨૦૦ બાદ કર્યાથી પ્રથમ ૨૦ કાઢ્યા તો બાકી ૩. ૨૦ રહ્યા તેમાંથી ૦) ન કાઢ્યા તો બાકી ૩. ૨૦ બાકી રહ્યા.

જવાબ—૩. ૨૦ પાછા આપશે.

દા. ૫૯ મો.

આ દાખલામાં તેટલા અનાનું અઢી શેરની કૂચી પ્રમાણે પાંચ-ગણે આને ૧૨૧ શેર થાય માટે $5 \times 4 = 20$ આના એટલે ૩. ૧૧૧૧ થયા. જવાબ—૩. ૧૧૧૧ કિંમત આપવી પડે.

દા. ૬૦ મો.

આ દાખલામાં ૧ શેરનો ભાવ રૂ. ૦૮ છે ને રોજનું ૧૧૧ શેર દૂધ લેવાય છે એટલે તેની કિંમત $૫ \times ૧૧૧ = ૫૫૫$ આના થાય. તેને દોઢ મહિનાના ૪૫ દિવસે ગુણુવાથી જવાબ આવે. સરળતા કરવા માટે ૭૧ આનાને બદલે ૮ આના ગણી રૂ. ૦૧ ગણ્યો તેને ૪૫ વડે ગુણ્યા તો $૪૫ \times ૦૧ = ૪૫$ રૂ. આવ્યા. પણ આપણે વધારેલા (૪૫×૦૧) = ૪૫ આના એટલે રૂ. ૧૧૧ બાદ કરી નાખવાથી (રૂ. ૨૨૧ - રૂ. ૧૧૧ = રૂ. ૧૧૦) ના આવ્યા.

જવાબ—રૂ. રૂ. ૧૧૦ ના દૂધનો ખર્ચ થાય.

દા. ૬૧ મો.

આ દાખલામાં નવેમ્બરના ૩૦ દિવસ છે એટલે રોજના ($૩૦ \times ૨૧ = ૬૩૦$) રૂ. રૂપિયા પડ્યા. હવે ૧૧ દિવસ કામ ન કર્યું એટલે ($૩૦ - ૧૧$) ૧૯ દિવસ કામ કર્યું તો (૧૯×૨૧) રૂ. ૪૦૧ મળશે. જવાબ—રૂ. ૪૦૧ પગાર મળે.

દા. ૬૨ મો.

આ દાખલામાં જુદી રી કાઠી સરવાળો કરવો પડશે. બે આના વાળા ૧૨૦ છે તે ગણુવા માટે ૧૨૦ આનાના રૂ. ૭૧ થાય ને ૨ એ ગુણુવાથી રૂ. ૧૫ આવ્યા. ૪ આનાવાળા ૭૦ છે એટલે $૭૦ \times ૦૧ = ૭૦$ રૂ. થયા. આઠ આના વાળા ૨૫ એટલે $૨૫ \times ૦૧ = ૨૫$ રૂ. થયા. ૧ રૂપિયાવાળા ૧૫ એટલે $૧૫ \times ૧ = ૧૫$ રૂ. થયા. હવે કુલ રૂ. $૧૫ + ૭૦ + ૨૫ + ૧૫ = ૧૨૫$ રૂ. થયા. (સરળતા કરવા ૪ આના આઠ આનાને બદલે રૂ. ૦૧ તથા રૂ. ૦૧ ગણુવો.)

૧૪૮ સને ૧૯૨૩

દા. ૬૩ મો.

આ દાખલામાં પણ વાલ મુંબઈ તોલથી ગણવાના છે. જેટલા રૂપીએ તોલો તેટલા આનાના રા. વાલ પ્રમાણે રજા આનાના રા. વાલ તો ૧ વાલના ૧૧ આના થયા તે ઉપરથી ૮ વાલનું કાઢ્યું તો $૧૧ \times ૮ = ૮૮$ આના અથવા રૂ. ૫૫ થયા. જવાબ-રૂ. ૫૫ થાય.

દા. ૬૪ મો.

આ દાખલામાં પ્રથમ ૭ વારની કિંમત કાઢી ૦૧ વારની બાદ કરવી. ૭ વારના રૂ. ૧)૮ પ્રમાણે રૂ. ૭૫૫ થયા તેમાંથી ૦૧ વારના રૂ. ૦૦૫ બાદ કર્યા તો જવાબ રૂ. ૭૫૦ આવ્યો.
જવાબ-રૂ. ૭૫૦ થાય.

દા. ૬૫ મો.

દરેક લિખારીને ૧ પાઈ આપવાની છે તે ઉપરથી ૧ આનામાં કેટલા લિખારીને અપાય તે કાઢ્યું તો ૧૨ લિખારી આવે. હવે રૂ. ૪-૬-૦ ના આના કર્યા તો ૭૦ આના થયા. ૧ આનામાં ૧૨ લિખારીને અપાય તો ૭૦ આનામાં કેટલા લિખારીને અપાય? $૭૦ \times ૧૨ = ૮૪૦$ લિખારી આવ. જવાબ-૮૪૦ લિખારીને અપાય.

દા. ૬૬ મો.

પ્રથમ બંને જણની કમાઈ કાઢી તો પુરૂષના રૂ. ૨૫૦૦ તથા સ્ત્રીના રૂ. ૧૫૦૦ મળી કુલ રૂ. ૪૦૦૦ કમાઈ થઈ. તેમાંથી ખર્ચ રૂ. ૩૫૦૦ બાદ કરતાં બાકી રૂ. ૫૦૦ બચે. ૧ દિવસમાં રૂ. ૫૦૦ બચાવે તો એક મહિને એટલે ૩૦ દિવસમાં કેટલું બચાવે? $૩૦ \times ૫૦૦ = ૧૫૦૦$ આના એટલે ૧૦૦૦ આનાના રૂ. ૬૫૦૦ આનાના રૂ. ૫૦૦ મળી ૧૧૦૦ રૂ. થાય. જવાબ-રૂ. ૧૧૦૦ એક મહિનામાં બચાવે.

દા. ૬૭ મો.

આ દાખલામાં સરવાળો $૧૬ + ૭ = ૨૩$ છે, ને ગુણાકાર $૧૬ \times ૬ = ૯૬$ છે. તે બેનો સરવાળો $૧૧૪ + ૨૫ = ૧૩૯$. જવાબ-૧૩૯ આવ.

સને ૧૯૨૪.

દા. ૬૮ મો.

આ દાખલામાં ૪૫ તોલાની બંગડીની કિંમત રૂ. ૧૨૫ થડાઈ સાથે છે. તેમાંથી ૨૫ રૂ. તોલાના ભાવે ૪૫ તોલા સોનાની કિંમત $૨૫ \times ૪૫ = ૧૧૨૫$ રૂ. થાય તે બાદ કરીએ તો $૧૨૫ - ૧૧૨૫ = ૧૨૫$ રૂ. થડવાની મળુરી થઈ. જવાબ—રૂ. ૧૨૫ થડવાની મળુરી.

દા. ૬૯ મો.

આ દાખલામાં જુદા જુદા વિદ્યાર્થીઓના રૂપીઆ એકઠા કરવાના છે. હવે ૮ વિદ્યાર્થીના દરેકના રૂ. ૧ લેખે ૮ રૂ. થાય, ૨૫ વિદ્યાર્થીના દરેકના આઠ આના અથવા રૂ. ૦૫ લેખે રૂ. ૧૨૫ થાય, બાકીના એટલે $૪૦ - (૨૫ + ૮) = ૭$ વિદ્યાર્થીના દરેકના ચાર આના અથવા રૂ. ૦૫ પ્રમાણે રૂ. ૧૫૫ થાય. બધા રૂપીઆ ભેગા કર્યા તો રૂ. $૮ + ૧૨૫ + ૧૫૫ = ૨૮૮$ રૂ. થાય.

જવાબ—રૂ. ૨૮૮ કુલ રકમ ભરાઈ હશે.

દા. ૭૦ મો.

આ દાખલામાં ૨૨ બાટલીની કિંમત રૂ. ૩૦ ના છે. તેના ૨૨ ભાગ પાડવા છે માટે આના કર્યા તો ૪૮૫ આવ્યા. તેને ૨૨ વડે ભાગ્યા તો $૪૮૫ \div ૨૨ = ૨૨$ આના આવ્યા.

જવાબ—એક બાટલીના રૂ. ૦૨ ના આના ભાવ થાય.

દા. ૭૧ મો.

આ દાખલામાં ૧ વાર કાપડના રૂ. ૧૫૫ છે. રૂ. ૬૫ નું કાપડ લાવ્યું છે. હવે રૂ. ૬૫ એ ૧૫૫ થી કેટલા ગણા છે તે કાઢ્યું તો પાંચ ગણા છે માટે પાંચ ગણું એટલે પાંચ વાર કાપડ આવશે. (ગણાની ખબર ન પડે તો અટકળથી ૩-૪ કે ૫ વારની કિંમત કાઢી જોવી. પછી વધે તે કેટલા વારની કિંમત છે તે જોઈને જવાબ કાઢવો.) જવાબ—પાંચ વાર કાપડ આવે.

દા. ૭૨ મો.

દર મહિને રૂ. ૪૫ એટલે નવેમ્બર મહિનાના દિવસ ૩૦ છે માટે ૩૦ દિવસના રૂ. ૪૫ એટલે ૧ દિવસનો રૂ. ૧૫ થયો. હવે એ હિસાબે ૩૧૫ ફેટલા દિવસના થયા ? ફેટલા દોઢું ૩૧૫ થાય ? $૨૧ \times ૧૫ = ૩૧૫$ થાય છે માટે ૨૧ દિવસ નોકરી કરેલી, અને $૩૦ - ૨૧ = ૯$ દિવસ ગેરહાજર રહેલો. અથવા બીજી રીતે ગણીએ તો—

આ દાખલામાં નવેમ્બર માસના ૩૦ દિવસ છે એટલે જો આખો મહિનો નોકરી કરે તો રૂ. ૪૫) મળવા જોઈએ પણ તેને બદલે રૂ. ૩૧૫ મળ્યા એટલે $૪૫ - ૩૧૫ = ૧૩૫$ રૂ. ઓછા મળ્યા. ૩૦ દિવસના રૂ. ૪૫ લેખે ૧ દિવસનો $(૩૦ \times ૧૫ = ૪૫)$ રૂ. ૧૫ થાય. હવે ૧ દિવસ ગેરહાજર રહે તો રૂ. ૧૫ કપાય તો ૧૩૫ કપાયા તો ફેટલા દિવસ ગેરહાજર રહ્યો હશે ? $(૯ \times ૧૫ = ૧૩૫)$ ૯ દિવસ ગેરહાજર રહ્યો હશે. જવાબ—૯ દિવસ ગેરહાજર રહેલો.

સને ૧૯૨૫

દા. ૭૩ મો.

આ દાખલામાં નવેમ્બર મહિનામાં રૂ. ૪૫ એટલે ૭૫ આના વધારે આપવા પડ્યા. ૩૦ દિવસના ૭૫ આના વધારે આપે તો ૧ દિવસના $(૩૦ \times ૨૫ = ૭૫)$ ૨૫ આના વધારે ગયા. હવે દૂધનો ભાવ ૧ શેરે ૦૫ આનો વધ્યો છે. જો ૧ શેર લેતા હોય તો ૦૫ આનો વધારે આપવો પડે પણ ૨૫ આના વધારે આપવા પડે છે માટે $(૫ \times ૦૫ = ૨૫) = ૫$ શેર દૂધ રોજ લેતાં હોવાં જોઈએ. આ જવાબ.

દા. ૭૪ મો.

આ દાખલામાં બંને જાતના કાપડના રૂપીઆ કાઢી ભેગા કરવાના છે. પ્રથમ ૧૨૫ આને વાર લેખે ૩ વારના રૂપીઆ કાઢ્યા. ૧૨૫ આના એટલે રૂ. ૦૫૦૫ થાય. તેના ત્રણ ગણા કર્યા તો રૂ. ૨૫૦૫.

થયા. તેજ પ્રમાણે આઠ આને વાર એટલે ૩. ૦૧ થયો તેના ૪૧ ગણા કર્યા તો ૩. ૨૧ થયા. તેમાં ૩. ૨૧ના ઉમેર્યા તો કુલ ૩. ૨૪૨૧ના = ૪૧ના થાય. જવાબ—૩. ૪૧ના નું કાપડ ખરીદ કર્યું હશે.

દા. ૭૫ મો.

પહેલો છોકરો કલાકના ૫ માઈલ એટલે ૫ માઈલ દોડતાં ૬૦ મિનિટ તો ૧ માઈલ જતાં ૧૨ મિનિટ અને ૦૧ માઈલ જતાં ૬ મિનિટ લાગે, અને બીજાને ૪ માઈલ જતાં ૬૦ મિનિટ તો ૧ માઈલની ૧૫ મિનિટ અને ૦૧ માઈલની ૭૧ મિનિટ લાગે. આ પ્રમાણે જોતાં પહેલો છોકરો ૭૧-૬=૧૧ મિનિટ વહેલો પહોંચે.

જવાબ—પહેલો છોકરો બીજા કરતાં ૧૧ મિનિટ વહેલો પહોંચે.

દા. ૭૬ મો.

આ દાખલામાં ૧ ચોપડીની કિંમત દશ આના અથવા ૩. ૦૧૮ છે. એ હિસાબે ગણીએ તો ૩. ૦૧૮×૪૦=૨૫ ૩. ૬ માટે ૪૦ ચોપડી આવે. વળી ૧૦ ચોપડીએ ૧ ચોપડી વધારે મળે માટે ૪૦ ચોપડીએ ૪ ચોપડી વધારે મળી હશે. આ પ્રમાણે તેની પાસે ૪૦+૪=૪૪ ચોપડીઓ થઈ. એક એક આપતાં ૪૪ છોકરાને મળી હશે.

જવાબ—વર્ગમાં કુલ ૪૪ છોકરા હશે.

દા. ૭૭ મો.

આ દાખલામાં ખાંડનો ભાવ મણુ ૧ ના ૩. ૬૧ છે તે હિસાબે ૩ મણુના ૬૧×૩=૧૮૩ ૩. થયા. હવે તેટલા આનાનું અઢી શેર ગણતાં બમણે આને ૫ શેર થાય માટે ૬૧×૨=૧૨૨ આના અથવા ૩. ૦૧૮ ૫ શેરના થયા તે ૩ મણુની કિંમત ૩. ૧૮૩ માં ઉમેર્યા તો ૧૮૩+૦૧૮= ૩. ૨૦૧ થયા. જવાબ—૩. ૨૦૧ આપવા પડે.

સને ૧૬૨૫ (ગવર્નમેન્ટ)

દા. ૭૮ મો.

આ દાખલામાં ૫ રૂ. ની નોટ અને ૧ પાવલી એટલે કુલ ૬ પા ખર્ચ થયો. દરેક લિખારીને ૧ પૈસો આપે છે. તો ૪ લિખારીને આપવા ૧ આનો જોઈએ. હવે ૫ રૂપીઆ એટલે $૫ \times ૧૬ = ૮૪$ આના છે. ૧ આનો ૪ લિખારીને પહોંચે તો ૮૪ આના $(૮૪ \times ૪) = ૩૩૬$ લિખારીને મળે. જવાબ—૩૩૬ લિખારી હોવા જોઈએ.

દા. ૭૯ મો.

૧ વાર કાપડના રૂ. ૧૧૮ છે તે ઉપરથી ૭૧ વારનું કાઢવું છે. પ્રથમ ૭ વારની કિંમત કાઢી તો રૂ. ૧૧૮ $\times ૭ = ૧૧૧૮$ થયા તેમાં ૭૧ વારના રૂ. ૭૧૧૮ ઉમેર્યા તો $૧૧૧૮ \times ૭૧ = ૧૨$ થયા. જવાબ—રૂ. ૧૨ કિંમત આપવી પડે.

દા. ૮૦ મો.

દરરોજના રૂ. ૨૧ છે અને ૬૫ મેળવવા છે. તો કેટલા અઢીયું ૬૫ થાય? $(૨૬ \times ૨૧ = ૬૫)$ ૨૬ આવ્યા. જવાબ—૨૬ દિવસ મળુરી કરવી પડે.

દા. ૮૧ મો.

આ દાખલામાં ૩૫ છોકરામાં ૧૫ માંથી એટલે ૨૦ નહિ આપનારા છે તે કમી કર્યા તો $૩૫ - ૧૫ = ૨૦$ છોકરાની ૨૦ આવશે. દરેક છોકરાની ૨૦ રૂ. ૭૧૧ છે માટે રૂ. ૭૧૧ $\times ૨૦ = ૧૧૧$ રૂ. આવે. જવાબ—રૂ. ૧૧૧ ૨૦ આવે.

દા. ૮૨ મો.

આગળ આવેલા દાખલા ૬૮ પ્રમાણે ગણતાં રૂ. ૩૧ મળુરી થાય. જવાબ—રૂ. ૩૧ સોનીને મળુરી મળે.

સને ૧૯૨૬

દા. ૮૩ મો.

એક ફરાના રૂ. ૧૧૧૧ તો ૪ ફરાના $(૧૧૧૧ \times ૪) = ૪૬$ રૂ. થયા. તેટલે આને પાયલી એટલે ૧ પાયલીના ૧૧૧૧ આના તો ૩ પાયલીના $૧૧૧૧ \times ૩ = ૩૪૧૧$ આના અથવા રૂ. ૨) ના થયા તે ફરાની કિંમત રૂ. ૪૬ માં ઉમેર્યા તો $(૪૬ + ૨) = ૪૮$ ના થાય. આ જવાબ.

દા. ૮૪ મો.

આ દાખલામાં ૧ છોકરા પાસેથી રૂ. ૦) ને શી લેવાય છે તો ૩૨૦ છોકરાની શી કાઢવી છે. આમાં ૩૨૦ ને ૨ વડે ગુણવાથી જે આના આવશે તેને ૧૬ વડે ભાગવાથી રૂપીઆ આવશે માટે ૩૨૦ ને પ્રથમથીજ ૧૬ વડે ભાગી રૂપીઆ કાઢ્યા તો ૨૦ રૂ. આવ્યા. તેને ૨ વડે ગુણ્યા તો $(૨૦ \times ૨) = ૪૦$ રૂ. છોકરાના આવ્યા. તેજ પ્રમાણે છોકરીના ગણ્યા તો $૨૪૦ \div ૧૬ = ૧૫ \times ૩$. ૧ = ૧૫ રૂ. આવ્યા. માટે કુલ $૪૦ + ૧૫ = ૫૫$ રૂ. થયા. જવાબ—રૂ. ૫૫ શીની કુલ આવક થાય.

દા. ૮૫ મો.

૧ મહિનાનો પગાર રૂ. ૨૫ છે તો ૩ માસનો રૂ. ૭૫ થયો. હવે ૬ દિવસ એ ૩૦ દિવસનો ૫ મો ભાગ છે માટે પગાર પાંચમા ભાગનો મળે એટલે $૨૫ \div ૫ = ૫$ રૂ. ૫ પગાર ૬ દિવસનો થયો, તે ૩ માસના રૂ. ૭૫ માં ઉમેર્યા તો $૭૫ + ૬ = ૮૧$ રૂ. પગાર થાય.

જવાબ—રૂ. ૮૧ પગાર થાય.

દા. ૮૬ મો.

આ દાખલામાં ૨૨૧૧ રૂ. તોલો છે તો ૨ તોલાના ૨૨૧૧×૨ ૪૫ રૂ. થયા. હવે મુંબાઈ તોલમાં તેટલા આને ૨૧૧ વાલ થાય છે તો ૨૨૧૧ આને ૨૧૧ વાલ ને ૧ વાલના ૬ આના થયા એ ઉપરથી ૮ વાલના $૬ \times ૮ = ૭૨$ આના અથવા રૂ. ૪૧૧ થાય તે રૂ. ૪૫ માં ઉમેર્યા તો $૪૫ + ૪૧૧ = ૪૫૬$ રૂ. થયા. જવાબ—રૂ. ૪૫૬.

દા. ૮૭ મો.

અર્ધા શેરના રૂપીઆભાર ૨૦ છે, અને ૧ રૂ. ભારના ૨ આના લેખે ૨૦ રૂપીઆભારના $(૨૦ \times ૨) = ૪૦$ આના અથવા રૂ. ૨૦ થયા. હવે ૫ શેર સોપારી લીધી છે. તેટલે આને અઢીશેરની ફૂંચી પ્રમાણે બમણે આને ૫ શેર થાય એટલે $૧૮ \times ૨ = ૩૬$ આના અથવા ૨૦ રૂ. થયા. તે ઉપરના ૨૦ રૂ. માં ઉમેર્યા તો $૨૦ + ૨૦ = ૪૦$ રૂ. થયા. આપણે રૂ. ૫) આપ્યા છે. તેમાંથી રૂ. ૪૦ વેપારી કાપી લેઈ આપણને $(૫ - ૪૦) = ૩૫$ રૂ. ના આપશે.

જવાબ—રૂ. ૦૫ પાછો આપવો જોઈએ.

સને ૧૯૨૬ (ગવર્નમેન્ટ)

દા. ૮૮ મો.

આ દાખલામાં રોજનો ૦૦૦ રૂ. ખર્ચ ચોખ્ખાનો છે અને ચોખ્ખા આઠ આને પાલી મળે છે એટલે રોજના ૧૦૦ પાલી ચોખ્ખા વપરાતા હશે. હવે ૧૬ દિવસમાં $૧૬ \times ૧૦૦ = ૧૬૦૦$ પાલી ચોખ્ખા વપરાય અથવા $૨૪ + ૧૬ = ૪૦$ રૂ. ફરો વપરાય. જવાબ—૧૦૦ ફરો ચોખ્ખા જોઈએ.

દા. ૮૯ મો.

કાપડનો ભાવ રૂ. ૧૦ એક વારનો છે. એક ડગલામાં ૩ વાર કાપડ જોઈએ એટલે $૩ \times ૧૦ = ૩૦$ રૂ. નું કાપડ જાય અને શિલાઈ રૂ. ૨૦ ઉમેર્યા તો $૩૦ + ૨૦ = ૫૦$ રૂ. ૧ ડગલાના થયા, તો $૧૮૦ \div ૫ = ૩૬$ ડગલા આવે. જવાબ—૩૬ ડગલા તૈયાર થાય.

દા. ૯૦ મો.

પેંડાનો ભાવ ૧ શેરનો રૂ. ૦૦૦ છે. હવે ૭૦ રૂપીઆમાં કેટલા પેંડા આવે? ૧ રૂ. માં ૨ શેર આવે છે તો ૭૦ રૂ. માં $(૭૦ \times ૨) = ૧૪૦$ શેર પેંડા આવે. દરેક છોકરાને ૦૧ શેર આપવા છે. એ હિસાબે ૧ શેર પેંડા ૪ છોકરાને પહોંચે તો ૧૪૦ શેર પેંડા કેટલા છોકરાને પહોંચે? $૧૪૦ \div ૪ = ૩૫$. છોકરાને પહોંચે.

જવાબ—નિશાળમાં ૩૫ છોકરા હશે.

દા. ૯૧ મો.

૧ માઇલના ફર્લાંગ ૮ થાય છે. કાચબાને ૧ માઇલ ચાલતાં $૮ \times ૧૦ = ૮૦$ મિનિટ લાગી હશે. હવે સસલો ૨૪ મિનિટ ઉઘી ગયો છે. ૮૦ મિનિટમાંથી ૨૪ બાદ કરી તો $૮૦ - ૨૪ = ૫૬$ મિનિટ સસલો ચાલ્યો હશે, અને એટલામાં ૧ માઇલ એટલે ૮ ફર્લાંગ ચાલ્યો છે તો ૧ ફર્લાંગ ચાલવા માટે $૫૬ \div ૮ = ૭$ મિનિટ લાગે.

જવાબ—સસલો ૭ મિનિટે ૧ ફર્લાંગ ચાલતો હશે.

દા. ૯૨ મો.

૧ા મણુ એટલે $(૪૦ \times ૧૧) = ૫૦$ શેર સાકર બનાવવી છે. ૨ા શેરથી ૫૦ શેર કેટલા ગણા છે ? $(૨૦ \times ૨૧ = ૫૦)$ ૨૦ ગણા છે. માટે ગોળ પણુ ૨૦ ગણો જોઈએ. $૪ \times ૨૦ = ૮૦$ શેર એટલે $(૮૦ \div ૪૦)$ ૨ મણુ જોઈએ. જવાબ—૨ મણુ ગોળ જોઈએ.

સને ૧૯૨૭.

દા. ૯૩ મો.

૩૨ ટીકીટના રૂ. ૬૬ છે તો એક ટીકીટનું શું ? એક ટીકીટના ૨ રૂ. લેખે ૬૪ રૂ. થાય. હવે રૂ. ૨) એટલે ૩૨ આના વધ્યા તો ૧ ટીકીટે ૧ આનો પડે માટે કુલ રૂ. ૨) એક ટીકીટનો થાય.

જવાબ—૩. ૨) એક ટીકીટનો ખેડો હશે.

દા. ૯૪ મો.

ત્રણ અઠવાડીયાં એટલે $૩ \times ૭ = ૨૧$ દિવસ થાય. રોજના ૨ પૌંડ ૪ શીલીંગ તો ૨૧ દિવસના કેટલા ? ૨ પૌંડ લેખે ૨૧ દિવસના $૨૧ \times ૨ = ૪૨$ પૌંડ થાય. ૪ શીલીંગ લેખે $૨૧ \times ૪ = ૮૪$ શીલીંગ $(૮૪ \div ૨૦ = ૨$ પૌંડ ૪ શીલીંગ) અથવા ૨ પૌંડ ૪ શીલીંગ થયા તો ૪૨ પૌંડમાં ઉમેર્યા તો $૪૨ + ૨ - ૪$ શીલીંગ $= ૪૪$ પૌંડ ૪ શીલીંગ થયા.

જવાબ—૪૪ પૌંડ ૪ શીલીંગ કમાય.

દા. ૯૫ મો.

૧ મણુના ૩૫ રૂ. લેખે ૩ મણુના $૩૫ \times ૩ = ૧૦૫$ રૂ. થયા. હવે તેટલા આને ૨૥ શેર પ્રમાણે ત્રણ ગણે આને ૭૦ શેર એટલે $૩૫ \times ૩ = ૧૦૫$ આના થયા તેના $૧૦૫ \div ૧૬ = ૬૫$ થયા તે ૧૦૫ માં ઉમેર્યાં તો $૧૦૫ + ૬૫ = ૧૭૦$ થયા. જવાબ—રૂ. ૧૭૦ થાય.

દા. ૯૬ મો.

અહાં ૬૭ (૨૫+૧૮+૧૨)=૫૫ છે, તેમાં દરેકમાંથી ૭ કાઢી ગયાં એટલે $૭ \times ૩ = ૨૧$ કાઢી ગયાં તે કાઢી નાખ્યાં તો $૫૫ - ૨૧ = ૩૪$ રહ્યાં. જવાબ—૩૪ ૬૭ ખાવાલાયક રહ્યાં.

દા. ૯૭ મો.

૧ ગજના રૂ. ૨૦ લેખે ૩ ગજના $૨૦ \times ૩ = ૬૦$ રૂ. થયા. હવે ૪ તસુનું કાઢવું છે. જેટલે રૂ. ગજ લેખે તેટલે આને ૧૦ તસુ ગણતાં ૨૦ આને ૧૦ તસુ થાય તો ૧ તસુનો ૧૦ આનો એટલે ૪ તસુના ૬ આના થયા. તે રૂ. ૬૦ માં ઉમેર્યાં તો $૬૦ \times ૦.૮ = ૪૮$ થયા. જવાબ—રૂ. ૪૮ કિંમત થઈ.

સને ૧૯૨૭ (ગવર્નમેન્ટ)

દા. ૯૮ મો.

એપ્રિલ મહિનાના દિવસ ૩૦ છે. રોજનું ૧૦ શેર લેખે ૩૦૦ શેર દૂધ થયું. હવે ૧૨૦ રૂ. મણુનો ભાવ છે તો ૩૦૦ શેરનું કાઢવું છે. પ્રથમ ૧ મણુનું કાઢવું તો રૂ. ૧૨૦ થયા. તેમાંથી ૨૦ શેરની કિંમત (જેટલે રૂપીએ મણુ તેટલે આને ૨૦ શેર એ કૂચી પ્રમાણે ૨૦ શેરના ૧૨૦ આના થાય) ૧૨૦ આના અથવા રૂ. ૧૦૦૦ કાઢી નાખીએ તો $૧૨૦ - ૧૦૦૦ = ૧૧૦$ બાકી રહ્યા.

જવાબ—રૂ. ૧૧૦ દૂધવાળાને આપવા પડે.

દા. ૯૯ મો.

૧ શેરના ૨૧ આના છે. ૧૧ મણુનું કાઢવું છે. ૩. ૧૧ મણુના શેર $(૪૦ \times ૧૧) = ૫૦$ થયા માટે $૫૦ \times ૨૧ = ૧૧૨૧$ આના અથવા $(૧૧૨૧ \div ૧૬) = ૩૧. ૭)૦૧$ થયા. જવાબ—૩૧. ૭)૦૧ કિંમત થાય.

દા. ૧૦૦ મો.

૫૦ વારના ૩૧. ૪૦૧૧ એકા છે. દરવારે ૨ પૈસા એટલે ૦૧૧ આનો નફો મેળવવો છે માટે $૫૦ \times ૦૧૧ = ૨૫$ આના અથવા ૩૧. ૧૧૧ વધારે લેવા જોઈએ એટલે ૩૧. ૪૦૧૧ $\times ૧૧૧ = ૪૨$ લેવાજોઈએ. હવે ૫૦ વારના ૩૧. ૪૨ છે તે ૧ વારનું શું? ૧ વારનો ૧ ૩૧. હોય તો. ૩૧. ૫૦ થાય પણ ૪૨ છે એટલે ૭ ૩૧. ૧૩ આના ઓછા છે, અથવા ૧૨૫ આના ઓછા છે, એટલે એકવારે $(૫૦ \times ૨૧ = ૧૨૫)$ ૩૧. ૦)૧૧ આના ઓછા એટલે ૩૧. ૧=૧૬ આના—૨૧ આના ૧૩૧ આના અથવા ૩૧. ૦૧૧૧ થયા.

જવાબ—૩૧. ૦૧૧૧ લાવે ૧ વાર વેચવું જોઈએ.

દા. ૧૦૧ મો.

ધોડા કરતાં બળદની કિંમત પોણી છે. ૨૫ ધોડાના ૩૦૦૦ છે તો ૧ ધોડાના $(૩૦૦૦ \div ૨૫) = ૧૨૦$ થયા. તેના પોણા કર્યા તો $૧૨૦ \times ૦૧૧ = ૬૦$ આવ્યા. હવે ૫ બળદના કાઢવા છે માટે $૬૦ \times ૫ = ૪૫૦$ ૩૧. થયા. જવાબ—૩૧. ૪૫૦ કિંમત ૫ બળદની થઈ.

સને ૧૯૨૮

દા. ૧૦૨ મો.

એક તોલાની રતિ ૯૬ છે, અને મણુકા પણ ૯૬ છે, એટલે ૧ મણુકો ૧ રતિનો થયો. હવે ૨૫ ૩૧. નો ૧ તોલો તો ૧ રતિનું શું? બમણી પાઈએ રતિની ફૂંચીથી ગણતાં $૨૫ \times ૨ = ૫૦$ પાઈ અથવા ૪ આના ૨ પાઈ થઈ.

જવાબ—૪ આના ૨ પાઈ ૧ મણુકાની કિંમત થાય.

દા. ૧૦૩ મો.

૧ ડઝન એટલે ૧૨ નંગ. એ હિસાબે ૭૫ નંગ એટલે ૬ ડઝન ૩ નંગ થાય. ૬ ડઝનની કિંમત કાઢી તો ૧ ડઝનના ૪ આના ૬ પાઈ અથવા રૂ. ૦.૦૧ થાય એ હિસાબે ૬ ડઝનના રૂ. ૧૧૬ થયા, તેમાં હવે ૩ નંગનું ઉમેરવું જોઈએ. ૪ આના ૬ પાઈ એટલે ૧૮ પૈસા થયા. ૩ નંગ એટલે ૦૧ ડઝન થયું. $૧૮ \times ૦.૦૧ = ૪૧$ પૈસા ૩ નંગના થયા. ૪૧ પૈસા એટલે ૦) - ૧૧ પાઈ માટે રૂ. ૧૧૬ + ૦) - ૧૧ = ૧૦૫ ૦) ૧૧ પાઈ થઈ.

જવાબ-કેરીની રૂ. ૧૦૫ ૦) ૧૧ પાઈ કિંમત પડી.

દા. ૧૦૪ મો.

ખાંડીના રૂ. ૧૬૦ છે તો મણના $(૧૬૦ \div ૨૦) = ૮$ રૂ. પડ્યા. હવે ૮ રૂ. નું ૧ મણ તો ૩ મણ પશેરનું શું? આવો હિસાબ થયો. ૩ મણના $૮ \times ૩ = ૨૪$ રૂ. થયા. બમણે આને ૫ શેર એટલે $૮ \times ૨ = ૧૬$ આના = ૧ રૂ. થયો. $૨૪ + ૧ = ૨૫$ રૂ. થયા. જવાબ-રૂ. ૨૫

દા. ૧૦૫ મો.

ઇ. સ. ૧૯૨૮ માં ફેબ્રુઆરી માસના દિવસ ૨૯ છે. માટે રોજના રૂ. ૧૧ લેખે $૨૯ \times ૧૧ = ૪૩૧$ રૂ. થયા. જવાબ-૪૩૧ રૂપિયા.

સને ૧૯૨૯

દા. ૧૦૬ મો.

સવારના ૦૧૧ શેર અને સાંજના ૦૧૧ શેર મળી આખા દિવસનું $(૦૧૧ + ૦૧૧) = ૧૧$ શેર થાય. તે હિસાબે ૪૦ દિવસનું $૪૦ \times ૧૧ = ૫૦$ શેર થાય. હવે ૧ શેરના ૫ આના અથવા રૂ. ૦.૦૫ ભાવ છે તો ૫૦ શેરની કિંમત કાઢવી છે, માટે $૫૦ \times ૦.૦૫ = ૨૫$ રૂ. + $(૫૦ \times ૧ = ૫૦$ આના) રૂ. ૩) = ૭૫ રૂ. થયા. જવાબ-રૂ. ૭૫ માત્ર ફાઇનો ખર્ચ થાય.

દા. ૧૦૭ મો.

૧ મણુ ૫ શેરના રૂ. ૧૧૧ રૂ. છે. એક મણુ ૫ શેરની ૯ પાંચશેરીઓ થઈ, અને ૦૧ મણુની ૪ પાંચશેરી થઈ. ૯ પાંચશેરીના ૧૧૧ રૂ. છે તે ૧ પાંચશેરીનો રૂ. ૧૧ થયો તે લેખે ૪ પાંચશેરીના $૪ \times ૧૧ = ૫૫$ રૂ. થાય. જવાબ—રૂ. ૫) થાય.

દા. ૧૦૮ મો.

આપનો પગાર રૂ. ૪૫ છે એટલે ૧ દિવસનો ૧૧ રૂ. થાય તો ૬ દિવસનો પગાર $૬ \times ૧૧ = ૬૬$ થાય.

દીકરાનો પગાર ૩૭૫ એટલે ૧ દિવસનો ૧૧ રૂ. થાય તો ૬ દિવસનો પગાર $૬ \times ૧૧ = ૭૫$ થાય. આપનો પગાર ૯ + દીકરાનો પગાર ૭૫ મળી કુલ રૂ. ૧૬૫ થાય. જવાબ—અને જણુની કમાણી રૂ. ૧૬૫ થાય.

દા. ૧૦૯ મો.

૨૧ રૂ. નાં ૧ ડઝન એટલે ૩૬ આનાનાં ૧૨ નંગ થાય એ હિસાબે ૧ નંગના ૩ આના પડ્યા હવે રૂ. ૧૧૧ એટલે ૨૪ આના થયા. ૩ આનાવા ૧ નંગ લેખે ૨૪ આનાનાં ૮ નંગ થયાં.

દા. ૧૧૦ મો.

દરેક છોકરાને બે આના છ પાઈ એટલે ૨૧ આના થયા. હવે રૂ. ૧૫) માંથી કેટલા છોકરાને અપાય? અઢી આના ૧ છોકરાને આપે એ હિસાબે ૨૧ રૂ. ૧૬ છોકરાને અપાય. અને ૧૫ રૂપીઆ ૨૧ રૂપીઆ કરતાં છ ગણા છે માટે છ ગણા છોકરાને અપાશે. $૧૬ \times ૬ = ૯૬$ છોકરાને પહોંચે. જવાબ—૯૬ છોકરાંને આપી શકાય.

સને ૧૯૩૦

દા. ૧૧૧ મો.

દોઢ રૂપીએ વાર પ્રમાણે ૧૧૧ વારની કિંમત કાઢવી છે. પ્રથમ ૨ વારની કિંમત કાઢી ૦૧ વારની બાદ કરવી. બે વારના ૩ રૂ. માંથી ૦૧ વારના રૂ. ૦૮ બાદ કર્યા તો રૂ. ૨૧ રહ્યા. હવે રૂ. ૫)ની મોટ આપી છે, તેમાંથી રૂ. ૨૧ જતાં બાકી રૂ. ૨૬ રહે. જવાબ—રૂ. ૨૬ બાકી લેવા.

દા. ૧૧૨ મો.

દર મહિને રૂ. ૩ મળે છે તેમાંથી રૂ. ૧૧૧ બચે છે એટલે બાકી રૂ. ૧૧ બચે છે. તે બચાવવા ૧ મહિનો લાગે છે તો ૩૧ બચાવવા કેટલા મહિના લાગે? $૨૫ \times ૧૧ = ૩૧$ છે માટે ૨૫ મહિના લાગશે. જવાબ—૨૫ મહિના લાગે.

દા. ૧૧૩ મો.

સવારે ૧૧ શેર સાંજે ૧૧ શેર મળી આખા દહાડાનું ૨૧૧ શેર થાય. ૨૦ દિવસ લીધું એટલે $૨૦ \times ૨૧ = ૪૨૦$ શેર દૂધ થયું. દૂધનો ભાવ છ આના અથવા રૂ. ૦૮ છે, તે હિસાબે ગણતાં ૦૮ રૂપિયા લેખે $૪૨૦ \times ૦૮ = ૩૩૬૦$ રૂ. અને ૦) = લેખે તેનાથી અરધા એટલે $૩૩૬૦ \times ૦૫ = ૧૬૮૦$ થયા તેથી કુલ રૂ. $૩૩૬૦ + ૧૬૮૦ = ૫૦૪૦$ થયા.

જવાબ—રૂ. ૫૦૪૦ આપવા પડશે.

દા. ૧૧૪ મો.

૧૭ રૂ. નો ૧ ફરો એ ભાવે ગણતાં ૪ ફરોના $૧૭ \times ૪ = ૬૮$ રૂ. થયા. હવે તેટલે આને પાયલીના હિસાબે ૧૭ આને અથવા રૂ. ૧) પાયલી થયું તો ૬ પાયલીના રૂ. ૬૮ થાય તે રૂ. ૬૮ માં ઉમેરો તો $૬૮ + ૬૮ = ૧૩૬$ થયા. જવાબ—રૂ. ૧૩૬ આપવા પડે.

દા. ૧૧૫ મો.

આગળ આવેલો દાખલો ૭૨ મો અને આ બંને એકજ છે માટે તે પ્રમાણે ગણવાથી જવાબ—૬ દિવસ આવશે.

સને ૧૯૩૧.

દા. ૧૧૬ મો.

૧ મણના ૩૥ રૂ. બેઠા છે. એક પાંચશેરીના ૭૦ આના ઉપજ્યા તો મણની પાંચશેરી ૮ થાય તેના $૭૦ \times ૮ = ૬૦$ આના-૩૥૥ રૂ. ઉપજ્યા. તેમાંથી રૂ. ૩૥ બેઠેલા બાદ કર્યા તો બાકી રૂ. ૦ નફો થયો. જવાબ—રૂ. ૦ નફો થાય.

દા. ૧૧૭ મો.

અગાઉ આવેલો દાખલો ૮૯ મો અને આ બંને એકજ છે. માટે તે પ્રમાણે ગુણતાં જવાબ ૩૦ કોટ આવે. જવાબ—૩૦ કોટ બંને.

દા. ૧૧૮ મો.

૧ વરસના રૂ. ૩૦ બાકું એટલે ૧ માસના $(૩૦ \div ૧૨) = ૨.૫$ રૂ. થાય તે ૫ માસના $(૫ \times ૨.૫) = ૧૨.૫$ રૂ. થાય જવાબ રૂ. ૧૨.૫ બાકું આપવું પડે.

દા. ૧૧૯ મો.

રોજ ૬ આના કમાય તેમાંથી ૬ આના ખર્ચ કરે એટલે ૩ આના ૧ દિવસમાં બચાવી શકે. હવે એને રૂ. ૭૦ એટલે ૧૨૦ આના બચાવવા છે માટે $(૧૨૦ \div ૩) \times ૪૦$ દિવસ લાગશે. આ જવાબ.

દા. ૧૨૦ મો.

૨ આને શેર લેખે ૨૥ શેર કાબીયના ૫ આના થયા. ૨૥ આને શેર લેખે ૩ શેર બટાટાના ૭૦ આના થયા. એટલે $૫ \times ૭૦ = ૩૫૦$ આના થયા. અને ૧૥ આનાના લીંબુ મળી $૧૨૫ + ૧૬ = ૧૪૧$ આના થયા. ૧ રૂપિયા એટલે ૧૬ આના તેને શેરે આપેલા તેમાંથી ૧૪૧ આના ખર્ચ કર્યા માટે બાકી $૧૬ - ૧૪ = ૨$ આના રહ્યા. જવાબ.

૪. મુખગણિતનો ખુલાસો. (સમ્પ્રીતિદરી)

સને ૧૯૨૮.

દા. ૧ લેા.

અઠવાડીયાના દિવસ ૭ છે માટે ૨ અઠવાડીયાના ૧૪ દિવસ થયા. હવે ૧ દિવસમાં ૧ પૌંડ ૧ શિલીંગ કમાય તો ૧૪ દિવસે ૧૪ગ એટલે ૧૪ પૌંડ ૧૪ શિલીંગ કમાય. જવાબ-૧૪ પૌંડ ૧૪ શિલીંગ કમાય.

દા. ૨ બે.

આ દાખલામાં પ્રથમ ૨ મણની કિંમત કાઢી તો $૨૨ \times ૨ = ૪૪$ રૂપીઆ થયા. હવે જેટલે રૂપીએ મણ તેટલા આનાનું અઢી શેર લેખે ગણતાં બમણે આને ૫ શેર થાય એટલે $૨૨ \times ૨ = ૪૪$ આના એટલે રૂ. ૨૧૧૧ નું ૫ શેર થયું માટે ૪૪ રૂપીઆ + ૨૧૧૧ રૂપિઆ = ૪૬૧૧૧ રૂપીઆ થયા. જવાબ-રૂ. ૪૬૧૧૧.

દા. ૩ બે.

પ્રથમ દરેકમાંથી કાઢી ગએલાં આઠ આઠ કાઢી નાખીએ તો $(૧૬-૮) = ૮ + (૧૪-૮) = ૬ + (૧૧-૮) = ૩$ એટલે $૮ + ૬ + ૩$ મળી ૧૭ ફળ ખાકી ખાવા લાયક રહ્યાં. જવાબ-૧૭ ફળ ખાવા લાયક રહ્યાં.

દા. ૪ થો.

પ્રથમ ૨ ગજની કિંમત કાઢી તો $૧૧ \times ૨ = ૩$ રૂપીઆ થયા. હવે ગજની તસુ ૨૪ ને ૧૧૧ રૂપીઆના આના પસુ ૨૪ છે માટે ૧ આનાનું તસુ થયું ને ૪ તસુના ૪ આના થયા. પ્રથમના ૩ રૂપીઆમાં ૪ આના અથવા રૂ. ૦૧ ઉમેરો તો રૂ. ૩૧ થયા.

દા. ૫ મો.

પ્રથમ એક ફરાની કિંમત કાઢી તો ૧૫ રૂ. છે. હવે તેટલે આને પાલી પ્રમાણે ૧૫ આને ૧ પાલી થયું તો ૨ પાયલીના $૧૫ \times ૨ = ૩૦$ આના અથવા રૂ. ૧૧૧૧ = થયા તે રૂ. ૧૫ માં બિચેર્યા તો $૧૫ \times ૧૧૧૧ =$ રૂ. ૧૬૬૬૬ થયા. જવાબ—રૂ. ૧૬૬૬૬

સને ૧૯૨૯

દા. ૬ ફો.

૫ દિવસના ૧૨૧૧ રૂપીઆ પગાર છે તો ૧ દિવસનો રૂ. ૨૧૧ તો ૧ મહિનો એટલે ૩૦ દિવસના $૩૦ \times ૨૧૧ = ૭૫૩$ પગાર થાય. અથવા બીજી રીતે ગણીએ તો ૫ દિવસના કરતાં ૧ મહિનો એટલે ૩૦ દિવસ છ ગણા છે માટે ૬ ગણો પગાર એટલે $૧૨૧૧ \times ૬ = ૭૨૬૬$ રૂપીઆ પગાર થાય. જવાબ—૭૫૩ રૂપીઆ મહિને પગાર મળતો હશે.

દા. ૭ મો.

જૂન માસના ૩૦ દિવસ છે એટલે રોજના ૦૧૧૧ શેર લેખે ૩૦ દિવસનું $૩૦ \times ૦૧૧૧ = ૨૨૨૨$ શેર દૂધ થયું. હવે દૂધનો લાવ ૧ મણના ૧૨ રૂપીઆ છે. તેટલે આને અઢી શેર લેખે ગણતાં ૯ ગણે આને ૨૨૨૨ શેર થાય માટે $૧૨ \times ૨૨૨૨ = ૨૬૬૬૬$ આના અથવા રૂ. ૬૬૬૬ થયા. અથવા બીજી રીતે ગણતાં ૨૨૨૨ શેર એટલે ૦૧૧૧ મણ ૨૨૨૨ શેર માટે ૦૧૧૧ મણના રૂ. ૬) અને તેટલા આને અઢીશેર લેખે અઢી શેરના ૧૨ આના અથવા રૂ. ૦૧૧૧ થયો એટલે કુલ $૬ + ૦૧૧૧ = ૦૧૧૭$ રૂપીઆ થયા. જવાબ—રૂ. ૦૧૧૭ દૂધવાળાને આપવા પડશે.

દા. ૮ મો.

પ્રથમનાં લીધેલાં ૩૦ ફેળાંના ૧૫ પૈસા અથવા, ને બીજાં તેટલાં જ એટલે ૩૦ બીજા વખત લીધાં તેની કિંમત ૨૦ પૈસા અર્ધ એટલે

૧૫+૨૦=૩૫ પૈસા ૬૦ કેળાંના બેઠા. હવે ૩ પૈસાનાં ૫ લેખે વેચતાં ૬૦ કેળાંની કિંમત કાઢીએ તો ૬૦ કેળાં ૫ કરતાં ૧૨ ગણાં છે માટે કિંમત ગણી એટલે $૩ \times ૧૨ = ૩૬$ પૈસા ઉપજ્યા તેમાંથી ૩૫ પૈસા બેઠા છે તે કાઢી લીધા એટલે $૩૬ - ૩૫ = ૧$ પૈસો નફો થયો.

જવાબ—૧ પૈસો નફો મળ્યો હશે.

દા. ૯ મો.

આ દાખલામાં પાયલીના ૩૧. ૦૮૩૩ છે તો ફરાના ૩૧. ૭૦ થયા. (જેટલે આને પાયલી મળે તેટલા રૂપિયાનો ૧ ફરો આવે) તો તે લેખે ૩ ફરાની કિંમત કાઢી તો $૩ \times ૭૦ = ૨૧૦$ રૂપિયા થયા. અને ૨ પાયલીના $૭૦ \times ૨ = ૧૪૦$ આના અથવા ૩૧. ૦૮૩૩ થયા એટલે કુલ ૩૧. ૨૨૦+૩૧. ૦૮૩૩ = ૩૧. ૨૩૦ થયા.

દા. ૧૦ મો.

આમાં મણુનો ભાવ માગ્યો છે. ૧૫ શેરની કિંમત માગી નથી માટે ૧૫ શેરનું કંઈ કરવું નહિ પણ ૨૦ શેરના ૬ આના છે. જેટલે આને અઢીશેર તેટલે રૂપિયા મળુ થાય તો ૬ રૂપિયાનું ૧ મણુ થયું. જવાબ—૧ મણુના ૬ રૂપિયા ભાવ હશે.

સને ૧૯૩૦

દા. ૧૧ મો.

દરેક મસાલાની કિંમત ગણીને એકઠી કરવી જોઈએ. માટે ૨૦ શેર જીરાના $(૬ \times ૨૦) = ૧૨૦$ આના થયા. ૩ શેર મરચાંના $(૩ \times ૪) = ૧૨$ આના થયા અને ૧ આનાનું લસણ લીધું એટલે બધા મળી ૧૨+૧૨+૧=૨૫ આના અથવા ૩૧. ૧૦૦ થયો. હવે ૩૧. ૫) આપેલા છે માટે ૩૧. ૫-૩૧. ૧૦૦=૩૧. ૫૦ રૂપિયા બાકી રહ્યા.

જવાબ—૩૧. ૫૦ પાછા આપશે.

દા. ૧૨ મો.

પ્રથમ ૨૨૧૧ રૂપીએ તોલાના ભાવે ૭ વાલની કિંમત કાઢવી. તેટલા આનાનું ૨૧ વાલ (મું. તો.) પ્રમાણે ૨૨૧૧ આનાનું ૨૧ વાલ એટલે ૧ વાલના ૯ આના થયા તો ૭ વાલના $૯ \times ૭ = ૬૩$ આના અથવા ૪ રૂપીઆમાં ૧ આનો એછો થયો. તેમાં મળુરીના રૂ. ૧) = ઉમેરતાં રૂ. ૫) = વીંટીની કિંમત થઈ. આ જવાબ.

દા. ૧૩ મો.

૭ કેરીનો રૂ. ૧) ના એટલે ૧૭૧ આના છે તો ૧ કેરીના ૦) = ૧ આના થયા, અને ૩૩૦ એટલે ૧૨ કેરીના $૧૨ \times ૨૧ = ૩૦$ આના અથવા રૂ. ૧૧૧૧ = થયા. જવાબ—૧ ૩૩૦ કેરીના રૂ. ૧૧૧૧ = થયા.

દા. ૧૪ મો.

આ દાખલામાં દરેક છોકરાને ૩ ફદીઆં આપવાં છે. એટલે ૩ ફદીઆં = ૧ આનો થાય માટે ૧ આનો આપવો છે તો ૧૦૦ છોકરાંને $૧૦૦ \times ૧ = ૧૦૦$ આના એટલે રૂ. ૬૧ થાય.

જવાબ—રૂ. ૬૧ આપવા પડે.

દા. ૧૫ મો.

ગળનો ભાવ આપેલો છે ને વારની કિંમત કાઢવી છે માટે પ્રથમ ૨ વારના ગળ કર્યા તો $૨ \times ૧૧ = ૩$ ગળ આવ્યા. હવે ૧ ગળના રૂ. ૨૧ છે તો ૩ ગળના $૩ \times ૨૧ = ૭૧$ રૂપીઆ થાય.

જવાબ—રૂ. ૭૧ થયા.

દા. ૧૬ મો.

૮ વારની કિંમત કાઢી તો $૮ \times ૦૧૧ = ૬$ રૂપીઆ ને $૮ \times ૦૧ = ૪$ આના એટલે રૂ. ૦૧ થયો એટલે ૮ વારના રૂ. ૬૧ થયા. રૂ. ૧૦ ની નોટ આપી છે અને ૬૧ કાપી આપવા છે તો રૂ. ૧૦ - ૬૧ = ૩૧૧ રૂપીઆ પાછા લેવા જોઈએ. જવાબ—રૂ. ૩૧૧ પાછા લેવા જોઈએ.

સને ૧૯૩૧

દા. ૧૭ મો.

આમાં ૪ મણની કિંમત $૪ \times ૪ = ૧૬$ રૂપીઆ ખેડી છે. હવે ૪ મણ $૪ \times ૪૦ = ૧૬૦$ શેર કર્યા. કારણ કે ૧ શેરનો ભાવ કહ્યો છે. ૧૬૦ શેરને ૧૧૧ આનાએ ગુણવાથી કિંમત આવશે તે આના આવશે. પછી તેને ૧૬ વડે ભાગી રૂપીઆ કરવા પડશે માટે પ્રથમથીજ $૧૬૦ \div ૧૬ = ૧૦$ રૂપીઆ આવ્યા તેને ૧૧૧ વડે ગુણ્યા તો $૧૦ \times ૧૧૧ = ૧૧૧૦$ રૂપીઆ ઉપજ્યા. ૧૬ રૂપીઆ ખેડેલા ને ૧૫ રૂપીઆ ઉપજ્યા માટે $૧૬ - ૧૫ = ૧$ રૂ. નું નુકસાન થયું. જવાબ—રૂ. ૧ નુકસાન થયું.

દા. ૧૮ મો.

આ દાખલામાં ૧૫ મીથી ૩૦ મી સુધી એટલે ૧૬ દિવસ સુધી ૦૧૧ શેર દુધ લીધું છે એટલે $૧૬ \times ૦૧૧ = ૧૨૨$ શેર દુધ થયું. દુધનો ભાવ ૧ શેરના ૪ આના અથવા રૂ. ૦૧ છે તો ૧૨૨ શેરના $૧૨૨ \times ૦૧ = ૩$ રૂપીઆ થયા. જવાબ—રૂ. ૩ ખર્ચ થયો હશે.

દા. ૧૯ મો.

ખજાને વાર કાપડ આપવું છે એટલે ૪ આને વાર પ્રમાણે ખેડે વારના $૪ \times ૨ = ૮$ આના અથવા રૂ. ૦૧ થાય તે પ્રમાણે ૧૬૦ છોકરીઓનો ખર્ચ $૧૬૦ \times ૦૧ = ૧૬૦ \div ૨ = ૮૦$ રૂપીઆ ખર્ચ થાય. જવાબ—રૂ. ૮૦ ખર્ચ થાય.

દા. ૨૦ મો.

૧૦ વાલ એટલે મું. તોલ પ્રમાણે બે તોલો થાય. ને ૬૦ વીંટી બનાવીએ તો $૬૦ \times ૦૧ = ૬૦$ તોલા સોનું વીંટીઓ બનાવવામાં ગયું. ૨૦ તોલા સોનું હતું તેમાંથી ૧૫ તોલા ગયું તો બાકી ૫ તોલા સોનું રહ્યું હશે. જવાબ—૫ તોલા સોનું વધ્યું હશે.

—: ડ્રોઈંગના નવા અભ્યાસક્રમ અનુસાર તૈયાર કરેલી :—

પ્રાથમિક શાળા માટે ડ્રોઈંગ બુક.

આ ડ્રોઈંગ બુક ખાસ વિદ્યાર્થીઓના ઉપયોગ સારી નીચે પ્રમાણેની ધોરણવાર સચિત્ર તૈયાર કરવામાં આવેલી છે:—

૦-૧-૩ બાળવર્ગ.	૦-૧-૩ ધોરણ ૩ બું.
૦-૧-૩ ધોરણ ૧ બું.	૦-૧-૩ ધોરણ ૪ બું.
૦-૧-૩ ધોરણ ૨ બું.	૦-૨-૦ ધોરણ ૫ બું.
૦-૧-૬ કોરી ડ્રોઈંગ બુક (એક ઇચના સ્કેલવાળી).	

પ્રાંટ-ઇન કોડ સન ૧૯૨૪ અનુસાર પ્રાથમિક શાળા માટેનાં મંજૂર શાલેલા ડ્રોઈંગના અભ્યાસક્રમ—

પ્રાથમિક શાળા ડ્રોઈંગ બુક.

વિદ્યાર્થીઓના ઉપયોગ સારી મુદામ તૈયાર કેલેલી ચાલેલી સચિત્ર ડ્રોઈંગ પુસ્તક તૈયાર આદેશ:—

૦-૧-૩ બાળવર્ગ.	૦-૧-૩ ત્રીસરી રચના
૦-૧-૩ પહીલી રચના.	૦-૧-૩ ચોથી રચના.
૦-૧-૩ દુસરી રચના.	૦-૧-૩ પાંચવી રચના.
૦-૧-૬ કોરી ડ્રોઈંગ. (૧૬ ઇંચ માપાચી).	
છાપનાલ એન્ડ સન્સ : ૩૯૪, કાલખાદેવી-મુંબઈ.	

મેકમીલન તથા નેલસન રીડરના— નવા અને શુદ્ધ મિનિંગો

અંગ્રેજી સ્કુલોમાં લણુતા વિદ્યાર્થીઓના ખાસ ઉપયોગ માટે નીચેના મીનિંગો તૈયાર કરાવ્યા છે. મીનિંગોની ક્રોધ ચોપડી ખરીદતાં ગહેલાં અમારા આ મીનિંગો જોવા. કીંમત તથા અંદરના શુદ્ધ કામની સરખામણી કરી જોવાથી લખાણની સરસાઈની તેમજ કીંમતના સસ્તાપણની ખાત્રી થશે. સામઘાં લેનારને કમીશન સાડાં મળે છે.

મેકમીલન ન્યૂ ઇંગ્લીશ રીડર—પ્રાયસર નં. ૧—૨ના ભેગા	૦-૬-૦
મેકલીલન ન્યૂ „ રીડર નં. ૧ લાના મીનિંગ	૦-૬-૦
મેકમીલન ન્યૂ „ રીડર નં. ૨ જના „	૦-૮-૦
મેકમીલન ન્યૂ „ રીડર નં. ૩ જના „	૦-૧૨-૦
મેકમીલન ન્યૂ „ રીડર નં. ૪ થાના „	૧-૦-૦

નેલસન ઇંડિયન પ્રાયમરના મીનિંગ-પુરા તરજુમા સાથે.	૦-૪-૦
નેલસન „ રીડર નં. ૧ ના મીનિંગ પુરા „[ગ્લેઝ કાગળ]	૦-૮-૦
નેલસન „ રીડર નં. ૨ ના „ „	૦-૧૨-૦
નેલસન „ રીડર નં. ૩ ના „ „	૧-૪-૦

ગુ. શબ્દાર્થ ચિંતામણી

હાઈસ્કૂલના શિક્ષકો તથા વિદ્યાર્થીઓ, લાયબ્રેરીઓ તેમજ
વકીલો તથા સોલિસિટરોના મહાગાર

ગુજરાતી મોટો શબ્દકોષ.

શબ્દો-૪૨,૦૦૦ લગભગ. અર્થો-મૂળ વ્યુત્પત્તિ સાથે ચોક્કસ અને
૩૬ તેમજ કહેવત વગેરેની સમજણ સહ. પાનાં-૧૫૦૦ પુટું પાકું
છીંટનું સોનેરી નામનું. કિંમત રૂ. સાડાપાંચ. ટ. ખ. માફ.

રવ. સર રા. બા. રમણલાલ શુ. કહે છે :-

“આ કોષમાં લગભગ ૪૨,૦૦૦ શબ્દો છે. આ સંખ્યા
હાલના વિદ્યમાન કોષો દરતાં વિશેષ છે. શબ્દ કોડે તેનું
બાકરબુદ્ધિએ પદ્મકેદ તથા લિંગ દર્શાવ્યાં છે. તે પછી (મુખ્ય
મુખ્ય શબ્દોમાં) વ્યુત્પત્તિ દર્શાવી છે. છેવટે શબ્દોના અર્થ અનેક
પર્યાય સાથે દર્શાવ્યા છે. શબ્દો પરથી બધાએલી કહેવતો અને
યુક્તિઓ ખુલાસા સાથે રચળે રચળે આપી છે. આ રીતે આ કોષ
વિદ્યાર્થીઓને તેમજ સર્વે સામાન્ય વાચક વર્ગને ઉપયોગી મહિ પડે
તે પ્રકારનો છે.”

લખો:-

જીવનલાલ અમરશી મહેતા; પીરમશાયેહ-અમદાવાદ.

જીવનલાલ એન્ડ સન્સ: ૧૨૮; મિન્સેસ સ્ટ્રીટ-મુંબઈ.

આ ભૂગોળ સ્કુલ લાઇબ્રેરી માટે મંજુર થઈ છે.

નવીન દબથી લખાએલું તકન નવું પુસ્તક.

ઉંચા કામળા : : સુંદર છપાઈ : : આઠ નકશા

મુંબઈ બેટની ભૂગોળના પાઠો.

(મુંબઈના ધો. ૩ માં માટે તથા ધો. ૪ થીને ઉપયોગી)

લેખક : } રવિશંકર એ. મહેતા.
              } હસપતરામ કે. દવે.

આજ સુધીમાં પ્રસિદ્ધ થએલાં મુંબઈ બેટની ભૂગોળનાં પુસ્તકોમાં આ પુસ્તક નવીન છે. તેમાં નિમે લખેલી ખાસ વિશિષ્ટતાઓ છે:—

(૧) ભૂગોળ શિક્ષણનાં ક્રમિક પગથીઓંથી આ પુસ્તકોમાં વિષયની શરૂઆત કરી છે. વ્યાખ્યાઓ સહેલાઈથી સમજી શકાય તેવી પદ્ધતિસર આપવામાં આવી છે.

(૨) દરેક વ્યાખ્યાત શબ્દવચાને માટે પૃથક્ પૃથક્ પાઠોની યોજના કરાઈ છે. મોટરબસ, ટેલીફોન, આકાશવાણી (રેડીઓ), વગેરે કેટલીક નવીન વ્યાખ્યાને જે બીજાં પુસ્તકોમાં નથી, તે સરળતાથી સમજાવવામાં આવી છે.

(૩) 'મુંબઈ પરા વિભાગ' એ મુંબઈ બેટની નજીકના પ્રદેશ હોવાથી એ વિભાગનું વર્ણન વિસ્તારથી સમજાવવામાં આવ્યું છે. છેલ્લામાં છેલ્લા રાજકીય ફરકારો ખ્યાનમાં લઈ પુસ્તક વર્તમાન-કાળને લાગુ કરવા બનતું કરાયું છે. કિંમત ૭ આના.

લવનલાલ એન્ડ સન્સ: ૧૨૮, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ-મુંબઈ.

